

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

ESKİ UYGUR TÜRKÇESİNDE
İKİLEMELER
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Meltem CAN

BURSA 2010

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

ESKİ UYGUR TÜRKÇESİNDE
İKİLEMELER
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Meltem CAN

Danışmanlar

Prof. Dr. Hatice ŞAHİN, Prof. Dr. Emine YILMAZ

BURSA 2010

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı'nda 700841004 numaralı Meltem Can'ın hazırladığı "Eski Uygur Türkçesinde İkilemeler" konulu Yüksek Lisans çalışması ile ilgili tez savunma sınavı,/...../ 2010.... günü -saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının(başarılı/başarısız) olduğuna(oybirliği/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu
Başkanı)
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi
Prof. Dr. Hatice ŞAHİN

Üye (Tez Danışmanı)
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi
Prof. Dr. Emine YILMAZ

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi
Prof. Dr. Alev SINAR UĞURLU

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi
Yard. Doç. Dr. Sezai SEVİM

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi
Prof. Dr. Nurettin DEMİR

...../...../ 20.....

ÖZET

Yazar	: Meltem Can
Üniversite	: Uludağ Üniversitesi
Anabilim Dalı	: Türk Dili ve Edebiyatı
Bilim Dalı	: Türk Dili
Tezin Niteliği	: Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	: XIV + 381
Mezuniyet Tarihi	: /.... / 2010
Tez	: Prof. Dr. Hatice ŞAHİN, Prof. Dr. Emine YILMAZ
Danışman(lar)ı	

ESKİ UYGUR TÜRKÇESİNDE İKİLEMELER

Bu çalışmada Eski Uygur Türkçesindeki ikilemeler incelenmiştir. Belirlenen metinlerden derlenen ikilemeler çeşitli açılardan sınıflandırılmıştır. Çalışmanın amacı, Türk Dilinde önemli bir yere sahip olan ikilemeleri Uygur Türkçesindeki biçimleri, oluşum özellikleri, anlamları, kökenleri açısından incelemektir.

Çalışmanın giriş bölümünde araştırmacıların ikileme için kullandıkları terimler ve ikilemeye bakış açıları belirtilmiştir. Bu belirlemelerden sonra ikileme tanımı yapılmış, Uygur Türkçesinde ikilemelerin esas olarak nasıl oluştukları belirtilmiş ve bu oluşuma göre genel özellikleri sıralanmıştır.

İnceleme bölümünde ikilemeler yapı, tür, söz dizimi, anlam ve köken bakımından değerlendirilmiştir. İkileme kelimelerinin ek alıp almamaları yapı; isim veya fiil oluşları tür; hece sayıları, ses özellikleri, Türkçe ve yabancı kelimelerin sırası, kelime sayıları, kelimenin aynen tekrar edilmesi söz dizimi; eş, yakın ve zıt anlamlı oluşları anlam; Türkçe ve yabancı oluşları köken bölümünde incelenmiştir.

Çalışmanın sonuç bölümünde metinlerin taranmasıyla elde edilen toplam ikileme

sayısı ve her bölüme ait örnek sayıları verilmiştir. Belirtilen bölüm başlıklarına göre sınıflandırılan ikilemeler her bir bölümde gösterdikleri özellikler açısından incelenmiş ve elde edilen sonuçlar değerlendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler

ikileme Eski Uygur hendiadyoin sınıflandırma
Türkçesi

ABSTRACT

Author : Meltem Can
University : Uludag University
Department : Turkish Language and Literature Department
Discipline : Turkish Language
Thesis Quality : Master Thesis
Number of Pages : XIV+ 381
Date of Graduation : /.... / 2010
Supervisors : Prof. Dr. Hatice Şahin, Prof. Dr. Emine Yılmaz

REDUPLICATIONS IN THE OLD UYGHUR TURKISH

Old Uyghur Turkish reduplication in this study were examined. Reduplication is compiled from determined texts and classified from various angles. The aim of the study is to investigate the origin, formation characteristics, and the meanings of the reduplication which has an important place in the Turkish language.

On the introduction of this term, the researcher's viewpoint of the reduplication and how they use the terms for reduplication are mentioned, a definition for reduplication is made, how reduplication has been formed in Uygur Turkish language is expressed and the end of the introduction part, the general features are listed according to formation.

In the review section of the structure, reduplications has been evaluated according to type, syntax, semantics and their origins. Reduplications are investigated whether they take paragon or not in structure section; whether they are noun or verb form in type section; according to syllable number, voice characteristics, the order of Turkish and foreign words, the quantity of words, the repetition of the words identically in syntax section, close and opposite of the words in meaning section and their origin whether Turkish and foreign are investigated in the origin section.

In the conclusion of this study, the total number of reduplications and the number of samples given in each section are obtained by searching the texts. The reduplications which are classified according to the specified section headings are analyzed in each chapter in terms of their characteristics and the results are evaluated.

Key Words

reduplicaiton

Old Uyghur
Turkish

hendiadyoin

classification

ÖN SÖZ

İkilemeler, farklı oluşumları, yapıları, ifade zenginlikleri gibi özellikleriyle her dönem araştırmacıların dikkatini çekmiş bir konudur. İkilemeler, Türk dilinde oldukça sık görülen ve başvurulan ifade özelliklerinden biridir.

Bu çalışmada ikilemelerin Eski Uygur Türkçesindeki şekilleri incelenmiştir. İlk olarak Uygur dönemine ait metinler elde edilmeye çalışılmıştır. Ulaşılabilen metinlerden ikilemeler derlenmiştir. Tespit edilen bu ikilemeler yapı, tür, söz dizimi, anlam, köken açılarından sınıflandırılmıştır. İlgili bölümlere ait örnekler verilmekle birlikte dizin bölümünde toplu bir biçimde sıralanmış, ayrıca metinlerde geçiş şekilleri ve sıklıkları gösterilmiştir. Yine toplu bir şekilde görülmesi amacıyla sayılarına göre iki, üç, dört ve altı kelimedenden oluşan ikilemeler ayrı bir bölümde verilmiştir.

Bu çalışma boyunca benden yardımlarını esirgemeyen başta danışman hocalarım Prof. Dr. Hatice Şahin ve Prof. Dr. Emine Yılmaz'a, ardından çalışma süresince destek, öneri ve eleştirilerinden faydalandığım Prof. Dr. Nurettin Demir ve Doç. Dr. Süer Eker'e, çalışmaya ilk başladığım andan itibaren her türlü desteğini eksik etmeyen dostum Arş. Gör. Sıdıka Kurtoğlu'na, tanıdığım günden beri varlığını hep hissettiren, her konuda görüş ve yardımını alabildiğim çalışma arkadaşım Öğr. Gör. Ayşe Energin Usta'ya, örnekleri alfabetik sıralamada verdiği fikirle zamandan kazanmamı sağlayan çalışma arkadaşım Arş. Gör. Hasene Aydın'a, dizin bölümünde yardımlarından dolayı sevgili kardeşim Melikşah Can'a, her zaman yanımda olan, maddi ve manevi açıdan beni hiç yalnız bırakmayan aileme en derin ve sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
TEZ ONAY SAYFASI.....	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT.....	IV
ÖN SÖZ	V
İÇİNDEKİLER.....	VI
KISALTMALAR.....	XI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YAPI

1. YAPI AÇISINDAN İKİLEMELER.....	16
1.1. İki Kelimededen Oluşan İkilemeler.....	20
1.1.1. basit + basit.....	20
1.1.2. basit + türemiş.....	21
1.1.3. türemiş + basit.....	22
1.1.4. türemiş + türemiş	23
1.1.5. birleşik + basit	24
1.2. Üç Kelimededen Oluşan İkilemeler	24
1.2.1. basit + basit + basit + basit	24
1.2.2. basit + basit + türemiş.....	24
1.2.3. türemiş + basit + basit.....	25
1.2.4. basit + türemiş + türemiş.....	26
1.2.5. basit + türemiş + basit.....	26
1.2.6. türemiş+türemiş+basit.....	27

1.2.7. türemiş+basit+türemiş.....	28
1.2.8. türemiş+türemiş+türemiş.....	28
1.3.Dört Kelimededen Oluşan İkilemeler.....	28
1.3.1. basit+ basit + basit + basit.....	28
1.3.2. basit+basit + basit + türemiş.....	29
1.3.3. basit+basit+türemiş + basit.....	29
1.3.4. basit + türemiş + basit + basit.....	29
1.3.5. basit + basit + türemiş + türemiş.....	29
1.3.6. basit + türemiş + türemiş + türemiş.....	30
1.3.7. türemiş+türemiş+türemiş+basit.....	30
1.3.8. türemiş + türemiş + basit + türemiş.....	30
1.3.9. türemiş + türemiş + basit + basit.....	30
1.3.10. türemiş + basit + basit + türemiş.....	31
1.3.11. türemiş+ basit + türemiş + türemiş.....	31
1.3.12. türemiş + türemiş + türemiş + türemiş.....	31
1.4. Altı Kelimededen Oluşan İkilemeler.....	32
1.4.1. basit + basit + basit + basit + basit + basit.....	32
1.4.2. basit + basit + türemiş + türemiş + türemiş + türemiş.....	32
1.4.3. türemiş + türemiş + türemiş + basit + türemiş + türemiş.....	32
1.4.4. türemiş + türemiş + türemiş + türemiş + türemiş + türemiş.....	33

İKİNCİ BÖLÜM

TÜR

1.ÖGELERİN TÜRÜ AÇISINDAN İKİLEMELER.....	36
1.1. İsim Kök ve Gövdelerinden Oluşan İkilemeler.....	38
1.2. Fiil Kök ve Gövdelerinden Oluşan İkilemeler.....	42

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİZİM

1. SÖZ DİZİMİ AÇISINDAN İKİLEMELER.....	46
1.1. Hece Sayılarına Göre İkilemelerin Oluşumu.....	53
1.1.1. Az heceli kelimenin önce kullanılmasıyla oluşan ikilemeler.....	54
1.1.2. Çok heceli kelimenin önce kullanılmasıyla oluşan ikilemeler.....	55
1.1.3. Eşit hece sayısına sahip kelimelerin kullanılmasıyla oluşan ikilemeler	56
1.2. Ses Özelliklerine Göre İkilemelerin Oluşumu.....	57
1.2.1. İlk kelimesi ünlüyle başlayan ikilemeler.....	58
1.2.2. İlk kelimesi ünsüzle başlayan ikilemeler.....	59
1.2.3. Her iki kelimesi ünsüzle başlayan ikilemeler.....	60
1.2.4. Her iki kelimesi ünlüyle başlayan ikilemeler.....	61
1.3. Türkçe ve Yabancı Kelimelere Göre İkilemelerin Oluşumu.....	62
1.3.1. İki Kelimeden Oluşan İkilemeler.....	64
1.3.1.1. Türkçe + Türkçe.....	64
1.3.1.2. Türkçe + Yabancı.....	65
1.3.1.3. Yabancı +Türkçe.....	65
1.3.1.4. Yabancı + Yabancı.....	66
1.3.2. Üç Kelimeden Oluşan İkilemeler.....	67
1.3.2.1. Türkçe + Türkçe + Türkçe.....	67
1.3.2.2. Türkçe + Yabancı + Türkçe.....	67
1.3.2.3. Yabancı + Türkçe + Türkçe.....	67
1.3.2.4. Yabancı + Türkçe + Yabancı.....	68
1.3.2.5. Yabancı + Yabancı + Türkçe.....	68
1.3.2.6. Türkçe + Türkçe + Yabancı.....	68
1.3.3. Dört Kelimeden Oluşan İkilemeler.....	68
1.3.3.1. Türkçe+ Türkçe+ Türkçe+ Türkçe.....	68
1.3.3.2. Türkçe + Yabancı + Türkçe + Türkçe.....	69
1.3.3.3. Türkçe + Türkçe + Yabancı + Türkçe.....	69
1.3.3.4. Yabancı + Türkçe + Türkçe + Türkçe.....	69
1.3.3.5. Yabancı + Yabancı + Türkçe + Yabancı.....	70
1.3.4. Altı Kelimeden Oluşan İkilemeler.....	70
1.3.4.1. Türkçe + Türkçe + Türkçe + Türkçe + Türkçe + Türkçe	70

1.4. Kelimelerin Sayılarına Göre İkilemelerin Oluşumu.....	70
1.4.1. İki kelimededen oluşan ikilemeler.....	72
1.4.2. Üç kelimededen oluşan ikilemeler.....	73
1.4.3. Dört kelimededen oluşan ikilemeler.....	77
1.4.4. Altı kelimededen oluşan ikilemeler.....	81
1.5. Ögeleri Yer Değiştiren İkilemeler.....	81
1.6. Yinelemeler.....	83

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ANLAM

1. ANLAM AÇISINDAN İKİLEMELER.....	85
1.1. Eş Anlamlı İkilemeler	88
1.2. Yakın Anlamlı İkilemeler	89
1.2.1. +sız ekiyle türeyen yakın anlamlı ikilemeler.....	93
1.3. Zıt Anlamlı İkilemeler.....	96
1.3.1. +sız ekiyle türeyen zıt anlamlı ikilemeler.....	97

BEŞİNCİ BÖLÜM

KÖKEN

1. KÖKEN AÇISINDAN İKİLEMELER.....	99
1.1.İki Kelimededen Oluşan İkilemeler.....	101
1.1.1. Türkçe + Türkçe.....	101
1.1.2. Türkçe + Yabancı.....	103
1.1.3. Yabancı + Türkçe.....	103
1.1.4. Yabancı + Yabancı.....	104
1.2. Üç Kelimededen Oluşan İkilemeler.....	105
1.2.1. Türkçe + Türkçe + Türkçe.....	105
1.2.2. Türkçe + Yabancı + Türkçe.....	106
1.2.3. Yabancı + Türkçe + Türkçe.....	106
1.2.4. Yabancı + Türkçe + Yabancı.....	107

1.2.5. Yabancı + Yabancı + Türkçe.....	107
1.2.6. Türkçe + Türkçe + Yabancı.....	107
1.3. Dört Kelimeden Oluşan İkilemeler.....	107
1.3.1. Türkçe+ Türkçe+ Türkçe+ Türkçe.....	107
1.3.2. Türkçe + Yabancı + Türkçe + Türkçe.....	108
1.3.3. Türkçe + Türkçe + Yabancı + Türkçe.....	108
1.3.4. Yabancı + Türkçe + Türkçe + Türkçe.....	109
1.3.5. Yabancı + Yabancı + Türkçe + Yabancı.....	109
1.4. Altı Kelimeden Oluşan İkilemeler.....	109
1.4.1. Türkçe + Türkçe + Türkçe + Türkçe + Türkçe + Türkçe	109

ALTINCI BÖLÜM

DİZİN

1. DİZİN.....	110
SONUÇ.....	267
KAYNAKLAR.....	274
EKLER.....	283
ÖZGEÇMİŞ.....	381

KISALTMALAR

Bang-Gab. Tür. II	Bang, Gabain, Türkische Turfan Texte II
Bang-Gab. Tür. IV	Bang, Gabain, Türkische Turfan Texte IV
Bang-Gab. Tür. V	Bang, Gabain, Türkische Turfan Texte V
Bang.Gab.Ar.Seyük	Bang, Gabain, Arat, Sekiz Yükmek
Bkz.	Bakınız
Cev. Ay.	Ceval Kaya, Altun Yaruk
Çin.	Çince
Far.	Farsça
Gab. H.T.B	Gabain, Briefe der uigurischen Hüen-tsang-Biographie
Jam. K.P	James Russel Hamilton, Kalyanakara ve Papamkara
Le Coq.Huas	Le Coq, Huastuanift
Le Coq.Manic.I	Le Coq, Manichaica I
Le Coq.Manic.II	Le Coq, Manichaica II
Le Coq.Manic.III	Le Coq, Manichaica III
Moğ.	Moğolca
Mül. Dan.	Müller, Dantalali Bey Hikayesi
Mül. May.	Müller, Maymunlar Beyi Hikayesi
Mül. Muk.	Müller, Mukaddes Tavşan Hikayesi
Mül. Çaç.	Müller, Çaçtani Bey Hikayesi
Se.Öz.	Sema Barutçu Özönder, Üç İtigsizler
Sem. H.T.B	Semih Tezcan, Hsüan Tsang Biyografisi
Sem. Ins.	Semih Tezcan, Das Uigurische Insadı-Sutra
Skr.	Sanskritçe
Soğ.	Soğdca
Şin. Kip.	Şinasi Tekin, Kuanşi im Pular
Şin. Mayt	Şinasi Tekin, Maytrisimit
Tal.Tek.Irk	Talat Tekin, Irk Bitig

GİRİŞ

Bir kavramı öğretmek, anlatmak veya pekiştirmek amacıyla birbirine eş, yakın ya da zıt anlamlı en az iki kelimenin bir araya gelmesiyle oluşan kelime grubuna *ikileme* denilmektedir. Burada pratik amaçla ve geleneği izleyerek *ikileme* terimi kullanılmışsa da öge sayısının altıya kadar çıkabildiği görülmüştür. İkilemeler, dilin önemli kelime hazinelerindedir. Çünkü ikileme ile anlatılmak, öğretilmek ya da pekiştirilmek istenen kavram birkaç kelime ile daha etkili ve kalıcı bir şekilde ifade edilebilmektedir.

Bu konuda bugüne kadar birçok araştırma yapılmıştır. Fakat yapılan araştırmalarda hem tanım hem de terim konusunda tam bir görüş birliğine varılabilmemiş değildir. Terim olarak *hendiadyoin* (Çağatay 1978), *ikileme* (Hatipoğlu 1981; Korkmaz 2003; Erdem 2005; Sev 2004; Çoraklı 2001; Akerson 1982; Aktaş 1996; Yüce 1998; Vardar 2002), *ikiz kelime* (Eren 1949), *tekrar grupları* (Karahana 1999; Eker 2003), *çift sözler* (Tietze 1966), *tekrarlar* (Tuna 1948; Ergin 2002), *kelime koşması* (Ağakay 1954), *koşma takımları* (Banguoğlu 2000), *ikizleme* (Bilgegil 1982), *ikizlenmeler* (Gencan 2001), *sıralamalar* (Grönbech 2002) gibi terimler kullanılmıştır.

Tanım bakımından araştırmacılar arasında farklılıkların olmasının nedeni batı dillerindeki ikileme anlayışıyla Türk dilindeki ikileme anlayışının aynı olmamasındır. Batı dillerinde *Hendiadyoin*, *Reduplication*, *Reduplication Dual*, *Redoupliment*, *Verdoppelung*, *Zwillinformen*, *Gemination*, *Reduplikation* gibi terimler kullanılmasının yanında yaygın olarak *hendiadyoin* terimi kullanılmaktadır. Batı dillerinde *hendiadyoin* ifadesinden “iki kelimenin bir kelime gibi kullanılması” anlaşılmaktadır.

Çağatay (1978: 29), Korkmaz (2003: 82-83), Eker (2003: 370), Yüce (1998: 419), Şen (2005: 685), Aydın (1997: 417) gibi araştırmacılar ikilemeyi “iki kelimenin tek kelime gibi kullanılması” şeklinde açıklayarak batıdaki *hendiadyoin* anlayışını benimsediklerini göstermektedirler.

Hatipoğlu (1981: 9), Ergin (2002: 355), Banguoğlu (2000: 510), Vardar (2002: 199), Tuna (1948: 429), Çoraklı (2001: 53), Aktaş (1999: 565), Ağakay (1954: 98) gibi araştırmacılar ise tanımlarında böyle bir ifade kullanmamışlardır.

İkilemelerin Türk dilindeki kullanımına bakıldığında amacın iki ya da daha çok kelimenin tek kelime gibi kullanılması değil, iki ya da daha çok kelimeyle tek bir

kavramın anlatılması olduğu görülmektedir. İkilemeler kavram ifade ettikleri için bu ifade biçimi tek kelimeyle değil, iki, üç veya daha çok kelimeyle gerçekleşebilmektedir. Araştırmacılar ikilemelerin bu esas amacından çalışmalarının bölümlerinde verdikleri örnek ve yaptıkları açıklamalarla söz etmektedirler. Çağatay ikilemelerin nasıl yazılmaları konusunda bilgi verirken “(...) aralarına kelime tekrarlarında olduğu gibi virgül de konulmamalıdır, çünkü bu kelimeler birbirine zıt oldukları halde dahi bir mefhumu ifade ediyorlar” (1978: 43). Bu açıklamasıyla Çağatay ikilemelerin bir *mefhumu* belirttiğini söylemektedir. Hatipoğlu tanımında ikilemelerin anlatım gücünü arttırmak ve anlamı pekiştirmek yanında kavramı zenginleştirmek amacından da söz etmekte, ikileme ve bağlaçlı tamlama arasındaki farkı açıkladığı bölümde ikilemelerle bir kavramın nasıl anlatıldığı ve böylece kavram alanının nasıl genişlediği üzerinde durmaktadır: “(...) Türkçede *ağzı burnu yerinde bir kız*, denildiği zaman, *ağzı burnu, gözü kaşı* hatta *saçı başı düzgün bir kız* tablosu çizilmiş olur. Aynı sözcükler bağlaçlı tamlama biçiminde kullanılır da *ağzı ve burnu yerinde bir kız* denilirse, anlam bakımında durum hemen değişir. Böyle bir tümceden yalnız *ağzı ve burnu düzgünce bir kız* anlatımı elde edilir ki, bildirilmek istenen kavramın, anlamın sınırları belli olmuş ve çok daralmıştır” (1981: 27).

Eren tanımında bu özellik üzerinde durarak ikilemelerin bir kavramı ifade etmek için kullanıldığını söylemektedir (1949: 283). Banguoğlu “(...) bunlar iki kelimenin türlü ilişkilerle yan yana gelip farklı bir kavram kazanması mahsulüdür” (2000: 510) ifadesiyle ikilemelerin yine kavram anlatma özelliği üzerinde durmaktadır. Ağakay Türk dilindeki ikilemelerin batı dillerindeki hendiadyoin gibi bir söz sanatı ve Osmanlıcadaki *atıf-ı tefsiri* gibi üslup gösterişi olmadığını, yeni bir kavram anlatmak veya bir kavrama değişik renk vermek üzere oluşan bir yapı yöntemi olduğunu belirtmektedir (1954: 98).

Bir kavramı açıklamak, öğretmek veya pekiştirmek, anlatımda ahenk ve kalıcılığı sağlamak için iki ya da daha çok kelimenin bir araya gelmesiyle oluşan ikilemeler, kalıplaşmış ifadelerdir. Kelimeler bir araya geldiklerinde ikileme olabilmeleri için kavram belirtmelerinin yanında bir takım özelliklere de sahip olmaları gerekmektedir. Bu özellikler ikilemeyi kalıplaştıran veya kalıplaşmasını kuvvetlendiren unsurlardır. Buna göre; az heceli kelime çok heceli kelimedenden önce kullanılır, ses özellikleri

bakımından ünlüyle başlayan kelime ünsüzle başlayan kelimedenden önce yer alır, eşit hece sayısına sahip kelimelerde de yine ünlüyle başlayan kelime önce kullanılır, kelimeler eğer farklı kökenlere aitse Türkçe kelime yabancı kelimedenden önce yer alır, kelimeler arasında sıra bakımından bir kalıplaşma hakimdir, önce kullanılan kelime sonra, sonra kullanılan kelime önce kullanılamaz (Hatipoğlu 1981: 15-16-17; Çağatay 1978: 33).

Uygur dönemi ikileme yapıları bu özellikleri göstermekle birlikte farklı özellikler de sergilemektedirler. Tespit edilen örneklere göre bu dönem ikilemelerinin özellikleri şu şekildedir: Hece sayısı bakımından az heceli kelime çok heceli kelimedenden önce kullanıldığı gibi sonra da kullanılabilir: *ıd- yumşa-* ‘iş yaptırmak, kullanmak’, *buz- butarla-* ‘bozmak, parçalamak’, *tıd- ötle-* ‘engel olmak, tehdit etmek’, *sok- tarma-* ‘dövmek, parçalamak’, *kıl- kuvrat-* ‘işlemek, toplatmak’, *yir- müne-* ‘yermek, azarlamak’, *ört- yörge-* ‘örtmek, sarmak’, *tuş- sokuş-* ‘rastlaşmak, karşılaşmak’, *yar- kadır-* ‘yarmak, bükme’, *yap- yarat-* ‘yapmak, yaratmak’, *tut- kizle-* ‘saklamak, gizlemek’; *edgülig kutlug* ‘mükemmel, kutlu’, *adaş iş* ‘arkadaş, eş’, *ölütlük etlik* ‘mezbaha, et yeri’, *egrik bag* ‘bağ, kelepçe’, *biligsiz ögsüz* ‘bilgisiz, akılsız’, *kurug öl* ‘kuru, yaş’, *tengriçi nomçı* ‘allah adamı, vaiz’, *alkınçsız üküş* ‘tükenmez, çok’, *basınçsız unçsuz* ‘baskısız, minnetsiz’, *teginçsiz oksuz* ‘nasipsiz, fırsatsız’, *utlu tüş* ‘karşılık, mükafat’, *balık kent:* ‘şehir’.

Ses özellikleri bakımından ünlüyle başlayan kelime hem ilk sırada hem de ikinci sırada bulunabilmektedir: *etig yaratig* ‘süs, bezek’, *ig tapsız* ‘hasta, keyifsiz’, *önglüg mengizlig* ‘görünüş, beniz’, *alku tüketi* ‘tamamı bütün’, *avcı keyikçi* ‘avcı, keyikçi’, *uzun turkaru* ‘daima, hep’, *tag arıg* ‘dağ, çay’, *kent uluş* ‘şehir, memleket’, *töz oğuş* ‘soy, köken’, *tang adınçig* ‘olağanüstü, fevkalade’, *yer orun* ‘yer, bölge’, *kılıg eriglig* ‘karakter, yaratılış’, *küç erdem* ‘güç, erdem’, *künçi ölütüçi* ‘ceza kesen, katil’, *ton etük* ‘elbise, çizme’, *kalık ısırka* ‘kule, köşk’, *ilig beg* ‘hükümdar, bey’, *ogul kız* ‘oğul, kız’, *orun yurt* ‘yer, yurt’, *irinçkençig tsuyurkançig* ‘şevkatli, merhametli’, *agılık sang* ‘hazine, servet’, *ata kang* ‘ata, baba’, *arhant titsu* ‘aziz, öğrenci’, *biligsiz ögsüz* ‘bilgisiz, akılsız’, *kurug öl* ‘kuru, yaş’, *basınçsız unçsuz* ‘baskısız, minnetsiz’, *teginçsiz oksuz* ‘nasipsiz, fırsatsız’, *sogançig ünlüg* ‘tatlı, hoş’, *tatıglıg edgü* ‘hoş, iyi’, *tıdıg ada* ‘engel, tehlike’, *karımak ölmek* ‘ihtiyarlamak, ölmek’.

Her iki kelimesi eşit hece sayısına sahip kelimelerde, yine ünlüyle başlayan kelime ilk sırada olduğu gibi ikinci sırada da olabilmektedir: *bar yok* ‘var, yok’, *ögrünç sevinç* ‘sevinç, neşe’, *anta monta* ‘şurada, burada’, *küçlüg katıg* ‘kuvvetli, güçlü’, *ölüg tirig* ‘ölu, diri’, *adırtlıg belgülık* ‘kesin, belli’, *uvşak tavşak* ‘ufak, tefek’, *yanglıg yavız* ‘kötü, fena’, *yir- mün-* ‘yermek, kötülemek’, *kat- kar-* ‘katmak, karıştırmak’, *tart- is-* ‘çekmek, almak’, *tokı- tongla-* ‘vurmak, dövmek’, *ulı- möngre-* ‘bağırarak, böğürmek’, *ulgad- bedü-* ‘büyüme, yetişme’, *bıç- uş-* ‘biçme, doğrama’, *yıdı- sası-* ‘pis olmak, kötü kokmak’, *ar- yuv-* ‘dolandırmak, aldatmak’, *emit- kamıt-* ‘eğilmek, bükülmek’, *ert-bar-* ‘geçmek, gitmek’, *sögüş- yöntüş-* ‘sövüşme, dövüşme’, *kekreş- yöntüş-* ‘hıncını almak, dövüşme’, *aktur- öntür-* ‘yükselmek, çıkmak’.

Farklı kökenlerdeki kelimelerde yabancı kelime hem ilk sırada hem de ikinci sırada bulunabilmektedir: *tengriçi nomçı* ‘allah adamı, vaiz’ *n.* < *Soğ. nom, ordu karşı* ‘saray, han’ *k.* < *Tohorca kerciye, kariç çık* ‘ölçek, ölçü’ *ç.* < *Çin. ç’i, katun kunçuy* ‘hatun, kraliçe’ *k.* < *Çin. kung-chu, balık kent* ‘şehir’ *k.* < *Soğ. Knđ, tül yilvi* ‘sihir, hayal’ *y.* < *Moğ. cilbi / cilvi, okı- nomla-* ‘tebliğ etmek, bildirmek’ *n.* < *Soğ. nom, altun erdini* ‘altın, mücevher’ *e.* *erdini* < *Skr. ratna, ton karaza* ‘elbise, giyim’ *k.* < *Skr. kaśāya, kāsāya, ulug bahşı* ‘ulu, üstad’ *b.* < *Çin. po shih, yek rakşas* ‘şeytan’ *r.* < *Skr. rakśas, tug taoçang* ‘tuğ, süngü’ *t.* < *Çin. tao-ch’ang, inç esen* ‘rahat, sıhhat’ *e.* < *Far. āsān; sadu edgü* ‘iyi’ *s.* < *Skr. sādhu, gay beltir* ‘geçit, sokak’ *g.* < *Çin. kái, nom belgü* ‘kanun, belge’ *n.* < *Soğ. nom, lınhua çeçek* ‘çiçek’ *l.* < *Çin. lien hua, tsuy irinç* ‘felaket, suç’ *t.* < *Çin. tsui, taluy ögüz* ‘okyanus’ *t.* < *Moğ. dalay, nomla- okıt-* ‘öğretmek, okutmak’ *n.* < *Soğ. nom, tsuy ayag* ‘kötü, fena’ *t.* < *Çin. tsui, su esen* ‘sağ salım’ *s.* < *Çin. su, hua çeçek* ‘çiçek’ *h.* < *Çin. hua, bahşı ulug* ‘üstad, ulu’, *b.* < *Çin. po shih, bahşı kang* ‘üstad, baba’ *b.* < *Çin. po shih, hua yavışgu* ‘çiçek, yaprak’ *h.* < *Çin. hua, tsang agılık* ‘hazine, servet’ *t.* < *Çin. ts’ang, avant tıtag* ‘sebep’ *a.* < *Skr. anbant, vaçirasan örgün* ‘taht’ *v.* < *Skr. Vajirāsana, şlık takşut* ‘şiiir’ *ş.* < *Skr. sloka, kent uluş* ‘şehir, memleket’ *k.* < *Soğ. knđ, nom bitig* ‘dini eser, kitap’ *n.* < *Soğ. nom, nom yarlıg* ‘kanun, ferman’ *n.* < *Soğ. nom, erdini ağı* mücevher, hazine, *e.* < *Skr. ratna, erdini yinçü* ‘mücevher, inci’ *e.* < *Skr. ratna, buyan edgü* ‘iyi, b.’ < *Skr. punya, arhant dıntar* ‘aziz, dindar’ *a.* < *Skr. arhant, nom törü* ‘öğreti, töre’ *n.* < *Soğ. nom, kent suzak* ‘şehir,

köy' *k.* < Soğ. *knð*, *yang osug* 'tarz, usul' *y.* < Çin. *yang*, *çın kirtü* 'doğru, gerçek' *ç.* < Çin. *chen*, *yilvi kömen* 'sihir, büyü' *y.* < Moğ. *cilbi / cilvi*.

Kelimelerin bazıları sıra bakımından bir kararlılık göstermez. Önce kullanılan kelime sonra, sonra kullanılan kelime önce kullanılabilir: *erksin- ilen-* 'güçlenmek, hükmetmek' ~ *ilen- erksin-* 'hükmetmek, güçlenmek', *katun kunçuy* 'hatun, kraliçe' ~ *kunçuy katun* 'kraliçe, hatun', *kutlug ülüglüg* 'bahtlı, talihli' ~ *ülüglüg kutlug* 'talihli, bahtlı', *ulug ağır* 'ulu, büyük' ~ *ağır ulug* 'ağır, ulu', *kan irin* 'kan, irin' ~ *yiring kan* 'irin, kan', *yarat- it-* 'düzenlemek, süslemek' ~ *it- yarat-* 'süslemek, düzenlemek', *bar- kel-* 'gitmek, gelmek' ~ *kel- bar-* 'gelmek gitmek', *ürt- tid-* 'örtmek, engel olmak' ~ *tid- ürt-* 'engel olmak, örtmek', *irkek tişi* 'erkek, dişi' ~ *tişi irkek* 'dişi, erkek', *iske- üz-* ~ *üz- iske-* 'kesmek, parçalamak', *kün tün* 'gündüz, gece' ~ *tün kün* 'gece, gündüz', *yiged- ut-* 'alt etmek, yenmek' ~ *ut- yiged-* 'yenmek, alt etmek', *oksuz teginçsiz* 'fırsatsız, nasipsiz' ~ *teginçsiz oksuz* 'nasipsiz, fırsatsız', *erig öt* 'öğüt, nasihat' ~ *öt erig* 'nasihat, öğüt'.

Bir kelime farklı farklı kelimelerle ikileme oluşturabilmektedir: *asıg tusu* 'fayda, kazanç', *asıg edgü* 'fayda, iyi', *asıg mengi* 'fayda, huzur', *edgülig asıgıg* 'iyilik, fayda'; *korkınçsız aymançsız* 'korkusuz, çekincesiz', *ada korkınç* 'tehlike, korku', *korkınçig kasınçig* 'korkunç, korkulu', *korkınç sıkış* 'tehlike, sıkıntı', *korkınçsız inç* 'korkusuz, rahat'; *ülgüsüz üküş* 'sayısız, çok', *ülgüsüz kolusuz* 'sayısız, hesapsız', *ülgüsüz koltı* 'sayısız, çok', *ülgüsüz kıldıgsız* 'sayısız, çok' *ülgüsüz üküş koltı* 'sayısız, çok', *ülgüsüz koltı erüş üküş* 'sayısız, çok, fazla'; *yıdıg sarsıg* 'kokulu, kokmuş, pis kokulu', *irig sarsıg* 'kaba, kötü'; *arıg süzüük yazınçsız* 'temiz, günahsız', *arıg süzüük* 'temiz, pak', *arıg turug* 'arı, duru', *arıg silig* 'temiz pak', *arıg yürüing* 'temiz, ak', *kkirsiz arıg* 'kirsiz, temiz', *yazınçsız arıg* 'günahsız, temiz'; *küç küsün* 'güç, kuvvet', *erklig küçlüg* 'güçlü, kuvvetli', *toruk küçsüz* 'zayıf, güçsüz', *küçlüg katıg* 'kuvvetli, sağlam'; *öngsüz öles* 'solgun, renksiz', *öngsüz belgüsüz* 'renksiz, belirsiz', *öng kurtış* 'renk, yüz rengi', *önglüg belgülig* 'renkli, belirli'; *tüp tüz* 'temel, kök', *ul tüp* 'dip, temel', *töz tüp* 'kök, temel', *tüp üzlençü* 'kök, dip', *töz tüp yiltız* 'kök, temel, esas'; *açıg emgek* 'acı, ızdırıp', *açıg tarka* 'acı, kötü', *açıg tarka emgek* 'acı, kötü, ızdırıp'; *yangırtı yene* 'yine, tekrar', *ikileyü yene* 'yine, tekar', *yene yme* 'yine, tekrar', *yene yanturu* 'yine, tekrar'.

Kelimeler arasında ses benzerliği bulunduğu gibi hiçbir ses benzerliği olmayan kelimeler de bir araya gelebilmektedir: *sevinç utlı* ‘sevinç, karşılık’, *utlı sevinç* ‘karşılık, sevinç’, *tütsüg yid* ‘tütsü, koku’, *yiring kan* ‘irin, kan’, *ürk- belingle-* ‘korkmak, ürmek’, *örten- yala-* ‘alevlenmek, yanmak’, *yazuk irinçü* ‘suç, günah’, *mung tar* ‘keder, acı’.

Kelimeler birbirlerinden farklı ekler alarak türeyebilmektedirler: *önged- bınık* ‘iyileştirmek, tedavi etmek’, *seril- ornan-* ‘serilmek, yerleşmek’, *alkın- egsü-* ‘yok olmak, eksilmek’, *sola- bekle-* ‘bağlamak, zincire vurmak’ *açur- suvsat-* ‘acıtırmak, susatmak’, *buşur- emget-* ‘kızdırmak, acı çektirmek’, *kirtgün- edker-* ‘inanmak, aldırış etmek’, *esil- kuvra-* ‘dağılmak, toplamak’, *oyna- yırla-* ‘oynamak, şarkı söylemek’, *ötle- yalbar-* ‘yakarmak, yalvarmak’, *ölür- emget-* ‘öldürmek, acı çektirmek’, *yırın- yıgla-* ‘inlemek, ağlamak’, *öçül- alkın-* ‘yok olmak, bitmek’, *küçsire- kevil-* ‘zayıf düşürmek, güçsüz olmak’, *ota- emle-* ‘tedavi etmek, iyileştirmek’.

İkilemeler en az iki kelimedenden oluşmakla birlikte üç, dört ve altı kelimedenden oluşabilmektedir: *sevit- ayat-* ‘sevdirmek, saydırmak’, *ıra- yatıka-* ‘uzaklaşmak, yabancılaşmak’, *üdrül- seçil-* ‘ayrılmak, seçilmek’, *kadır yavlak* ‘kızgın, kötü’, *yap- yadıl-* ‘yaymak, kaplamak’, *yun- arıtın-* ‘yikanmak, temizlenmek’; *tözkerinçsiz yeg üsdünki* ‘aşılmaz, en üstün’, *alkın- sön- amrıl-* ‘yok olmak, dinmek’, *kun- al- ogurla-* ‘çalmak, çırpmak, yağmalamak’, *ert- keç- ket-* ‘geçmek, gitmek’, *kentür- ornat- çingar-* ‘düzeltmek, doğrusunu yerine koymak, doğrulaştırmak’, *ayıg ulug korkınçig* ‘kötü, kocaman, korkunç’, *toru- küçsire- alangur-* ‘zayıflamak, zayıflatmak’, *kör- bil- ötkür-* ‘görmek, bilmek, açıklamak’; *adasız tudasız busuşsuz kadgusuz* ‘kazasız, belasız, dertsiz, kaygısız’. *yançış- öçüş- boğuş- örlüş-* ‘kapışmak, boğuşmak, kızdırmak’, *ölür- ıdtur- alka- yokadtur-* ‘öldürmek, canını almak, yok etmek’, *ud eşgek kaltır tonguz* ‘inek, eşek, katır, domuz’, *kalınlık borluk söğüt yimiş* ‘asma, bağ, ağaç, yemiş’, *bars ibriz arslan böri* ‘pars, arslan kurt’, *emgetgü tolgatgu irintürgü bosanturgu* ‘sıkıntı, eziyet, sefalet’; *busuş kadgu emgek tolgak sıkıg tangık* ‘sıkıntı, kaygı, eziyet’, *sөгüt ıgaç ot yaş arıg semek* ‘sөгüt, ağaç, ot, orman’, *ezügsüz igidsüz köni kirtü arıg süzük* ‘yalansız, dolansız, doğru, temiz’, *ıgsız togasız adasız tudasız emgeksiz tolgaksız* ‘hastaliksız, belasız, sıkıntısız’, *egsül- tegşil- arta- buzul- alkın- yokad-* ‘eksilmek, değişikliğe uğramak, bozulmak, yok olmak’.

Yapı bakımından bu şekilde farklı özellikler sergileyen Uygur dönemi ikilemelerine gösterdikleri bu özellikler nedeniyle tam olarak kalıplaşmış yapılar demek güçtür. Bu sebeple Uygur dönemi kelime yapılarının bir araya geldiklerinde ikileme olabilmeleri için her şeyden önce bir kavram belirtmeleri gerekmektedir. Bu, ikilemeler için genel bir gereklilik olmakla birlikte bu dönem ikilemeleri için en temel şarttır. Çünkü verilen özelliklerde de görüldüğü gibi ikileme kelimeleri birbirinden bağımsız davranabilmektedir. Kelimelerin birlikte hareket ettikleri ya da etmedikleri taşıdıkları anlamlar neticesinde bir kavramı ifade edip etmemelerine göre açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Bu sebeple incelenen kelimelerin ikileme olup olmamaları en başta bir kavram belirtip belirtmemelerine göre değerlendirilmiştir.

Uygur dönemi ikilemelerinin oluşumlarının başlıca iki amacı vardır: Bu dönem kelimeleri bir kavramı anlatmak, açıklamak, öğretmek veya pekiştirmek için bir araya gelerek ikileme oluşturmakta, böylelikle anlatımda ahenk, akıcılık sağlanarak ifade edilen kavram etkili ve kalıcı bir şekilde açıklanmaktadır. Uygur dönemi metinleri genel itibarıyla çeviriye dayalı metinlerdir. Çeviriyi yapan kişi metinde yer alan herhangi bir kavrama ait öğretiyi, durumu, nesneyi, hareketi okuyucuya daha kalıcı ve etkili bir biçimde öğretmek için sık sık ikilemelerden faydalanmaktadır. Ayrıca metinler başka dillere ait olmaları sebebiyle metinlerde yer alan yabancı kelimelerle bu kelimelere eş veya yakın anlamdaki Türkçe kelimelerle birlikte ikileme oluşturulmaktadır. Böylece hem öğretilmek, pekiştirilmek istenen kavram hem de dile yeni giren yabancı kelime daha iyi ve net bir biçimde açıklanmaktadır.

Bu çalışmada tespit edilen Uygur dönemine ait 1452 ikileme *yapı, tür, söz dizimi, anlam, köken* ve *dizin* olmak üzere başlıca altı bölüm halinde incelenmiştir. Her bölümde ikilemeler sahip oldukları öge sayılarına göre ayrı olarak değerlendirilmiştir. Belirlenen örnekler çalışmanın hacmini fazlasıyla arttıracığı ve çalışma sonunda dizin ve ekler bölümlerinde toplu bir biçimde sıralandığı için bölümlere ve bölüm alt başlıklarına ait örneklerin yalnızca bir kısmı verilmiştir.

Yapı bölümünde ikileme öğeleri ek alıp almamalarına ve iki ya da daha çok kelimeyle birlikte kullanılıp kalıplaşmalarına göre basit, türemiş ve birleşik olarak sınıflandırılmıştır. Sözlük maddesi olabilecek ikilemeler incelenmeye alındığı için türetme ekleri değerlendirilmeye alınmış, çekim ekleri alınmamıştır. Buna göre; iki

kelimeden oluşan 1268 ikileme “basit + basit”, “basit + türemiş”, “türemiş + basit”, “türemiş + türemiş” ve “birleşik + basit” şekilde beş alt başlıkta; üç kelimenin art arda kullanılmasıyla oluşan 118 ikileme “ basit + basit + basit”, “basit + basit + türemiş”, “basit + türemiş + basit”, “basit + türemiş + türemiş”, “türemiş + basit + basit”, “türemiş + basit + türemiş”, “türemiş + türemiş + basit”, “türemiş + türemiş + türemiş” olmak üzere sekiz alt başlıkta; dört kelimenin art arda kullanılmasıyla oluşan 61 ikileme “basit + basit + basit + basit”, “basit + basit + basit + türemiş”, “basit + basit + türemiş + basit”, “basit + türemiş + basit + basit”, “basit + basit + türemiş + türemiş”, “basit + türemiş + türemiş + türemiş”, “türemiş + türemiş + türemiş + basit”, “türemiş + türemiş + basit + basit + basit + basit”, “türemiş + türemiş + basit + basit”, “türemiş + basit + basit + türemiş”, “türemiş + basit + türemiş + türemiş”, “türemiş + türemiş + türemiş + türemiş + türemiş + türemiş” olmak üzere on iki alt başlıkta; altı kelimenin art arda kullanılmasıyla oluşmuş 5 ikileme ise “ basit + basit + basit + basit + basit + basit”, “basit + basit + türemiş + türemiş + türemiş + türemiş”, “türemiş + türemiş + türemiş + basit +türemiş + türemiş”, “türemiş + türemiş + türemiş + türemiş + türemiş + türemiş” olmak üzere dört alt başlıkta incelenmiştir. Türemiş kelimeler aynı türetme ekleriyle türedikleri gibi birbirlerinden farklı türetme ekleri de alabilmektedirler. Farklı yapıdaki kelimeler bir araya geldiklerinde basit kelimenin türü esas alınmaktadır. Türemiş kelime kökü veya kökleri basit kelime kökü türüne göre isimden isim, isimden fiil, fiilden fiil, fiilden isim yapma eklerinden birini alarak basit kelime köküyle aynı türden olmaktadır.

Çalışmanın tür bölümünde ikilemeler başlıca isim kök ve gövdelerinden oluşan ikilemeler, fiil kök ve gövdelerinden oluşan ikilemeler olmak üzere iki başlıkta incelenmiştir. Belirlenen 1452 ikilemenin 947’si isim kök ve gövdelerinden, 505’i fiil kök ve gövdelerinden meydana gelmiştir. Bunlar içinden iki kelimeden oluşan 1268 ikilemenin 797’si isim, 471’i fiil, üç kelimeden oluşan 118 ikilemenin 100’ü isim, 18’i fiil, dört kelimeden oluşan 61 ikilemenin 46’sı isim, 15’i fiil, altı kelimeden oluşan 5 ikilemenin ise 4’ü isim, biri fiil kök ve gövdelerinden oluşmaktadır. Örneklerin çoğunu isim kök ve gövdelerinden oluşan ikilemeler meydana getirmektedir. İkilemede kelime sayısı arttıkça isimlerden ve fiillerden oluşan ikilemeler arasındaki fark artmakta, ikileme türünün isim olma ihtimali güçlenmektedir.

Üçüncü bölüm olan söz diziminde ikilemeler “hece sayılarına göre ikilemelerin oluşumu”; bu bölüm kendi içinde “az heceli kelimenin önce kullanılmasıyla oluşan ikilemeler”, “çok heceli kelimenin önce kullanılmasıyla oluşan ikilemeler” ve “eşit hece sayısına sahip kelimelerle oluşan ikilemeler” olmak üzere üç alt başlıkta, “ses özelliklerine göre ikilemelerin oluşumu”; bu bölüm kendi içinde “ilk kelimesi ünlüyle başlayan ikilemeler”, “ilk kelimesi ünsüzle başlayan ikilemeler”, “her iki kelimesi ünsüzle başlayan ikilemeler” ve “her iki kelimesi ünlüyle başlayan ikilemeler” olmak üzere dört alt başlıkta, “Türkçe ve yabancı kelimelere göre ikilemelerin oluşumu”; bu bölüm kendi içinde kelime sayılarına göre, iki kelimedenden oluşan ikilemeler: “Türkçe + Türkçe”, “Türkçe + Yabancı”, “Yabancı + Türkçe”, “Yabancı + Yabancı” olmak üzere dört alt başlıkta, üç kelimedenden oluşan ikilemeler: “Türkçe + Türkçe + Türkçe”, “Türkçe + Yabancı + Türkçe”, “Yabancı + Türkçe + Türkçe”, “Yabancı + Türkçe + Yabancı”, “Yabancı + Yabancı + Türkçe”, “Türkçe + Türkçe + Yabancı” olmak üzere altı alt başlıkta, dört kelimedenden oluşan ikilemeler: “Türkçe + Türkçe + Türkçe + Türkçe”, “Türkçe + Yabancı + Türkçe + Türkçe”, “Türkçe + Türkçe + Yabancı + Türkçe”, “Yabancı + Türkçe + Türkçe + Türkçe”, “Yabancı + Yabancı + Türkçe + Yabancı” olmak üzere beş alt başlıkta, altı kelimedenden oluşan ikilemeler: “Türkçe + Türkçe + Türkçe + Türkçe + Türkçe + Türkçe” olmak üzere bir alt başlıkta, “kelimelerin sayılarına göre ikilemelerin oluşumu”; bu bölüm kendi içinde “iki kelimedenden oluşan ikilemeler”, “üç kelimedenden oluşan ikilemeler”, “dört kelimedenden oluşan ikilemeler” ve “altı kelimedenden oluşan ikilemeler” olmak üzere dört alt başlıkta, “öğeleri yer değiştiren ikilemeler” ve “yinelemeler” olmak üzere altı alt başlıkta değerlendirilmiştir. Hece sayılarına ve ses özelliklerine göre yapılan sınıflandırmada iki kelimedenden oluşan ikilemeler incelenmiştir.

İkileme dizim özelliklerine göre az heceli kelime çok heceli kelimedenden önce kullanılmalıdır (Foy 1899: 117; Ağakay 1954: 101; Çağatay 1978: 33; Hatipoğlu 1981: 16; Çoraklı 2001: 55; Talu 2003: 30; Akyalçın 2004: 140; Çürük 2009: 115). Belirlenen örnekler bu özelliği gösterdiği gibi bunun tersi özelliğe sahip örnekler de bulunmaktadır. İki kelimedenden oluşan 1268 ikilemede az heceli kelimenin çok heceli kelimedenden önce kullanım sayısı 353, çok heceli kelimenin az heceli kelimedenden önce kullanım sayısı 130’dur.

İkilemede ünlüyle başlayan kelime ünsüzle başlayan kelimedenden önce kullanılır. Bu araştırmacılar arasında ortak bir görüştür (Foy 1899: 118; Ağakay 1954: 102; Çağatay 1978: 33; Hatipoğlu 1981: 17; Tuna 1986: 163-228; Çoraklı 2001: 55; Talu 2003: 60; Akyalçın 2004: 141; Çürük 2009: 107). Örneklerden 347'si ünlüyle, 290'ı ise ünsüzle başlamaktadır. Ünlüyle başlayan örnekler çoğunluğu oluşturmasına rağmen ünsüzle başlayan örnekler de sayı bakımından azımsanacak derecede değildir. İkilemelerden 510'unun her iki kelimesi ünsüz, 121'inin ise her iki kelimesi ünlüyle başlamaktadır.

İkilemede farklı türden kelimelerin bulunması kelime sırasını belirleyen özelliklerdendir. Eğer ikilemede yabancı kelime varsa Türkçe kelimedenden sonra kullanılır (Hatipoğlu 1981: 17; Akyalçın 2004: 142; Erdem 2005: 33). Belirlenen örnekler bu özelliği taşımakla birlikte yabancı kelimenin ilk önce kullanılması daha çoğunluktadır. İki kelimedenden oluşan ikilemelerin 73'ünde yabancı kelime yer almaktadır. Bunların 38'inde yabancı kelime önce, 21'inde sonra kullanılmıştır. 14'ünün her iki kelimesi de yabancıdır. Üç kelimedenden oluşan 18 ikilemede yabancı kelime bulunur. Bunların 5'inde yabancı kelime son ögedir. Diğerlerinde ya birinci ya da ikinci öge olarak kullanılır. Dört kelimedenden oluşan ikilemelerden 10'unda yabancı kelime bulunur. Bunların sadece birinde yabancı kelime son ögedir. Diğerlerinde birinci, ikinci veya üçüncü öge olarak kullanılır. Altı kelimedenden oluşan ikilemelerde yabancı kelime bulunmaz.

Bir kelime grubunun ikileme olabilmesi için en az iki kelimedenden oluşması gerekmektedir. Bunun yanında üç, dört ve daha fazla kelimedenden oluşan ikilemelerde bulunabilir. Tespit edilen 1452 ikilemeden 1268'i iki, 118'i üç, 61'i dört, 5'i altı kelimedenden oluşan ikilemelerden meydana gelmektedir. Araştırmacılar ikilemelerin bu özelliği üzerinde ya hiç durmamış ya da tanımlarında birkaç cümleyle bahsetmişlerdir: Korkmaz ikileme tanımında “aralarında belli bir ses düzeni bulunan biçim ve anlamca birbirleriyle ilişkili olan aynı, yakın ya da zıt anlamlı *iki veya daha çok kelimenin(...)*” (2003: 123-124) ifadesiyle, Banguoğlu “(...) söz içinde aynı işleyişte *iki veya daha çok kelimeyi* bağlayarak(...)” (2000:510) tanımıyla, bu özellik üzerinde durmuşlar, fakat sonrasında herhangi bir açıklama yapmamışlardır. Örneklerin çoğunu iki kelimedenden meydana gelen ikilemelerin oluşturması ve kelime sayısı arttıkça ikileme sayısının azalması iki kelimedenden fazla olan ikilemelerin belirlenmesinde güçlük yaşanmasına

neden olmuştur. Bu kelimelerin sadece art arda gelerek mi yoksa ikileme oluşturarak mı kullanıldıkları konusunda tereddüt edilmiştir. Bu noktada ikilemelerin esas özelliği olan “kavram anlatma” özelliğine başvurularak kelimelerin ikileme olup olmadıkları ayırt edilmiştir. Buna göre iki ya da daha çok kelime birlikte kullanıldıklarında eğer bir kavram ifade ediyorlarsa ikileme olarak değerlendirilmiştir: *yok çıgay inka* ‘yoksul, yersiz, yurtsuz’ üç kelimedenden oluşan ikilemede her bir kelime “yoksul, yersiz ve yurtsuz” anlamlarıyla “fakirlik” kavramını, *sansız tümen kolti* ‘sayısız, çok, on binlerce’ ikilemesi “çok, fazla olma” kavramını, *tılığ yarplıg ornaglıg* ‘güçlü, canlı, kuvvetli’ ikilemesi “güçlülük” kavramını, *yıgla- sıgta busan-* ‘ağlamak, sızlamak, mutsuz olmak’ ikilemesi “üzüntülü olma, mutsuz olma” kavramını, *kentür- ornat- çingar-* ‘düzeltmek, doğrusunu yerine koymak, doğrulaştırmak’ ikilemesi “onarmak, düzeltmek” kavramını, *tsuy irinçü ağır ayıg* ‘günah, suç, kötü’ ikilemesi “günah, kötü” kavramını, *üz büz ööç kek* ‘kin, nefret, öç’ “nefret” kavramını, *tüngür böşük ka kadaş* ‘hısım, akraba, dünür’ ikilemesi “akraba” kavramını, *erdini yinçü çeç kaş* ‘mücevher, inci, değerli taş’ kavramını, *aru- sız- ulı-sıkta-* ‘yorgun düşmek, bitap olmak, inlemek’ ikilemesi “yorgun olma” kavramını, *ölür- ıdtur- alka- yokadur-* ‘öldürmek, canını almak, yok etmek’ ikilemesi “öldürmek” kavramını, *ezügsüz igidsüz köni kirtü arıg süzük* ‘yalansız, dolansız, doğru, temiz’ ikilemesi “doğru olma, yalansız olma” kavramını”, *busuş kadgu emgek tolgak sıkıg tangık* ‘sıkıntı, kaygı, eziyet, üzüntü’ ikilemesi “üzüntülü olma, sıkıntılı olma” kavramını anlatmaktadırlar. Şu kelimeler ise yine art arda kullanılmalarına karşın bir kavramı karşılamadıkları için ikileme olarak değerlendirilmemişlerdir: “(...) aksak çolak /közsüz teglük bolmuşların(...)” (Kaya 1994: 187) bu örnekte iki ikileme arka arkaya kullanılmıştır. Yalnız birincisi “aksak, sakat” kavramını, ikincisi “körlük” kavramını karşıladıkları için bir madde değil ayrı ikilemeler biçiminde değerlendirilmişlerdir. Aynı şekilde “(...) ulug ağır süzük köngülin (...)” (Tekin 1960: 164) örneğinde ilk iki kelime “ulu, büyük” kavramını ifade eder. İkinci kelime ise “temiz” anlamındadır. Bu sebeple *süzük* kelimesi ikilemeye dahil edilmemiştir. “(...) etimiz yinimiz yarılır yırtulur örtenür yalar (...)” (Tekin 1960: 119) örneğinde *yarıl- yırtul-* ikilemesi “yırtılmak” kavramını, *örten- yala-* ikilemesi ise “yanmak” kavramını belirttiği için ikilemeler ayrı maddeler şeklinde değerlendirilmiştir.

İkileme ögeleri yerleri bakımından kalıplaşma özelliği gösterirler. Ögelerin yeri değişmez (Hatipoğlu 1981: 15-16). Ancak belirlenen örneklerin hepsinin bu özelliğe uymadığı görülmüştür. Fakat bu dönem metinlerinin sınırlı sayıda olması ve bu dönemden önce yazılı örneklerin çok kısıtlı olması sebebiyle kelimelerin ilk önce hangi sırada kullanıldığını belirlemek çok güç olduğu için bu şekildeki oluşumlara *öğeleri yer değiştiren ikilemeler* denilmesi uygun görülmüştür. Belirlenen örneklerden 90'ında ögelerin yerleri değişebilmektedir. Bunların 84'ünü iki, 4'ünü üç, 2'sini ise dört kelimededen oluşan ikilemeler meydana getirmektedir: *iske- üz- ~ üz- iske-* 'kesmek, parçalamak', *kün tün* 'gündüz, gece' ~ *tün kün* 'gece, gündüz', *yiged- ut-* 'alt etmek, yenmek' ~ *ut- yiged-* 'yenmek, alt etmek', *oksuz teginçsiz* 'firsatsız, nasipsiz' ~ *teginçsiz oksuz* 'nasipsiz, firsatsız', *erig öt* 'öğüt, nasihat' ~ *öt erig* 'nasihat, öğüt', *sakinçsiz busuşsuz* 'dertsiz, kedersiz' ~ *busuş sakinç* 'keder, derd'; *sengik sengrem sanlık* 'manastıra ait' ~ *sengrem sanlık sengik* 'manastıra ait', *yangı arıg yürüng* 'yeni, temiz, ak' ~ *yürüng arıg yangı* 'ak, temiz, yeni', *tüzü tüketi barçanı* 'tamamı, bütünü' ~ *barçanı tüzü tüketi* 'bütünü, tamamı', *noş tatıglıg sogançıg* 'hoş, tatlı' ~ *sogançıg noş tatıglıg* 'hoş, tatlı'; *emgek tolgak busuş kadgu* 'sıkıntı, keder' ~ *busuş kadgu emgek tolgak* 'keder, sıkıntı', *balık uluş kent suzak* 'memleket, şehir, köy' ~ *kent suzak balık uluş* 'şehir, köy, memleket'. Üç ve dört kelimededen oluşan ikilemelerde ögelerinin yer değiştirmesi karışık bir biçimde değil düzgün ve ikileme grupları şeklinde gerçekleşmektedir. Bu durum bir kalıplaşma eğiliminin var olduğunu göstermektedir.

Bir kelimenin hiçbir değişiklik göstermeden aynen tekrarlanması "yinelemeler" adı altında değerlendirilmiştir. Bu kelime grubunda da amaç anlatımı güçlendirmek, pekiştirmek ve anlatıma kalıcılık kazandırmaktır. İkileme teriminde olduğu gibi bu konu da araştırmacılar tarafından farklı terimlerle ifade edilmiştir. Terim olarak Hatipoğlu *yineleme* (1981: 25), Ağakay *yalın ikileme* (1953: 147), Banguoğlu (2000: 510) ve Gencan (2001: 219) *ikileme*, Ergin *aynen tekrarlar* (2002: 377), Yüce *aynı kelimenin tekrarıyla yapılan ikilemeler* (1998: 419), Aktaş *yalın ikileme* (1999: 572), Karahan unsurları *aynı olan tekrar* (1999: 26-27), Eker *aynen tekrar grubu* (2003: 370), Özkan *aynen ikilemeler* (2004: 2305), Üsütünova *aynı kelimenin tekrarı ile kurulan ikilemeler* (1998: 467), Erdem *yinelemeler* (2005: 190-191) terimlerini kullanmışlardır. Toplam olarak 47 yineleme belirlenmiştir. Bunların hepsi iki kelimededen oluşmuştur: *öngi öngi*

'başka başka', *ming ming* 'binlerce', *tümen tümen* 'onbinlerce', *akru akru* 'yavaş yavaş', *tançu tançu* 'parça parça', *arıg arıg* 'temiz temiz', *sadu sadu* 'iyi iyi', *katın katın* 'tekrar tekrar', *terkin terkin* 'çabuk çabuk', *tsun tsun* 'parça parça', *kiçig kiçig* 'küçük küçük', *kirt kirt* 'kıkır kıkır', *üçer üçer* 'üçer üçer', *ev ev* 'ev ev', *orun orun* 'yer yer', *kirü kirü* 'geri geri', *bo bo* 'bu bu', *ulug ulug* 'ulu ulu', *yine yine* 'yine yine', *mengü mengü* 'daima daima', *ötrü ötrü* 'sonra sonra'.

Çalışmanın dördüncü bölümü ikilemelerde anlamdır. İkileme öğeleri birbirleriyle eş, yakın ve zıt anlamda olmalarına göre üç alt başlıkta incelenmiştir. Buna göre ikilemelerin 20'si eş anlamlıdır ve bunların 16'si iki, 3'ü üç, 1'i dört kelimedenden oluşan ikilemelerdir. Yakın anlamlı ikileme sayısı 1411'dir. Bunların 1231'i iki, 115'i üç, 60'ı dört ve 5'i altı kelimedenden oluşan ikilemelerden meydana gelmiştir. Örneklerin 47'sini zıt anlamlı ikilemeler oluşturur ve bunların hepsi iki öğeden oluşan ikilemelerdir. Ekler içerisinden +sIz eki kelimeye eklendiğinde bir nesnenin veya hareketin yokluğunu ya da sınırsızlığını belirterek kelime anlamını olumlu olduğu gibi olumsuz da etkileyebilmektedir. Bunun neticesinde de birbirine yakın ya da zıt anlamlı kelimelerden oluşan ikilemeler meydana gelmektedir. Bu sebeple +sIz eki anlam bölümünde yakın ve zıt anlamlı ikilemeler alt başlıklarında değerlendirilmiştir. Örneklerden 154'ünde +sIz eki yer almaktadır. Bu örneklerin 146'sı yakın, 8'i zıt anlamlıdır. Bunların 104'ü iki, 37'si üç, 11'ü dört ve 2'si altı kelimedenden oluşan ikilemelerdir. Zıt anlamlı örneklerin hepsi iki kelimedenden oluşan ikilemelerdir: *körksüz yavız* 'çirkin, kötü', *emgeksiz mengilig* 'sıkıntısız, mutlu', *körksüz ayıg* 'çirkin, kötü', *arıgsız yablak* 'pis, kötü', *alkınçsız üküş* 'tükenmez, çok', *üzüksüz tutçı* 'kesintisiz, sürekli', *akıgsız ürlüklüg* 'akmayan, sabit', *sımtagsız kınıg katıg* 'çalışkan, sağlam, kuvvetli', *egsüksüz tolu tükel* 'eksiksiz, tam', *üzeliksiz yig başdınkı* 'daha üstü bulunmayan, en baştaki', *tevsüz kürsüz ezügsüz armaksız* 'hilesiz, yalansız, dolansız', *uçsuz kıdıgsız ülgülençsiz tenglençsiz* 'sınırsız, ölçüsüz, hesapsız', *adasız tudasız busuşsuz kadgusuz* 'kazasız, belasız, dertsiz, kaygısız', *ıgsız togasız adasız tudasız* 'hastaliksiz, dertsiz, belasız', *ezügsüz igidsüz köni kirtü arıg süzük* 'yalansız, dolansız, doğru, temiz'.

İkilemelerin köken bakımından incelenmesi beşinci bölümü oluşturmaktadır. Bu bölümde kelimelerin hangi kökenden oldukları incelenmiş, buna göre ikilemeler sınıflandırılmıştır. Uygur dönemi kelimelerinin ikileme oluşturmalarında bir diğer amaç

dile yeni giren yabancı kelimenin tanıtılmasıdır. Bu dönem metinleri genel olarak çeviri metinlerdir. Çeviriyi yapan kişi metinde yer alan ve yabancı kelimeye eş veya yakın anlamdaki Türkçe kelimeyle birlikte ikileme oluşturmakta, böylelikle hem yabancı kelimeyle birlikte kelimenin ifade ettiği kavramı tanıtmakta hem de anlatımı güçlü, akıcı ve kalıcı kılmaktadır. Yabancı kelimeyle oluşan ikileme sayısı 101'dir. Bunlardan 73'ü iki, 18'i üç, 10'u dört kelimedenden oluşan ikilemelerdir. Altı kelimedenden oluşan ikilemelerde yabancı kelime yer almaz. Örneklerin büyük çoğunluğunu ise bütün kelimeleri Türkçe olan ikilemeler oluşturmaktadır. İki kelimedenden oluşan ikilemelerin 1195'inin, üç kelimedenden oluşan ikilemelerin 100'ünün, dört kelimedenden oluşan ikilemelerin 51'inin bütün kelimeleri Türkçedir. Belirlenen örneklerde toplam 48 yabancı kelime bulunmaktadır. Kullanım sıklığına rağmen yabancı kelime sayısının az olmasının nedeni ikilemelerin farklı yabancı kelimelerle değil, aynı yabancı kelimelerle oluşmasıdır. Bir yabancı kelime farklı kelimelerle ikileme oluşturmaktadır: *çın kirtü tüz* 'doğru, düz' ç. < Çin. *chen, köni kirtü çın* 'doğru, düzgün, gerçek' ç. < Çin. *chen, kirtü katıg çın kirtü* 'gerçek, sağlam, doğru', ç. < Çin. *chen, çın kirtü* 'doğru, gerçek' ç. < Çin. *chen, bahşı ulug* 'üstad, ulu' b. < Çin. *po shih, ulug bahşı* 'ulu, üstad' b. < Çin. *po shih, bahşı nomçı* 'üstad, hoca' b. < Çin. *po shih, n.* < Sog *nom, ülgüsüz koltı erüş üküş* 'sayısız, çok, fazla' k. < Skr *koti, ülgüsüz sansız koltı* 'sayısız, fazla, çok' k. < Skr *koti, ülgüsüz koltı* 'sayısız, çok' k. < Skr *koti su esen* 'sağ, salim' s. < Çin. *su, e.* < Far. *āsān esen tükel* 'sağ, salim' e. < Far. *āsān, inç esen* 'rahat, sıhhat' e. < Far. *āsān*. İki kelimedenden oluşan 1268 ikilemeden 1195'i "Türkçe + Türkçe", 21'i "Türkçe + Yabancı", 38'i "Yabancı + Türkçe" ve 13'ü "Yabancı + Yabancı" olmak üzere dört alt gruba; üç kelimedenden oluşan 118 ikilemeden 100'ü "Türkçe + Türkçe + Türkçe", 5'i "Türkçe + Yabancı + Türkçe", 5'i "Yabancı + Türkçe + Türkçe", biri "Yabancı + Türkçe + Yabancı", 2'si "Yabancı + Yabancı + Türkçe", 5'i "Türkçe + Türkçe + Yabancı" olmak üzere altı alt gruba; dört kelimedenden oluşan 61 ikilemeden 51'i "Türkçe + Türkçe + Türkçe + Türkçe", 2'si "Türkçe + Yabancı + Türkçe + Türkçe", 2'si "Türkçe + Türkçe + Yabancı + Türkçe", biri "Yabancı + Türkçe + Türkçe + Türkçe", biri "Yabancı + Yabancı + Türkçe + Yabancı" olmak üzere beş alt gruba; altı kelimedenden oluşan beş ikileme Türkçe + Türkçe + Türkçe + Türkçe + Türkçe + Türkçe olmak üzere bir alt gruba ayrılmıştır.

Çalışmanın altıncı bölümü dizindir. Bu bölümde ikilemelerin incelenen metinlerde nasıl, nerede ve hangi sıklıkta geçtikleri verilmiştir.

Son olarak ekler bölümünde tespit edilen bütün ikilemeler sayılarına göre ayrılarak toplu bir biçimde sıralanmıştır. Ayrıca her ikilemenin altına bir tane örnek cümle yazılmıştır.

1. YAPI

1.YAPI AÇISINDAN İKİLEMELER

İkilemeler en az iki kelimededen oluşan kelime gruplarıdır. Bu çalışmada iki ögeden oluşan ikilemelerin yanında kelimelerin art arda kullanımlarıyla oluşan üç, dört, altı kelimededen meydana gelmiş ikilemeler de mevcuttur. Tespit edilen ikilemelerde kelimelerin bir araya gelmeleri birtakım kurallara ve kelimeler arası ilişkilere bağlıdır. İkilemede yer alan kelimelerin aldıkları ekler ve bunun neticesinde sahip oldukları yapılar kelimeler arası ilişkilerin bir görünümüdür.

İkileme konusunda bugüne kadar yapılan çalışmalarda esas olarak ikilemeler bünyelerindeki kelimelerin anlam ilişkilerine, kelimelerdeki ses benzerlikleri veya ayrılıklarına ve kelime tekrarlarına göre incelenmiştir. Bu konuda birçok araştırma yapılmış olmasına rağmen ikilemeleri toplu bir biçimde değerlendiren çalışma sayısı çok az olduğu için yapılan çalışmalarda da ikilemelerin sadece bir ya da birkaç özelliği üzerinde durulmuştur. Bundan dolayı doğrudan doğruya yapılarına göre ikilemelerin incelendiği çalışmalar sınırlı sayıdadır. Yapılarına göre incelenen ikilemeler türetme eki alıp almadıklarına göre basit ve türemiş, cümle içerisinde aldıkları eklere, isim, fiil, sıfat, zarf, zamir, edat, ünlem gibi hangi kelime türünden olduklarına göre sınıflandırılmaktadır. İkilemelerin doğrudan doğruya yapı başlığı altında değerlendirilmediği çalışmalarda ise ikileme kelimelerine getirilen eklerin farklı olup olmadığı ve ikilemelerin cümle içindeki kullanımını incelenmekte böylelikle ikilemeler aslında yapı özellikleri bakımından değerlendirilmektedir.

Bu çalışmanın “yapı açısından ikilemeler” bölümünde ikilemeyi oluşturan kelimeler ek alıp almamalarına, iki ya da daha çok kelimeyle birlikte kullanılarak kalıplaşmalarına göre basit, türemiş ve birleşik olarak sınıflandırılmıştır. Kelimelerin cümle içerisinde ek alıp almamaları çalışmanın dışında tutulmuş, sadece sözlük maddesi olabilecek ikileme biçimleri incelenmiştir. Bundan dolayı ekler içerisinde sadece türetme ekleri değerlendirilmiştir.

Tespit edilen ikilemeler içinde ikiden fazla kelimededen oluşan ikileme yapıları da bulunduğu için, ikilemeler bu kelime sayıları dikkate alınarak ayrı ayrı sınıflandırılmıştır. Buna göre belirlenen 1452 yapı iki, üç, dört ve altı kelimenin art arda kullanılmasıyla oluşan ikilemeler olmak üzere dört başlığa ayrılmıştır. Bu dört başlık da kendi içerisinde kelimelerin basit ve türemiş olmalarına göre alt başlıklara ayrılmıştır.

İki kelimededen oluşan 1268 ikileme “basit + basit”, “basit + türemiş”, “türemiş + basit”, “türemiş + türemiş” ve “birleşik + basit” şeklinde beş alt başlığa ayrılmıştır. Bunlardan 476 ikileme “basit + basit” oluşumundadır. Ancak bu madde örneklerini bir araya getirirken bazı örneklerde kelimelerin basit mi türemiş mi olarak kabul edilmesi gerektiği konusunda tereddüt edilmiştir. Çünkü bu kelimeler iki veya daha fazla heceden oluşmakta, kökten ziyade gövde görünümü sergilemektedir. Fakat etimolojik sözlüklerde kelimelerin kökü hakkında bir görüş birliği bulunmamakta kelimeler kesin şekilde ekine ve köküne ayırlanamamaktadır. Bundan dolayı bu örneklerin basit kelime olarak alınması uygun görülmüştür. İkilemelerin 26’sı bu şekildedir: *yavlak yavız* ‘fena, kötü’, *iş yumuş* ‘iş, hizmet’, *titrü edgüti* ‘dikkatlice, iyice’ *törü boşgut* ‘nizam, ders’ *kemiş- tüş-* ‘düşürmek, bırakmak’, *adın öngi* ‘ayrı, farklı’, *uvşak tavşak* ‘ufak tefek’, *kartıg bezig* ‘sivilce, beze’, *yiring kan* ‘irin, kan’, *çog yalın* ‘alev, parlaklık’, *bulung yingak* ‘yön, taraf’, *yıd yıpar* ‘ilahi misk kokusu’, *törün tokun* ‘tören, merasim’, *agir ayag* ‘şeref, itibar’, *mung tarka* ‘keder, acı’, *arıg saka* ‘orman, kuru, *yavlak yavız* ‘fena, kötü’, *yanglıg yavız* ‘kötü, fena’, *yangırtı yene* ‘yine, tekrar’, *tirin kuvrag* ‘meclis, dernek, cemaat’, *bek katıg* ‘sağlam, kuvvetli’, *king alkıg* ‘en genişlik’, *köni tüz* ‘doğru, düz’, *ters tetrü* ‘ters, aksine’, *kkir tapça* ‘kir, pas’, *tüş utlı* ‘mükafat, karşılık’.

İkilemelerden 212’sinin birinci kelimesi basit ikinci kelimesi türemiş, 125 ikilemenin ise birinci kelimesi türemiş ikinci kelimesi basittir. Her iki kelimesi de türemiş olan ikileme sayısı 454’tür. Bunlardan 258’inin her iki kelimesi aynı, 196’sının her iki kelimesi de farklı türetme ekleri olarak türemiştir. Sadece bir ikilemenin ise birinci kelimesi birleşik ikinci kelimesi basit kelimededen oluşmuştur.

Üç kelimenin art arda kullanılmasıyla oluşan 118 ikileme “ basit + basit + basit”, “basit + basit + türemiş”, “basit + türemiş + basit”, “basit + türemiş + türemiş”, “türemiş + basit + basit”, “türemiş + basit + türemiş”, “türemiş + türemiş + basit”, “türemiş + türemiş + türemiş” olmak üzere sekiz alt başlıkta incelenmiştir. Bunlardan

47'sinin her üç kelimesi de basittir. İlk iki kelimesi basit, üçüncü kelimesi türemiş ikileme sayısı 18'dir. Birinci ve üçüncü kelimeleri basit ikinci kelimesi türemiş ikileme sayısı 6'dır. Örneklerin 10'unun ilk kelimesi basit, son iki kelimesi türemiş, 5'inin ilk kelimesi türemiş son iki kelimesi basit, 2'sinin birinci ve üçüncü kelimeleri türemiş, ikinci kelimesi basit, 8'inin ilk iki kelimesi türemiş, son kelimesi basit, 22'sinin ise üç kelimesi de türemiştir. Bu 22 ikilemelerden 15'i aynı, 7'si farklı türetme eklerini alarak türemiştir.

İkilemelerin 61'i dört kelimenin art arda kullanılmasıyla oluşmuştur. Bu 61 ikileme de on iki alt başlıkta incelenmiştir. Bunlardan 17'sinin bütün kelimeleri basittir. birinin ilk üç kelimesi basit, dördüncü kelimesi türemiş, birinin ilk iki ve dördüncü kelimesi basit, üçüncü kelimesi türemiş, birinin birinci, üçüncü ve dördüncü kelimeleri basit, ikinci kelimesi türemiş, birinin ilk iki kelimesi basit, son iki kelimesi türemiş, 3'ünün birinci kelimesi basit, son üç kelimesi türemiş, birinin ilk üç kelimesi türemiş, son kelimesi basit, birinin ilk iki ve dördüncü kelimeleri türemiş, üçüncü kelimesi basit, 3'ünün ilk iki kelimesi türemiş, son iki kelimesi basit, birinin birinci ve dördüncü kelimeleri türemiş, ikinci ve üçüncü kelimeleri basit, birinin birinci, üçüncü ve dördüncü kelimeleri türemiş, ikinci kelimesi basit, 20'sinin ise dört kelimesi de türemiştir. Bu 20 ikilemeden 16'sı aynı türetme ekini alarak türemiştir. Diğer 4'ünün 2'sinde örneklerin ikişer kelimeleri aynı, birinde birinci kelime farklı diğer üç kelime aynı, birinde de birinci ve ikinci kelimeler farklı, üçüncü ve dördüncü kelimeler aynı türetme ekini alarak türemişlerdir.

Altı kelimenin art arda kullanılmasıyla oluşan ikileme sayısı 5'tir. Bunlar “ basit + basit + basit + basit + basit + basit”, “basit + basit + türemiş + türemiş + türemiş + türemiş”, “türemiş + türemiş + türemiş + basit +türemiş + türemiş”, “türemiş + türemiş + türemiş + türemiş + türemiş + türemiş” olmak üzere dört alt başlıkta incelenmiştir. İlk üç başlığa ait örnek sayısı 1, son başlığa ait örnek sayısı ise 2'dir.

İkilemeler aynı tür kelimelerden oluşurlar. İkilemeyi oluşturan kelime türleri ya isim ya da fiildir. Bundan dolayı basit ve türemiş yapıdaki kelimeler türde olacak şekilde bir araya gelmişlerdir. Bu şekilde farklı yapıdaki kelimelerden oluşan ikilemelerde ikilemenin türünü basit kelimenin türü belirlemektedir. Buna göre basit kelime türü ne ise türemiş kelime kökü ona göre isimden isim, isimden fiil, fiilden isim, fiilden fiil

yapma eklerinden birini alarak basit kelimeyle aynı tür olacak şekilde bir araya gelmektedir: *yangı arıg yürüng* ‘yeni, temiz, ak’, *agır tsuy irinçü ayıg* ‘kötü fena’, *kolusuz eriş öküş* ‘hesapsız, sayısız, çok’, *sevinç utlı* ‘sevinç, karşılık’, *kür kürilik* ‘ölçek, miktar’, *kö- közed-* ‘esirgemek, gözetmek’.

İkilemenin aynı türde ve yapıda olan ögeleri aynı türetme veya farklı türetme eki alabilirler. Bu durum Uygur dönemi ikilemelerin özelliklerinden biridir. İkilemeler kalıplaşmış yapılar olmaları sebebiyle birtakım kurallar dahilinde bir araya gelmektedirler. Bunlardan biri de kelimelerin aldıkları eklerdir. Eğer kelimeler ek almışsa bunlar aynı ekler olmak durumundadırlar. Fakat Uygur dönemi ikilemeleri ögelerinin yer değiştirmesi, bir kelimesinin farklı farklı kelimelerle tekrar ikileme oluşturması, farklı kökenden kelimelerle kurulan ikilemelerde yabancı kelimenin çoğunlukla ilk sırada yer alması gibi özellikleri sebebiyle tam olarak kalıplaşmış bir biçimde karşımıza çıkmazlar. Kelimeler bağımsız davranabilirler. Kelimelerin bu şekilde birbirinden bağımsız davrandıklarını gösteren diğer bir özellik de farklı türetme ekleri almalarıdır. Çağatay da çalışmasında Uygur dönemi ikilemelerin bu özelliğine dikkat çekmiş, kelimelerin keyfi davrandıklarını belirtmiştir: “Gramer bakımından en bariz göze çarpan tarafı kelimelerin müstakil kalmasıdır. Sinomler yalnız mana itibarıyla ve ahenk bakımından başka değil, şekil itibarıyla da tamamen ayrı olabilirler. Mes. *turug küçsüz* kuvvetsiz, zayıf, birinci kelime –g nomen; ikincisi privatif eki (-süz)le yapılan bir kelimedir. *Sevinç utlı* minnettarlık, *ulı- sıgta-* ağlamak, vb. isim ve fiil şekillerinin birbirinden başka başka olması Hend-n parçalarında çok görünen bir keyfiyettir” (1978: 35). Örneklerden 207’si farklı türetme eklerini alarak türemiştir: *tirin kuvrag* ‘meclis, dernek, cemaat’, *ülgüsüz üküş* ‘sayısız, çok’, *san sakış* ‘sayı, adet’, *ülüş bölük* ‘bölüm, kısım’, *ürüg uzatı üzüksüz* ‘sürekli, daima’, *egsüksüz tolu tükel* ‘eksiksiz, tam’, *aya- ağırla- tapın- udun-* ‘saygı göstermek, hizmet etmek’.

İkilemeler cümle içerisindeki kullanımlarına göre incelenmediği için işletme ekleri bu çalışma içerisine alınmamıştır. Kelimelerin ait oldukları yapıların sayıları bölüm sonunda toplu bir şekilde tablo halinde verilmiştir.

1.1. İki kelimededen oluşan ikilemeler

İki kelimededen oluşan 1268 ikilemede kelimeler türetme eki alıp almamalarına ve başka bir kelimeyle birlikte kullanılarak kalıplaşıp birleşik kelime olup olmamalarına göre beş alt gruba ayrılmıştır.

1.1.1. basit + basit

Örneklerden 476'sının her iki kelimesi de basittir: *çın kirtü* 'doğru, gerçek', *yek iğgek* 'şeytan, kötü ruh', *gay beltir* 'geçit, sokak', *amil yabaş* 'sakin, yavaş', *yalgan igid* 'yalan, sahte', *at küü* 'ad, şöhret', *king alkıg* 'genişlik', *tüngür böşük* 'dünür, akraba', *ul tüp* 'dip, temel', *ev bark* 'ev bark', *ilig kan* 'hükümdar, han', *ot em* 'ilaç, merhem', *ig kem* 'hastalık, ağrı', *adın öngi* 'ayrı, farklı', *ür kiç* 'uzun süre, geç', *ıye idi* 'sahip, malik', *uç tüp* 'uç, dip', *töz tüp* 'kök, temel', *inç esen* 'rahat, sıhhat', *yok çıgay* 'fakir, yoksul', *tev kür* 'hile, dolan', *erk türk* 'güç, kuvvet', *öç kek* 'öç, kin', *bar yok* 'var, yok', *yay kış* 'yaz, kış', *çibin çıyan* 'sinek, sürüngen', *biti- okı-* 'yazmak, okumak', *ün- uz-* 'çıkmaq, uzaklaşmaq', *oz- kaç* 'kaçmaq, kurtulmaq', *idi- yıg-* 'yığmaq, toplamak', *tog- öl-* 'doğmaq, ölmek', *yil öd* 'yıl, zaman', *tuş teng* 'denk, arkadaş', *tir- yıg-* 'biraraya getirmek, yığmaq', *evir- tevir* 'çevirmek, dönmek', *tay- sürç-* 'kaymak, sürçmek', *buz- sök-* 'bozmaq, sökmek', *tol- toş* 'dolmaq, tamamlanmaq', *üz- kes-* 'kesmek, koparmak', *çıg türk* 'en, uzunluk', *oz- keç* 'uzaklaşmaq, geçmek', *yori- tur-* 'yürümek, durmak', *saç- tök-* 'dağıtmak, dökmek', *kev- bas-* 'zayıflatmaq, yenmek', *üz- yap-* 'bozmaq, kurmak', *böl- adır-* 'bölmek, ayırmak', *inç tınç* 'huzur, sessizlik', *kut kıv* 'saadet, mutluluk'.

Bu ikilemelerden 26'sının ögelerinin basit mi türemiş mi olabileceği konusunda karar vermekte zorluk çekilmiştir. Çünkü bu kelimeler iki veya ikiden fazla heceden oluşmakta, kökten ziyade gövde şeklini sergilemektedirler. Ancak etimolojik sözlüklerde kelimelerin kökeni ve aldıkları ekler konusunda bir görüş birliği bulunmamakta ve bu kelimeler ek ve köklerine kesin bir şekilde ayırlanamamaktadır. Bu nedenlerden dolayı bu örnekler *basit kelime* olarak alınmıştır. Bunlardan 5'inin her iki kelimesinin de basit mi türemiş mi olduğu belli değildir: *yavız yavlak* 'kötü, fena', *adın*

öngi ‘ayrı, farklı’, *uvşak tavşak* ‘ufak tefek’, *yavlak yavız* ‘fena, kötü’, *çöpdik yavlak* ‘pis, kötü’. Örneklerden 12’ sinin birinci kelimesi basit, ikinci kelimesi basit mi türemiş mi kesin değildir: *yat küden* ‘misafir, yabancı’, *yagı yavlak* ‘düşman, kötü kişi’, *ınaru berü* ‘ileri beri’, *bulganyuk yavız* ‘bulanık, kötü’, *kadır yavlak* ‘kızgın, kötü’, *sid-kemiş-* ‘atmak, fırlatmak’, *kod- kemiş* ‘koymak, bırakmak’, *bag bokagu* ‘bağ, köstek’, *küç küsün* ‘güç, kuvvet’, *ogşa- amra* ‘okşamak, sevmek’, *törü boşgut* ‘nizam, ders’, *iş yumuş* ‘iş, hizmet’. Birinci kelimesinin basit mi türemiş olduğu kesin olmayan, ikinci kelimesi basit olan ikileme sayısı 9’dur: *adın yat* ‘yabancı, bilinmeyen’, *boşgun- tut-* ‘öğrenmek, tutmak’, 15, *odug sag* ‘uyanık, dikkatli’, *busuş kadgu* ‘eziyet, kaygı’, *tirig esen* ‘sağ salim’, *çaşur- bulga-* ‘leke sürmek, bulanmak’, *yavlak ayıg* ‘kötü, fena’, *kemiş- tüş-* ‘düşürmek, düşmek’, *titrü edgüti* ‘dikkatlice, iyice’.

1.1.2. basit + türemiş

Birinci kelimesi basit ikinci kelimesi türemiş ikileme sayısı 212’dir. Bu ve diğer gruplarda da ikilemeyi oluşturan kelimeler yapı olarak çeşitlilik gösterdiğinde basit kelimenin türü esas alınmakta, türemiş kelime bu basit kelimenin türüne uyum sağlayacak şekilde türetme eklerinden birini almaktadır. Yani türemiş kelimenin türemiş kelime olması için alması gereken türetme eki çeşidini basit kelimenin türü belirlemektedir. Örnek olarak eğer basit kelime isim ve türemiş kelime kökü fiilse, türemiş kelime basit kelimeye tür olarak uyum sağlamak için fiilden isim yapma eklerinden birini almaktadır. Bu durumda ikilemeyi oluşturan kelimeler aynı türden olacak şekilde bir araya gelmektedir. İkilemelerden 88’inde basit kelime kökü isim, türemiş kelime kökü fiildir. Türemiş kelimeler basit kelime köklerine uyumuş, fiilden isim yapma eklerinden birini alarak isimleşmiştir: *aç toruk* ‘aç, zayıf’, *kin keligme* ‘gelecek, ileriki zaman’, *busuş sakınç* ‘keder, sıkıntı’, *ig emgek* ‘hastalık, sıkıntı’, *aş yimiş* ‘ yiyecek, yemiş’, *ton kedim* ‘don, giyecek’ , *bı bıçgu* ‘bıçak, kesici alet’ , *agır ayag* ‘şeref, itibar’.

İkilemelerden 42’sinin her iki kelime kökü de isimdir. Türemiş kelime isimden isim yapma eklerinden birini alarak türemiş, isim olarak kalmıştır: *ka kadaş* ‘hısım akraba’ ,

kür kürilik ‘ölçek, miktar’, *tünle küntüz* ‘gece ile gündüz’, *bekiz belgülüg* ‘açık seçik’, *ulug küçlüg* ‘büyük, güçlü’.

Basit kelime kökü fiil, türemiş kelime kökü isim olan ikileme sayısı 28’dir. Türemiş kelime isimden fiil yapma eklerinden birini alarak türemiş, fiil olmuştur: *aç- suvsa-* ‘acıkmak susamak’, *kev- küçsiret-* ‘zayıflatmak, güçsüzleştirmek’, *kö- közed-* ‘esirgemek, gözetmek’, *ürk- belingle-* ‘korkmak, ürkmek’.

Örneklerden 54’ünün basit ve türemiş kelime kökleri fiildir. Türemiş kelime yine fiilden fiil yapma eklerinden birini alarak türemiş, fiil olarak kalmıştır: *yan- evril-* ‘dönmek, çevrilmek’, *arı- süzül-* ‘temizlenmek, süzülme’, *yap- yadıl-* ‘yaymak, kaplamak’, *kıl- kurat-* ‘işlemek, yapmak’, *arı- açıl-* ‘temizlenmek, açılmak’.

1.1.3. türemiş + basit

İkilemelerden 125’inin birinci kelimesi türemiş, ikinci kelimesi basittir. Bunlardan 32 örneğin basit kelime kökü isim, türemiş kelime kökü fiildir. Türemiş kelime kökü fiilden isim yapma eklerinden birini alarak türemiş, isim olmuştur: *sevinç utlu* ‘sevinç, karşılık’, *bilig edrem* ‘bilgi, erdem’, *ikileyü yene* ‘yine, tekar’, *üküş telim* ‘çok, sayısız’, *arig yürüng* ‘temiz, ak’.

Her iki kelime kökü de isim olan 27 ikileme tespit edilmiştir. Türemiş kelimeler basit kelime kökleriyle aynı türe ait oldukları için yine isimden isim yapma eklerinden birini alarak türemişlerdir: *üzeliksiz üstünki* ‘en üstün, daha üstü bulunmayan’, 22, *öngsüz öles* ‘solgun, renksiz’, *yanglıg yavız* ‘kötü, fena’, *ilig kan* ‘hükümdar, han’.

Örneklerden 16’sının basit kelime kökü fiil, türemiş kelime kökü isimdir. Türemiş kelime kökü isimden fiil yapma eklerinden birini alarak türemiş, fiil olmuştur: *sözle- ay-* ‘söylemek, demek’, *agırla- aya-* ‘hürmet etmek, saygı göstermek’, *yokad- arta-* ‘yok olmak, bozulmak’.

İkilemelerden 50’sinin her iki kelime kökü de fiildir. Türemiş kelime fiilden fiil yapma eklerinden birini alarak türemiş, fiil olarak kalmıştır: *isil- çol-* ‘eksilmek, sakatlanmak’, *tegin- tut-* ‘kabul etmek, tutmak’, *yitlin- bat-* ‘kaybolmak, yok olmak’, *bozul- arta-* ‘çürümek, bozulmak’, *yügür- kaç-* ‘koşmak, kaçmak’.

1.1.4. türemiş + türemiş

Her iki kelimesi de türemiş olan 454 ikileme bulunmaktadır. İkilemeyi oluşturan kelimeler gerek cümle içerisi kullanımlarında gerekse de sözlük maddesi şeklinde tekil kullanımlarında birlikte hareket ederler. Bu birliktelik neticesinde cümlede aynı görevleri üstlendikleri gibi hem cümlede hem de bağımsız durumlarında ek aldıklarında aynı ekleri alırlar. Belirlenen örneklerden 258'inin kelimeleri aynı türetme ekini alarak türemiştir: *emgek tolgak* 'ıstırap, eziyet', *basınç ayınç* 'baskı, korku', *öçmegülük arımaguluk* 'yok olmayacak, temizlenmeyecek', *sevgü taplagu* 'sevgi, sadakat', *beksiz mengüsüz* 'zayıf, fani', *adıra üdüre* 'ayrı ayrı', *işletgü yunglağu* 'işletecek, istimal edilecek', *totunçsuz ovutsuz* 'doymaz, utanmaz', *ilildür- tutultur-* 'bağlamak, tutturmak', *yükün- tapın-* 'ululamak, saygı göstermek', *süngüş- öçüş-* 'kavga etmek, çelişmek'.

Ancak Uygur döneminde ikilemeler bu şekilde aynı eki aldıkları gibi farklı ekler de alabilmektedir. Bu durum Uygur dönemi ikilemelerinin özelliklerinden biridir. Bu dönemde ikileme kelimeleri bazı durumlarda birbirinden bağımsız davranmakta, ayrı hareket etmektedirler. Bir ikileme kelimesi başka kelimelerle ayrı ayrı ikileme oluşturabilmektedir. Kelimelerin yeri değişebilmekte, bir ikilemede birinci öge olarak kullanılan kelime diğer bir ikilemede ikinci hatta üçüncü öge olarak kullanılabilir. Kelimeler birbirleriyle ses uyumu içinde oldukları gibi aralarında hiçbir ses uyumu bulunmayan kelimeler de bir araya gelebilmektedir. İkileme kelimelerinin bu şekilde ayrı davranmalarına bir diğer örnek de her kelimenin farklı ek almasıdır. Bu çalışmada belirlenen 196 ikilemenin kelimeleri farklı türetme ekleri alarak türemiştir: *tirin kuvrag* 'meclis, dernek, cemaat', *ülgüsüz üküş* 'sayısız, çok', *san sakış* 'sayı, adet', *ülüş bölük* 'bölüm, kısım', *esrük biligsiz* 'kendinden geçmiş, bilgisiz', *emgeksiz mengilig* 'sıkıntısız, mutlu', *övkele- bulgan-* 'öfkelenmek, sinirlenmek', *üstel- ökli-* 'çoğalmak, artmak', *emle- ota-* 'iyileştirmek, tedavi etmek'.

1.1.5. birleşik + basit

Sadece bir ikilemenin ilk kelimesi birleşik, ikinci kelimesi basittir: *montag yangın* ‘bu şekilde, böylece’.

1.2. Üç Kelimeden Oluşan İkilemeler

Bu bölümde üç kelimenin art arda kullanılmasıyla oluşan 118 ikileme türetme eki alıp almamalarına göre sekiz alt başlıkta incelenmiştir.

1.2.1. basit + basit + basit

Bunlar içerisinde 47’sinin her üç kelimesi de basittir: *tsuy ağır ayığ* ‘fena, kötü’, *il uluş balık* ‘memleket, ülke, şehir’, *agar tsuy ayag* ‘kötü, fena’, *övke üz boz* ‘öfke, kin, nefret’, *agu yilvi kömen* ‘zehir, sihir, büyü’, *ud ingek boga* ‘sığır, inek, boğa’, 2, 3, *karı-öl- tay-* ‘ihtiyarlamak, ölmek, göçüp gitmek’, *ed tavar buşı* ‘mal, mülk, sadaka’, 14, 15, *ür keç uzun* ‘uzun, geç’, *bedük ağır ulug* ‘büyük, ağır, ulu’, *11ert- keç- ket-* ‘geçmek, gitmek’, *sök- toki- oya-* ‘azarlamak, dövmek, vurmak’, *bek katıg kirtü* ‘sağlam, gerçek’, *ok ya kılıç* ‘ok, yay, kılıç’, *töz tüp yiltız* ‘kök, temel’.

1.2.2. basit + basit + türemiş

İkilemelerden 18’inin ilk iki kelimesi basit, üçüncü kelimesi türemiştir: *bil- uk- ötkür-* ‘bilmek, açıklamak’, *kun- al- ogurla-* ‘çalmak, çırpmak, yağmalamak’, *ugur yık kezig* ‘zaman, uygun zaman, sıra’, *tev kür armak* ‘hile, sahtelik’.

İlk iki kelimesi basit üçüncü kelimesi türemiş olan ikilemelerde üçüncü kelime ilk iki kelimenin türüne uyacak şekilde türetme ekleri almıştır. Her üç kelime de ya isim ya da fiildir. İkileme grubunu oluşturan kelime kökleri birbirlerinden farklı türdeyse kelimelere türetme ekleri eklenerek bu tür farklılığı ortadan kaldırılmış, üç kelime de aynı türden olacak şekilde ikileme oluşturulmuştur. İkileme grubunun türü belirlenirken basit kelime ve kelimeler esas alınmıştır. Eğer ilk iki kelime fiil ve üçüncü kelime

isimse, üçüncü kelime isimden fiil yapma ekini alarak fiil olmuş, türemiştir. İkilemeler içinde 2'si bu şekilde oluşmuştur. Basit olan ilk iki kelime türüne türemiş kelime uyum sağlamış, kelime kökü isimken isimden fiil yapma eklerinden birini alarak fiil olacak şekilde türemiştir: *kun- al- ogurla-* 'çalmak, çırpma, yağmalamak', *tut- okı- sözle-* 'öğrenmek, okumak, söylemek' Bang.Gab.Ar.Seyük., 120.

Aynı şekilde ilk iki kelime isim, üçüncü kelime fiilse, üçüncü kelime fiilden isim yapma ekini alarak isim olmuştur. 8 ikileme bu şekilde oluşmuştur: *tev kür yongag* 'hile, iftira', *ig kem agrıg* 'hastalık, ağrı', *busuş kadgu emgek* 'keder, sıkıntı'.

Eğer üç kelime kökünün türü aynıysa türemiş kelime kökü, türü aynı kalacak şekilde türemiştir. İkilemelerden 8'i bu şekilde oluşmuştur: *kör- bil- ötkür-* 'görmek, bilmek, açıklamak', *bil- uk- ötkür-* 'bilmek, açıklamak', *sogançıg noş tatıglıg* 'hoş, tatlı', *yok çıgay poşıçı* 'fakir, dilenci', *ayıg yavlak körksüz* 'kötü, çirkin', *örüg amıl tikisiz* 'sessiz, sakin, gürültüsüz'.

1.2.3. türemiş + basit + basit

İkilemelerden 5'inin ilk kelimesi türemiş, son iki kelimesi basittir. Bunlar içinden 3 ikilemede birinci kelime kökü fiil, son iki kelime türü isimdir. Türemiş kelime, basit kelimelere tür açısından uyum göstererek fiilden isim yapma ekini almış, isimleşmiştir: *kınıg katıg bek* 'kuvvetli, sağlam', *köni kirtü çın* 'doğru, düzgün, gerçek', *teprencsiz bek yarp* 'sarsılmaz, sağlam'.

Örneklerden 2'sinin kelimelerinin türü de aynı, isimdir. Birinci kelime yine isimden isim yapan ekle türemiştir: *üzeliksiz yig üstünki* 'daha üstü bulunmayan, mükemmel, en üstün', *üzeliksiz yig başdınki* 'daha üstü bulunmayan, en baştaki'.

1.2.4. basit + türemiş + türemiş

İkilemelerden 10'unun ilk kelimesi basit, son iki kelimesi türemiştir. Bu grupta da kelimelerin tür bakımından birbirlerine uyum sağlamaları ön plandadır. Basit kelimenin türüne uyum sağlamak için son iki kelime ya isimden fiil, ya da fiilden isim türeten eklerden birini almış, böylelikle üç kelime de isim veya fiil olmuştur. Birinci kelime

kökü isim, iki ve üçüncü kelime kökü fiil olan ikileme sayısı 4'tür. Bu ikinci ve üçüncü kelime kökü birinci kelimeye tür olarak uyum sağlamak için fiilden isim yapma ekini alarak isim olmuştur: *beg buyruk inanç* 'bey, amir, memur', *ig agrıg ölüm* 'hastalık, ölüm' *barça tüzü tüketi* 'tamamı, bütün', *ig agrıg emgek* 'ağrı, hastalık, sıkıntı'.

Örneklerden 2'sinde birinci ve üçüncü kelime kökü isim, ikinci kelime kökü fiildir. İkinci kelime de bir ve üçüncü kelimelerin türlerine uyumuş, fiilden isim yapma eki alarak isim olmuştur: *kadır sarsıg övkelig* 'sert, kötü, öfkeli', *ayıg irinç yarlıg* 'fena, kötü'.

Kelime köklerinin hepsinin isim olduğu ikileme sayısı birdir. Son iki kelime isimden isim yapma eki alarak türemiş, yine isim olmuştur: *ulug küçlüg kutlug* 'büyük, kutsal'.

İkilemelerden birinde birinci kelime kökü fiil, son iki kelime kökü isimdir. Bu son iki kelime kökü isimden fiil yapma ekini almış, fiil olmuştur: *toru- küçsire alangur-* 'zayıflamak, zayıflatmak'.

Birinci ve üçüncü kelime kökleri fiil, ikinci kelime kökü isim olan bir ikileme mevcuttur. İkinci kelime kökü isimden fiil yapma eki alarak fiil olmuştur: *aya- agrıla- tapın-* 'saygı göstermek, hizmet etmek'.

Örneklerden birinin ise üç kelime kökü de fiildir. Son iki kelime fiilden fiil yapma ekiyle yine fiil olarak türemiştir: *yalvar- ökün- boşun-* 'yalvarmak, pişman olmak, tövbe etmek'.

1.2.5. basit + türemiş + basit

Birinci ve üçüncü kelimesi basit, ikinci kelimesi türemiş 6 ikileme bulunmaktadır. Yine türemiş kelime basit kelimelerin türüne uyum sağlar. Eğer ikinci kelime birinci ve üçüncü kelime kökleriyle farklı türdeyse aynı tür olacak şekilde, aynı türdeyse yine aynı kalacak şekilde türetme eki alır.

İkilemelerden 3'ünde birinci ve üçüncü kelime kökleri isim, ikinci kelime kökü fiildir. İkinci kelime kökü fiilden isim yapma ekini alarak isim olmuştur: *yangı arıg yürüng* 'yeni, temiz, ak', *yürüng arıg yangı* 'ak, temiz, yeni', *ört yalın ot* 'alev, ateş'.

Örneklerden 2'sinde üç kelime kökü de isimdir. İkinci kelime isimden isim yapma eki olarak türemiştir: *noş tatıglıg sogançıg* 'hoş, tatlı', *anıg körsüz uduz* 'kötü, çirkin, uyuz'.

İkilemelerden birinde bir ve üçüncü kelime kökü fiil, ikinci kelime kökü isimdir. İkinci kelime kökü isimden fiil yapma ekini olarak türemiştir: *yıgla- sıgta- busan-* 'ağlamak, sızlamak, mutsuz olmak'.

1.2.6. türemiş + türemiş + basit

İlk iki kelimesi türemiş son kelimesi basit olan ikileme sayısı 8'dir. Bu ikilemelerden 4'ünün üç kelimesi de isimdir. İlk iki kelime yine isimden isim yapma ekleriyle türemiştir: *ezügsüz armaksız kirtü* 'hilesiz, doğru', *ezügsüz igidsüz kirtü* 'yalansız, dolansız, gerçek', *inçkü esengü mengi* 'rahat, sıhhat, huzur', *ülgüsüz sansız koltı* 'sayısız, çok'.

İkilemelerden birinin ilk iki kelime kökü fiil, üçüncü kelime kökü isimdir. Burada da diğer gruplarda olduğu gibi basit kelime esas alınmış, ilk iki fiil kökü fiilden isim yapma eki olarak basit kelime kökünün türüne uymuş, isim olmuştur: *tüzü tüketi barça* 'tamamı, bütün'.

Örneklerden 2'sinde birinci ve üçüncü kelime kökleri isim, ikinci kelime kökü fiildir. Bu kelime kökleri fiilden isim yapma ekleriyle türemiştir: *ülgüsüz üküş koltı* 'sayısız, çok', *sımtagsız kınıg katıg* 'çalışkan, sağlam, kuvvetli'.

İkilemelerden birinde birinci ve üçüncü kelime kökleri fiil, ikinci kelime kökü isimdir. Birinci kelime basit kelime kökünün türüne uyacak şekilde fiilden fiil yapma ekiyle türemiş, fiil olarak kalmış, ikinci kelime ise isimden fiil yapma ekiyle fiil olmuştur: *kemiş- ögsire- tal-* 'bırakmak, kendinden geçmek'.

1.2.7. türemiş + basit + türemiş

Birinci ve üçüncü kelimesi türemiş, ikinci kelimesi basit ikileme sayısı 2'dir. Bu ikilemelerin birinde basit kelime isim, diğerinde ise fiildir. Türemiş kelimeler basit kelime kökü türüne göre türemişlerdir: *kolusuz erüş öküş* 'hesapsız, sayısız, çok' Bang.Gab.Ar.Seyük., 439, *alkın- sön- amrıl-* 'yok olmak, dinmek'.

1.2.8. türemiş + türemiş + türemiş

Üç kelimesi de türemiş olan 22 ikileme bulunmaktadır. Bu grupta da ikileme kelimeleri aynı eki aldıkları gibi birbirinden bağımsız davranarak farklı ekler de almışlardır. İkilemelerden 15'inin üç kelimesi de aynı türetme ekini alarak türemiştir: *igsiz kemsiz busuşsuz* 'dertsiz, kedersiz', *ööçsüz keksiz övkesiz* 'öçsüz, kinsiz, öfkesiz', *tılıg yarplıg ornaglıg* 'güçlü, sağlam', *tısız yarpsız ornagsız* 'güçsüz, dirençsiz', *uçsuz kıdıgsız ülgüsüz* 'sınırsız, sayısız', *ayag çilteg tapıg* 'saygı, hürmet, itibar'.

Üç kelimesi de farklı türetme ekleri alarak türeyen ikileme sayısı 7'dir: *ürüg uzatı üzüksüz* 'sürekli, daima', *kentür- ornat- çingar-* 'düzeltmek, doğrusunu yerine koymak, doğrulaştırmak', *egsüksüz tolu tükel* 'eksiksiz, tam', *kirsiz arıg süzük* 'temiz, pak', *öğret- boşgur- biltür-* 'öğretmek, bildirmek', *ürüg uzatı üyeliksiz* 'sürekli, daima', *arıg süzük yazınçsız* 'temiz, günahsız'.

1.3. Dört Kelimeden Oluşan İkilemeler

Dört kelimenin art arda kullanılmasıyla oluşan 61 ikileme yine türetme eki alıp almamalarına göre on iki alt grupta incelenmiştir.

1.3.1. basit + basit + basit + basit

Bu ikilemeler içinden 17'sinin dört kelimesi de basittir: *kent suzak balık uluş* 'şehir, köy, memleket', *üz büz ööç kek* 'kin, nefret, öç', *ögüz köl yuu yulak* 'deniz, göl, küçük

çay', *bıç- kes- tokı- sanç-* 'biçmek, kesmek, vurmak, dövmek', *iş tuş adaş kudaş* 'eş, dost, arkadaş, yoldaş'.

1.3.2. basit + basit + basit + türemiş

İkilemelerden birinin üç kelimesi basit, bir kelimesi türemiştir. Basit olan kelime türleri isim olduğu için fiil olan türemiş kelime kökü fiilden isim yapma eki olarak isim olmuştur: *busuş kadgu kaygu sakınç* 'sıkıntı, kaygı, sıkıntı'.

1.3.3. basit + basit + türemiş + basit

İlk iki ve dördüncü kelimesi basit, üçüncü kelimesi türemiş olan bir ikileme bulunur. Türemiş kelime kökü fiilden isim yapma eki olarak isim olmuş, basit kelime türlerine uygunluk göstermiştir: *agır tsuy irinçü ayıg* 'kötü fena'.

1.3.4. basit + türemiş + basit + basit

Örneklerden birinin birinci, üçüncü ve dördüncü kelimeleri basit, ikinci kelimesi türemiştir. Dört kelime kökü türü de isimdir. Türemiş kelime isimden isim yapma eki olarak isim olarak kalmıştır: *al altag tev kür* 'hile, aldatma' Mül.Çaş., 168, 169.

1.3.5. basit + basit + türemiş + türemiş

İkilemelerden birinin ilk iki kelimesi basit, son iki kelimesi türemiştir. Basit kelimelerin türü isimdir. Türemiş kelimelerin kökleri ise fiildir. Bu türemiş kelimeler fiilden isim yapma eklerinden birini alarak isimleşmişlerdir: *busuş kadgu emgek tolgak* 'keder, sıkıntı'.

1.3.6. basit + türemiş + türemiş + türemiş

Birinci kelimesi basit, son üç kelimesi türemiş olan ikileme sayısı 3'tür. Bunlardan 2'sinin basit kelime kökü isim olduğu için türemiş kelimeler isim olacak şekilde türemişlerdir: *bekiz belgölüg açuk adırtlıg* 'açık, belli' Cev.Ay., 341, 4, 5, *keng yaruk yaşuk tokılıg* 'açık, aydınlık, yakışıklı'. Diğer ikilemenin basit kelime kökü fiildir. Bu nedenle diğer üç türemiş kelime fiil olacak şekilde türetme eki almıştır. Bunlardan ikinci ve üçüncü türemiş kelime kökleri fiil olduğu için fiilden fiil yapma, dördüncü türemiş kelime kökü ise isim olduğu için isimden fiil yapma eki alarak fiil olmuştur: *egsül- tegşil- arta- buzul- alkın- yokad-* 'eksilmek, değişikliğe uğramak, bozulmak, yok olmak'.

1.3.7. türemiş + türemiş + türemiş + basit

İkilemelerden birinin ilk üç kelimesi türemiş son kelimesi basittir. Basit kelime kökü isim olduğu için türemiş kelimeler isim olacak şekilde türetme eki almışlardır: *san sakış ülgü kolu* 'sayı, hesap, ölçü'.

1.3.8. türemiş + türemiş + basit + türemiş

Örneklerden birinin ilk iki kelimesi türemiş, üçüncü kelimesi basit, dördüncü kelimesi türemiştir. İkilemenin basit kelime kökleri isim olduğu için türemiş kelimeleri isim olacak şekilde türetme ekleri almışlardır: *kutlug ülüglüg inç mengilig* 'mutlu, kutlu'.

1.3.9. türemiş + türemiş + basit + basit

İlk iki kelimesi türemiş, son iki kelimesi basit 3 ikileme bulunur. İkilemelerin üçünün de basit kelime kökleri isimdir. Türemiş kelime kökleri ya isim olacak ya da isim kalacak şekilde türemişlerdir: *emgek tolgak busuş kadgu* 'sıkıntı, keder', *agrıg tikig ig toga* 'ağrı, kaşıntı, hastalık', *artuksuz yangluksuz köni kirtü* 'yalansız, doğru'.

1.3.10. türemiş + basit + basit + türemiş

İkilemelerden birinin birinci ve dördüncü kelimeleri türemiş, ikinci ve üçüncü kelimeleri basittir. Basit kelime kökleri isimdir ve türemiş kelimeler de isim olacak ve kalacak şekilde türetme eki almıştır: *ülgüsüz koltı erüş üküş* ‘sayısız, çok’.

1.3.11. türemiş + basit + türemiş + türemiş

Birinci, üçüncü ve dördüncü kelimeleri türemiş, ikinci kelimesi basit ikileme sayısı birdir. Basit kelime kökü isimdir. Türemiş kelime köklerinden birincisi fiil, diğer ikisi isimdir. Birinci kelime kökü basit kelime köküne uyum sağlayacak şekilde fiilden isim, diğer kelime kökleri ise isimden isim yapma ekleri olarak türemişlerdir: *üküş telim ülgüsüz sansız* ‘çok, sayısız’.

1.3.12. türemiş + türemiş + türemiş + türemiş

İkilemelerden 20’sinin dört kelimesi de türemiştir. Kelimeler bu bölümde de ya aynı eklerin ya da Uygur dönemi özelliğini yansıtacak şekilde farklı eklerin eklenmesiyle türemişlerdir. Bunlardan 16 ikilemenin dört kelimesi aynı türetme ekini alarak türemiştir: *tevsüz kürsüz ezügsüz armaksız* ‘hilesiz, dolansız’, *uçsuz kıdıgsız ülgülençsiz tenglençsiz* ‘sınırsız, ölçüsüz, hesapsız’, *bışrun- öğren- tavrın- katıgılan-* ‘çalışmak, öğrenmek, gayret sarfetmek’, *emgetgü tolgatgu irintürgü bosanturgu* ‘sıkıntı, eziyet, sefalet’, *ıgsız kemsiz agrıgsız tikıgsız* ‘dersiz, kedersiz, ağrısız, gürültüsüz’, *mengilig tongalig ögrünçlüg sevinçlig* ‘kutlu, güçlü, mutlu’.

Bu 20 ikilemeden 4’ü farklı türetme ekini alarak türemiştir. Bunlardan 2’sinin birinci ve ikinci kelimeleriyle, üçüncü ve dördüncü kelimeleri aynı türetme eklerini almıştır: *tapıg udug ayamak çitlemek* ‘saygı, hürmet’, *kkirsiz münsüz arıg süzüük* ‘temiz, pak, kusursuz’.

Birinci kelimesi farklı, diğer üç kelimesi aynı türetme ekini alarak türeyen ikileme sayısı birdir: *emgen- buşrul- sıkıl- tangıl-* ‘kederlenmek, üzölmek, sıkılmak’. Bu gruba

ait son ikilemede ise birinci ve ikinci kelimeler farklı, üçüncü ve dördüncü kelimeler aynı türetme ekini alarak türemiştir: *aya- ağırla- tapın- udun-* ‘saygı göstermek, hizmet etmek’.

1.4. Altı Kelimededen Oluşan İkilemeler

Bu bölümde altı kelimenin art arda kullanımıyla oluşan 5 ikileme türetme eki alıp almamalarına göre dört alt grupta değerlendirilmiştir.

1.4.1. basit + basit + basit + basit + basit + basit

Kelimelerinin hepsinin basit olduğu ikileme sayısı birdir: *söğüt ıgaç ot yaş arıg semek* ‘söğüt, ağaç, ot, orman’.

1.4.2. basit + basit + türemiş + türemiş + türemiş + türemiş

İkilemelerden birinin ilk iki kelimesi basit, son dört kelimesi türemiştir. Basit kelime kökleri isimdir. Türemiş kelime kökleri fiilden isim yapma ekleri alarak türemişlerdir: *busuş kadgu emgek tolgak sıkıg tangık* ‘sıkıntı, kaygı, eziyet’.

1.4.3. türemiş + türemiş + türemiş + basit + türemiş + türemiş

Dördüncü kelimesi basit, diğer kelimeleri türemiş bir ikileme bulunur. Basit kelime kökü isimdir. Diğer kelime kökleri ya isim olacak ya da isim kalacak şekilde türetme ekleri almışlardır: *ezügsüz igidsüz köni kirtü arıg süzük* ‘yalansız, dolansız, doğru, temiz’.

1.4.4. türemiş + türemiş + türemiş + türemiş + türemiş + türemiş

İkilemelerden 2'sinin altı kelimesi de türemiştir. Bunlardan 1'inin kelime köklerinin hepsi isimdir. Kelimelerin altısı da aynı isimden isim yapma ekini alarak türemişlerdir: *igsiz togasız adasız tudasız emgeksiz tolgaksız* 'hastaliksız, belasız, sıkıntısız'. Diğer ikileme kelimelerinin 5'inin kelime kökleri fiil, 1'inin isimdir. Bu 5 kelime kökü fiilden fiil, 1 kelime kökü ise isimden fiil yapma ekleriyle türemiştir: *egsül- tegşil- arta- buzul- alkın- yokad-* 'eksilmek, değişikliğe uğramak, bozulmak, yok olmak'.

İkileme ögelerinin ek alıp almamalarına ve iki ya da daha çok kelimeyle birlikte kullanılıp kalıplaşmasına göre yapılan incelemenin sonuçları aşağıda toplu bir biçimde tablo halinde verilmiştir.

KELİME YAPISI	KELİME SAYISI			
	iki	üç	dört	altı
basit+basit	476			
basit+türemiş	212			
türemiş+basit	125			
türemiş+türemiş	454			
birleşik+basit	1			
basit+basit+basit		47		
basit+basit+türemiş		18		
türemiş+basit+basit+		5		
basit+türemiş+türemiş		10		
basit+türemiş+basit		6		
türemiş+türemiş+basit		8		
türemiş+basit+türemiş		2		
türemiş+türemiş+türemiş		22		
basit+basit+basit+basit+basit			17	
basit+ basit+ basit+türemiş			1	
basit+ basit+türemiş +basit			1	
basit+türemiş+ basit+ basit			1	
basit+basit+türemiş+türemiş			3	
türemiş+türemiş+türemiş+basit			1	
türemiş+türemiş+basit+türemiş			1	
türemiş+ türemiş+basit+basit			3	
türemiş+basit+basit+türemiş			1	
türemiş+basit+türemiş+türemiş+			1	

türemiş+türemiş+türemiş+türemiş			20	
basit+basit+basit+basit+basit+basit				1
basit+basit+türemiş+türemiş+türemiş				1
türemiş+türemiş+türemiş+basit+türemiş+türemiş				1
türemiş+türemiş+türemiş+türemiş+türemiş+türemiş				2

2. TÜR

1. ÖGELERİN TÜRÜ AÇISINDAN İKİLEMELER

İkilemeler aynı türden kelimelerin bir araya gelerek oluşturdukları kelime gruplarıdır. Kelimelerin birlikte kullanılmalarında aynı türden olmalarına da dikkat edilir. Bundan dolayı ikilemeler esas olarak *isim kök ve gövdelerinden oluşanlar* ve *fiil kök ve gövdelerinden oluşanlar* olmak üzere ikiye ayrılır. Hatipoğlu ikilemelerin bu özelliğine dikkat çekmiş ve ikilemeleri isim ve fiil olmak üzere iki temel gruba ayırmıştır: “İkilemeler, sözdizimine göre, kullanılırken ya ad kök veya gövdelerinden ya da eylem kök veya gövdelerinden kurulur. Bu bakımdan ikilemeler, başlıca iki bölüme ayrılır (...)” (1981: 35).

Esas olarak ikileme ögeleri isim kök veya gövdelerinden ya da fiil kök veya gövdelerinden oluşmakla birlikte hemen her çeşit kelime türlerinden meydana gelebilirler. Yapılan çalışmalarda *ikilemeler* araştırmacılar tarafından farklı terimlerle ifade edilebilmektedir (bkz. Giriş). Ergin, *ikileme* terimi yerine *Tekrarlar* terimini tercih ettiği çalışmasında ikilemelerin aynı tür kelimelerden oluştuklarını belirttikten sonra bu türleri açıklar: “Tekrarlar aynı cinsten iki kelimenin arka arkaya getirilmesi ile meydana gelen kelime gruplarıdır (...)Türkçede hemen hemen her çeşit kelimedenden tekrar yapılabilir. Fakat tekrara en elverişli kelime çeşitleri isimler, sıfatlar, zarflar ve gerundiumlardır. Zamirler tekrara elverişli değildirler. Edatlardan da yalnız bazı ünlem edatlarının tekrarı yapılabilir. Fiillerde bunlara göre daha geniş tekrar yapma kabiliyeti vardır. Fakat fiil tekrarlarında tekrardan çok bir arka arkaya gelme durumu vardır denebilir” (2002: 377).

Başlıca iki türden oluşan ikilemeler bu türlerin kullanım sıklığı bakımından belirlenen örneklere bakıldığında bu çalışmada da çok isim kök ve gövdelerinden oluşanların fiil kök ve gövdelerinden oluşanlara oranla daha fazla olduğu belirlenmiştir. “İkilemeyi sözcük türleri ve kullanım alanı açısından ele aldığımızda bu dil olayının çoğunlukla ad ve ad soyundan olan sözcük türlerinden türetildiğini dilin değişik alanlarında kullanıldığını görürüz” (Aktaş 1996: 566). Ergin de ikilemelerin hangi tür kelimelerden oluştuğunu açıklarken ikilemeler için en elverişli kelimeler arasında

isimleri de saymıştır (2002: 377). Ancak Hatipoğlu ikilemelerin pek çoğunun fiil kök veya gövdesinden kurulduğunu belirtmiştir (1981: 44).

Bu çalışmada ögelerin türü açısından ikilemeler, *isim kök ve gövdelerinden oluşan ikilemeler*, *fiil kök ve gövdelerinden oluşan ikilemeler* olmak üzere iki alt başlık altında incelenmiştir. İkilemelerin cümle içerisindeki kullanımları çalışmanın dışında tutulduğu için ögelerin diğer kelime türlerindeki şekilleri değerlendirilmeye alınmamıştır. Cümle içerisinde ikilemeler aldıkları ekler bakımından sadece birkaç örnek ve cümleyle değerlendirilmiştir. İkilemelerin sadece sözlük maddesi olabilecek biçimleri değerlendirildiği için bu eklerin yapısı, kullanım sıklığı, ikilemede anlamca ve biçimce meydana getirdiği değişiklikler bu çalışmaya alınmamıştır.

Tespit edilen 1452 ikilemenin çoğunu isim kök ve gövdelerinden meydana gelen ikilemeler oluşturmaktadır. Bunlardan 947'si isim kök ve gövdelerinden, 505'i fiil kök ve gövdelerinden meydana gelmiştir. Belirlenen ikilemeler sadece iki kelimedenden değil, üç, dört ve altı kelimedenden de oluştukları için ikileme ögelerinin isim ya da fiil olmaları kelime sayılarına göre alt başlıklar halinde değerlendirilmiştir. Buna göre iki kelimedenden oluşan 1268 ikilemenin 797'si isim, 471'i fiil, üç kelimedenden oluşan 118 ikilemenin 100'ü isim, 18'i fiil, dört kelimedenden oluşan 61 ikilemenin 46'sı isim, 15'i fiil, altı kelimedenden oluşan 5 ikilemenin ise 4'ü isim, 1'i fiil kök ve gövdelerinden oluşmaktadır. Farklı sayılardan oluşan bu ikilemelerin hepsinde isim kök ve gövdelerinden oluşan ikileme sayısı fiil kök ve gövdelerinden oluşan ikileme sayısına göre daha fazladır. Ancak bunlar içerisinde kelime sayısı iki olan ikilemelerin isim ve fiil türleri arasındaki fark diğer üç, dört ve altı kelimedenden oluşmuş ikilemeler kadar çok değildir. Bu durum da ikilemede kelime sayısı arttıkça ikileme türünün isim olma ihtimalinin arttığını göstermektedir. Belirlenen bu ikilemelerin çalışmanın hacmini fazlasıyla arttırmaları ve dizin bölümünde toplu bir şekilde sıralanmaları sebebiyle bu bölümde yalnızca bir kısmı örneklendirilmiştir. Bölüm sonunda kelime sayılarına göre ikileme türlerinin sayıları tablo halinde gösterilmiştir.

1.1. İsim Kök ve Gövdelerinden Oluşan İkilemeler

İkilemeler konusunda yapılan tespitlere göre (Ergin: 2000; Çoraklı: 1991; Aktaş; 1996; Talu: 2003) isim kök ve gövdelerinin kullanım sıklığı daha çok olduğu gibi bu çalışmada da isim türüne ait ikilemeler çoğunluğu oluşturmaktadır. İncelenen 1452 ikilemeden 947'si isim kök ve gövdelerinden oluşmuştur.

İsim kök ve gövdeleri çeşitli türetme ekleriyle birlikte işletme eklerini de cümle içerisinde rahatlıkla almaktadır. Bu işletme ekleri ikilemenin bütün ögelerine gelebilirler. Bu konuda Foy “Öğelere eklenen işletme ve iyelik ekleri türetme ekleri gibi davranır, yani her öğeye ayrı ayrı eklenir” (1899: 117) tespitini dile getirmiştir. Bununla birlikte işletme ekleri ikilemenin sadece bir ögesine de gelebilmektedir. İşletme eki ikilemenin yalnızca bir ögesine geldiğinde birden çok sayıda olabilmekte ve bu öge de genellikle son öge olmaktadır. Bu ikilemelerden bazıları şu şekildedir:

aş suv ‘yiyecek, içecek’

...kolguçılarag aşın suvın...Jam.K.P., LXXV, 7.

uguş töz ‘kök, soy’

...uguşda tözde bramanlar uguşınta.... Cev.Ay., 142, 4, 5.

uç tüp ‘uç, dip’

...üdlerning uçınga tüpünge...Cev.Ay., 34ş, 10.

iş adaş ‘eş, arkadaş’

...işlerim adaşlarım tip...Mül.Muk., 69, 70.

sav öt ‘söz, nasihat’

...sizin saviğızça ötüngüzçe yorigalı men...Bang-Gab.Tür. II TM., 49, 50.

balık suzak ‘köy, şehir’

...anga yakın balıklartakı suzaklartakı kişiler...Cev.Ay., 21, 3.

toyın dıntar ‘rahip, dindar’

...toyınlarka dıntarlarka yme tört törlüg...Cev.Ay., 196, 1, 2.

ulug kiçig ‘büyük, küçük’

...evintegi ulugı kiçigi barça bir ajunta...Cev.Ay., 17, 11, 12.

nom törü ‘öğreti, töre’

...yme ol nomça törüçe evrilteçi bolur...Cev.Ay., 194, 12.

arıg süzük yazınçsız ‘temiz, günahsız’

...arığın süzüğün yazınçsızın...Cev.Ay., 221, 2, 3.

töz tüp yiltız ‘kök, temel’

...tözi tüpi yiltızı erürler...Cev.Ay., 246, 24, 25.

yiltız ulun butık yapırgak ‘kök, sap, dal, yaprak’

...yiltızların ulunların butıkların yapırgakların...Cev.Ay., 529, 7, 8, 9.

yer suv ‘yer, yeryüzü’

...yer suvdakı baranas uluştakı...Jam.K.P.XLIV, 1, 2.

ög ana ‘anne’

...ög analar arasinta...Cev.Ay., 495, 4.

çığ turk ‘en, uzunluk’

...idizi ulugı tört çığ turkı...Cev.Ay., 544, 5.

arıg simek ‘orman, koruluk’

...arıg simekte avka atlanıp...Mül.Dan., 55.

mün kadag ‘günah, suç’

...ülgüsüz sansız mün kadaglarıg...Cev.Ay., 614, 2, 3.

töz yiltız ‘kök, temel’

...töz yiltızlarına tükellig kılı...Cev.Ay., 154, 12.

İşletme eklerinin türetme eklerinden farkı eğer işletme ekleri ikilemenin bütün öğelerine geliyorsa aynı türde olacak biçimde kelimeye eklenmeleridir. Yani kelimeler işletme eklerini alırken birbirlerinden bağımsız davranmamakta, ekleri aynı olacak şekilde almakta, türetme eklerindeki gibi farklı farklı tür ve biçimde almamaktadırlar. Bu durum kelimelerin birlikte hareket ettiklerinin, cümle içerisinde aynı göreve ve türe sahip olduklarının ve kalıplaşmış ya da kalıplaşma eğiliminde olduklarının göstergesidir. Bunlardan bazıları aşağıda örneklendirilmiştir:

yilik süngük ‘ilik kemik’

...yilikimizdin süngükümüzdün berü...Cev.Ay., 159, 13, 14.

bag çug ‘bağ, bahçe’

...bek bagların çugların...Cev.Ay., 165, 19, 20.

yumak arıtınmak ‘yikanmak, arıtılmak’

...arığda arıg suv üze yumakdın arıtınmakdın ötrü... Cev.Ay., 145, 22, 23.

kart bez ‘sivilce, beze’

...kartıg bezig yiringig kanıg igig agrıgıg...Cev.Ay., 614, 3.

köngül kögüz ‘gönüli göğüs’

...köngülin kögüzin yakçırıtıp...Cev.Ay., 615, 8.

toruk küçsüz ‘zayıf, güçsüz’

...torukı küçsüzi ugrınta...Cev.Ay., 616, 17.

yıd yıpar ‘ilahi misk kokusu’

...yıdın yıparın erdini toog...CevAy., 176, 20.

ilig beg atlıg: hükümdar, bey, itibarlı kimse

...yalanguk ajunıta erken iligler begler atlıglar bolup...Şin.Mayt., 70, 57, 58.

ugur yık kezig ‘zaman, uygun zaman, sıra’

...bu savnıng ugrın yıkın kezigin men bilir men...Sem.H.T.B., 476.

at sav söz ‘isim, söz’

...atıg savıg sözüg sözleyürler...Cev.Ay., 389, 6.

balık uluş kent suzak ‘memleket, şehir, köy’

...balıkda uluşda kentde suzakda...Cev.Ay., 479, 22.

al altag tev küir ‘hile, aldatma’

...alın altagın tevin küirin belgürtmiş...Mül.Çaş., 168, 169.

kalınlık borluk söğüüt yimiş ‘asma, bağ, ağaç, yemiş’

...kalınlıkların borlukların söğüütün yimişin erksinip...Şin.Mayt., 73, 41, 42.

İki kelimededen oluşmuş 1268 ikileme içinden 797’si isim kök ve gövdelerinden meydana gelmiş ikilemelerdir: *yanlıg yavız* ‘kötü, fena’, *terk tavrak* ‘çar çabuk’, *iyin kezig* ‘sıra, dizi’, *kutlug ülüglüg* ‘bahtlı, talihli’, *eng meng* ‘av, yiyecek’, *titig kerpiç* ‘balçık, kerpiç’, *ediglig tümeklig* ‘doğrultma, düzeltme’, *ig agrıg* ‘ağrı, sızı’, *korkınç ayınç* ‘korkunç, korku’, *beksiz yarpsız* ‘zayıf, gevşek’, *yırınçig yarsınçig* ‘iğrenç, nefret edici’, *busuş sakınç* ‘keder, sıkıntı’, *emgek tolgak* ‘sıkıntı, keder’, *tepreñsiz yayılmaksız*, *sever amrak* ‘sevgili, aziz’, *bozulmaksız çolmaksız* ‘bozulmayacak, mahvolmayacak’, *inç mengi* ‘rahat, huzur’, *çog yalın* ‘alev, parlaklık’, *toruk küçsüz* ‘zayıf, güçsüz’, *bı bıçgu* ‘bıçak, kesici alet’, *yaruk yaşuk* ‘ışık, parlaklık’, *öngsüz öles*

‘solgun, renksiz’, *bulung yingak* ‘yön, taraf’, *hua çeçek* ‘çiçek’, *tüp tüz* ‘temel, kök’, *busuş kadgu* ‘eziyet, kaygı’, *bar yok* ‘var, yok’, *su esen* ‘sağ salim’, *ögrünç sevinç* ‘sevinç, neşe’, *tirig esen* ‘sağ, salim’, *ilinçü mengi* ‘eğlence, mutluluk’, *til tamgak* ‘dil, damak’, *yarılguluk singuluk* ‘kırık, yarık’.

Üç kelimenin art arda kullanılmasıyla oluşmuş 118 ikilemeden 100’ü isim kök ve gövdelerinden meydana gelmiştir: *tsuy ağır ayıg* ‘fena, kötü’, *otsuz emsiz ürüntegsiz* ‘ilaçsız, merhemsiz’, *belgü erig barıg* ‘belge, yol, yordam’, *arıg turug süzük* ‘arı, duru, temiz’, *sakinç söz kılınç* ‘fikir, söz, davranış’, *yok çıgay poşıçı* ‘fakir, dilenci’, *ayıg ulug korkınçig* ‘kötü, kocaman, korkunç’, *övke üz boz* ‘öfke, kin, nefret’, *örüg amıl ititgsiz* ‘sakin, durgun, hareketsiz’, *bulganmak yaykanmak esmek* ‘dalgalanmak, esmek’, *ört yalın koz* ‘alev, kızgın kömür’, *tült orun töşek* ‘yastık, sedir, döşek’, *ed tavar buşı* ‘mal, mülk, sadaka’, *yok çıgay inka* ‘yoksul, yersiz, yurtsuz’, *sansız tümen kolti* ‘sayısız, on binlerce’, *teğşilmeksiz isilmeksiz koramaksız* ‘değişmeden, azalmadan’, *sakinç söz kılınç* ‘fikir, söz, davranış’, *yavız yavlak ayıg* ‘kötü, fena’, *ürüg uzatı üzeliksiz* ‘sürekli, daima’, *atlıg külüg belgölüg* ‘adlı, şöhretli, belli’, *çın kirtü tüz* ‘doğru, düz’.

İkilemelerden 61’i dört kelimenin art arda kullanılmasıyla oluşmuştur ve bunlardan 46’sı isim kök ve gövdelerinden meydana gelmiş ikilemelerdir: *yıltız ulun butık yapırğak* ‘kök, sap, dal, yaprak’, *altun kümüş erdini yinçü* ‘altın, gümüş, mücevher, inci’, *tsuy irinç ağır ayıg* ‘felaket, suç, kötü’, *tag ış arıg simek* ‘dağ, yayla, orman’, *al altag tev kiir* ‘hile, aldatma’, *kın kızgut emgek tolgak* ‘işkence, sıkıntı, eziyet’, *igsiz togasız adasız tudasız* ‘hastaliksız, belasız’, *münsüz beçesiz arıg turug* ‘günahsız, kusursuz, temiz’, *sarsıg salık tevlig kürlüg* ‘kötü, fena, hileli’, *mengilig tongalıg ögrünçlüg sevinçlig* ‘kutlu, güçlü, mutlu’, *busuş kadgu kaygu sakınç* ‘sıkıntı, kaygı, dert’, *agrıg tikig ig toga* ‘ağrı, kaşıntı, hastalık’.

Altı kelimenin art arda kullanımıyla oluşan 5 ikilemenin 4’ü isim kök ve gövdelerinden meydana gelmiştir: *busuş kadgu emgek tolgak sıkıg tangık* ‘sıkıntı, kaygı, eziyet’, *sögüt ıgaç ot yaş arıg semek* ‘sögüt, ağaç, ot, orman’, *ezügsüz igidsüz köni kirtü arıg süzük* ‘yalansız, dolansız, doğru, temiz’, *igsiz togasız adasız tudasız emgeksiz tolgaksız* ‘hastaliksız, belasız, sıkıntısız’.

1.2. Fiil Kök ve Gövdelerinden Oluşan İkilemeler

İkilemeyi oluşturan başlıca iki türden diğeri de fiillerdir. Bu bölümde ikileme kelimeleri fiil kök ve gövdelerinden olmalarına göre incelenmiştir. Belirlenen 1452 ikilemenin 505'i fiil kök ve gövdelerinden meydana gelmektedir. Bu durum fiil kök ve gövdelerinden oluşan ikilemelerin isim kök ve gövdelerinden oluşan ikilemelere göre daha az sayıda olduğunu gösterir. Fiiller isimlere göre daha az kullanım sıklığına sahip olsalar da isimlerle aralarında çok büyük bir fark yoktur. Bu durum fiillerin de isimler kadar olmasa bile ikileme türlerinde önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Hatta Hatipoğlu'na göre ikilemelerin çoğu fiil kök ve gövdelerinden oluşmaktadır (1981: 44). Ergin ise ikileme türleri içerisinde fiilleri de sayar fakat fiillerin ikilemeler için pek de elverişli bir tür olmadığını ikilemeden ziyade bir arka arkaya gelme durumu gösterdiğini söyler (2002: 377).

Fiil kök ve gövdelerinden oluşan ikileme ögeleri cümle içerisi kullanımlarında ek almışlarsa isimlerde olduğu gibi aynı ekleri alırlar. Ögeler birlikte hareket eder, birbirinden bağımsız hareket etmezler. Bu da fiillerden meydana gelmiş ikileme ögelerinin de müstakil davranmadıklarının, cümlede aynı türe ve göreve sahip olduklarının, kalıplaşmış ya da kalıplaşma eğiliminde olduklarının göstergesidir. Fiil kök ve gövdelerinden oluşmuş ikileme ögelerinin hepsi cümle içerisinde ek alırlar. İsimlerde olduğu gibi ögelerden yalnızca birinin ek alıp diğerlerinin ek almadığı bir durum gözlenmez. İkileme ögelerinin hepsi ek almakla birlikte yalnızca son kelime diğer kelime ya da kelimelerden sayıca bir fazla ek alabilmektedir:

tingla- eşid- 'dinlemek, işitmek'

...tınlasar eşidserler...Cev.Ay., 336, 19.

saç- tök- 'dağıtmak, dökmek'

...hua çeçeklerig saça töke...Cev.Ay., 313, 6 .

korkın- ayın-: korkmak, çekinmek

...keyikler kuvragı korkınu ayınu...Cev.Ay., 314, 17.

yalına- yaltrı-: yanmak, parlamak

...artukrak yalınayurlar yaltrıyurlar...Cev.Ay., 316, 25.

uk- ötgür-: bilmek, anlamak

...tözin ukarlar ötgürürler...Cev.Ay., 293, 3.

kev- tarkar- ‘zayıflatmak, imha etmek’

...yollar içinte kevip tarkarıp...Cev.Ay., 244, 16.

azu- egsü- ‘sızmak, eksilmek’

...azumış egsümiş sansız...Cev.Ay., 379, 23.

tut- atkan- ‘tutmak, yapışmak’

...üze tutmayın atkanmayın tip...Cev.Ay., 386, 2, 3.

çom- bat- ‘dalmak, batmak’

...çoma bata tegzinürler...Cev.Ay., 387, 12.

kod- kemiş- ‘koymak, bırakmak’

...ıdalap kodgay kemişgeyler...Cev.Ay., 434, 5.

toru- küçsire- alangur- ‘zayıflamak, zayıflatmak’

...osuglug torumış küçsiremiş alangurmış...Cev.Ay., 610, 22.

kentür- ornat- çingar- ‘düzeltmek, doğrusunu yerine koymak, doğrulaştırmak’

...yanglugın kentürüp ornatıp çingarıp...Sem.H.T.B., 232, 233.

sev- tapla- aya- agırla- ‘sevmek, saymak, saygı göstermek’

...sever taplayur ayayur ağırılurlar...Ban-Gab.Tür.V A, 112, 113.

emgen- buşrul- sıkıl- tangıl- ‘kederlenmek, üzölmek, sıkılmak’

...emgenser buşrulsar sıkılsar tangılsarlar...Cev.Ay., 401, 14, 15.

boşgun- tut- okı- bil- ‘okumak, tutmak, bilmek’

...nomug boşgunsar okısar bilser...Cev.Ay., 464, 21.

İki kelimededen oluşan 1268 ikilemenin 471’i fiil kök ve gövdelerinden meydana gelmiştir: *tit- ıdala-* ‘çıkarmak, atmak’, *asıl- küçet-* ‘kuvvetlenmek, güçlenmek’, *bar- öl-* ‘gitmek, ölmek’, *açı- agrı* ‘kırmak, rencide etmek’, *arid- keder-* ‘temizlemek, gidermek’, *küzed- saklan-* ‘muhafaza etmek, korumak’, *kekreş- yöntüş-* ‘hıncını almak, dövüşmek’, *çokra- kamşa-* ‘heyecana gelmek, titremek’, *köçür- kontur-* ‘göç ettirmek, yerleştirmek’, *tusul- kutad-* ‘ faydalı olmak, mutluluk vermek’, *yokla- asıl-* ‘azalmak, çoğalmak’, *sı- bır-* ‘kırmak, rencide etmek’, *açı- agrı-* ‘kırmak, rencide etmek’, *ur- yün-* ‘vurmak, dövmek’, *tevle- kürle-* ‘aldatmak, hile yapmak’, *kariş- kavış-* ‘karişmak,

birleşmek’, *biltiz- tuyuz-* ‘bildirmek, duyurmak’, *tıdın- tutun-* ‘engellenmek, tutulmak’, *tök- saç-* ‘dökmek, saçmak’, *egsü- kerge-* ‘kusurlu olmak, eksik olmak’, *arıl- keder-* ‘temizlemek, gidermek’.

Üç kelimenin art arda kullanılmasıyla oluşmuş 118 ikilemenin fiil kök ve gövdelerinden meydana gelmiş ikileme sayısı 18’dir. Bu ikilemelerin de çoğunu isim kök ve gövdeleri oluşturmakla birlikte iki tür arasında iki kelimedenden meydana gelmiş ikilemelere göre daha çok fark vardır. Bu durum öge sayısı üç olan ikileme kelimelerinin oluşumlarında, isim türünün fiil türüne göre daha çok ön planda olduğunu göstermektedir: *kın- katıglan- tavrın-* ‘çalışmak, çabalamak, gayret göstermek’, *karı- öl- tay-* ‘ihtiyarlamak, ölmek, göçüp gitmek’, *bil- uk- ötkür-* ‘bilmek, açıklamak’, *kun- al- ogurla-* ‘çalmak, çırpmak, yağmalamak’, *ert- keç- ket-* ‘geçmek, gitmek’, *kentür- ornat- çingar-* ‘düzeltmek, doğrusunu yerine koymak, doğrulaştırmak’, *öpiş- kucus- ıglaş-* ‘öpüşmek, kucaklaşmak, ağlaşmak’, *artat- ayama- açınma-* ‘mahvetmek, özen göstermemek’, *öğret- boşgur- biltür-* ‘öğretmek, bildirmek’, *yıgla- sıgta busan-* ‘ağlamak, sızlamak, mutsuz olmak’, *yalvar- ökün- boşun-* ‘yalvarmak, pişman olmak, tövbe etmek’, *aya- ağırla- tapın-* ‘saygı göstermek, hizmet etmek’.

Kelime sayısı dört olan 61 ikilemenin 15’i fiil kök ve gövdelerinden oluşmuştur. Bu ikilemelerde de isim ve fiil türleri arasındaki fark çok daha fazladır. Dört kelimedenden oluşmuş ikilemelerde de isim türünden kelimelerin bir araya gelme durumları fiil türüne göre daha fazla olasılıktadır: *bıç- kes- tokı- sanç-* ‘biçmek, kesmek, vurmak, dövmek’, *yançış- öçüş- boğuş- örlüş-* ‘karpışmak, boğuşmak, kızdırmak’, *ölür- ıdtur- alka- yokadur-* ‘öldürmek, canını almak, yok etmek’, *aya- ağırla- tapın- udun-* ‘saygı göstermek, hizmet etmek’, *sev- tapla- aya- ağırla-* ‘sevmek, saymak, saygı göstermek’, *aç- yad- ökün- bilin-* ‘açıklamak, itiraf etmek, söylemek’, *aru- sız- ulı-sıkta-* ‘yorgun düşmek, bitap olmak, inlemek’, *ulı- möngre- yıgla- sıgta-* ‘inlemek, böğürmek, ağlamak, sızlamak’, *ögidil- alka- sevidil- tapladıl-* ‘övülmek, sevilme, sayılmak’, *boşgun- tut- okı- bilmek* ‘okumak, tutmak, bilmek’, *bışrun- öğren- tavrın- katıglan-* ‘çalışmak, öğrenmek, gayret etmek’, *emgen- buşrul- sıkıl- tangıl-* ‘kederlenmek, üzülmek, sıkılmak’.

Altı kelimedenden oluşan 4 ikilemeden sadece biri fiil kök ve gövdesinden meydana gelmiştir. Bu ikilemelerin sayıları çok az olsa bile oluştukları türler arasında farkın fazla

olması ikilemede kelime sayısı arttıkça isim türünden kelimelerin bir araya gelerek ikileme oluşturma ihtimali daha da kuvvetlenmektedir: *egsül- tegşil- arta- buzul- alkın- yokad-* ‘eksilmek, değişikliğe uğramak, bozulmak, yok olmak’.

İkileme öğelerinin türü bakımından elde edilen veriler örneklerin sayılarına göre aşağıda tablo halinde verilmiştir.

ÖGELERİNİN TÜRÜ	KELİME SAYISI			
	iki	üç	dört	altı
İsim kök ve gövdelerinden oluşan ikilemeler	947	100	43	4
Fiil kök ve gövdelerinden oluşan ikilemeler	505	18	14	1

3. DİZİM

1. SÖZ DİZİMİ AÇISINDAN İKİLEMELER

İkilemeler kalıplaşmış ifadelerdir. İkileme öğelerinin bir araya gelmeleri bir takım kurallar çerçevesinde gerçekleşmektedir. Bu kurallar kelimelerin yan yana gelmelerini etkileyen, ikilemenin kalıplaşmasını sağlayan ya da kalıplaşmasını kuvvetlendiren kurallardır. Bunlara göre art arda gelen kelimelerin ikileme olup olmadığı belirlenir. Genel olarak kelimelerin birlikte kullanımları ve sıraları hece sayılarına, ses özelliklerine, sesler arası ahenge, eğer ikilemede yabancı kelime varsa yabancı kelimenin kullanım sırası gibi özelliklere bağlıdır. Buna göre ikilemede; kelimelerin hece sayıları eşit değilse az heceli kelime önce, kelimelerden biri ünlü diğeri ünsüzle başlıyorsa ünlüyle başlayan kelime önce, eşit hece sayısına sahip kelimelerde yine ünlüyle başlayan kelime önce, kelimelerden biri yabancıysa yabancı kelime sonra kullanılır. Ayrıca kelimeler arasında ön, iç ve son ses uyumuna da dikkat edilir.

İkilemeler genel itibariyle bu özellikleri taşımakla birlikte Uygur dönemi ikilemeleri için aynı şeyi söylemek güçtür. Çünkü bu dönem ikilemeleri hem sözü edilen özelliklere sahip oldukları gibi hem de hiçbir kural ve özelliğe bağlı olmadan bir araya gelebilirler. Uygur dönemi ikilemelerinin esas özellikleri bir kavram ifade etmeleridir. Bu genel itibariyle ikilemelerin temel özelliği olmakla birlikte Uygur döneminde herhangi bir kelime grubunun ikileme olabilmesinde kelimeler gerekli diğer kuralları göstermeyip sadece anlatmak, öğretmek ve pekiştirmek istediği kavram sebebiyle bir araya gelebilir. Herhangi bir kavramı anlatmak, öğretmek, pekiştirmek için bir araya gelen kelimeler arasında az heceli kelimenin önce kullanılması, ses uyum ve ahengi, yabancı kelimenin Türkçe kelimedenden sonra yer alması gibi özellikler olabildiği gibi, kelimeler bu özelliklerin tam tersi bir durum gösterebilirler. Hatta bu özelliklere sahip olmayabilirler. Bundan dolayı Uygur dönemi ikilemelerini tam olarak belli birtakım kurallara bağlamak ve bu ikilemeler için tam anlamıyla kalıplaşmış ifadelerdir demek zordur. Bu sebeplerden ötürü tespit edilen ikilemelerin dizim özellikleri herhangi bir kurala bağlanmadan incelenmiştir. Buna göre ikilemeler söz dizimi açısından “hece sayılarına göre ikilemelerin oluşumu”; bu bölüm kendi içinde “az heceli kelimenin önce

kullanılmasıyla oluşan ikilemeler”, “çok heceli kelimenin önce kullanılmasıyla oluşan ikilemeler” ve “eşit hece sayısına sahip kelimelerle oluşan ikilemeler” olmak üzere üç alt başlıkta, “ses özelliklerine göre ikilemelerin oluşumu”; bu bölüm kendi içinde “ilk kelimesi ünlüyle başlayan ikilemeler”, “ilk kelimesi ünsüzle başlayan ikilemeler”, “her iki kelimesi ünsüzle başlayan ikilemeler” ve “her iki kelimesi ünlüyle başlayan ikilemeler” olmak üzere dört alt başlıkta, “Türkçe ve yabancı kelimelere göre ikilemelerin oluşumu”; bu bölüm kendi içinde kelime sayılarına göre, iki kelimededen oluşan ikilemeler: “Türkçe + Türkçe”, “Türkçe + Yabancı”, “Yabancı + Türkçe”, “Yabancı + Yabancı” olmak üzere dört alt başlıkta, üç kelimededen oluşan ikilemeler: “Türkçe + Türkçe + Türkçe”, “Türkçe + Yabancı + Türkçe”, “Yabancı + Türkçe + Türkçe”, “Yabancı + Türkçe + Yabancı”, “Yabancı + Yabancı + Türkçe”, “Türkçe + Türkçe + Yabancı” olmak üzere altı alt başlıkta, dört kelimededen oluşan ikilemeler: “Türkçe + Türkçe + Türkçe + Türkçe”, “Türkçe + Yabancı + Türkçe + Türkçe”, “Türkçe + Türkçe + Yabancı + Türkçe”, “Yabancı + Türkçe + Türkçe + Türkçe”, “Yabancı + Yabancı + Türkçe + Yabancı” olmak üzere beş alt başlıkta, altı kelimededen oluşan ikilemeler: “Türkçe + Türkçe + Türkçe + Türkçe + Türkçe + Türkçe” olmak üzere bir alt başlıkta, kelimelerin sayılarına göre ikilemelerin oluşumu; bu bölüm kendi içinde iki kelimededen oluşan ikilemeler, üç kelimededen oluşan ikilemeler, dört kelimededen oluşan ikilemeler ve altı kelimededen oluşan ikilemeler olmak üzere dört alt başlıkta, ögeleri yer değiştiren ikilemeler ve yinelemeler” olmak üzere altı alt başlıkta değerlendirilmiştir. İkilemeler hece sayılarına ve ses özelliklerine göre incelenirken sadece iki kelimededen oluşan ikilemeler göz önünde bulundurulmuştur. Üç, dört ve altı kelimededen oluşan ikilemeler hece sayıları ve ses özellikleri bakımından incelenmemiştir.

İkileme dizim özelliklerine göre az heceli kelime çok heceli kelimededen önce kullanılmalıdır (Foy 1899: 117; Ağakay 1954: 101; Çağatay 1978: 33; Hatipoğlu 1981: 16; Çoraklı 2001: 55; Talu 2003: 30; Akyalçın 2004: 140; Çürük 2009: 115). Bu çalışmada da az heceli kelimelerin çok heceli kelimelerden önce kullanımı daha çok sayıdadır. İki kelimededen oluşan 1268 ikilemede az heceli kelimenin çok heceli kelimededen önce kullanım sayısı 353, çok heceli kelimenin az heceli kelimededen önce kullanım sayısı 130’dur. Fakat incelenen metinlerin sınırlılıkları ve çok heceli kelimenin önce kullanımı az heceli kelimenin önce kullanımından daha az sayıda olsa dahi istisna

sayılabilecek kullanımda olmaması göz önünde bulundurulduğunda Uygur dönemi ikilemelerinde ‘az heceli kelime çok heceli kelimedenden önce kullanılır’ özelliğini kurala bağlamayı güçleştirmektedir. Zaten bu çalışmada amaç tespit edilen durumları bir kurala bağlamak değil gözlemlenen özellikleri ortaya koymaya çalışmaktır. İkilemelerin hece sayıları açısından dikkat çekici özelliği eşit hece sayısına sahip kelimelerin kullanım fazlalığıdır. Örneklerden 785’i eşit hece sayısına sahip kelimelerin oluşturduğu ikilemelerden meydana gelmektedir.

Ses özellikleri açısından ikileme kelimelerinin hangisinin önce kullanılacağını belirleyen unsur kelimelerin ilk seslerinin ünlü ya da ünsüz olmalarıdır. Buna göre ikilemede ünlüyle başlayan kelime ünsüzle başlayan kelimedenden önce kullanılır. Bu araştırmacılar arasında ortak bir görüştür (Foy 1899: 118; Ağakay 1954: 102; Çağatay 1978: 33; Hatipoğlu 1981: 17; Tuna 1986: 163-228; Çoraklı 2001: 55; Talu 2003: 60; Akyalçın 2004: 141; Çürük 2009: 107). İncelenen örneklerde ünlüyle başlayan ikilemeler ünsüzle başlayan ikilemelere göre çoğunluğu oluşturmalarına rağmen aralarında çok az bir fark bulunmaktadır. İkilemelerden 347’si ünlüyle, 290’ı ise ünsüzle başlamaktadır. Örneklerin diğer yarısında ikileme kelimelerinin her ikisi ya ünlüyle ya da ünsüzle başlamaktadır. Bunlar içerisinde her iki kelimesi ünsüzle başlayan ikilemeler çoğunluğu oluşturur. İkilemelerden 510’unun her iki kelimesi ünsüz, 121’inin ise her iki kelimesi ünlüyle başlamaktadır. Her iki kelimesi ünsüzle başlayan ikilemeler toplam örneklerde çoğunluğu oluşturduğu gibi ikilemelerin hece sayılarına göre ayrımlarında da çoğunluğu oluşturmaktadır. Buna göre az heceli kelimenin önce kullanıldığı ikilemelerde; 71 örnekte ünlüyle başlayan kelime önce, 66 örnekte ünsüzle başlayan kelime önce, 187 örnekte her iki kelime ünsüzle, 29 örnekte ise her iki kelime ünlüyle başlamaktadır. Çok heceli kelimenin önce kullanıldığı ikilemelerde; 44 ikileme ünlüyle, 24 ikileme ünsüzle başlamakta, örneklerin 52’sinin her iki kelimesi ünsüzle, 10’unun ise her iki kelimesi ünlüyle başlamaktadır. Her iki kelimenin eşit heceye sahip olduğu ikilemelerde; ünlüyle başlayan ikileme sayısı 222, ünsüzle başlayan ikileme sayısı 100, her iki kelimesi ünsüzle başlayan 291, her iki kelimesi ünlüyle başlayan 72 ikileme bulunmaktadır. Örneklerin toplam dağılımında olduğu gibi hece sayılarına göre dağılımında da ünlüyle başlayan ikilemeler ve ünsüzle başlayan ikilemeler arasında çok fazla fark bulunmamakta, her iki kelimesi ünsüzle

başlayan ikilemeler çoğunluğu oluşturmakta, her iki kelimesi ünlüyle başlayan ikilemeler her grupta en az sayıyı oluşturmakla birlikte diğer örnekler arasında çok fazla fark bulunmaktadır.

Gerek eşit gerekse de farklı hece sayısına sahip ikilemeleri ses özelliklerine göre değerlendirirken örnek verilecek olunursa ‘ilk kelime /a/ ünlüsüyle başlıyorsa ikinci kelime /u/ ünlüsüyle ya da ilk kelime /k/ ünsüzüyle başlıyorsa ikinci kelime /s/ ünsüzüyle başlar’ gibi bir ünlü veya ünsüz dizisine bağlı tutmak çok güçtür. Çünkü bu dönem ikileme kelimelerinin aralarında ses benzerliği bulunduğu gibi ses açısından hiçbir benzerliği olmayan kelimeler de bir araya gelebilmekte *busuş emgek* ‘sıkıntı, keder’, *birtemle- öç-* ‘tükenmek, sönmek’ *sevinç utlı* ‘sevinç, karşılık’; bir kelime başka kelimelerle farklı farklı ikilemeler oluşturabilmekte *arığ süzük* ‘temiz, duru’ *arığ turug* ‘arı, duru’, *tsuy yazuk* ‘suç, günah’ *yazuk irinçü* ‘suç, günah’ *egsüklüg yazuklug* ‘kusurlu, günahlı’, *yitinçsiz ulug* ‘erişilemeyen, büyük’ *ulug bedük* ‘ulu, büyük’ *idiz ulug* ‘yüksek, ulu’; kelimelerin yerleri değişebilmektedir *tirig ölüg* ‘diri, ölü’ ~ *ölüg tirig* ‘ölü diri’, *bar- kel-* ‘gitmek, gelmek’ ~ *kel- bar-* ‘gelmek, gitmek’, *iske- üz-* ‘parçalamak, kesmek’ ~ *üz- iske-* ‘kesmek, parçalamak’.

İkileme kelimeleri Türkçe kelimelerden oluştuğu gibi yabancı kelimelerden de oluşabilirler. Kelimenin kökeni ikilemede yerini belirleyen etkenlerden biridir. Eğer ikilemede yabancı kelime varsa Türkçe kelimedden sonra kullanılır (Hatipoğlu 1981: 17; Akyalçın 2004: 142; Erdem 2005: 33). Bu çalışmada bu kullanım var olmakla birlikte yabancı kelimenin Türkçe kelimedden önce kullanımı daha çok sayıdadır. Kelimelerin yabancı ve Türkçe olmalarına göre dizilişlerinde kelime sayıları dikkate alınarak alt başlıklar halinde değerlendirilmiştir. Buna göre iki kelimedden oluşan 1268 ikilemeden 1195’i “Türkçe + Türkçe”, 21’i “Türkçe + Yabancı”, 38’i “Yabancı + Türkçe” ve 13’ü “Yabancı + Yabancı”dır. Üç kelimedden oluşan 118 ikilemeden 100’ü “Türkçe + Türkçe + Türkçe”, 5’i “Türkçe + Yabancı + Türkçe”, 5’i “Yabancı + Türkçe + Türkçe”, biri “Yabancı + Türkçe + Yabancı”, 2’si “Yabancı + Yabancı + Türkçe”, 5’i “Türkçe + Türkçe + Yabancı”dır. Dört kelimedden oluşan 61 ikilemeden 51’i “Türkçe + Türkçe + Türkçe + Türkçe”, 2’si “Türkçe + Yabancı + Türkçe + Türkçe”, 4’ü “Türkçe + Türkçe + Yabancı + Türkçe”, 3’ü Yabancı + Türkçe + Türkçe + Türkçe”, biri “Yabancı + Yabancı + Türkçe + Yabancı”dır. Altı kelimedden oluşan 5 ikilemenin de bütün

kelimeleri Türkçedir. Yabancı kelimeler altı kelimededen oluşan ikilemeler haricinde diğer ikileme gruplarının hepsinde kullanılmıştır. Ancak bu kullanım sıklığına rağmen belirlenen yabancı kelime sayısı 48'dir. Bunun nedeni, ikileme gruplarında farklı yabancı kelimeler kullanılmamasıdır. Aynı yabancı kelimeyle farklı ikileme gruplarında karşılaşılabılır: *tsuy irinç* 'felaket, suç' *t.* < Çin. *tsui*, *tsuy ayag* 'kötü, fena' *tsuy ağır ayıg* 'fena, kötü', *tsuy irinç ağır ayıg* 'felaket, suç, kötü', *bahşı ulug* 'üstad, ulu' *b.* < Çin. *po shih*, *bahşı kang* 'üstad, baba', *sengik vıhar sanlıg* 'manastıra ait *s.* < *Skr.* *sanghika*, *v.* < *Skr.* *vihâra*, *sengik sengrem sanlık* 'manastıra ait' *s.* < *Skr.* *sarighârâma*, *s.* < *Skr.* *sanghika*.

İkileme teriminin de belirttiği gibi bir kelime grubunun ikileme olabilmesi için en az iki kelimededen meydana gelmesi gerekir. Bu çalışmada iki kelimededen meydana gelen ikilemelerin yanında üç, dört ve altı kelimededen oluşan ikilemeler de yer almaktadır. İkileme konusunda yapılan çalışmalarda ikilemelerin bu özelliği ya hiç işlenmemiş ya da birkaç cümlelik değerlendirilmelerle sınırlı kalmıştır. Korkmaz ikileme tanımında "aralarında belli bir ses düzeni bulunan biçim ve anlamca birbiriyle ilişkili olan aynı, yakın ya da zıt anlamlı *iki veya daha çok kelimenin (...)*" (2003: 123-124) ifadesiyle kısa olsa da ikilemelerin ikiden fazla kelimededen de oluşabileceğini belirtmiş, fakat sonrasında herhangi bir açıklama yapmamıştır. Aynı şekilde Banguoğlu "(...) söz içinde aynı işleyişte *iki veya daha çok kelimeyi* bağlayarak (...)" (2000: 510) tanımıyla sadece ikilemelerin ikiden fazla kelimededen de oluşabileceklerini belirtir. Bu kelimelerin sayılarının kaç olabileceği, nasıl bir araya geldikleri gibi unsurlar üzerinde durmaz. Tuna "Türkçede yalnız ikilemeler değil, üçleme, hatta dörtlemeler de bulunmaktadır. Bunların ayrıca araştırılması gerekir" (1986: 187) belirlemesinden sonra sözünü ettiği bu üçleme ve dörtlemelere örnek verir ve başka açıklamada bulunmaz.

Bu çalışmada tespit edilen 1452 ikilemeden 1268'i iki, 118'i üç, 61'i dört, 5'i altı kelimededen oluşan ikilemelerden meydana gelmektedir. Örneklerin büyük bir çoğunluğunu kelime sayısı iki olan ikilemeler oluşturmaktadır. Kelime sayısı arttıkça ikileme sayısı azalmaktadır. Bundan dolayı kelime sayısı ikiden fazla olan ikilemeleri belirlemede zorluk çekilmiştir. Bu kelimelerin bir araya gelerek ikileme oluşturdukları mı yoksa arka arkaya kullanılan kelimeler mi olduklarını ayırt etmede sıkıntılar yaşanmıştır. İkilemelerin hepsinde olduğu gibi sayıca ikiden fazla ikilemelerde de

kelimelerin bir araya geldiklerinde bir kavramı anlatıp anlatmaması kelime grubunun ikileme şeklinde değerlendirilmesinde ölçüt olarak belirlenmiştir. Çünkü belirlenen ikileme kelimeleri farklı ekler alabilmeleri, çok heceli kelimenin önce kullanılabilmesi, kelimeler arasında herhangi bir ses benzerliğinin olmayabilmesi, kelimelerin yerlerinin değişebilmesi, bir kelimenin farklı kelimelerle ayrı ikilemeler oluşturabilmesi gibi sebeplerden ötürü bir kararlılık göstermezler. Bundan dolayı bir araya gelen kelimelerin ikileme olabilmesi için her şeyden önce bir kavram anlatmaları gerekir. Örnek olarak: “(...) kartıg bezig (sivilce, beze) yiringig kanıg (irin, kan) igig agrıgıg (ağrı, hastalık) korkınçig ayınçig (korkunç, korku) barçanı titmiş idalamış bolur (...)” (Kaya 1994: 323) cümlesinde arka arkaya sekiz kelime ya da dört ikileme gelmiş ve bunların hepsi de aynı eki almıştır. Bunlar birbirleriyle yakın anlamlı ikilemelerdir ve birbirine yakın durumları art arda gelerek ifade ederler. Fakat hepsi birlikte bir kavramı ifade etmezler. *kart bez* (sivilce, beze), *yiring kan* (irin, kan), *ig agrı* (ağrı, hastalık), *korkınç ayınç* (korkunç, korku) ayrı ayrı bir kavram ifade ederler. Bu nedenle bu ikilemelerin hepsi bir madde olacak şekilde alınmamıştır. Ancak “(...) ezügsüz igidsüz (yalansız, dolansız) köni kirtü (doğru, gerçek) arıg süzük (saf, temiz) özke (...)” (Kaya 1994: 286) cümlesinde art arda kullanılan üç ikileme, altı kelimedenden oluşan ikileme olarak bir madde alınmıştır. Çünkü bu kelimelerin hepsi bir kavramı, “doğru kişi olma” kavramını anlatmaktadır. Bu şekilde iki ya da daha çok kelime bir araya gelerek bir kavramı anlatmakta, öğretmekte ve pekiştirmektedir. Kelimelerin ikileme olarak alınmaları bu ölçüte göre değerlendirilmiştir.

İkilemeler kalıplaşmış ifadeler oldukları için kelimelerin yerleri değişemez. Değiştikleri takdirde ikileme olma özelliklerini kaybederler. Hatipoğlu “ikilemeyi kuran iki sözcük arasında sıra bakımından da kesin bir kalıplaşma vardır. Önce kullanılan sözcük sonra, sonra kullanılan sözcük önce kullanılamaz; kullanılırsa kalıplaşma bozular, dolayısıyla ikileme de ortadan kalkar” (1981: 15-16) ifadesiyle ikilemelerin bu özelliğini vurgular. Tespit edilen örnekler diğer özelliklerde olduğu gibi bu özellikte de bir kararlılık göstermezler. Önce kullanılan kelimenin sonra kullanılmaması, sonra kullanılan kelimenin de önce kullanılmaması gibi bir durum söz konusu değildir. Ancak örneklerin Uygur dönemine ait olmaları nedeniyle; bu dönem metinlerinin genelde çeviri ve az nitelikte olmaları, bu dönemden önce de yazılı metinlerin sınırlı olmaları

sebebiyle bu kelimelerin hangisinin önce, hangisinin sonra gelmesi gerektiği konusunda bir kesinlik belirleyebilmek oldukça güçtür. Bu nedenden ötürü tespit edilen 90 ikileme için *öğeleri yer değiştiren ikilemeler* denilmesi uygun görülmüştür. Bu örneklerin 84'ünü iki kelimededen, 4'ünü üç kelimededen, 2'sini ise dört kelimededen meydana gelen ikilemeler oluşturur. Bunlar içinden ikiden fazla kelime sayısına sahip ikilemelerde kelimeler arası yer değişiminin karışık bir şekilde olmaması dikkat çekmektedir. Yer değişimi kelimeler ve iki kelimelik ikilemeler arasında gerçekleşir. Üç kelimededen oluşan ikilemelerde bir kelimeyle daha önce iki kelimelik ikilemelerde de bulunan ikileme yer değiştirmektedir: *yangı arıg yürüng* 'yeni, temiz, ak' ~ *yürüng arıg yangı* 'ak, temiz, yeni', *tüzü tüketi barçanı* 'tamamı, bütünü' ~ *barçanı түзү tüketi* 'bütünü, tamamı', *noş tatıglıg sogançıg* 'hoş, tatlı' ~ *sogançıg noş tatıglıg* 'hoş, tatlı'. Sadece bir örnekte, daha önce iki kelimelik ikilemelerde karşılaşmadığı için, değişimin bir kelime ve ikileme arasında gerçekleştiğini söylemek güçtür. Ancak değişim yine karışık bir şekilde olmamıştır: *sengik sengrem sanlık* 'manastıra ait' ~ *sengrem sanlık sengik* 'manastıra ait'. Dört kelimelik ikilemelerde yer değişimi ise iki kelimelik ikilemeler arasında gerçekleşmektedir: *emgek tolgak busuş kadgu* 'sıkıntı, keder' ~ *busuş kadgu emgek tolgak* 'keder, sıkıntı', *balık uluş kent suzak* 'memleket, şehir, köy' ~ *kent suzak balık uluş* 'şehir, köy, memleket'. Bu durum ikilemelerde tam olmasa da bir kalıplaşma eğiliminin olduğunu göstermektedir.

Eş, yakın ya da zıt anlamlı iki veya daha çok kelimenin bir araya gelmesiyle oluşan ikilemelerin amacı bir kavramı açıklamak, pekiştirmek ve öğretmektir. Bunun yanında ikilemeler anlatıma ahenk katıp, öğretilmek ya da üstünde durulmak istenen konuyu pekiştirerek daha güçlü ve kalıcı bir şekilde kavratmaya yardımcı olurlar. Farklı kelimeler bir araya gelerek anlatımı güçlendirip pekiştirdiği gibi bir kelimenin aynen tekrar edilmesiyle de anlatımda ahenk, akıcılık ve kalıcılık sağlanabilir. Bu şekilde bir kelimenin hiçbir değişiklik göstermeden aynen tekrar edilmesiyle oluşan kelime grupları bu çalışmada *yinelemeler* adı altında değerlendirilmiştir. Her iki kelime grubunun da amacı anlatımı güçlendirip, pekiştirmektir. Bununla birlikte yapı ve kuruluş bakımından farklılıklar gösterirler. İkilemeler ayrı, yinelemeler aynı kelimelerden oluşurlar, ikilemeler kavramı, yinelemeler ise anlamı karşılarlar, ikilemelerin oluşumu için belli bir zaman gerektiği gibi din, kültür değişimi gibi

faktörler oluşumlarına etki eder, yinelemelerin oluşumu için belli bir zaman gerekmez, kişi anlatımına güç katmak için hemen o anda isteği kelimeyi tekrarlayarak yineleme oluşturabilir. Bu farklılıklarından dolayı yinelemeler ikilemelerden ayrı bir alt başlık altında değerlendirilmiştir. Araştırmacılar arasında ikilemelerde olduğu gibi (bkz. Giriş) yinelemelerde de terim konusunda bir görüş birliği mevcut değildir. Terim olarak Hatipoğlu *yineleme* (1981: 25), Ağakay *yalın ikizleme* (1953: 147), Banguoğlu (2000: 510) ve Gencan (2001: 219) *ikileme*, Ergin *aynen tekrarlar* (2002: 377), Aktaş *yalın ikileme* (1999: 572), Karahan *unsurları aynı olan tekrarlar* (1999: 26-27), Eker *aynen tekrar grubu* (2003: 370), Özkan *aynen ikilemeler* (2004: 2305), Üsütünova *aynı kelimenin tekrarı ile kurulan ikilemeler* (1998: 467), Erdem *yinelemeler* (2005: 190-191) terimlerini kullanmıştır. Tanım konusunda ise araştırmacıların yinelemeleri ikilemelerden farklı gördükleri tek özelliği aynı kelimenin tekrarı olmalarıdır. Bunun haricinde yineleme ve ikileme arasında bir fark görüp ayrı değerlendirmedikleri için ikileme özelliklerini incelerken ikileme ve yinelemeleri birbirinden ayırmazlar. Araştırmacılar içinde sadece Erdem (2005: 190-191) yinelemelerin ve ikilemelerin bir yapılar olmadıklarını söyledikten sonra bu yapıların ayrı ele alınmalarını belirtir ve yapılar arasındaki farkları ele alır.

Bu çalışmada aynı kelimenin anlatıma güç, pekiştirme katmak için hiçbir değişiklik göstermeden tekrar edilmesiyle oluşan yineleme sayısı 47'dir. Bu yinelemelerin hepsi iki kelimedenden oluşmuş yapılardır. Belirlenen örnekler arasında üç, dört veya daha fazla kelime sayısına sahip yineleme yer almamaktadır.

1.1. Hece Sayılarına Göre İkilemelerin Oluşumu

Kelimelerin hece sayıları bir araya gelip ikileme oluşturmalarında hangisinin önce hangisinin sonra yer alması gerektiği konusunda belirleyici etkenlerdendir. Buna göre farklı hece sayısına sahip kelimelerde hece sayısı az olan kelime önce kullanılır. Tespit edilen örnekler hece sayıları farklı ve eşit kelimeler bakımından değerlendirilmiştir. Belirlenen iki kelimedenden oluşan 1452 ikilemeden farklı hece sayısına sahip ikileme sayısı 483'dür. Bunlardan 353'ünde az heceli kelime, 130'unda ise çok heceli kelime önce kullanılmaktadır. Her ne kadar az heceli kelime sayısının önce kullanımı daha çok

sayıyı oluştursa da incelenen metinlerin sınırlılıkları ve çok heceli kelimenin önce kullanımının da az sayılabilecek nitelikte olmaması göz önünde bulundurulduğunda bu özelliğin Uygur dönemi ikilemeleri açısından genel bir özellik olma olasılığını azaltmaktadır. Ayrıca ikileme öğelerinin yer değiştirmesi, *kutlug ülüglüg* ‘bahtlı, talihli’ ~ *ülüglüg kutlug* ‘talihli, bahtlı’, *yarat- it-* ‘düzenlemek’ ~ *it- yarat-* ‘düzenlemek’, *yiged- ut-* ‘alt etmek, yenmek’ ~ *ut- yiged-* ‘yenmek, alt etmek’, kökenleri farklı kelimelerden oluşan ikilemelerde yabancı kelimenin sonra kullanıldığı gibi önce de kullanılması, *linhua çeçek* ‘çiçek’ l. < Çin. *lien hua*, *bahşı kang* ‘üstad, baba’ b. < Çin. *po shih*, *vaçırasan örgün* ‘taht’ v. < *Skr. Vajirâsana*, bir kelimenin farklı kelimelerle başka başka ikilemeler oluşturması *yig edgü* ‘iyi, güzel’ *tatıglıg edgü* ‘hoş, iyi’, *ülgüsüz üküş* ‘sayısız, çok’ *üküş telim* ‘çok, sayısız’, *sezin- kork-* ‘kuşkulanmak, korkmak’ *kork- belingle-* ‘korkmak, dehşete kapılmak’ gibi etkenler neticesinde de az heceli kelime çok heceli kelimedenden önce kullanılır özelliğini her durumda bu dönem ikilemelerinde gözlemlemeyi güçleştirmektedir. Kelimelerin hece sayıları bakımından kullanım sıklığını eşit hece sayısına sahip ikilemeler oluşturmaktadır. Aynı hece sayısına sahip 825 ikileme bulunmaktadır. Üç, dört ve altı kelimedenden oluşan ikilemeler hece sayıları açısından incelenmeye alınmamıştır.

1.1.1. Az heceli kelimenin önce kullanılmasıyla oluşan ikilemeler

Farklı hece sayısına sahip 483 ikilemeden 353’ünde az heceli kelime çok heceli kelimedenden önce kullanılmıştır: *aş içgü* ‘yiyecek, içecek’, *ton kedim* ‘giyecek, elbise’, *az övke* ‘hırs, öfke’, *öçmegülük arımaguluk* ‘yok olmayacak, temizlenmeyecek’ *yilik süngük*: ‘ilik kemik’, *mün kadag*: günah, suç, *ig agrıg* ‘ağrı, sızı’, *tepreñsiz yayılmaksız* ‘yayılmadan, sabit’, *inç mengi* ‘rahat, huzur’, *çog yalın* ‘alev, parlaklık’, *su esen* ‘sağ salim’, *yir orun* ‘yer, bölge’, *ög köngül* ‘akıl, gönül’, *üd kolu* ‘zaman, dönem’, *yir orun* ‘yer, bölge’, *ög köngül* ‘akıl, gönül’, *üd kolu* ‘zaman, dönem’, *tüş utlı* ‘mükafat, karşılık’, *çın kirtü* ‘doğru, gerçek’, *ög kang* ‘anne baba’, *öt erig* ‘nasihat, öğüt’, *yalbarmak ağırınmak* ‘yalvarmak, istemek’, *möngremek inçıklamak* ‘bağırarak, feryat etmek’, *töz yiltız* ‘kök, temel’, *iş ködüg* ‘iş, güç’, *kin keligme* ‘gelecek, ileriki zaman’, *aş suvsuş* ‘yiyecek, içecek’, *terk tavrati* ‘çabuk, hemen’, *körk bediz* ‘resim,

görüntü', *itig yaratig* 'süs, donanım', *yat küden* 'misafir, yabancı', *kök kalık* 'gök, gökyüzü' *tüp üzlençü* 'kök, dip', *ört yalın* 'alev, ateş', *yok çıgay* 'fakir, yoksul', *amru üzüksüz* 'devamlı, sürekli', *öng kırtış* 'renk, yüz rengi', *uç kıdıg* 'sınır, kıyı', *tang tangsuk* 'tatlı, hoş', *tüü törlüg* 'türlü, çeşitli', *kut buyan* 'saadet, mutluluk', *nom belgü* 'kanun, belge', *ada emgek* 'felaket, sıkıntı', *tap küsüş* 'arzu, istek', *adın adınaguka* 'başka, başka kimseler', *tod uçuz* 'aşağı, küçük', *alp katıg* 'cesur, sağlam', *buşıcı koltguçı* 'dilenci, sadaka toplayan', *yim içim* 'yiyecek, içecek', *yang osug* 'tarz, usul', *tın tura* 'can, hayat', *ırak tarıkmış* 'uzak, uzaklaşmış'.

1.1.2. Çok heceli kelimenin önce kullanılmasıyla oluşan ikilemeler

Örneklerden 130'unda çok heceli kelime az heceli kelimedenden önce kullanılmıştır: *ayıglamaksız çulvusuz* 'kötülemeksiz, küfürsüz', *yorig yık* 'usul, yol', *üzeliksiz üstünki* 'en üstün, daha üstü bulunmayan', *üzeliksiz yig* 'daha üstü bulunmayan, mükemmel', *tanuklamak ukmak* 'kavramak, anlamak', *erdini yinçü* 'mücevharat', *sevinç utlı* 'sevinç, karşılık', *ülgüsüz sansız* 'sayısız, çok', *yiring kan* 'irin, kan', *bozulmaksız çolmaksız* 'bozulmayacak, mahvolmayacak', *ilinçü mengi* 'eğlence, mutluluk', *yarılguluk singuluk* 'kırık, yarık', *ınaru berü* 'ileri, beri', *yangırtı yene* 'yine, tekrar', *sakinç kadgu* 'dert, keder', *ikileyü yene* 'yine, tekrar', *köni tüz* 'doğru, düz', *kşanti çamhuy* 'af, bağışlanma', *uguş töz* 'kök, soy', *ilig kan* 'hükümdar, han', *ülgülençsiz tenglençsiz* 'ölçüsüz, hesapsız', *üzüksüz tutçı* 'kesintisiz, sürekli', *vaçırasan örgün* 'taht', *yöleştürüg ogşatıg* 'eşit, denk', *ertingü uz* 'son derece, fevkalade', *ugur yık* 'fırsat, vesile', *kkirsiz arıg* 'temiz, pak', *linhua çeçek* 'çiçek', *ürlüklüg mengü* 'daimi, ebedi', *sanguluksuz sansız* 'sayısız, çok', *turkaru uzatı* 'sürekli, daimi', *egsüksüz tükel* 'eksiksiz, tam', *agılık kıznak* 'hazine, servet', *ayagu körgü* 'saygı, görgü', *mungadınçig tanglançig* 'olağanüstü, fevkalade', *yazınçsız arıg* 'günahsız, temiz', *monçulayu yangın* 'bu şekilde, böylece', *inçsiregü emgengü* 'rahatsızlık, sıkıntı', *kirtü tüz* 'doğru, düz', *kentü özi* 'kendisi, özü', *agılık bölük* 'hazine, hisse', *ülgü teng* 'ölçü, hesap', *kkirilig ayıg* 'kirli, kötü', *korkınçsız inç* 'korkusuz, rahat'.

1.1.3. Eşit hece sayısına sahip kelimelerin kullanılmasıyla oluşan ikilemeler

İkilemelerin hece sayısı bakımından sınıflandırılmasında büyük bir çoğunluğu hece sayısı eşit kelimelerle meydana gelen ikilemeler oluşturmaktadır. Örneklerin 785'i bu şekilde oluşmuştur: *bag çug* 'bağ, bağçe', *süzük kirtgünç*: temiz, imanlı, *kanglı kölük* 'araba, at', *atlıg yüüzlüg* 'asil, saygın', *taluy ögüz* 'okyanus', *kart bez* 'sivilce, beze', *beksiz yarpsız* 'zayıf, gevşek', *yırınçig yarsınçig* 'iğrenç, nefret edici', *busuş sakınç* 'keder, sıkıntı', *emgek tolgak* 'sıkıntı, keder', *adıra üdüre* 'ayrı ayrı', *köngül kögüz* 'gönül, göğüs', *sever amrak* 'sevgili, aziz', *toruk küçsüz* 'zayıf, güçsüz', *yaruk yaşuk* 'ışık, parlaklık', *öngsüz öles* 'solgun, renksiz', *bulung yingak* 'yön, taraf', *tüp tüz* 'temel, kök', *busuş kadgu* 'eziyet, kaygı', *bar yok* 'var, yok', *ögrünç sevinç* 'sevinç, neşe', *anta monta* 'şurada, burada', *küçlüg katig* 'kuvvetli, güçlü', *yiviglig tiziglig* 'süs eşyası, ziynet', *törü toku* 'tören, merasim', *agır ayag* 'şeref, itibar', *irinç yarlıg* 'zavallı, acınacak', *mung tark* 'keder, acı', *arig saka* 'orman, koru', *arkuru turkuru* 'öteye, beriye', *yavlak yavız* 'fena, kötü', *ölüg tirig* 'ölü, diri', *adırtlıg belgülük* 'kesin, belli', *uvşak tavşak* 'ufak, tefek', *yanglıg yavız* 'kötü, fena', *yir- mün-* 'yermek, kötölemek', *kat- kar-* 'katmak, karıştırmak', *tart- is-* 'çekmek, almak', *tokı- tongla-* 'vurmak, dövmek', *ulı- möngre-* 'bağırmaq, böğürmek', *ulgad- bedü-* 'büyümeq, yetişmeq', *bıç- uş-* 'biçmeq, doğramaq', *yıdı- sası-* 'pis olmaq, kötü kokmaq', *ar- yuv-* 'dolandırmak, aldatmaq', *emit- kamıt-* 'eğilmeq, bükülmeq', *ert- bar-* 'geçmeq, gitmeq', *söğüş- yöntüş-* 'sövüşmeq, dövüşmeq', *kekreş- yöntüş-* 'hıncını almak, dövüşmeq', *aktur- öntür-* 'yükselmeq, çıkmak', *çokra- kamşa-* 'heyecana gelmeq, titremeq', *emgen- tolgan-* 'sıkıntı çekmeq, eziyet çekmeq', *köçür- kontur-* 'göç ettirmeq, yerleşirmeq', *süngüş- öçüş-* 'kavga etmeq, çekişmeq', *ur- tar-* 'vurmak, parçalamak', *ilen- erksin* 'hükmetmeq, güçlenmeq', *erksin- ilen-* 'güçlenmeq, hükmetmeq', *az- mun-* 'azmak, yoldan çıkmak', *mangra- ünte-* 'çağırmaq, bağırmaq', *yükün- tapın-* 'ululamak, saygı göstermeq', *ilildür- tutultur-* 'bağlamak, tutturmak', *tid- ürt-* 'engel olmaq, örtmeq', *bar- kel-* 'gitmeq, gelmeq', *ürt- tid-* 'örtmeq, engel olmaq', *sıgur- içker-* 'sığdırmak, içermek', *tarık- alkın-* 'uzaklaşmaq, kaybolmaq', *katılış- bulgalış-* 'katılmak, karışmaq',

sakın- böğün- ‘düşünmek, taşınmak’.

1.2. Ses Özelliklerine Göre İkilemelerin Oluşumu

Kelimelerin bir araya gelip ikileme oluşturmalarında ses özellikleri etkili olduğu gibi bu sahip oldukları seslere göre hangi kelimenin önce, hangi kelimenin sonra kullanılacağı da belirlenir. Buna göre ikilemede ünlüyle başlayan kelime, ünsüzle başlayan kelimedenden önce kullanılır. Bu araştırmacılar arasında ortak bir görüştür (Foy 1899: 118; Ağakay 1954: 102; Çağatay 1978: 33; Hatipoğlu 1981: 17; Tuna 1986: 163-228; Çoraklı 2001: 55; Talu 2003: 60; Akyalçın 2004: 141; Çürük 2009: 107). Bu çalışmada ikilemelerden 357’inde ünlüyle başlayan kelime önce, 300’ünde ünsüzle başlayan kelime önce kullanılmıştır. Örneklerden 539’unda ise her iki kelime ünsüz, 161’inde her iki kelime ünlüyle başlamaktadır. Ünlüyle ve ünsüzle başlayan kelimeler arasında fazla farkın olmayışı, her iki kelimesi ünsüzle başlayan kelimelerle oluşan ikilemelerin diğer ikilemelere göre sayıca çoğunluğu oluşturması ve bu çalışmada incelenen metinlerin sınırlılıkları ön planda tutulduğunda bu dönem ikilemelerinde ünlüyle başlayan kelimelerin her zaman önce kullanıldığı özelliği şüphe uyandırmaktadır. Çağatay (1978: 33) çalışmasında ünlüyle başlayan kelimelerin önce kullanıldığını belirttikten sonra bunlar arasında istisnaların da olabileceğini bu yüzden kelimenin hangisinin önce kullanılacağına vurgunun rol oynadığını, kelimenin hangisi daha çok vurgulanmak isteniyorsa ona göre öne ya da sona gelebileceği görüşünü dile getirir. Bu çalışmada görüldüğü üzere tersi kullanıma sahip ikilemeler istisna olabilecek sayının çok üstündedir.

Yine bir kelimenin başka kelimelerle farklı farklı ikilemeler oluşturması *tirig esen* ‘sağ salim’ *esen tükel* ‘sağ, salim’, *okı- sözle-* ‘okumak, söylemek’ *sözle- ay-* ‘söylemek, demek’, *ötle- yalbar-* ‘yakarmak, yalvarmak’ *tud- ötle-* ‘engel olmak, tehdit etmek’, ikileme öğelerinin yerlerinin değişmesi *köy- örten-* ‘yanmak’ ~ *örten- köy-* ‘yanmak’, *sev- amra-* ‘sevmek, ilgi duymak’ ~ *amra- sev-* ‘ilgi duymak, sevmek’ *küçlüg ulug* ~ *ulug küçlüg* ‘büyük, güçlü’, aralarında hiçbir ses ilişkisi olmayan kelimelerin de ikileme oluşturabilmeleri, *yok çıgay* ‘fakir, yoksul’, *bodul- yapşın-* ‘yapışmak, bağlanmak’, *kut vakşık* ‘ruh’ gibi unsurlardan dolayı belirlenen ikileme

kelimeleri arasında tam olarak bir ünlü-ünlü ve ünsüz-ünsüz dizesinden bahsetmek çok güçtür.

1.2.1. İlk kelimesi ünlüyle başlayan ikilemeler

İkilemelerin 342'sinin ilk kelimesi ünlüyle başlamaktadır. Kelimelerin hece sayılarına göre dağılımında; az heceli kelimenin önce kullanılmasıyla oluşan 342 ikilemenin 71'inin; çok heceli kelimenin önce kullanılmasıyla oluşan 130 ikilemenin 44'ünün, her iki kelimesi eşit sayıda olan 785 ikilemenin 222'sinin ilk kelimesi ünlüyle başlamaktadır: *öng kırtış* 'renk, yüz rengi', *uç kıdığ* 'sınır, kıyı', *alp katığ* 'cesur, sağlam', *ırak tarıkmış* 'uzak, uzaklaşmış', *ig toga* 'ağrı, hastalık', *art basut* 'yardım, destek', *iş yumış* 'iş, hizmet', *ook kılıç* 'ok, kılıç', *ı tarıg* 'ağaç, bitki', *aş yemiş* 'yiyecek, yemiş', *arıg kirsiz* 'temiz, kirsiz', *adınçığ mungadınçığ* 'olağanüstü, şaşırtıcı', *etig yaratıg* 'süs, bezek', *ig tapsız* 'hasta, keyifsiz', *önglüg mengizlig* 'görünüş, beniz', *alku tüketi* 'tamamı bütün', *avcı keyikçi* 'avcı, geyikçi', *uzun turkaru* 'daima, hep', *ög sakınç* 'akıl, fikir', *öng mengiz* 'biçim, görünüş', *öt bilig* 'nasihat, bilgi', *oksuz teğinçsiz* 'fırsatsız, nasipsiz', *arta- bozul-* 'bozulmak, çürümek', *ürk- belingle-* 'korkmak, ürkmek', *ög- küle-* 'övmek, methetmek', *ayagu körgü* 'saygı, görgü', *agılık bölük* 'hazine, hisse', *ülgü teng* 'ölçü, hesap', *ülgüsüz koltı* 'sayısız, çok', *adın yat* 'yabancı, bilinmeyen', *odug sag* 'uyanık, dikkatli', *ilig beg* 'hükümdar, bey', *ogul kız* 'oğul, kız', *orun yurt* 'yer, yurt', *irinçkençig tsuyurkançig* 'şefkatli, merhametli', *agılık sang* 'hazine, servet', *ata kang* 'ata, baba', *arhant titsu* 'aziz, öğrenci', *elig han* 'hükümdar, han', *edgülig kutlug* 'mükemmel, kutlu', *utlı tüş* 'karşılık, mükafat', *oyın ır* 'raks, şarkı', *igil kert* 'bayağı, sıradan', *arıgsız yablak* 'pis, kötü', *irkek tişi* 'erkek, dişi', *edle-tid* 'yapmak, mani olmak', *idi- yıg-* 'yığmak, toplamak', *ayıgla- tan-* 'kötülemek, aşağılamak', *ülgüle- tengle-* 'ölçmek, hesaplamak', *ülgüle- sana-* 'hesaplamak, saymak', *arıt- süz-* 'temizlemek, arıtmak', *alangur- kogşa-* 'zayıflatmak, zayıflamak', *artat- boz-* 'harap etmek, bozmak', *eşid- bil-* 'işitmek, bilmek', *örten- köy-* 'alevlenmek, yanmak', *isil- çol-* 'eksilmek, sakatlanmak', *amra- sev-* 'sevmek, ilgi duymak', *arkuru turkuru* 'öteye, beriye', *ölüg tirig* 'ölü, diri', *adırtlıg belgülik* 'kesin, belli', *uvşak tavşak* 'ufak, tefek', *ögsiz tınsız* 'kendinden geçmiş, cansız', *arıg süzüük* 'temiz, duru,

alku kamag ‘bütünü, hepsi’, *ayığ yavlak* ‘kötü, berbat’, *arıg turug* ‘arı, duru’, *ev bark* ‘ev bark’, *arıg silig* ‘temiz, pak’, *igid yangluk* ‘yalan, yanlış’, *alku barça* ‘hepsi, bütün’, *inçkü mengi* ‘rahat, huzur’, *alkınmaksız tükemeksiz* ‘bitmeksiz, tükenmeksiz’, *edgü mengi* ‘iyilik, huzur’, *ayağka tegimlig* ‘itibarlı, hürmetli’, *irü belgü* ‘belirti, işaret’, *ada tuda* ‘kaza bela’, *öz yaş* ‘ömür, yaşam’, *il kan* ‘hakan, han’, *erk tap* ‘güç, kuvvet’, *iduk kutlug* ‘kutlu, kutsal’.

1.2.2. İlk kelimesi ünsüzle başlayan ikilemeler

İkilemelerin 290’ında ünsüzle başlayan kelime önce kullanılmıştır. Kelimelerin hece sayılarına göre ayrımında; az heceli kelimenin önce kullanılmasıyla oluşan 353 ikilemenin 66’sının; çok heceli kelimenin önce kullanılmasıyla oluşan 130 ikilemenin 24’ünün, her iki kelimesi eşit sayıda olan 785 ikilemenin 100’ünün ilk kelimesi ünlüyle başlamaktadır: *yir orun* ‘yer, bölge’, *king alkıg* ‘genişlik’, *mung emgek* ‘sıkıntı, keder’, *kut ülüg* ‘talih, kut’, *tüp üzlençü* ‘kök, dip’, *tod uçuz* ‘aşağı, küçük’, *yim içim* ‘yiyecek, içecek’, *yang osug* ‘tarz, usul’, *tısız ornagsız* ‘güçsüz, kuvvetsiz’, *yig edgü* ‘iyi, güzel’, *yek içgek* ‘şeytan, kötü ruh’, *tag arıg* ‘dağ, orman’, *king ulug* ‘geniş, büyük’, *mengi ögrünçü* ‘sevinç, mutluluk’, *yigü aşagu* ‘yemek, yenilecek her şey’, *titrü edgüti* ‘dikkatlice, iyice’, *til ağız* ‘dil, ağız’, *tsang ağılık* ‘hazine, servet’, *tag arıg* ‘dağ, çay’, *birtemle- öç-* ‘tükenmek, sönmek’, *yükün- ög-* ‘övmek, ululamak’, *yarlıka- tutuz-* ‘buyurmak, emretmek’, *tegür- ula-* ‘getirmek, ulaştırmak’, *sözle- ay-* ‘söylemek, demek’, *kirtgün- uk-* ‘inanmak, bilmek’, *yazınçsız arıg* ‘günahsız, temiz’, *biligsiz ögsüz* ‘bilgisiz, akılsız’, *kurug öl* ‘kuru, yaş’, *basınçsız unçsuz* ‘baskısız, minnetsiz’, *teginçsiz oksuz* ‘nasipsiz, fırsatsız’, *sogançığ ünlüg* ‘tatlı, hoş’, *tatıglıg edgü* ‘hoş, iyi’, *tıdıg ada* ‘engel, tehlike’, *karımak ölmek* ‘ihtiyarlamak, ölmek’, *yitiñsiz ulug* ‘erişilemeyen, büyük’, *kkirliig ayıg* ‘kirli, kötü’, *korkınçsız inç* ‘korkusuz, rahat’, *sevit- ayat-* ‘sevdirmek, saygı göstermek’, *köse- umun-* ‘istemek, ummak’, *yi- iç-* ‘yemek, içmek’, *tu- ört-* ‘kapamak, örtmek’, *kirtgün- edker-* ‘inanmak, aldırış etmek’, *bozul- arta-* ‘çürümek, bozulmak’, *saçıl- arta-* ‘saçılmak, bozulmak’, *sıkıl- emgen-* ‘sıkılmak, kederlenmek’, *yongarış- ayıglaş-* ‘iftira ettirmek, kötöletmek’, *biti- okı-* ‘yazmak, okumak’, *buşur- emget-* ‘kızdırmak, acı çektirmek’, *tingla- eşid-* ‘dinlemek, işitmek’,

sıgur- içker- ‘sığdırmak, içeri almak’, *korkın- ayın-* ‘korkmak, çekinmek’, *seril- ornan-* ‘serilmek, yerleşmek’, *beküt- ornat-* ‘sağlamlaştırmak, kalıcılaştırmak’.

1.2.3. Her iki kelimesi ünsüzle başlayan ikilemeler

Örneklerin 510’unda kelimelerin her ikisi de ünsüzle başlamaktadır. Bu sayı aynı zamanda incelenen ikilemelerin çoğunluğunu oluşturmaktadır. Ayrıca ikilemelerin hece sayılarına göre dağılımında da her iki kelimesi ünsüzle başlayan örnekler çoğunluğa sahiptir. Kelimelerin hece sayılarına göre ayrımında; az heceli kelimenin önce kullanılmasıyla oluşan 353 ikilemenin 187’sinin; çok heceli kelimenin önce kullanılmasıyla oluşan 130 ikilemenin 52’sinin, her iki kelimesi eşit sayıda olan 785 ikilemenin 291’inin her iki kelimesi de ünsüzle başlamaktadır: *tuzlug yaraglug* ‘yararlı, faydalı’, *sevgüsüz taplagusuz* ‘sevgisiz, sadakatsiz’, *ton kedim* ‘giyecek, elbise’, *yilik süngük* ‘ilik, kemik’, *beksiz mengüsüz* ‘zayıf, fani’, *buşmak kagurulmak* ‘kederlenmek, üzülmek’, *mün kadag* ‘günah, suç’, *tepreñsiz yayılmaksız* ‘yayılmadan, sabit’, *çog yalın* ‘alev, parlaklık’, *bı bıçgu* ‘bıçak, kesici alet’, *tüzü tüketi* ‘tamamiyle, bütünü’, *sansız sakışsız* ‘sayısız, çok’, *toz toprak* ‘toz, toprak’, *kal telve* ‘deli, divane’, *terk tavrak* ‘hemen, derhal’, *bek katıg* ‘sağlam, kuvvetli’, *küç küsün* ‘güç, kuvvet’, *ters tetrü* ‘ters, aksine’, *çın kirtü* ‘doğru, gerçek’, *münsüz kadagsız* ‘günahsız, suçsuz’, *teng tırazug* ‘ölçü, tartı’, *bay barım* ‘varlık, servet’, *mensiz kişisiz* ‘insansız, kişisiz’, *yalbarmak ağırınmak* ‘yalvarmak, istemek’, *töz yiltız* ‘kök, temel’, *titre- bez-* ‘titremek, ürpermek’, *kemiş- tüş-* ‘düşürmek, bırakmak’, *kizle- bat-* ‘gizlemek, saklamak’, *yarlıka- küse-* ‘buyurmak, istemek’, *busan- ıgla-* ‘üzülmek, ağlamak’, *tegrikle- gavza-* ‘çevrelemek, etrafını sarmak’, *belingle- busan-* ‘irkilmek, dehşete kapılmak’, *sezin- kork-* ‘kuşkulanmak, korkmak’, *belingle- tangla-* ‘irkilmek, şaşırarak’, *küse- kol-* ‘istemek, dilemek’, *kolula- sakın-* ‘araştırmak, düşünmek’, *küçsire- kevil-* ‘zayıf düşürmek, güçsüz olmak’, *tegin- tut-* ‘kabul etmek, tutmak’, *yavru- sın-* ‘eğilmek, kırılmak’, *yiring kan* ‘irin, kan’, *küzet- kü-* ‘muhafaza etmek, gözetmek’, *tıdı- bal-* ‘yasaklamak, menetmek’, *küzet- tut-* ‘muhafaza etmek, tutmak’, *yügür- kaç-* ‘koşmak, kaçmak’, *yıgıt sıgıt* ‘matem, yas’, *kadır katıg* ‘sert, katı’, *tükel bütün* ‘tamamiyle, bütün’, *balık suzak* ‘köy, şehir’, *sevıglıg taplagıglıg* ‘sevimli, şirin’, *serimlig kılıklıg*

‘mülayim, sakin’, *yitiñsiz tutunçsuz* ‘erişilemeyen, tutulamayan’, *barmak kelmek* ‘gitmek, gelmek’, *töz tüp* ‘kök, temel’, *tütrüm tering* ‘derin, ince’, *tanglançig mungadinçig* ‘olağanüstü, fevkalade’, *sogançig tatıglıg* ‘hoş, tatlı’, *yakın yaguk* ‘yakın, uzak olmayan’, *yavız yavlak* ‘kötü, fena’, *tev kür* ‘hile, dolan’, *korkınç busuş* ‘korku, kaygı’, *yürekliğ titimlig* ‘yürekli, cesaretli’, *bahşı nomçı* ‘üstad, hoca’, *kuyaş tumlig* ‘güneş, soğuk’, *kkirliğ kirsiz* ‘temiz, pis’, *bahşı tıstı* ‘öğretmen, öğrenci’, *kezig tizig* ‘sıra, dizi’, *tüplüg tüpsüz* ‘köklü, köksüz’, *çınıs kirtü* ‘yalan, gerçek’, *kayır yılan* ‘kunduz, yılan’, *sımtag kogşak* ‘tembel, gevşek’.

1.2.4. Her iki kelimesi ünlüyle başlayan ikilemeler

İkilemelerden 121’inin her iki kelimesi de ünlüyle başlamaktadır. Bu ikilemeler hem toplamda hem de hece sayılarına göre dağılımda en az sayıyı oluşturmaktadır. Kelimelerin hece sayılarına göre ayırımında; az heceli kelimenin önce kullanılmasıyla oluşan 353 ikilemenin 29’unun; çok heceli kelimenin önce kullanılmasıyla oluşan 130 ikilemenin 10’unun, her iki kelimesi eşit sayıda olan 785 ikilemenin 72’sinin her iki kelimesi de ünlüyle başlamaktadır: *ög- alka-* ‘övmek, methetmek’, *üz- iske-* ‘kesmek, parçalamak’, *öç- amrıl-* ‘sönmek, dinmek’, *aç- adır-* ‘açıklamak, izah etmek’, *emlet- öngedür-* ‘tedavi ettirmek, iyileştirmek’, *as- üklit-* ‘çoğaltmak, arttırmak’, *ozgur- öngedür-* ‘kurtarmak, iyi etmek’, *uk- ötgür-* ‘bilmek, anlamak’, *öç- üzül-* ‘yok olmak, sona ermek’, *ar- ezügle-* ‘dolandırmak, kandırmak’, *uçuzla- askançula-* ‘küçümsemek, alay etmek’, *arıt- alkındur-* ‘temizlemek, yok etmek’, *aş içgü* ‘yiyecek, içecek’, *öç- alkın-* ‘tükenmek, yok olmak’, *ötle- erigle-* ‘nasihat etmek, öğüt vermek’, *em ürünteg* ‘ilaç, merhem’, *aginçsiz evrilençsiz* ‘sağlam, sarsılmaz’, *öz özüt* ‘öz, ruh’, *iş adaş* ‘eş, arkadaş’, *üç erig* ‘nasihat, öğüt’, *aş içkü* ‘yiyecek, içecek’, *üzeliksiz üstünki* ‘en üstün, daha üstü bulunmayan’, *ülgüsüz üküş* ‘sayısız, çok’, *ertingü uz* ‘son derece, fevkalade’, *inçsiregü emgengü* ‘rahatsızlık, sıkıntı’, *ilinçsiz arıg* ‘suçsuz, temiz’, *agrıg ig* ‘ağrı, hastalık’, *ınaru irak* ‘ileri, uzak’, *ülgülençsiz üküş* ‘sayısız, çok’, *adaş iş* ‘arkadaş, eş’, *ölütlük etlik* ‘mezbaha, et yeri’, *alkınçsiz üküş* ‘tükenmez, çok’, *uduz- ilt-* ‘sevketmek, iletmek’, *erig öt* ‘öğüt, nasihat’, *agtın- in-* ‘çıkmaq, inmek’, *anut- it-* ‘hazırlatmaq, düzenlemek’, *agırla- aya-* ‘hürmet etmek, saygı göstermek’, *üklit- as-* ‘arttırmak,

çoğaltmak', *öklit- as* 'alıştırmak, tekrarlatmak', *iske- üz-* 'parçalamak, kesmek', *umug inag* 'ümit, güven', *alkınçsız ülgüsüz* 'tükenmez, sayısız', *adıra üdüre* 'ayrı ayrı', *öngsüz öles* 'solgun, renksiz', *açıg emgek* 'acı, ızdırap', *agır ayag* 'şeref, itibar', *adın öngi* 'ayrı, farklı', *erüş üküş* 'sayısız, pek çok', *emget- ölü-* 'acı çektirmek, öldürmek', *asıl- ökli-* 'çoğalmak, artmak', *arı- açıl-* 'temizlenmek, açılmak', *açı- agrı-* 'kırmak, rencide etmek', *al- elt-* 'almak, getirmek', *üstel- ökli-* 'çoğalmak, artmak', *emle- ota-* 'iyileştirmek, tedavi etmek', *aktur- öntür-* 'yükselmek, çıkmak', *ilen- erksin-* 'hükmetmek, güçlenmek'.

1.3. Türkçe ve Yabancı Kelimelere Göre İkilemelerin Oluşumu

İkileme kelimeleri aynı kökende oldukları gibi farklı kökendeki kelimelerden de oluşabilirler. Bu farklılık kelimelerin ikilemedeki yerini belirleyen etkenlerden biridir. Buna göre farklı kökende kelimelerden oluşan ikilemelerde genellikle Türkçe kelime önce, yabancı kelime sonra kullanılır (Hatipoğlu 1981: 17; Akyalçın 2004: 142; Erdem 2005: 33). Bu kullanım ikilemenin kalıplaşmasını güçlendiren etkenlerdendir. Bu çalışmada belirlenen örneklerde bu kullanım var olmakla birlikte yabancı kelimenin önce Türkçe kelimenin sonra kullanımıyla oluşan ikilemeler daha sıklıktadır. Kelime saylarına göre alt başlıklar şeklinde yapılan sınıflandırmada iki kelimedenden oluşan ikilemelerin 73'ünde yabancı kelime yer almaktadır. Bunların 38'inde yabancı kelime önce, 21'inde sonra kullanılmıştır. 13'ünün her iki kelimesi de yabancıdır. Üç kelimedenden oluşan 18 ikilemede yabancı kelime bulunur. Bunların 5'inde yabancı kelime son ögedir. Diğerlerinde ya birinci ya da ikinci öge olarak kullanılır. Dört kelimedenden oluşan ikilemelerden 10'unda yabancı kelime bulunur. Bunların sadece birinde yabancı kelime son ögedir. Diğerlerinde birinci, ikinci veya üçüncü öge olarak kullanılır. Altı kelimedenden oluşan ikilemelerde yabancı kelime bulunmaz.

İkileme oluşumunu etkileyen faktörlerden biri de din ve kültür değişimidir. Benimsenen yeni dinle birlikte bu dine ait yeni kelime ve kavramlar da dile girmeye başlar. Uygur döneminde kabul edilen yeni dinle ilgili birçok yabancı kelimeyle karşılaşılır. Din adamları bu dine ait yabancı kavram ve kelimeleri bu kelimelerle eş ya da yakın anlamdaki, bilinen kelimelerle birlikte kullanarak hem bilinmeyen kelimeyi

açıklamakta hem de yeni dinin öğretilerini kişiye daha iyi öğretmeyi amaçlamaktadır. Böylece çoğunlukla ilk sırada bilinmeyen ikinci sırada bilinen kelimelerle ikilemeler oluşturulmakta yeni kavram ve kelimeler açıklığa kavuşturulmaktadır. Tekin (2001: 106) Uygur dönemi ikilemelerinde birinci kelimenin ya yabancı bir dilden alınmış olması ya Türkçe asıllı olsa bile bağlı bulunduğu kelime ailesinde ayrı düşmüş olması ya da oluşumunun yeni olmasından ötürü anlamının henüz yaygınlaşmaması sebepleriyle yadırgandığını belirtmekte, böylece bu kelimelerin yanına bilinen başka bir kelime getirilerek yadırganan kelimelerin açıklandığını söylemektedir. Tekin'e göre sadece farklı köklerdeki kelime değil, aynı kökde olup da anlamı daha az bilinen kelime de Uygur döneminde ilk sırada kullanılır. Sertkaya (1982-1983: 266) yabancı kelimenin genellikle birinci öge olmasının Uygur döneminde çok karşılaşılan bir durum olduğunu belirtir. Bu dönem metinlerinin çoğunlukla yabancı dilden çeviri olması nedeniyle, metinlerdeki yabancı kelimeyi açıklamak için yabancı kelimeyle birlikte Türkçe karşılığı veya Türkçedeki en yakın karşılığının kullanılmasıyla “Yabancı + Türkçe” oluşumlarının gerçekleştirildiğini dile getirmektedir.

Altı kelimededen oluşan ikilemeler haricinde diğer ikileme gruplarının hepsinde yabancı kelime bulunmasına rağmen toplam yabancı kelime sayısı 48'dir. Kullanım sıklığına karşın sayının az olmasının nedeni farklı ikileme gruplarında aynı yabancı kelimenin kullanılmasıdır: *kent uluş* ‘şehir, memleket’ *k.* < *Soğ. Knδ, kent suzak balık uluş* ‘şehir, köy, memleket’ *k.* < *Soğ. Knδ, tsuy irinç* ‘felaket, suç’ *t.* < *Çin. tsui, tsuy ayag* ‘kötü, fena’ *tsuy ağır ayıg* ‘fena, kötü’ *t.* < *Çin. tsui, tsuy irinç ağır ayıg* ‘felaket, suç, kötü’ *t.* < *Çin. tsui, tül yilvi* ‘sihir, hayal’ *y.* < *Moğ. cilbi / cilvi, tev kür yilvi arviş* ‘hile, büyü, sihir’ *y.* < *Moğ. cilbi / cilvi, erdini yinçü* ‘mücevherler’ *e.* < *Skr. ratna, altun kümüş erdini yinçü* ‘altın, gümüş, mücevher, inci’ *e.* < *Skr. ratna, hua çeçek* ‘çiçek’ *h.* < *Çin. hua, hualıg çeçeklig ölenlig* ‘çiçeklik, otlaklık’ *h.* < *Çin. hua, noş tatıglıg* ‘hoş, tatlı’ *n.* < *Soğ. noş, sogançıg noş tatıglıg* ‘hoş, tatlı’ *n.* < *Soğ. noş.*

Kelime sayıları dikkate alınarak dört alt başlıkta yapılan sınıflandırma, kendi içersinde gösterdiği farklılıklara göre de alt sınıflara ayrılarak yapılmıştır. Buna göre iki kelimededen oluşan 1268 ikilemeden 1195'i “Türkçe + Türkçe”, 21'i “Türkçe + Yabancı”, 38'i “Yabancı + Türkçe” ve 13'ü “Yabancı + Yabancı” olmak üzere dört alt gruba; üç kelimededen oluşan 118 ikilemeden 100'ü “Türkçe + Türkçe + Türkçe”, 5'i “Türkçe +

Yabancı + Türkçe, 5'i "Yabancı + Türkçe + Türkçe", biri "Yabancı + Türkçe + Yabancı", 2'si "Yabancı + Yabancı + Türkçe", 5'i "Türkçe + Türkçe + Yabancı" olmak üzere altı alt gruba; dört kelimededen oluşan 61 ikilemeden 51'i "Türkçe + Türkçe + Türkçe + Türkçe", 2'si "Türkçe + Yabancı + Türkçe + Türkçe", 4'ü "Türkçe + Türkçe + Yabancı + Türkçe", 3'ü "Yabancı + Türkçe + Türkçe + Türkçe," biri "Yabancı + Yabancı + Türkçe + Yabancı" beş alt gruba; altı kelimededen oluşan beş ikileme Türkçe + Türkçe + Türkçe + Türkçe + Türkçe olmak üzere bir alt gruba ayrılmıştır.

1.3.1. İki kelimededen oluşan ikilemeler

1.3.1.1. Türkçe + Türkçe

Kelimeleri farklı kökende olan ikilemelerin oluşumunda yabancı kelimenin hiç bilinmemesinden veya az bilinmesinden dolayı genellikle önce kullanıldığı belirtilmiştir. Ancak her iki kelimesi Türkçe olan ikilemeler için de Tekin (2001: 106) kelimenin ya bağlı olduğu kelime ailesinden ayrı düşmesi ya da yeni türemesi sebebiyle az bilinen kelimenin önce kullanıldığı görüşünü dile getirmektedir. Fakat bu etkenlerin kelimenin önce veya sonra kullanımını belirlemede ne derece etkili olduğu konusunda bir karar vermek çok güçtür. Kelimelerin biçim açısından gösterdiği özelliklere göre sıralanmaları ilgili bölümlerde işlendiği ve işleneceği için de her iki kelimesi Türkçe olan ikilemelerde hangi Türkçe kelimenin hangi sebeplerden dolayı önce veya sonra kullanıldığı bu bölümde değerlendirilmemiştir. Her iki kelimesi Türkçe olan 1195 ikileme bulunmaktadır: *yaruk kara* 'nur, zulmet', *totunçsuz ovutsuz* 'doymaz, utanmaz', *irinçkençüçi yarlıkançuçu* 'merhamet, şefkat', *kutlug ülüglüg* 'bahtlı, talihli', *iyin kezig* 'sıra, dizi', *tüpük- alkın-* 'sona ermek, bitmek', *koruldur- örlet-* 'zarar vermek, bozmak', *yiged- ut-* 'alt etmek, yenmek', *artuksuz eksüksüz* 'yalansız, eksiksiz', *ilildür-tutultur-* 'bağlamak, tutturmak', *bar- kel-* 'gitmek, gelmek', *inag tayak* 'yardımcı, destek', *az övke* 'hırs öfke', *tanuklamak ukmak* 'kavramak, anlamak', *öçmegülük arımaguluk* 'yok olmayacak, temizlenmeyecek', *yilik süngük* 'ilic kemik', *bag çug* 'bağ, bağçe', *süzük kirtgünç* 'temiz, imanlı', *yumak arıtınmak* 'yikanmak, arıtılmak', *yarılguluk singuluk* 'kırık, yarık', *irinç yarlıg* 'zavallı, acınacak', *mung tark* 'keder, acı',

üid kolu ‘zaman, dönem, *adırtılıg belgülik* ‘kesin, belli’, *yaruk yalınc* ‘ışılta, parlaklık’, *küç küsün* ‘güç, kuvvet’, *köni tüz* ‘doğru, düz’, *ters tetrü* ‘ters, aksine’.

1.3.1.2. Türkçe + Yabancı

Örneklerin 21’inde Türkçe kelime önce, yabancı kelime sonra kullanılmıştır: *tengriçi nomçı* ‘allah adamı, vaiz’ *n.* < *Soğ. nom, ordu karşı* ‘saray, han’ *k.* < *Tohorca kerciye, kariç çik* ‘ölçek, ölçü’ *ç.* < *Çin. ç’i, katun kunçuy* ‘hatun, kraliçe’ *k.* < *Çin. kung-chu, balık kent* ‘şehir’ *k.* < *Soğ. Knδ, tül yilvi* ‘sihir, hayal’ *y.* < *Moğ. cilbi / cilvi, okı- nomla-* ‘tebliğ etmek, bildirmek’ *n.* < *Soğ. nom, altun erdini* ‘altın, mücevher’ *e.* *erdini* < *Skr. ratna, ton karaza* ‘elbise, giyim’ *k.* < *Skr. kasāya, kāsāya, ulug bahşı* ‘ulu, üstad’ *b.* < *Çin. po shih, yek rakşas* ‘şeytan’ *r.* < *Skr. rakşas, tug taoçang* ‘tuğ, süngü’ *t.* < *Çin. tao-ch’ang, inç esen* ‘rahat, sıhhat’ *e.* < *Far. āsān, kut buyan* ‘saadet, mutluluk’ *b.* < *Skr. punya, ülgüsüz kolti* ‘sayısız, çok’ *k.* < *Skr. koti, ulug buyan* ‘büyük, iyi’ *b.* < *Skr. punya, agılık sang* ‘hazine, servet’ *s.* < *Çin. ts’ang, inçkü esen* ‘rahat, sıhhat’ *e.* < *Far. āsān, tirig esen* ‘sağ, salim’ *e.* < *Far. āsān, kut vakşık* ‘ruh’ *v.* < *Far. vahşek, inçkü esengü* ‘rahat, sıhhat’ *e.* < *Far. āsān.*

1.3.1.3. Yabancı + Türkçe

Yabancı kelimenin önce Türkçe kelimenin sonra kullanıldığı ikileme sayısı 38’dir. Bu yabancı kelimeyle oluşmuş ikileme kuruluşlarının en fazla sayıda olanıdır: *buyan bögteg* ‘iyi amel’ *b.* < *Skr. punya, kunçuy katun* ‘kraliçe, hatun’ *k.* < *Çin. kung-chu, süng tayak* ‘dayanak’ *s.* < *Çin. sung, sadu edgü* ‘iyi’ *s.* < *Skr. sādhu, gay beltir* ‘geçit, sokak’ *g.* < *Çin. kái, nom belgü* ‘kanun, belge’ *n.* < *Soğ. nom, lnhua çeçek* ‘çiçek’ *l.* < *Çin. lien hua, tsuy irinç* ‘felaket, suç’ *t.* < *Çin. tsui, taluy ögüz* ‘okyanus’ *t.* < *Moğ. dalay, nomla- okıt-* ‘öğretmek, okutmak’ *n.* < *Soğ. nom, tsuy ayag* ‘kötü, fena’ *t.* < *Çin. tsui, su esen* ‘sağ salim’ *s.* < *Çin. su, hua çeçek* ‘çiçek’ *h.* < *Çin. hua, bahşı ulug* ‘üstad, ulu’, *b.* < *Çin. po shih, bahşı kang* ‘üstad, baba’ *b.* < *Çin. po shih, hua yavişgu* ‘çiçek, yaprak’ *h.* < *Çin. hua, tsang agılık* ‘hazine, servet’ *t.* < *Çin. ts’ang, avant tıtag* ‘sebe’ *a.* < *Skr. anbant, vaçırasan örgün* ‘taht’ *v.* < *Skr. Vajirāsana, şlök takşut* ‘şiir’ *ş.* < *Skr.*

sloka, *kent uluş* ‘şehir, memleket’ *k.* < *Soğ. knð*, *nom bitig* ‘dini eser, kitap’ *n.* < *Soğ. nom*, *nom yarlıg* ‘kanun, ferman’ *n.* < *Soğ. nom*, *erdini agı* mücevher, hazine, *e.* < *Skr. ratna*, *erdini yinçü* ‘mücevher, inci’ *e.* < *Skr. ratna*, *buyan edgü* ‘iyi, b.’ < *Skr. punya*, *arhant dıntar* ‘aziz, dindar’ *a.* < *Skr. arhant*, *nom törü* ‘öğreti, töre’ *n.* < *Soğ. nom*, *kent suzak* ‘şehir, köy’ *k.* < *Soğ. knð*, *yang osug* ‘tarz, usul’ *y.* < *Çin. yang*, *çın kirtü* ‘doğru, gerçek’ *ç.* < *Çin. chen*, *yilvi kömen* ‘sihir, büyü’ *y.* < *Moğ. cilbi / cilvi*, *çığ turk* ‘en, uzunluk’ *ç.* < *Çin. ch’ih*, *buşıçı koltguçı* ‘dilenci, sadaka toplayan’ *b.* < *Çin. pu shih*, *noş tatıglıg* ‘hoş, tatlı’ *n.* < *Soğ. noş*, *esen tükel* ‘sağ, salim’ *e.* < *Far. āsān*, *nomla-sözle-* ‘anlatmak, söylemek’ *n.* < *Soğ. nom*, *toyın dıntar* ‘rahip, dindar’ *t.* < *Çin. tao jen*.

1.3.1.4. Yabancı + Yabancı

Farklı kökendeki ikileme kelimelerinden yabancı olan kelimenin dile yeni girmesi ve bu yüzden de birinci sırada kullanılması düşünüldüğünde bu bölümdeki ikileme kelimelerinden önce kullanılanın dile önce, sonra kullanılan kelimenin de dile sonra girdiği sonucu çıkarılabilir. Fakat her iki kelimesi Türkçe olan ikilemelerde olduğu gibi bu çalışmada bu sonuca varabilmek çok zordur. Tespit edilen örnek sayısı 13’tür: *nom şasan* ‘kanun, disiplin’ *n.* < *Soğ. nom*, *ş.* < *Skr. sāsana*, *bahşı nomçı* ‘üstad, hoca’ *b.* < *Çin. po shih*, *n.* < *Soğ. nom*, *arhant tıtsu* ‘aziz, öğrenci’ *a.* < *Skr. arhant*, *t.* < *Çin. ti tzü*, *tıtsı bahşı* ‘öğrenci, öğretmen’ *b.* < *Çin. po shih*, *t.* < *Çin. ti tzü*, *bahşı tıtsı* ‘öğretmen, öğrenci’ *b.* < *Çin. po shih*, *t.* < *Çin. ti tzü*, *vıhar sengrem* ‘manastır’ *v.* < *Skr. vihāra* *s.* < *Skr. sarighārāma*, *dışıt kşanti* ‘tövbe’ *d.* < *Skr. desita*, *k.* < *Skr. ksānti*, *ksānta*, *kşanti çamhuy* ‘af, bağışlanma’ *k.* < *Skr. ksānti*, *ksānta*, *ç* < *Çin. tsch’an-huei*, *çığ tsun* ‘en, boy’ *ç.* < *Çin. ç’ik*, *t.* < *Çin. ts’un*, *şing kav* ‘hacim, oylum’ *ş.* < *Çin. scheng*, *k.* < *Çin. ho*, *az nızvanı* ‘arzu, tutku’ *a.* < *F. āz*, *n.* < *Soğ. nyzB’ny*, *su esen* ‘sağ, salim’ *s.* < *Çin. su*, *e.* < *Far. āsān*, *bahşı tıtsı* ‘öğretmen, öğrenci’ *b.* < *Çin. po shih*, *t.* < *Çin. ti tzü*.

1.3.2. Üç kelimededen oluşan ikilemeler

1.3.2.1. Türkçe + Türkçe + Türkçe

Üç kelimesi de Türkçe olan ikileme sayısı 100'dür. Bu örneklerde kelimelerin hangi ölçütlere göre sıralandığını belirleyebilmek oldukça güçtür (bkz. Türkçe + Türkçe): *ört yalın koz* 'alev, kızgın kömür', *sakinç söz kılınç* 'fikir, söz, davranış', *ayıg yavız çulvu* 'kötü, küfür', *tözkerinçsiz yeg üsdünki* 'aşılmaz, en üstün', *ed tavar buşı* 'mal, mülk, sadaka', *yok çığay inka* 'yoksul, yersiz, yurtsuz', *karı- öl- tay-* 'ihtiyarlamak, ölmek, göçüp gitmek', *ud ingek boga* 'sığır, inek, boğa', *tült orun töşek* 'yastık, sedir, döşek', *artat- ayama- açınma-* 'mahvetmek, özen göstermemek', *ayıg yavlak körksüz* 'kötü, çirkin', *atlıg külüg belgülüg* 'adlı, şöhretli, belli', *kın- katıglan- tavrın-* 'çalışmak, çabalamak, gayret göstermek', *yürüng arıg yangı* 'ak, temiz, yeni', *bedük ağır ulug* 'büyük, ağır, ulu', *örüg amıl tikisiz* 'sessiz, sakin, gürültüsüz', *arslan bars böri* 'arslan, pars, kurt', *tev kür armak* 'hile, sahtelik', *il kan beg* 'han, hakan, bey', *üdsüz kolusuz kezigsiz* 'zamansız, sırasız', *ig kem agrıg* 'hastalık, ağrı', *at sav söz* 'isim, söz', *bek katıg kirtü* 'sağlam, gerçek'.

1.3.2.2. Türkçe + Yabancı + Türkçe

Örneklerin 5'inde Türkçe kelimeler birinci ve üçüncü, yabancı kelime ikinci sırada yer almıştır: *agar tsuy ayag* 'kötü, fena' *t.* < Çin. *tsui*, *sogançig noş tatıglıg* 'hoş, tatlı' *n.* < Soğ. *noş*, *agu yilvi kömen* 'zehir, sihir, büyü' *y.* < Moğ. *cilbi / cilvi*, *agır tsuy irinçü* 'kötü, fena' *t.* < Çin. *tsui*, *inçkü esengü mengi* 'rahat, sıhhat, huzur' *e.* < Far. *āsān*.

1.3.2.3. Yabancı + Türkçe + Türkçe

Yabancı kelimesi birinci, Türkçe kelimeleri ikinci ve üçüncü sırada yer alan ikileme sayısı 5'tir: *mançak tült töşek* 'yatak, yastık, döşek' *m.* < Skr. *mancaka*, *hualıg çeçeklig*

ölenlig ‘çiçeklik, otlaklık’ *h.* < Çin. *hua, tsuy ağır ayığ* ‘fena, kötü’ *t.* < Çin. *tsui, çin kirtü tüz* ‘doğru, düz’ *ç.* < Çin. *chen, noş tatıglıg sogançığ* ‘hoş, tatlı’ *n.* < Soğ. *noş.*

1.3.2.4. Yabancı + Türkçe + Yabancı

Yabancı kelimeleri birinci ve üçüncü, Türkçe kelimesi ikinci olan bir ikileme bulunur: *sengrem sanlıg sengik* ‘manastıra ait’ *s.* < *Skr. sarighârâma, s.* < *Skr. sanghika.*

1.3.2.5. Yabancı + Yabancı + Türkçe

Örneklerden 2’inde yabancı kelimeler birinci ve ikinci, Türkçe kelime üçüncü sırada yer almaktadır: *sengik vihar sanlıg* ‘manastıra ait’ *s.* < *Skr. sanghika, v.* < *Skr. vihâra, sengik sengrem sanlık* ‘manastıra ait’ *s.* < *Skr. sarighârâma, s.* < *Skr. sanghika.*

1.3.2.6. Türkçe + Türkçe + Yabancı

Türkçe kelimeleri birinci ve ikinci sırada, yabancı kelimesi son sırada 5 ikileme bulunur. Üç ikilemenin de yabancı kelimeleri aynıdır: *sansız tümen kolti* ‘sayısız, on binlerce’ *k.* < *Skr. koti, ülgüsüz üküş kolti* ‘sayısız, çok’ *k.* < *Skr. koti, ülgüsüz sansız kolti* ‘sayısız, çok’ *k.* < *Skr. koti, ed tavar buşı* ‘mal, mülk, sadaka’ *b.* < Çin. *pu shih, köni kirtü çin* ‘doğru, düzgün, gerçek’ *ç.* < Çin. *chen.*

1.3.3. Dört kelimededen oluşan ikilemeler

1.3.3.1. Türkçe + Türkçe + Türkçe + Türkçe

Bütün kelimeleri Türkçe olan 51 ikileme bulunmaktadır. Bunlar için de farklı köklerdeki kelimelerin sırasını izlediğini söyleyebilmek çok güçtür (bkz. Türkçe + Türkçe): *sarsıg salık tevlig kürlüg* ‘kötü, fena, hileli’, *ulı- möngre- yıgla- sıgta-* ‘inlemek, böğürmek, ağlamak, sızlamak’, *ögidil- alka- sevidil- tapladıl-* ‘övülmek,

sevilmek, sayılmak’, *iş tuş adaş kudaş* ‘eş, dost, arkadaşı, yoldaşı’, *ölür- idtur- alka-yokadur-* ‘öldürmek, canını almak, yok etmek’, *igsiz togasız adasız tudasız* ‘hastaliksız, belasız’, *iglig kemlig bertük beçel* ‘hasta, bereli, sakat’, *tült orun eşük töşek* ‘yastık, sedir, örtü, döşek’, *bıç- kes- tokı- sanç-* ‘biçmek, kesmek, vurmak, dövmek’, *yançış- öçüş- boğuş- örlüş-* ‘kayışmak, boğuşmak, kızdırmak’, *kalınlık borluk söğüt yemiş* ‘asma, bağ, ağaç, yemiş’, *kın kızgut emgek tolgak* ‘işkence, sıkıntı, eziyet’, *adasız tudasız busuşsuz kadgusuz* ‘kazasız, belasız, dertsiz, kaygısız’, *aru- sız- ulı-sıkta-* ‘yorgun düşmek, bitap olmak, inlemek’, *üz büz ööç kek* ‘kin, nefret, öç’, *agrıg tikig ig toga* ‘ağrı, kaşıntı, hastalık’.

1.3.3.2. Türkçe + Yabancı + Türkçe + Türkçe

İkilemelerin 2’sinde Türkçe kelimeler birinci, üçüncü dördüncü sırada, yabancı kelime ikinci sırada yer almaktadır: *agir tsuy irinçü ayıg* ‘kötü, fena’ *t.* < *Çin. tsui*, *ülgüsüz koltı erüş üküş* ‘sayısız, çok’ *k.* < *Skr. koti*.

1.3.3.3. Türkçe + Türkçe + Yabancı + Türkçe

Türkçe kelimeleri birinci, ikinci dördüncü, yabancı kelimesi üçüncü sırada bulunan ikileme sayısı 4’dür: *altun kümüz erdini yinçü* ‘altın, gümüş, mücevher, inci’ *e.* < *Skr. ratna*, *tev kür yilvi arviş* ‘hile, büyü, sihir’ *y.* < *Moğ. cilbi / cilvi, kirtü katıg çın kirtü* ‘gerçek, sağlam, doğru’ *ç.* < *Çin. chen, balık uluş kent suzak* ‘memleket, şehir, köy’ *k.* < *Soğ. knδ*.

1.3.3.4. Yabancı + Türkçe + Türkçe + Türkçe

İkilemelerden 3’ünde yabancı kelime birinci, Türkçe kelimeler ikinci, üçüncü ve dördüncü sırada yer almaktadır: *tsuy irinç agir ayıg* ‘felaket, suç, kötü’ *t.* < *Çin. tsui*, *kent suzak balık uluş* ‘şehir, köy, memleket’ *k.* < *Soğ. knδ*, *erdini yinçü çeç kaş* ‘mücevher, inci, değerli taş’ *e.* < *Skr. ratna*.

1.3.3.5. Yabancı + Yabancı + Türkçe + Yabancı

Yabancı kelimelerin birinci, ikinci ve dördüncü, Türkçe kelimenin üçüncü sırada yer aldığı ikileme sayısı birdir: *vihar sengrem sanlıg sengik* ‘manastıra ait’ v. < *Skr. vihâra s.* < *Skr. sarighârâma, s.* < *Skr. sanghika.*

1.3.4. Altı kelimededen oluşan ikilemeler

1.3.4.1. Türkçe + Türkçe + Türkçe + Türkçe + Türkçe + Türkçe

Altı kelimededen meydana gelen ikilemelerde yabancı kelime bulunmamaktadır. Aynı türden olmalarına göre nasıl bir sıra izlediklerini belirtebilmek bu ikileme kuruluşları için de çok güçtür (bkz. Türkçe + Türkçe). Bu bölümde 5 ikileme yer almaktadır: *busuş kadgu emgek tolgak sıkıg tangık* ‘sıkıntı, kaygı, eziyet’ *sögüt ıgaç ot yaş arıg semek* ‘sögüt, ağaç, ot, orman’, *ezügsüz igidsüz köni kirtü arıg süzük* ‘yalansız, dolansız, doğru, temiz’, *igsiz togasız adasız tudasız emgeksiz tolgaksız* ‘hastaliksız, belasız, sıkıntısız’, *egsül- tegşil- arta- buzul- alkın- yokad-* ‘eksilmek, değişikliğe uğramak, bozulmak, yok olmak’.

1.4. Kelimelerin Sayılarına Göre İkilemelerin Oluşumu

Bir kelime grubunun ikileme olabilmesi için en az iki kelimededen meydana gelmesi gerekmektedir. Bunun yanında üç, dört veya daha fazla kelimededen oluşan ikilemeler de bulunabilir. Araştırmacılar ikilemelerin bu özelliğine ya hiç değinmemişler ya da sadece tanımlarında veya birkaç cümlelik belirlemelerinde söz etmişlerdir (Tuna 1982-1983: 187-188; Korkmaz 2003: 123-12; Banguoğlu 2000: 510).

Bu çalışmada tespit edilen 1452 ikilemeden 1268’i iki, 118’i üç, 61’i dört, 5’i altı kelimededen oluşan ikilemelerden meydana gelmektedir. Kelime sayısı arttıkça ikileme sayısı azalmaktadır. Üstünova ikilemelerin bu özelliğini dilin en az çaba yasasını izlemesine ve bu gibi yapıların dile yeni girmesine bağlamaktadır (1997: 25). Hem bu

yapıların sayılarının azlığı hem de çalışma alanının Uygur dönemi olması sebebiyle ikiden fazla kelime sayısına sahip oluşumların ikileme mi yoksa birbiriyle yakın anlamlı kelimelerin arka arkaya kullanımı mı olduğu konusunda güçlük çekilmiştir. İki kelimededen oluşan ikilemelerde olduğu gibi bu yapıları belirlemede de kelimelerin bir araya geldiklerinde bir “*kavram*”ı anlatıp anlatmadığı esas ölçüt olarak belirlenmiştir. Kelimeler arası ses, hece, köken, sıra ilişkileri gibi yapı özellikleri de göz önünde bulundurulmakla birlikte belirlenen örneklerde ikilemelerin bu hususlarda tam bir kararlılık göstermediklerinden dolayı kelime gruplarının ikileme olarak değerlendirilmesinde temelde kavram anlatma özellikleri ön planda tutulmuştur. Örnek olarak “(...) mensiz kişisiz tınlıgsız yaşaglısız (...)” (Kaya 1994: 125) cümlesinde “mensiz kişisiz (insansız), tınlıgsız yaşaglısız (nefessiz, cansız)” birbirine yakın anlamda iki ikileme art arda kullanılmıştır. Bu ikilemelerin hepsi bir madde değil, ayrı ikilemeler şeklinde alınmıştır. Çünkü birbirlerine yakın anlamlı olsalar da bu ikilemeler birlikte bir kavramı anlatmazlar. İlki “insansız”, ikincisi de “cansız” kavramlarını belirtir. Bu yüzden bu ikilemeler ayrı maddeler halinde değerlendirilmiştir. Ancak “(...) kkirsiz münsüz (kirsiz, günahsız) arıg süzük(arı, temiz) (...)” (Kaya 1994: 275) cümlesindeki art arda kullanılan iki ikileme (dört kelime) bir madde şeklinde alınmıştır. Çünkü bu dört kelime de birlikte bir kavramı “suçsuz, temiz” olma kavramını anlatmaktadır. Çağatay birbirleriyle yakın anlamdaki ikilemelerin bu şekilde arka arkaya gelerek bir kavramı karşılama özelliğinden birkaç cümleyle bahseder “(...) bazen de bir mefhumu ifade etmek için üst üste aynı anlamda olan iki Hend-n kullanılabilir, mes: Uygurca metinlerde, hürmet etmek, manasında bazen 4 fiil arka arkaya geliyor, TTVI 144: *inçe ayayur ağırlayur tapınur udunurlar*, TTVI 74: *yme bu bitigig okıtsar, ayayu ağırlayu tapınu udunu tutsar*. Yahut St. 56: *yaşurmazmen baturmazmen örtmezmen kizlemezmen*, dört fiil birden, gizlemek, manasına geliyor (...)” (1978: 39-40). Çağatay yalnızca üç örnekle bu konuya değinmiş olsa da ikilemelerin bu özelliğinden ve birlikte kullanılmalarıyla bu çalışmada da belirtildiği gibi bir kavramı anlatmalarından söz etmesi önemlidir. Tuna çalışmasında birkaç cümleyle ikiden fazla kelimededen oluşan ikileme oluşumlarından bahseder ve örnek verir: “(...) bağ bahçe bostan, boy pos endam, din, iman insaf, eş dost ahbab, şans kader kısmet, din iman insaf merhamet, ev bark ot ocak, eş dost hısım akraba, üst baş giyim

kuşam (...)" (1982-1983: 187-188). Tuna'nın verdiği gerek üç gerekse de dört kelimedenden oluşan ikilemelerde hep bir kavram anlatılmaktadır.

Bu çalışmada kelime sayılarına göre değerlendirilen ikilemeler; sahip oldukları kelime sayılarına ve bu kelimelerin birlikte bir kavramı ifade etmelerine göre iki, üç, dört ve altı kelimedenden oluşan ikilemeler olmak üzere dört alt başlıkta incelenmiştir.

1.4.1. İki kelimedenden oluşan ikilemeler

Belirlenen 1452 ikilemeden 1268'ini kelime sayısı iki olan ikilemeler oluşturmaktadır. İkilemelerin çok büyük bir çoğunluğunu bu grubun oluşturmasının nedeni kelime grubunun ikileme sayılabilmesi için her şeyden önce en az iki kelimenin bir araya gelmesine bağlılığından kaynaklanmaktadır. Bu kelimeler için de bir araya geldiklerinde bir kavram anlatmaları, kavramı pekiştirmeleri ve güçlendirmeleri ikileme olmalarında temel ölçüttür. Çünkü aralarında hiçbir ses benzerliği bulunmamış olmasına (*ertingü uz* 'son derece, fevkalade', *mung emgek* 'sıkıntı, keder', *ötün- yalbar-* 'dilemek, yalvarmak'); hece sayısı fazla olan kelime önce kullanılmış olmasına (*titre-bez-* 'titremek, ürpermek', *asgançula- tagunla-* 'iki yüzlülük etmek, yataklık etmek', *kemiş- tüş* 'düşürmek, bırakmak'), bir kelime farklı kelimelerle ayrı ikilemeler oluşturmuş olmasına (*öt bilig* 'nasihat, bilgi', *bilig edrem* 'bilgi, erdem', *öng körk* 'görünüş, sima', *körk bediz* 'resim, görüntü') rağmen beraber kullanımlarında bir kavramı anlattıkları takdirde ikileme olabilmektedirler. Bu ikilemelerden bazıları şu şekildedir: *tol- büt-* 'dolmak, bitmek', *mung tark* 'keder, acı', *ulı- sıgta-* 'ağlamak, hıçkırmak', *bek katig* 'sağlam, kuvvetli', *kork- bez-* 'korkmak, titremek', *tın tura* 'can, hayat', *üd kolu* 'zaman', *tiki yangku* 'gürültü, yankı', *azu- egsü-* 'sızmak, eksilmek', *kan-büt-* 'inanmak, tatmin olmak', *tik- tarı-* 'ekmek, yetiştirmek', *saç- tarı-* 'ekmek, biçmek', *kıg yam* 'pislik, çöp', *sanç- biç-* 'öldürmek, doğramak' *eşid- tıngla-* 'işitmek, dinlemek', *karımak ölmek* 'ihtiyarlamak, ölmek', *sevit- ayat-* 'sevdirmek, saydırmak', *ıra- yatıka* 'uzaklaşmak, yabancılaşmak', *üdrül- seçil-* 'ayrılmak, seçilmek', *kadır yavlak* 'kızgın, kötü', *yap- yadıl-* 'yaymak, kaplamak', *yun- arıtın-* 'yıkamak, temizlenmek'.

1.4.2. Üç kelimededen oluşan ikilemeler

İncelenen malzemeye göre iki ögeli kelimelerden sonra en sık rastlanan ikileme türü üç ögeli olanlarıdır. Örneklerin 118'ini bu ikileme grubu oluşturmaktadır. Kelimeler birlikte kullanılarak bir kavramı anlatır, pekiştirir veya kuvvetlendirirler: *busuş kadgu emgek*: ‘keder, sıkıntı’, *tsuy ağır ayıg* ‘fena, kötü’, *ür keç uzun* ‘uzun, geç’, *otsuz emsiz ürüntegsiz* ‘ilaçsız, merhemsiz’, *kın- katıglan- tavrın* ‘çalışmak, çabalamak, gayret göstermek’, *örüg amıl ititgsiz* ‘sakin, durgun, hareketsiz’, *belgü erig barıg* ‘belge, yol, yordam’.

Hatipoğlu çalışmasında *üçleme* adı ile üç kelimededen oluşan ikilemeleri incelemekte bunların oluşumunu iki kelimededen oluşan ikilemelerin yaygın ve etkin kullanımına bağlamaktadır. Yalnız Hatipoğlu'nun yaptığı tanım ve verdiği örnekler bu çalışmada tespit edilen örneklerle örtüşmemektedir. Hatipoğlu'na göre “aynı kökten veya gövdeden kurulan bir ikilemeyle aynı kökün ve gövdenin birlikte kullanılmasına üçleme denir: sürüm sürüm sürünmek, parıl parıldamak, inim inim inlemek (...)” (1981:23). Uyuşmazlığın sebebi Hatipoplulu'nun *ikileme* olarak değerlendirdiği aynı kök ve gövdeden kurulu kelime grupları, *sürüm sürüm, parıl parıl, inim inim* gibi, bu çalışmada *yineleme* olarak değerlendirilmiştir (bkz. yinelemeler). Ayrıca örneklerde bu şekildeki oluşumlarla karşılaşılmamıştır. Üstünova da çalışmasında Hatipoğlu'nun tanım ve yöntemini benimsemekle birlikte “ayrı sözcüklerin tekrarlanmasıyla oluşan üçlemeler” bölümünde “(...) yiyesin içesin hoş giçesin (...) savaşayım çekişeyim durişeyim (...) sevineyim kıvanayım güveneyim (...)” (1997: 21) örneklerini vermiştir. Böylece birbirleriyle yakın anlamlı üç ayrı kelimenin birlikte bir kavramı ifade edecek şekilde kullanılabileceğini belirtmiştir. Nagy, Çağatay dönemindeki ikilemeleri incelediği çalışmasında “tohumı nesli ruhi kesilmesün (...)” (2004: 1130) cümlesiyle üç kelimededen oluşan ikilemelere örnek vermektedir. Bu oluşumun sadece Çağatay dönemiyle sınırlı kalmadığını Kutadgu Bilig'de de “adaş koldaş erdeş” gibi örneklerin yer aldığını, bunlara da Clauson'un “double hendiadyoin” dediğini belirtmektedir. Ancak bu oluşumların nasıl gerçekleştiği ve kullanım sıklıklarının ne oldukları konusunda bir bilgi vermemektedir. Tuna bu konuyla ilgili herhangi bir tanım

yapmamakla birlikte verdiği örneklerde ikilemelerin farklı kelimelerden oluşmaları ve birlikte bir kavramı ifade etmeleri açısından önemlidir: (...) bohça sandık sepet, han hamam apartıman, eş dost ahbab, şans kader kısmet” (1982-1983: 187).

Bu ikilemelerin oluşumları incelendiğinde farklı özellikler sergiledikleri gözlenmektedir. Örneklerin 36’sında kelimeler sadece bu grupta bir araya gelerek üç kelimedenden oluşan ikilemeleri oluşturmuştur: *atlıg külüg belgülüg* ‘adlı, şöhretli, belli’, *sengik vihar sanlıg* ‘manastıra ait’, *sengrem sanlıg sengik* ‘manastıra ait’, *sengik sengrem sanlık* ‘manastıra ait’, *artat- ayama- açınma-* ‘mahvetmek, özen göstermemek’, *öğret- boşgur- biltür-* ‘öğretmek, bildirmek’, *kanmaksız telgenmeksiz tözlüg* ‘kanmaz, kızmaz, güçlü’, *angçı mangçı keyikçi* ‘avcı, geyikçi’, *öpiş- kucusı- ıglaş-* ‘öpüşmek, kucaklaşmak, ağlaşmak’, *karı- öl- tay-* ‘ihtiyarlamak, ölmek, göçüp gitmek’, *irintür- burçintur- örlet-* ‘kırmak, incitmek’, *kurug kovuk mensiz* ‘kuru, boş, bensizlik’, *bulganmak yaykanmak esmek* ‘dalgalanmak, esmek’, *ud ingek boga* ‘sığır, inek, boğa’, *teğşilmeksiz isilmeksiz koramaksız* ‘değişmeden, azalmadan’, *tılıg yarplıg ornaglıg* ‘güçlü, kuvvetli’, *sakinç söz kılınç* ‘fikir, söz, davranış’, *yılkı ud eşgek* ‘inek, eşek’, *irmeksiz yalkmaksız üzüksüz* ‘engelsiz, sürekli’, *örtlüg buzlug tamulug* ‘alevli, buzlu, cehennemli’, *ok ya kılıç* ‘ok, yay, kılıç’, *ezügsüz armaksız kirtü* ‘hilesiz, doğru’, *ezügsüz igidsüz kirtü* ‘yalansız, dolansız, gerçek’, *arslan bars böri* ‘arслан, pars, kurt’, *yarp katıg agınçsız* ‘güçlü, kuvvetli, sağlam’, *kadır sarsıg övkelig* ‘sert, kötü, öfkeli’, *anıg körsüz uduz* ‘kötü, çirkin, uyuz’, *tözkerinçsiz yeg üsdünki* ‘aşılmaz, en üstün’, *alkın- sön- amrıl-* ‘yok olmak, dinmek’, *kun- al- ogurla-* ‘çalmak, çırpmak, yağmalamak’, *ert- keç- ket-* ‘geçmek, gitmek’, *kentür- ornat- çingar-* ‘düzeltmek, doğrusunu yerine koymak, doğrulaştırmak’, *ayıg ulug korkınçig* ‘kötü, kocaman, korkunç’, *toru- küçsire- alangur-* ‘zayıflamak, zayıflatmak’, *kör- bil- ötkür-* ‘görmek, bilmek, açıklamak’.

Üç ögeli ikilemelerin bir kısmı iki kelimedenden oluşan ikilemeye yakın anlamlı üçüncü bir kelimenin eklenmesiyle meydana gelmiştir. Örneklerin 46’sı bu şekildedir. Bunlardan 26’sının ilk iki ögesi iki kelimedenden oluşan ikileme örneklerinde yer almaktadır. Bu ikilemenin ardından üçüncü bir kelime gelerek üç kelimedenden oluşan ikilemeler ortaya çıkmıştır: *tev kür/ armak* ‘hile, sahtelik’, *tev kür /yongag* ‘hile, iftira’, *sansız sakışsız /kolusuz* ‘sayısız, hesapsız’, *il kan/ beg* ‘han, hakan, bey’, *umugsuz*

inagsız/ arıçısız ‘dayanayaksız, tutanaksız, yardımcısız’, *il uluş/ ornag* ‘memleket, ülke, yer’, *bek katıg /kirtü* ‘sağlam, gerçek’, *ed tavar /buşı* ‘mal, mülk, sadaka’, *ürüg uzatı /üzeliksiz* ‘sürekli, daima’, *yok çıgay/ poşıçı* ‘fakir, dilenci’, *örüg amıl /itigsiz* ‘sakin, durugn, hareketsiz’, *örüg amıl /tikisiz* ‘sessiz, sakın, gürültüsüz’, *ört yalın /koz* ‘alev, kızgın kömür’, *ters tetrü /yangluk* ‘ters, aksi, yalan’, *yok çıgay/ inka* ‘yoksul, yersiz, yurtsuz’, *ugur yık/ kezig* ‘zaman, uygun zaman, sıra’, *sansız tümen/ kolti* ‘sayısız, on binlerce’, *ıgsız kemsiz /busuşsuz* ‘dertsiz, kedersiz’, *ayıg yavız/ çulvu* ‘kötü, küfür’, *bag bukagu/ kerig* ‘bağ, köstek, işkence aleti’, *sök- tokı- /oya-* ‘azarlamak, dövmek, vurmak’, *üdsüz kolusuz /kezigiz* ‘zamansız, sırasız’, *ööçsüz keksiz/ övkesiz* ‘öçsüz, kinsiz, öfkemiz’, *hualıg çeçeklig /ölenlig* ‘çiçeklik, otlaklık’, *ilig beg/ atlıg* ‘hükümdar, bey, itibarlı kimse’, *yıgla- sıgta- / busan-* ‘ağlamak, sızlamak, mutsuz olmak’, *ür keç/ uzun* ‘uzun, geç’. Örneklerin 4’ünde yine ilk iki kelime iki kelimedenden oluşan ikilemelerde de bulunur. Yalnız burada ikinci ve birinci kelimenin yerleri birbirleriyle değişmiş biçimde yer almaktadır: *ig agrıg ölüm* ‘hastalık, ölüm’, *ig agrıg* ‘ağrı, sızı’, *agrıg ig* ‘ağrı, sızı’, *bil- uk- ötkür-* ‘bilmek, kavramak, açıklamak’, *bil- uk-* ‘bilmek, kavramak’, *uk- bil* ‘kavramak, bilmek’, *kan yiring söl* ‘kan, irin, lenf’, *yiring kan* ‘irin, kan’, *aya- ağırla- tapın-* ‘saygı göstermek, hizmet etmek, hürmet etmek’, *aya- ağırla-* ‘saygı göstermek, hürmet etmek’, *ağırla- aya-* ‘hürmet etmek, saygı göstermek’.

İkilemelerin 11’inde ise son iki kelime iki kelimedenden oluşan ikileme örneklerinde bulunmaktadır: *agu /yilvi kömen* ‘zehir, sihir, büyü’, *övke /üz boz* ‘öfke, kin, nefret’, *kolusuz /erüş öküş* ‘hesapsız, sayısız, çok’, *agır /tsuy irinçü* ‘kötü, fena’, *teprencsiz/ bek yarp* ‘sarsılmaz, sağlam’, *orun /tag arıg* ‘yer, dağ, çay’, *mançak /tült töşek* ‘yatak, yastık, döşek’, *belgü /erig barıg* ‘belge, yol, yordam’, *yunçı- /arta- alkın-* ‘güçsüzleşmek, bozulmak’. Örneklerin 5’inde yine son iki kelime iki kelimedenden oluşan ikilemelerde de bulunur. Fakat iki kelimedenden oluşan ikilemelerde ikinci ve üçüncü kelimenin yerleri değişmiş şekildedir: *ters yavlak ayıg* ‘ters, kötü’, *yavlak ayıg* ‘kötü, fena’, *ayıg yavlak* ‘kötü, berbat’, *at sav söz* ‘isim, söz’, *sav söz* ‘söz, laf’, *söz sav* ‘söz, laf’, *kın- katıgılan- tavrın-* ‘çalışmak, çabalamak, gayret göstermek’, *tavrın- katıgılan-* ‘çabalamak, gayret göstermek’, *sımtagsız kınıg katıg* ‘çalışkan, sağlam, kuvvetli’, *katıg kınıg* ‘kuvvetli, sağlam’, *beg buyruk inanç* ‘bey, amir, memur’, *inanç buyruk* ‘memur, amir’.

İkilemelerin 13'ünde birinci kelime hem ikinci hem de üçüncü kelimeyle iki kelimedenden oluşan ikilemeler meydana getirmiştir: *busuş kadgu emgek* 'keder, sıkıntı, kaygı', *busuş kadgu* 'sıkıntı, kaygı', *busuş emgek* 'sıkıntı, keder', *ig agrıg emgek* 'ağrı, hastalık, sıkıntı', *ig agrıg* 'ağrı, hastalık', *agrıg ig* 'ağrı, hastalık', *ig emgek* 'hastalık, sıkıntı', *ayıg yavlak körksüz* 'kötü, fena, çirkin', *ayıg yavlak* 'kötü, berbat', *yavlak ayıg* 'kötü, fena', *körksüz ayıg* 'çirkin, kötü', *töz tüp yiltız* 'kök, temel', *töz tüp* 'kök, temel', *töz yiltız* 'kök, temel', *aş içgü suvsuş* 'yiyecek, içecek', *aş içgü* 'yiyecek, içecek', *aş suvsuş* 'yiyecek, içecek', *ulug bedük idiz* 'büyük, yüksek, ulu', *ulug bedük* 'ulu, büyük', *idiz ulug* 'yüksek, ulu', *arıg turug yazınçsız* 'temiz, duru, günahsız', *yazınçsız arıg* : günahsız, temiz, *arıg turug* 'temiz, duru', *inçkü esengü mengi* 'rahat, sıhhat, huzur', *inçkü esengü* 'rahat, sıhhat', *inçkü mengi* 'rahat, huzur', *ayag çilteg tapıg* 'saygı, hizmet, itibar', *ayag çilteg* 'saygı, itibar', *tapıg ayag* 'hizmet, saygı, *ülgüsüz üküş koltı* 'sayısız, fazla, çok', *ülgüsüz üküş* 'sayısız, fazla', *ülgüsüz koltı* 'sayısız, çok', *ig kem agrıg* 'hastalık, sızı, ağrı', *ig kem* 'hastalık, ağrı', *ig agrıg* 'ağrı, sızı', *agrıg ig* 'ağrı, sızı', *ülgüsüz sansız koltı* 'sayısız, fazla, çok', *ülgüsüz sansız* 'sayısız, çok', *ülgüsüz koltı* 'sayısız, çok', *tüzü tüketi barça* 'tamamı, bütün', *tüzü tüketi* 'tamamıyla, bütünü', *barça tüzü* 'tamamı, bütün'.

Örneklerin 12'sinde ikinci kelime hem birinci hem de üçüncü kelimeyle iki kelimedenden oluşan ikilemeler meydana getirmiştir: *ürüg uzatı üzüksüz* 'sürekli, daima' *ürüg uzatı* 'daima, sürekli' *uzatı üzüksüz* 'daima, kesintisiz', *kirsiz arıg süzüük* 'temiz, pak, duru', *kkirsiz arıg* 'temiz, pak', *arıg kkirsiz* 'temiz, kirsiz', *arıg süzüük* 'temiz, duru', *süzüük arıg* 'duru, temiz', *köni kirtü çın* 'doğru, düzgün, gerçek', *köni kirtü* 'doğru, düzgün', *çın kirtü* 'doğru, gerçek', *il uluş balık* 'memleket, ülke, şehir', *il uluş* 'memleket, ülke', *ulus balık* 'memleket, şehir', *balık uluş* 'şehir, memleket', *kınıg katıg bek* 'kuvvetli, sağlam', *katıg kınıg* 'kuvvetli, sağlam', *bek katıg* 'sağlam, kuvvetli', *noş tatıglıg sogançıg* 'hoş, tatlı', *noş tatıglıg* 'hoş, tatlı', *sogançıg tatıglıg* 'hoş, tatlı', *tatıglıg sogançıg* 'tatlı, hoş', *uçsuz kırıgsız ülgüsüz* 'sınırsız, sayısız', *uçsuz kırıgsız* 'sınırsız, uçsuz', *ülgüsüz kırıgsız* 'sayısız, çok', *yangı arıg yürüng* 'yeni, temiz, ak', *arıg yürüng* 'temiz, ak', *yangı arıg* 'temiz, yeni', *arıg yangı* 'temiz, yeni', *barça tüzü tüketi* 'tamamı, bütünü', *barça tüzü* 'tamamı, bütün', *tüzü tüketi* 'tamamıyla, bütünü', *otsuz emsiz ürüntegsiz* 'ilaçsız, merhemsiz', *ot em* 'ilaç, merhem', *em ürünteg* 'ilaç,

merhem’, *yürüng arıg yangı* ‘ak, temiz, yeni’, *arıg yürüng* ‘temiz, ak’, *yangı arıg* ‘temiz, yeni’, *arıg yangı* ‘temiz, yeni’, *çın kirtü tüz* ‘doğru, düz, gerçek’, *çın kirtü* ‘doğru, gerçek’, *kirtü tüz* ‘doğru, düz’.

İkilemelerin 5’inde ikinci kelime üçüncü kelimeyle, üçüncü kelime de birinci kelimeyle iki kelimedenden oluşan ikilemeler meydana getirmişlerdir: *agar tsuy ayag* ‘kötü, fena’, *tsuy ayıg* ‘kötü, fena’, *agır ayıg* ‘kötü, fena’, *sogançıg noş tatıglıg* ‘hoş, tatlı’, *noş tatıglıg* ‘hoş, tatlı’, *sogançıg tatıglıg* ‘hoş, tatlı’, *tatıglıg sogançıg* ‘tatlı, hoş’, *bedük ağır ulug* ‘büyük, ağır, ulu’, *ulug bedük* ‘ulu, büyük’, *agır ulug* ‘ağır, ulu’, *ulug ağır* ‘ulu, ağır’, *egsüksüz tolu tükel* ‘eksiksiz, tam’, *tolu tükel* ‘tamam, eksiksiz’, *egsüksüz tükel* ‘eksiksiz, tam’, *tsuy ağır ayıg* ‘fena, kötü’, *agır ayıg* ‘kötü, fena’, *tsuy ayıg*: kötü, fena.

Örneklerin 2’sinde ise sadece birinci ve üçüncü kelimeler iki kelimedenden oluşan ikilemelerde yer alır: *tısız yarpsız ornagsız* ‘güçsüz, zayıf’, *tısız ornagsız* ‘güçsüz, kuvvetsiz’, *ıgsız togasız adasız* ‘hastaliksiz, belasız, felaketsiz’ *ıgsız adasız* ‘hastaliksiz, felaketsiz’.

1.4.3. Dört kelimedenden oluşan ikilemeler

Sayı bakımından üçüncü sırayı dört kelimedenden oluşan ikilemeler oluşturmaktadır. İkilemelerden 61’ini bu grup oluşturur. Birbirine yakın anlamlı dört kelime bir araya gelerek bir kavramı anlatır, pekiştirir veya güçlendirir: *ıgsız kemsiz agrıgsız tikıgsız* ‘dersiz, kedersiz, ağrısız, gürültüsüz’, *kkırsız münsüz arıg süzüük* ‘temiz, pak, kusursuz, bıç- kes- tokı- sanç- ‘biçmek, kesmek, vurmak, dövmek’, *kirtü katıg çın kirtü* ‘gerçek, sağlam, doğru’, *ökün- kakın- bilin- ukun-* ‘itiraf etmek, pişmanlık bildirmek, açıklamak’, *adasız tudasız busuşsuz kadgusuz* ‘kazasız, belasız, dertsiz, kaygısız’, *aç-yad- ökün- bilin-* ‘açıklamak, itiraf etmek, söylemek’.

Tuna çalışmasında dört kelimelik ikilemelerden yine sadece örnek vererek söz eder. Verdiği bu örnekler farklı kelimelerden oluşmakta ve birlikte bir kavram anlatmaktadır: “Ana avrat kız kısrak, bardak sürahi tabak çanak, eş dost hısım akraba, karı kancık kız kısrak, ev bark ot ocak, çanak çömlek tencere tava” (1982-1983: 187). Çağatay bu ikileme grubundan sadece üç örnekle bahseder ve bunların iki ikilemenin arka arkaya

kullanılmasıyla oluştuğunu belirtir: “(...) bazen de bir mefhumu ifade etmek için üst üste aynı anlamda olan iki Hend-n kullanılabilir, mes Uygurca metinlerde, hürmet etmek, manasında bazen 4 fiil arka arkaya geliyor, TTVI 144: *inçe ayayur ağırlayur tapınur udunurlar*, TTVI 74: *yme bu bitigig okıtsar, ayayu ağırlayu tapınu udunu tutsar*. Yahut St. 56: *yaşurmazmen baturmazmen örtmezmen kizlemezmen*, dört fiil birden, gizlemek, manasına geliyor (...)” (1978: 39-40). Üstünova dört kelimelik ikilemelerin üç kelimededen oluşan ikilemelerin yöntem ve etkisiyle meydana geldiğini belirtir ve bunları sınıflandırır. “Ayrı sözcüklerle kurulu dörtlemeler” başlığı altında “(...) sığın keyik kaz tavuk (...) ogrı köpek yike tana (...)” (1997: 23) örneklerini verir.

Bu ikileme grubunun çoğunluğu iki ikilemenin art arda kullanılmasıyla oluşmuştur. Bu ikilemeler iki kelimededen oluşan örneklerde de yer almaktadırlar. Örneklerin 23’ü bu şekildedir: *tev kür / yilvi arviş* ‘hile, büyü, sihir’, *kkirsiz münsüz / arıg süzük* ‘temiz, pak, kusursuz’, *aç- yad-/ ökün- bilin-* ‘açıklamak, itiraf etmek, söylemek’, *altun kümüş / erdini yinçü* ‘altın, gümüş, mücevher, inci’, *tsuy irinçü / ağır ayıg* ‘günah, suç, kötü’, *kın kızgut / emgek tolgak* ‘işkence, sıkıntı, eziyet’, *münsüz beçesiz / arıg turug* ‘günahsız, kusursuz, temiz’, *ulı- möngre- / yıgla- sıgta-* ‘inlemek, böğürmek, ağlamak, sızlamak’, *sarsıg salık / tevlig kürlüg* ‘kötü, fena, hileli’, *ögidil- alka- /sevidil- tapladil-* ‘övlmek, sevlmek, sayılmak’, *bekiz belgülüg /açuk adırtlıg* ‘açık, belli’, *aya- ağırla-/ tapın- udun-* ‘saygı göstermek, hizmet etmek’, *uçsuz kadıgsız/ ülgülençsiz tenglençsiz* ‘sınırsız, ölçsüz, hesapsız’, *al altağ/ tev kür* ‘hile, aldatma’, *üküş telim/ ülgüsüz sansız* ‘çok, sayısız’, *kutlug ülüglüg /inç mengilig* ‘mutlu, kutlu’, *tevsüz kürsüz /ezügsüz armaksız* ‘hilesiz , dolansız’, *ülgüsüz koltı /erüş üküş* ‘sayısız, çok’, *busuş kadgu/ emgek tolgak* ‘keder, sıkıntı’, *emgek tolgak/ busuş kadgu* ‘sıkıntı, keder’, *san sakış /ülgü kolu* ‘sayı, hesap, ölçü’, *tüngür böşük /ka kadaş* ‘hısım, akraba’, *boşgun- tut-/ okı- sözle* ‘öğrenmek, okumak, söylemek’, *üzüksüz tutçı/ ürüg uzatı* ‘kesintisiz, sürekli, daima’, *tsuy irinçü /ağır ayıg* ‘günah, suç, kötü’.

Örneklerin 2’si iki ikilemenin art arda kullanılmasıyla oluştuğu gibi ayrıca birinci ve üçüncü kelimeler de ikileme oluşturmuştur: *ıgsız togasız/ adasız tudasız* ‘hastaliksız, belasız’, *ıgsız adasız* ‘hastaliksız, felaketsiz’, *sev- tapla-/ aya- ağırla-* ‘sevmek, saymak, saygı göstermek’, *aya- sev-* ‘saygı göstermek, sevmek’.

Örneklerin 1'i iki ikilemenin art arda kullanılmasıyla oluştuğu gibi ayrıca birinci ve dördüncü kelimeler de ikileme oluşturmuştur: *bışrun- öğren- /tavran- katıgılan-* 'çalışmak, öğrenmek, gayret sarf etmek', *bışrun- katıgılan-* 'öğrenmek, gayret sarf etmek'.

Örneklerin 2'si iki ikilemenin art arda kullanılmasıyla oluştuğu gibi ayrıca birinci ve üçüncü, birinci ve dördüncü, ikinci ve üçüncü kelimeler de ikileme oluşturmuştur: *kent suzak /balık uluş* 'şehir, köy, memleket', *kent balık* 'kent, şehir', *kent uluş* 'kent, memleket', *suzak balık* 'köy, şehir', *balık uluş/ kent suzak* 'memleket, şehir, köy', *kent balık* 'kent, şehir', *kent uluş* 'kent, memleket', *suzak balık* 'köy, şehir'.

İkilemelerin 6'sının ilk iki kelimesi zaten iki ögeli ikileme olarak da kullanılmaktadır. Fakat son iki kelimesi belirlenen ikilemelerde bulunmadığından bu örnekler için iki ikilemenin art arda kullanılmasıyla oluşmuştur demek zordur: *tev kür yilvi arviş* 'hile, büyü, sihir', *igsiz kemsiz agrıgsız tikıgsız* 'dertsiz, kedersiz, ağrısız, güürtüsüz', *vıhar sengrem sanlıg sengik* 'manastıra ait', *tapıg udug ayamak çitlemek* 'saygı, hürmet', *erdini yinçü çeç kaş* 'mücevher, inci, değerli taş', *ıglıg kemlig bertük beçel* 'hasta, bereli, sakat'.

Örneklerin 7'sinin ise son iki kelimesi zaten iki ögeli ikilemelerde bulunurken ilk iki kelimesi yer almaz. Bu sebeple bu örnekler için iki ikilemenin art arda kullanılmasıyla oluşmuştur demek zordur: *yiltız ulun butık yapırgak* 'kök, sap, dal, yaprak', *kirtü katıg çın kirtü* 'gerçek, sağlam, doğru', *aru- sız- ulı-sıkta-* 'yorgun düşmek, bitap olmak, inlemek', *mengilig tongalıg ögrünçlüg sevinçlig* 'kutlu, güçlü, mutlu', *üz büz ööç kek* 'kin, nefret, öç', *artuksuz yangluksuz köni kirtü* 'yalansız, doğru', *çeç kaş yinçü moncuk* 'değerli taş, inci, boncuk'.

İkilemelerin 3'ünün son iki kelimesinin yanında birinci ve üçüncü kelimeleriyle oluşmuş ikilemeler de iki kelimedenden oluşan ikilemelerde bulunur: *agrıg tikıg ig toga* 'ağrı, kaşıntı, hastalık', *ig toga* 'ağrı, kaşıntı', *ig agrıg* 'ağrı, hastalık', *agrıg ig* 'ağrı, hastalık', *tag ış arıg simek* 'dağ, yayla, orman', *arıg simek* 'orman, koru', *tag arıg* 'dağ, orman', *emgen- buşrul- sıkıl- tangıl-* 'kederlenmek, üzölmek, sıkılmak', *sıkıl- tangıl* 'üzölmek, sıkılmak', *sıkıl- emgen-* 'sıkılmak, kederlenmek'.

Örneklerin birinde ilk iki kelimenin yanında birinci ve üçüncü kelimeler de ikileme oluşturmuştur: *ökün- kakın- bilin- ukun-* ‘itiraf etmek, pişmanlık bildirmek, açıklamak’, *ökün- kakın-* ‘itiraf etmek, pişmanlık bildirmek’, *ökün- bilin-* ‘itiraf etmek, açıklamak’.

İkilemelerin 3’ünde birinci ve ikinci kelimelerle birlikte birinci ve dördüncü kelimeler de ikileme oluşturmuştur: *bıç- kes- tokı- sanç-* ‘biçmek, kesmek, vurmak, dövmek’, *bıç- kes-* ‘biçmek, kesmek’, *sanç- bıç-* ‘öldürmek, doğramak’, *bıç- sanç-* ‘doğramak, öldürmek’, *yi- iç- sat- yungla-* ‘yemek, içmek, satmak, harcamak’, *yi- iç-* ‘yemek, içmek’, *yi- yungla-* ‘yemek, harcamak’, *boşgun- tut- okı- bil-* ‘okumak, tutmak, bilmek, öğrenmek’, *boşgun- tut-* ‘öğrenmek, tutmak’, *bil- boşgun-* ‘bilmek, öğrenmek’.

İkilemelerin birinde birinci ikinci, ikinci dördüncü ve birinci dördüncü kelimeler ikileme oluşturmuştur: *busuş kadgu kaygu sakınç* ‘ıkıntı, kaygı, üzüntü, dert’, *busuş kadgu* ‘keder, kaygı’, *sakınç kadgu* ‘dert, keder’, *busuş sakınç* ‘keder, sıkıntı’.

Örneklerin birinde birinci ve üçüncü kelimeler ikileme oluşturmuştur: *iş tuş adaş kudaş* ‘eş, dost, arkadaş, yoldaş’, *adaş iş* ‘arkadaş, eş’, *iş adaş* ‘eş, arkadaş’.

Örneklerin birinde ikinci ve üçüncü kelimeler ikileme oluşturmuştur: *keng yaruk yaşuk tokılığ* ‘açık, aydınlık, yakışıklı’, *yaruk yaşuk* ‘ışık, parlaklık’.

Örneklerin birinde birinci ve dördüncü kelimeler ikileme oluşturmuştur: *tült orun eşük töşek* ‘yastık, sedir, örtü, döşek’, *tült töşek* ‘yastık, döşek’.

İkilemelerin birinde birinci ve dördüncü, ikinci ve üçüncü, ikinci ve dördüncü kelimeler ikileme oluşturmuştur: *agır tsuy irinçü ayıg* ‘kötü ,fena, suç’, *agır ayıg* ‘kötü, fena’, *tsuy ayıg* ‘kötü, fena’, *tsuy irinçü* ‘günah, suç’.

Örneklerin 7’sinin kelimeleri sadece bu grupta dört kelimedenden oluşmuş ikilemeler meydana getirmiştir: *adasız tudasız busuşsuz kadgusuz* ‘kazasız, belasız, dertsiz, kaygısız’. *yançış- öçüş- boğuş- örlüş-* ‘kapışmak, boğuşmak, kızdırmak’, *ölür- idtur- alka- yokadur-* ‘öldürmek, canını almak, yok etmek’, *ud eşgek kaltır tonguz* ‘inek, eşek, katır, domuz’, *kalınlık borluk söğüt yimiş* ‘asma, bağ, ağaç, yemiş’, *bars ibriz arslan böri* ‘pars, arslan kurt’, *emgetgü tolgatgu irintürgü bosanturgu* ‘sıkıntı, eziyet, sefalet’.

1.4.4. Altı kelimededen oluşan ikilemeler

Örnekler içinde son sırayı bu grup oluşturmaktadır. İkilemelerin sadece 5'i altı kelimededen meydana gelmiştir. Bu 5 ikileme de bir kavramı açıklar, güçlendirir, pekiştirir: *busuş kadgu emgek tolgak sıkıg tangık* 'sıkıntı, kaygı, eziyet', *sögüt ıgaç ot yaş arıg semek* 'sögüt, ağaç, ot, orman', *ezügsüz igidsüz köni kirtü arıg süzüük* 'yalansız, dolansız, doğru, temiz', *igsiz togasız adasız tudasız emgeksiz tolgaksız* 'hastaliksız, belasız, sıkıntısız', *egsül- tegşil- arta- buzul- alkın- yokad-* 'eksilmek, değişikliğe uğramak, bozulmak, yok olmak'. Bu ikilemeler üç tane iki ögelik ikilemenin art arda kullanılmasıyla oluştuğu izlenimini uyandırmaktadır. Ancak örneklerden yalnızca 2'sinin oluşumundaki ikilemeler iki ögeden oluşan örneklerde de görülür: *ezügsüz igidsüz/ köni kirtü/ arıg süzüük* 'yalansız, dolansız, doğru, temiz', *igsiz togasız/ adasız tudasız/ emgeksiz tolgaksız* 'hastaliksız, belasız, sıkıntısız'. Diğer ikilemelerde sadece bir ikileme grubunun örneklerde yer almaması ikilemelerin bu oluşum içinde verilmesini engellese de bunların da iki kelimelik ikilemelerin art arda kullanılmasıyla oluşma ihtimalini güçlendirmektedir: *busuş kadgu/ emgek tolgak/ sıkıg tangık* 'sıkıntı, kaygı, eziyet', son ikileme grubu tespit edilen örneklerde yer almaz, *sögüt ıgaç/ ot yaş/ arıg semek* 'sögüt, ağaç, ot, orman', ilk grup örneklerde yer almaz, *egsül- tegşil-/ arta- buzul-/ alkın- yokad-* 'eksilmek, değişikliğe uğramak, bozulmak, yok olmak', ilk grup örneklerde yer almaz.

1.5. Ögeleri Yer Değiştiren İkilemeler

Bir araya gelen kelimelerin ikileme sayılabilmeleri için birtakım kurallara sahip olmaları gerekmektedir. Bu kurallar o kadar kesin ve değişmezdir ki neticede ikileme kelimelerini kalıplaştırıp hep aynı durumda ve kelimelerle kullanılmasını sağlarlar. Bunlardan biri ikileme kelimelerinin yerleridir. Kelimeler arasında bir sıra kalıplaşması vardır. Zaman içerisinde kelimelerin sıra ve yerleri belli olur ve daha sonra değişmez. Buna göre birinci sırada olan bir kelime ikinci sırada veya ikinci sırada olan kelime birinci sırada yer almaz (Hatipoğlu 1981: 15-16). Eğer böyle bir değişiklik yaşanırsa bu kalıplaşmanın bozulup ikilemenin ortadan kalkması anlamına gelmektedir.

Uygur dönemi ikilemelerinin kalıplaşma bakımından tam bir kararlılık halinde olmamalarını gösteren etkenlerden biri de kelimelerin yerlerini değiştirmesidir. İkileme kelimeleri farklı sıralarda yer alabilmektedirler. Ancak bu dönem metinlerinin sınırlı sayıda olması ve bu dönemden önce yazılı örneklerin çok kısıtlı olması sebebiyle kelimelerin ilk önce hangi sırada kullanıldığını belirlemek çok güç olduğu için bu şekildeki oluşumlara *öğeleri yer değiştiren ikilemeler* denilmesi uygun görülmüştür. Örneklerden 90'ının öğelerinin yerleri değişebilmektedir. Bunların çoğunluğunu iki kelimededen meydana gelen ikilemeler oluşturur. Bu ikilemelerin 84'ünde kelimeler farklı sıralarda yer almaktadırlar: *bilig köngül* 'akıl, bilinç' ~ *köngül bilig* 'bilinç, akıl', *istet-tilet-* 'istemek, aratmak' ~ *tilet- istet-* 'aratmak, istemek', *tök- saç-* 'dökmek, saçmak' ~ *saç- tök-* 'dağıtmak, dökmek', *tirig ölüg* 'diri, ölü' ~ *ölüg tirig* 'ölü diri', *sevinç ögrünç* 'sevinç, neşe' ~ *ögrünç sevinç* 'sevinç, neşe', *erksin- ilen-* 'güçlenmek, hükmetmek' ~ *ilen- erksin-* 'hükmetmek, güçlenmek', *katun kunçuy* 'hatun, kraliçe' ~ *kunçuy katun* 'kraliçe, hatun', *kutlug ülüglüg* 'bahтли, talihli' ~ *ülüglüg kutlug* 'talihli, bahтли', *ulug ağır* 'ulu, büyük' ~ *ağır ulug* 'ağır, ulu', *kan irin* 'kan, irin' ~ *yiring kan* 'irin, kan', *yarat- it-* 'düzenlemek, süslemek' ~ *it- yarat-* 'süslemek, düzenlemek', *bar- kel-* 'gitmek, gelmek' ~ *kel- bar-* 'gelmek gitmek', *ürt- tud-* 'örtmek, engel olmak' ~ *tud- ürt-* 'engel olmak, örtmek', *irkek tişi* 'erkek, dişi' ~ *tişi irkek* 'dişi, erkek', *iske- üz-* ~ *üz- iske-* 'kesmek, parçalamak', *kün tün* 'gündüz, gece' ~ *tün kün* 'gece, gündüz', *yiged- ut-* 'alt etmek, yenmek' ~ *ut- yiged-* 'yenmek, alt etmek', *oksuz teginçsiz* 'firsatsız, nasipsiz' ~ *teginçsiz oksuz* 'nasipsiz, firsatsız', *erig öt* 'öğüt, nasihat' ~ *öt erig* 'nasihat, öğüt', *sakinçsiz busuşsuz* 'dertsiz, kedersiz' ~ *busuş sakınç* 'keder, dert'.

Üç kelimededen oluşan ikilemelerin 4'ünde kelimelerin yeri değişmektedir. Bu değişimlerde kelimelerin karışık bir şekilde yer değiştirmemeleri dikkat çekmektedir. Bu durum da ikilemeler arasında tam olmasa bile bir kalıplaşma eğiliminin var olduğunu göstermektedir: *sengik sengrem sanlık* 'manastıra ait' ~ *sengrem sanlık sengik* 'manastıra ait', *yangı arıg yürüng* 'yeni, temiz, ak' ~ *yürüng arıg yangı* 'ak, temiz, yeni', *tüzü tüketi barçanı* 'tamamı, bütünü' ~ *barçanı түzü tüketi* 'bütünü, tamamı', *noş tatıglıg sogançıg* 'hoş, tatlı' ~ *sogançıg noş tatıglıg* 'hoş, tatlı'.

Dört kelimededen oluşan ikilemelerin 2'sinde kelimelerin yeri değişmektedir. Bu örneklerde de değişim karışık bir biçimde olmamakta, iki kelimelik ikilemeler yerlerini

değiştirmektedir: *emgek tolgak busuş kadgu* ‘sıkıntı, keder’ ~ *busuş kadgu emgek tolgak* ‘keder, sıkıntı’, *balık uluş kent suzak* ‘memleket, şehir, köy’ ~ *kent suzak balık uluş* ‘şehir, köy, memleket’.

1.6. Yinelemeler

En az iki kelimenin bir araya gelerek oluşturdukları ikilemelerin amacı bir kavramı anlatmak, öğretmek ve pekiştirmekle birlikte anlatıma akıcılık, ahenk ve kalıcılık katmaktır. İkilemelerin yanında bir kelimenin hiçbir değişiklik göstermeden aynen tekrarlanmasıyla oluşan yapılar da anlatımda akıcılığı, ahengi ve kalıcılığı sağlamaktadırlar. Bu şekilde anlatımı daha öğretici, etkili ve coşkulu kılmak için bir kelimenin aynen tekrar edilmesiyle oluşan yapılar bu çalışmada *yinelemeler* adı ve alt başlığı altında değerlendirilmiştir.

Tıpkı ikileme teriminde (bkz. Giriş) olduğu gibi yinelemeler hakkında görüş bildiren araştırmacılar bu yapıyı farklı terimler adı altında değerlendirmişlerdir. Terim olarak Hatipoğlu *yineleme* (1981: 25), Ağakay *yalın ikizleme* (1953: 147), Banguoğlu (2000: 510) ve Gencan (2001: 219) *ikileme*, Ergin *aynen tekrarlar* (2002: 377), Yüce *aynı kelimenin tekrarıyla yapılan ikilemeler* (1998: 419), Aktaş *yalın ikileme* (1999: 572), Karahan unsurları *aynı olan tekrar* (1999: 26-27), Eker *aynen tekrar grubu* (2003: 370), Özkan *aynen ikilemeler* (2004: 2305), Üsütünova *aynı kelimenin tekrarı ile kurulan ikilemeler* (1998: 467), Erdem *yinelemeler* (2005: 190-191) terimlerini kullanmışlardır. Tanımlandırma konusunda ise araştırmacıların hepsi bu yapıları ikilemelerle aynı yapılar olarak değerlendirmişlerdir. Bu kuruluşların ikilemelerden tek farkının aynı kelimelerin tekrarları olduklarını belirtirler. Araştırmacılar içinde yalnızca Erdem bu yapıların ikilemelerden farklı olduklarını, bu nedenle de ayrı incelenmeleri gerektiğini söylemiştir. Yalnız Erdem’in yinelemelere “(...) barı yokı, erkek tişi, tün kün, ölüg tirig, ulug kiçig (...)” (2005: 213-214) gibi verdiği örnekler bu çalışmada alınan örneklerle uyuşmamaktadır.

Bu çalışmada ikilemeler ve yinelemeler amaç olarak aynı doğrultuda olsalar da yapı ve kuruluş olarak birbirlerinden birtakım farklarla ayrıldıkları için ayrı değerlendirilmiştir. Bu farklar şu şekildedir; ikilemeler ayrı, yinelemeler ise aynı

kelimeden oluşurlar. İkilemelerin oluşumu için belli bir zaman diliminin geçmesi gerektiği gibi din, kültür değişimi gibi unsurlar da oluşumlarına etki eder. Yinelemelerin meydana gelmelerinde böyle şartlar bulunmadığı gibi hemen konuşulan anda hangi kelime tekrar edilmek isteniyorsa o kelimenin tekrarıyla yeni bir yineleme oluşturulabilir. Bu nedenlerle yinelemeler ikileme alt başlığı altında değerlendirilmiştir. Toplam olarak belirlenen metinlerden 47 yineleme tespit edilmiştir. Bunların hepsi iki kelimeden oluşmuştur: *öngi öngi* ‘başka başka’, *ming ming* ‘binlerce’, *tümen tümen* ‘onbinlerce’, *akru akru* ‘yavaş yavaş’, *tançu tançu* ‘parça parça’, *arig arig* ‘temiz temiz’, *sadu sadu* ‘iyi iyi’, *katın katın* ‘tekrar tekrar’, *terkin terkin* ‘çabuk çabuk’, *tsun tsun* ‘parça parça’, *kiçig kiçig* ‘küçük küçük’, *kirt kirt* ‘kıkır kıkır’, *üçer üçer* ‘üçer üçer’, *ev ev* ‘ev ev’, *orun orun* ‘yer yer’, *kirü kirü* ‘geri geri’, *bo bo* ‘bu bu’, *ulug ulug* ‘ulu ulu’, *yine yine* ‘yine yine’, *mengü mengü* ‘daima daima’, *ötrü ötrü* ‘sonra sonra’, *teng teng* ‘türlü türlü’, *tatag tatag* ‘tat tat’, *erü erü* ‘olup olup’, *kentü kentü* ‘kendi kendi’, *sora sora* ‘eme eme’, *öz öz* ‘öz öz’, *edgü edgü* ‘iyi iyi’, *üdün üdün* ‘zaman zaman’, *ilki ilki* ‘ilk ilk’, *kayu kayu* ‘nice nice’, *adruk adruk* ‘ayrı ayrı’, *monça monça* ‘bunca bunca’, *ikin ikin* ‘tekrar tekrar’, *neçe neçe* ‘nice nice’, *mang mang* ‘adım adım yürümek’ *ol ol* ‘o o’ *antag antag* ‘böyle böyle’, *ança ança* ‘biraz biraz’, *basa basa* ‘tekrar tekrar’, *bişer bişer* ‘beşer beşer’, *birer birer* ‘birer birer’, *туру туру* ‘dura dura’, *sol sol* ‘sol sol’, *kşan kşan* ‘zaman zaman’ *k.< Skr. ksana*, *öngre öngre* ‘önce önce’, *adın adın* ‘başka başka’, *yiti yiti* ‘yedi yedi’, *yig yig* ‘iyi iyi’.

4. ANLAM

1. ANLAM AÇISINDAN İKİLEMELER

Kelimeler arası anlam ilişkileri kelimelerin bir araya gelerek ikileme oluşturmalarını belirleyen önemli etkenlerdendir. Kelimelerin sahip oldukları anlamlar ikileme anlamını belirleyeceği için ikileme konusunda yapılan hemen her çalışmada ikilemeler anlam açısından değerlendirilmiştir.

Kelime sahip olduğu anlama göre kendine eş, yakın veya zıt anlamdaki başka kelime ya da kelimelerle bir araya gelerek belirtmek, açıklamak, öğretmek ya da pekiştirmek istediği kavramı ikileme yoluyla ifade etmektedir. Uygur dönemi kelimelerinin birlikte kullanımlarında ikileme oluşturup oluşturmadıklarını belirleyen en önemli unsur bu kelimeler arası anlam ilişkilerine göre bir kavram belirtip belirtmemeleridir. Çünkü bu dönem ikileme kelimeleri aldıkları ekler, sahip oldukları sesler, ikilemedeki yerleri, başka bir kelimeyle kullanımları açısından birbirlerinden bağımsız davranabildikleri için beraber hareket ettiklerini gösteren en önemli özellik aralarındaki anlam ilişkileridir. Diğer durumlarda farklı hareket etseler dahi anlam bakımından gösterdikleri tutarlılık neticesinde bir kavramı açıklamakta veya pekiştirmekte, böylelikle de ikileme oluşturmaktadırlar.

Kelimeler arası anlam ilişkilerine göre oluşan ikilemeler *eş, yakın ve zıt anlamlı ikilemeler* olmak üzere üç alt başlıkta incelenmiştir. Sınıflandırma ikilemelerin kelime sayılarına göre yapılmıştır. Buna göre ikilemelerin 20'si eş anlamlıdır ve bunların 16'si iki, 3'ü üç, 1'i dört kelimedenden oluşan ikilemelerdir. Yakın anlamlı ikileme sayısı 1411'dir. Bunların 1231'i iki, 115'i üç, 60'ı dört ve 5'i altı kelimedenden oluşan ikilemelerden meydana gelmiştir. Örneklerin 47'sini zıt anlamlı ikilemeler oluşturur ve bunların hepsi iki kelimedenden oluşan ikilemelerdir.

Anlam açısından sınıflandırmada hangi örneklerin eş, hangi örneklerin yakın anlamlı olabileceği konusunda sorunlar yaşanmıştır. Bir araya gelen kelimelerin her biri anlatmak istediği kavrama ait bir özelliği belirterek kavramın anlamını oluşturmaktadır: *evril-yori-* 'davranmak, hareket etmek' ikilemesinde birinci kelime "davranmak", ikinci

kelime “hareket etmek” anlamlarıyla “hareket halinde olma, durmamak” kavramını ifade etmektedir. Aynı şekilde *sansız tümen* ‘sayısız, on bin’, birinci kelime “sayısız”, ikinci kelime “on bin” anlamlarıyla “çokluk” kavramını, *ig agrıg emgek* ‘ağrı, hastalık, sıkıntı’, birinci kelime “ağrı”, ikinci kelime “hastalık”, üçüncü kelime “sıkıntı” anlamlarıyla “kötü olma, kötü hissetme” kavramını belirtir. Her bir kelime anlatmak istediği kavrama ait bir durumun anlamını göstermesi sebebiyle anlam açısından varlığını korumaktadır. Ayrıca dilbilimde iki ayrı göstergenin tamamıyla birbirinin yerini tutamayacağı görüşü ve bugüne kadar eş ve yakın anlamlı kelimelerin ayrımının net bir şekilde yapılamaması ikilemelerin büyük çoğunluğunun yakın anlamlı olarak değerlendirilmesini etkilemiştir. Bu sebeplerden dolayı örneklerin büyük bir çoğunluğunu yakın anlamlı ikilemeler oluşturmaktadır. Belirlenen eş anlamlı ikilemelerin büyük bir kısmını da yabancı kelimenin öğretilmesi için Türkçe karşılığıyla birlikte kullanıldığı yabancı + Türkçe ~ Türkçe + yabancı veya yabancı + yabancı kuruluşlarla meydana gelen ikilemeler oluşturmaktadır. Eş anlamlı 20 ikilemenin 16’sı bu şekildedir. Her iki ögesi Türkçe olan eş anlamlı ikileme sayısı 2’dir. Bunlardan biri *irt birt* ‘vergi’, diğeri *ög ana* ‘anne’ ikilemeleridir. Clauson *irt* kelimesinin Uygur dönemine ait bir kelime olduğunu ve *birt* kelimesiyle birlikte kullanıldığını tek başına kullanımının çok nadir olduğunu belirtmektedir (1972: 201). *Birt* kelimesi için bir-fiilinden türediğini “vergi” anlamında olduğunu ve yine *irt* kelimesiyle de birlikte kullanıldığını söylemektedir (1972: 358). Buna göre *irt* kelimesi yazılı belgelerin yetersiz olmasından dolayı Uygur döneminden önce kullanımı tespit edilememiş, Uygur döneminde de sadece *birt* kelimesiyle varlığını sürdürmüştür. Clauson *ög* kelimesinin en eski Türkçe kelimelerden biri olduğunu daha sonra bu kelimenin yerine *ana* kelimesinin kullanılmaya başlandığını ifade etmektedir (1972: 99). *Ana* kelimesinin ise ilk önce Uygur döneminde ortaya çıktığını ve bu dönemde de hala seyrek kullanıldığını *ög* kelimesinin kullanımının daha genel olduğunu söylemektedir (1972: 169). Buna göre dile yeni giren *ana* kelimesi yaygın olan *ög* kelimesiyle birlikte ikileme şeklinde kullanılarak anlamı öğretilmeye çalışılmaktadır. Aynı şekilde artık anlamı unutulmaya başlanan *irt* kelimesi de *birt* kelimesiyle oluşturduğu ikileme sayesinde varlığını korumaya çalışmaktadır. Bu örneklerin Uygur dönemi ikileme yapılarının kuruluş amaçlarını ve kelime yerlerini göstermesi bakımından önemlidir. Buna göre bu dönem

ikilemeleri artık unutulmaya başlanmış kelimeyle oluşarak bu kelimenin yaşamasını sağladığı gibi dile yeni giren bir kelimeyle oluşarak da bu kelimenin benimsenmesine ve dile yerleşmesine yardımcı olmaktadır. Kelimelerin birinin kullanımdan düşüyor olması diğerinin yeni kullanım alanı bulmaya çalışması nedeniyle her ikisinin de az bilinmesine karşın ikilemedeki yerlerinin farklı olması yine bu dönem ikileme yapılarının tam bir kalıplaşma özelliği göstermemesini örneklendirmektedir. Belirlenen örneklerde farklı köklerde kelimelerden oluşan ikilemelerin çoğunda yabancı kelime Türkçe kelimedenden önce kullanılmaktadır (bkz. Türkçe ve yabancı kelimelere göre ikilemelerin oluşumu). Bu konuda Tekin sadece yabancı kelimelerin değil Türkçe kelimelerin de bulunduğu dil ailesinden ayrı düşmüş olması veya oluşumunun yeni olması sebebiyle anlamı yaygın olmayan bu tarz kelimelerin ikilemelerde birinci sırada yer aldığını belirtmektedir (2001:106). Fakat eş anlamlı olarak belirlenen bu iki örnekteki az bilinen kelimelerden birinin ilk, diğerinin ikinci sırada kullanılması Uygur dönemi ikilemelerinin diğer özelliklerde olduğu gibi (bkz. Dizim) bu özellikte de tam bir kararlılıkta olmadığını göstermektedir.

İkilemeye eklenen ekler içinden *+sIz* eki eklendiği kelimedede bir nesnenin veya hareketin, yokluğunu ya da sınırsızlığını belirterek kelime anlamını olumlu olduğu gibi olumsuz da etkileyebildiği için bu ekin ikileme kelimelerinin hepsine mi yoksa bir ya da birkaçına mı eklendiği, bu eklenme neticesinde ikileme anlamında ne gibi değişiklikler meydana getirdiği incelenmiştir. Ayrıca araştırmacılar da ikilemeye eklenen eklerden *+sIz* ve bu ekin karşıtı olarak değerlendirilen *+II* ekinden söz etmişlerdir (Hatipoğlu 1981: 43-44; Akyalçın 2004: 154; Erdem 2005: 214; Talu 2003: 78; Çürük 2009: 27). Buna göre örneklerden 154'ünde *+sIz* eki yer almaktadır. Bu ek ikileme kelimelerinin birine, birkaçına veya hepsine eklenerek birbirine zıt anlamdaki kelimeleri yakın anlamlı duruma getirdiği gibi birbirine yakın anlamdaki kelimeleri zıt anlamlı duruma getirebilmektedir. Yahut anlam ilişkilerinde bir değişiklik yapmadan ikilemeye “aşırılık, sınırsızlık” anlamları katabilmektedir. Bunlardan 104'ü iki kelimedenden oluşan ikilemelerdir. Bu ikilemelerden 24'ünde birinci kelimedede, 15'inde ikinci kelimedede, 65'inde ise her iki kelimedede de *+sIz* eki bulunur. Üç kelimedenden oluşan ikilemelerin 37'sinde *+sIz* eki yer alır. Bunların 10'unda birinci kelimedede, birinde ikinci kelimedede, 9'unda üçüncü kelimedede, 6'sında birinci ve ikinci kelimedede, 11'inde ise üç kelimedede de

+sIz eki bulunur. Dört kelimededen oluşan 11 ikilemede +sIz eki yer alır. Bunlardan 2'sinde birinci kelimedede, 3'ünde birinci ve ikinci kelimedede, birinde üçüncü ve dördüncü kelimedede, 5'inde dört kelimedede +sIz eki bulunmaktadır. Altı kelimededen oluşan 2 ikilemede yer alır. Bunların birinde birinci ve ikinci kelimelerde, diğerinde altı kelimesinde de +sIz eki görülmektedir.

1.1. Eş Anlamlı İkilemeler

Anlam bakımından sınıflandırmada eş anlamlı ikilemelerin sayısı 20'dir. Bir kavramı anlatmak, öğretmek ya da pekiştirmek için bir araya gelen kelimelerin her biri bu kavrama ait özelliği belirtmeleri ve hiçbir göstergenin tam olarak birbirlerinin yerini tutamayacağı görüşü nedeniyle bu sınıflandırmada en az sayıya eş anlamlı ikilemeler sahiptir. Bunlardan 16'sı iki, 3'ü üç, 1'i dört kelimededen oluşan ikilemelerdir. Eş anlamlı ikilemelerin 18'ini ögelerinden biri veya bir kaç yabancı olan ikilemeler oluşturmaktadır. Bu yabancı kelimeler Türkçedeki veya daha önce dile girmiş başka yabancı kelime karşılıklarıyla birlikte kullanılarak eş anlamlı ikilemeler oluşturmuşlardır. Sadece 2 ikilemenin her iki ögesi de Türkçedir. Bir ikilemede kelimelerden biri unutulduğu, diğer ikilemede kelimelerden biri yeni kullanılmaya başlanıldığı için bu kelimeler kendilerine eş anlamlı, bilinen kelimelerle ikileme oluşturmuşlardır.

İki kelimededen ve ilk kelimesi yabancı, ikinci kelimesi Türkçe olan eş anlamlı ikileme sayısı 9'dur: *taluy ögüz* 'okyanus' t. < Moğ. *dalay*, *hua çeçek* 'çiçek' h. < Çin. *hua*, *buyan edgü* 'iyi' b. < Skr. *punya*, *avant tıtag* 'sebep' a. < Skr. *anbant*, *vaçırasan örgün* 'taht' v. < Skr. *Vajirâsana*, *sadu edgü* 'iyi' s. < Skr. *sādhu*, *şlök takşut* 'şiiir' ş. < Skr. *sloka*, *süing tayak* 'dayanak' s. < Çin. *sung*, *linhua çeçek* 'çiçek' l. < Çin. *lien hua*.

Birinci kelimesi Türkçe, ikinci kelimesi yabancı ve iki kelimededen oluşan ikileme sayısı 3'tür: *yek rakşas* 'şeytan' r. < Skr. *rakşas*, *kut vakşık* 'ruh' v. < Far. *Vahşek*, *balık kent* 'şehir' k. < Soğ. *Knδ*.

Her iki kelimesi yabancı olan 2 ikileme bulunmaktadır. *vihar sengrem* 'manastır' v. < Skr. *vihâra* s. < Skr. *sarighârâma*, *dışıt kşanti* 'tövbe' d. < Skr. *desita*, k. < Skr. *ksānti*, *ksānta*. Bu iki aynı dile ait yabancı kelimelerle oluşmuş ikilemelerde

muhtemelen yabancı kelimelerden biri daha önce dile girmiştir ve bilinmektedir. Daha az bilinen kelimeyle böylelikle eş anlamlı ikileme oluşturularak bu kelime öğretilmeye çalışılmaktadır. Fakat bu dönem ikileme yapıları bilinen, bilinmeyen veya daha az bilinen kelimelerin sırası bakımından bir kararlılık göstermedikleri için bunlardan hangisinin daha iyi bilindiği sonucunu çıkarmak oldukça güçtür.

Her iki kelimesi de Türkçe olan 2 eş anlamlı ikileme bulunmaktadır: *irt birt* ‘vergi’ bu ikilemede birinci kelime artık kullanımdan düşmeye başlamıştır ve kendine eş anlamlı *birt* kelimesiyle varlığını sürdürmeye çalışmaktadır (Clauson 1972: 201). *ög ana* ‘anne’ bu ikilemede ise ikinci kelime yeni kullanılmaya başlanılmıştır. Kendisiyle eş anlamlı, bilinen *ög* kelimesiyle ikileme oluşturularak var olmaya çalışmaktadır.

Üç kelimededen oluşan eş anlamlı 3 ikilemede birinci ve ikinci kelimeleri yabancı, üçüncü kelimesi Türkçe olan ikileme sayısı 2’dir. Yabancı kelimeler aynı dile aittir: *sengik sengrem sanlık* ‘manastıra ait’ s. < Skr. sarighârâma, s. < Skr. sanghika, *sengik vihar sanlig* ‘manastıra ait’ s. < Skr. sanghika, v. < Skr. vihâra.

Birinci ve üçüncü kelimesi yabancı, ikinci kelimesi Türkçe olan bir ikileme bulunmaktadır. Yabancı kelimeler aynı dile aittir: *sengrem sanlig sengik* ‘manastıra ait’ s. < Skr. sarighârâma, s. < Skr. sanghika.

Dört kelimededen oluşan eş anlamlı bir ikilemede birinci, ikinci ve dördüncü kelimeler yabancı, üçüncü kelime Türkçedir. Yabancı kelimeler aynı dile aittir: *vihar sengrem sanlig sengik* ‘manastıra ait’ v. < Skr. vihâra s. < Skr. sarighârâma, s. < Skr. sanghika.

1.2. Yakın Anlamlı İkilemeler

Yakın anlamlı ikileme sayısı 1411’dir. Bu anlam açısından ikilemelerin çoğunu oluşturmaktadır. Bunların 1231’i iki, 115’i üç, 60’ı dört ve 5’i altı kelimededen meydana gelen ikilemelerdir. İkilemeyi oluşturan kelimelerin her biri belirtmek istedikleri kavrama ait bir anlamı göstererek bu kavramı oluşturmaktadırlar: *ton kedim* ‘don, giyecek’, *yok çıgay inka* ‘yoksul, yersiz, yurtsuz’, *aru- sız- ulı-sıkta-* ‘yorgun düşmek, bitap olmak, inlemek’, *busuş kadgu emgek tolgak sıkıg tangık* ‘sıkıntı, kaygı, eziyet’ farklı kelime sayılarına sahip olan ikilemelerin her bir kelimesinin kattığı anlamlarla

“giyecek, kıyafet”, “fakir, evsiz”, “halsiz olmak, yorgun olmak”, “sıkıntılı, endişeli olma” kavramları anlatılmaktadır. Ayrıca hiçbir kelime tam olarak başka bir kelimenin yerini tutamayacağı için örneklerin büyük çoğunluğunu yakın anlamlı ikilemeler oluşturur. Çağatay ikilemeyi iki kelimeyle bir kelimenin anlatılması şeklinde değerlendirdiği için (bkz. Giriş) ikileme anlamı oluşurken kelimelerden birinin anlamının bütün ikilemeye verildiğini söylemektedir. Bunun da genelde birinci, bazen de ikinci kelimeyle yapıldığını belirtir (1978: 39). Ancak Çağatay’ın dediği gibi bir durum yaşanmamakta her kelime belirtmek istediği anlamla ifade edeceği kavrama ait bir özelliği temsil etmekte böylelikle de ikileme oluşturmaktadır. İkilemelerde kelime sayısı arttıkça anlatılan kavramın da sınırları genişlemektedir.

Yakın anlamlı iki kelimedenden oluşan 1231 ikilemeden bazıları şu şekildedir: *ayıg yavız* ‘kötü, fena’, *ev bark* ‘ev, bark’, *ilig kan* ‘hükümdar, han’, *yavlak ayıg* ‘kötü, fena’, *arıg silig* ‘temiz, pak’, *men kişi* ‘insan, kişi’, *tinlıgsız yaşaglısız* ‘cansız, yaşamayan’, *yene yme* ‘yine, tekrar’, *yalbarmak ağırınmak* ‘yalvarmak, istemek’, *tapıg udug* ‘hizmet, hürmet’, *uguş yirtünçü* ‘bölge, yer’, *uzun turkaru* ‘daima, hep’, *öngi üdrülmiş* ‘ayrılmış, bölünmüş’, *tötüşlüg kerişlig* ‘kavgalı olma, kırgın olma’, *yükün- ög-* ‘övmek, ululamak’, *ilin- atkan-* ‘bağlanmak, yapışmak’, *todkan-* ‘doymak, kanmak’, *alkın- egsü-* ‘yok olmak, eksilmek’, *alkın- isil-* ‘yok olmak, eksilmek’, *kör- atkan-* ‘görmek, bağlanmak’, *yilvik- aguk-* ‘büyü yapmak, zehirlemek’, *uk- ötgür-* ‘bilmek, anlamak’, *ogşa- amra-* ‘okşamak, sevmek’, *ölür- örlet-* ‘öldürmek, eziyet etmek’, *teğür- ula-* ‘getirmek, ulaştırmak’, *çök- bat-* ‘çökmek, batmak’, *il orun* ‘şehir, yer’, *yavgan yavız* ‘yavan, kötü’, *tüş yimiş* ‘meyve, yemiş’, *inç tinç* ‘huzur, sessizlik’, *kişi yalanguk* ‘kişi, insan’, *adın adınaguka* ‘başka, başka kimseler’, *yang osug* ‘tarz, usul’, *tin tura* ‘can, hayat’, *adırt üdürt* ‘fark, ayrıcalık’, *agılık bölük* ‘hazine, hisse’, *sımtag kogşak* ‘tembel, gevşek’, *aksak çolak* ‘aksak, sakat’, *sıg tümke* ‘sığ, cahil’, *ezüg armak:* ‘sahte, aldatıcı’, *yig edgü* ‘iyi, güzel’, *tıdıg ada* ‘engel, tehlike’, *yap-yadıl-* ‘yaymak, kaplamak’, *tavran- katıglan-* ‘davranmak, gayret göstermek’, *ürkbelingle-* ‘korkmak, ürkemek’, *kirtgün- uk-* ‘inanmak, bilmek’, *yiringü- yıgla-* ‘ağlamak, sızlamak’, *uyırkan- yogurkan-* ‘zayıflamak, güçsüz olmak’, *tüş- kamıl-* ‘düşmek, devrilmek’, *sözleş- kengşeş-* ‘sözleşmek, müzakere etmek’, *kizleglig batutlug* ‘gizli, saklı’, *yit yok* ‘yok, mevcut değil’, *ötek emgek* ‘eziyet, zorluk’, *bulganyuk yavız*

‘bulanık, kötü’, *tiki yangku* ‘gürültü, yankı’, *tudin- sön-* ‘dinmek, sakinleşmek’, *sözle- ay-* ‘söylemek, demek’.

Üç kelimeden oluşan ikilemelerin 115’i yakın anlamlıdır. Söylenmek istenen kavram daha çok kelimeyle ifade edilmekte, kavramın anlam alanı genişlemektedir: *artat- ayama- açınma-* ‘mahvetmek, özen göstermemek’, *ögret- boşgur- biltür* ‘öğretmek, bildirmek’, *kanmaksız telgenmeksiz tözlüg* ‘kanmaz, kızmaz, güçlü’, *ilig beg atlıg* ‘hükümdar, bey, itibarlı kimse’, *ayıg yavlak körksüz* ‘kötü, çirkin’, *agu yilvi kömen* ‘zehir, sihir, büyü’, *bag bukagu kerig* ‘bağ, köstek, işkence aleti’, *umugsuz inagsız arıçısız* ‘dayanaksız, tutanaksız, yardımcısız’, *angçı mangçı keyikçi* ‘avcı, geyikçi’, *öpiş- kucuş- ıglaş-* ‘öpüşmek, kucaklaşmak, ağlaşmak’, *ters tetrü yangluk* ‘ters, aksi, yalan’, *kadır sarsıg övkelig* ‘sert, kötü, öfkeli’, *ig agrıg ölüm* ‘hastalık, ölüm’, *arıg turug yazınçısız* ‘temiz, duru, günahsız’, *kolusuz erüş öküş* ‘hesapsız, sayısız, çok’, *beg buyruk inanç* ‘bey, amir, memur’, *ayıg yavız çulvu* ‘kötü, küfür’, *bil- uk- ötkür-* ‘bilmek, açıklamak’, *alkın- sön- amrıl-* ‘yok olmak, dinmek’, *kun- al- ogurla-* ‘çalmak, çırpamak, yağmalamak’, *ert- keç- ket-* ‘geçmek, gitmek’, *sök- tokı- oya-* ‘azarlamak, dövmek, vurmak’, *yunçı- arta- alkın-* ‘güçsüzleşmek, bozulmak’, *kentür- ornat- çingar* ‘düzeltmek, doğrusunu yerine koymak, doğrulaştırmak’, *yıgla- sıgta busan-* ‘ağlamak, sızlamak, mutsuz olmak’, *yalvar- ökün- boşun-* ‘yalvarmak, pişman olmak, tövbe etmek’, *aya- ağırla- tapın-* ‘saygı göstermek, hizmet etmek’, *toru- küçsire- alangur-* ‘zayıflamak, zayıflatmak’, *kör- bil- ötkür-* ‘görmek, bilmek, açıklamak’, *çın kirtü tüz* ‘doğru, düz’, *inçkü esengü mengi* ‘rahat, sıhhat, huzur’, *yılki ud eşgek* ‘inek, eşek’, *barça tüzü tüketi* ‘tamamı, bütünü’, *töz tüp yiltız* ‘kök, temel’, *ig agrıg emgek* ‘ağrı, hastalık, sıkıntı’, *ters yavlak ayıg* ‘ters, kötü’, *yok çıgay poşıcı* ‘fakir, dilenci’, *ok ya kılıç* ‘ok, yay, kılıç’, *tüzü tüketi barça* ‘tamamı, bütün’, *köni kirtü çın* ‘doğru, düzgün, gerçek’, *yürüng arıg yangı* ‘ak, temiz, yeni’, *bedük ağır ulug* ‘büyük, ağır, ulu’, *ulug bedük idiz* ‘büyük, yüksek’, *yangı arıg yürüng* ‘yeni, temiz, ak’, *kınıg katıg bek* ‘kuvvetli, sağlam’, *tev kür armak* ‘hile, sahtelik’, *il kan beg* ‘han, hakan, bey’, *ig kem agrıg* ‘hastalık, ağrı’, *at sav söz* ‘isim, söz’, *bek katıg kirtü* ‘sağlam, gerçek’, *orun tag arıg* ‘yer, dağ, çay’, *tev kür yongag* ‘hile, iftira’, *il uluş ornag* ‘memleket, ülke, yer’, *ayag çilteg tapıg* ‘saygı, hürmet, itibar’, *aş içgü suvsuş* ‘yiyecek, içecek’, *ayıg ulug*

korkınçig ‘kötü, kocaman, korkunç’, *ugur yık kezig* ‘zaman, uygun zaman, sıra’, *il uluş balık* ‘memleket, ülke, şehir’, *övke üz boz* ‘öfke, kin, nefret’, *ört yalın ot* ‘alev, ateş’.

Dört kelimeden oluşan ikilemelerden 60’ı yakın anlamlıdır. Kelime sayısının artması kavram çerçevesini daha çok genişletmektedir: *yiltız ulun butık yapırgak* ‘kök, sap, dal, yaprak’, *tev kür yilvi arviş* ‘hile, büyü, sihir’, *bıç- kes- tokı- sanç-* ‘biçmek, kesmek, vurmak, dövmek’, *kirtü katıg çın kirtü* ‘gerçek, sağlam, doğru’, *ökün- kakın- bilin- ukun-* ‘itiraf etmek, pişmanlık bildirmek, açıklamak’, *aç- yad- ökün- bilin-* ‘açıklamak, itiraf etmek, söylemek’, *yançış- öçüş- boğuş- örlüş-* ‘kayışmak, boğuşmak, kızdırmak’, *altun kümüş erdini yinçü* ‘altın, gümüş, mücevher, inci’, *tsuy irinçü ağır ayıg* ‘günah, suç, kötü’, *aru- sız- ulı-sıkta-* ‘yorgun düşmek, bitap olmak, inlemek’, *kın kızgut emgek tolgak* ‘işkence, sıkıntı, eziyet’, *yi- iç- sat- yungla-* ‘yemek, içmek, satmak, harcamak’, *kalınlık borluk söğüt yimiş* ‘asma, bağ, ağaç, yemiş’, *ulı- möngre- yıgla- sıgta-* ‘inlemek, böğürmek, ağlamak, sızlamak’, *sarsıg salık tevlig kürlüg* ‘kötü, fena, hileli’, *mengilig tongalig ögrünçlüg sevinçlig* ‘kutlu, güçlü, mutlu’, *ölür- idtur- alka- yokadur-* ‘öldürmek, canını almak, yok etmek’, *busuş kadgu kaygu sakınç* ‘sıkıntı, kaygı, sıkıntı’, *tsuy irinç ağır ayıg* ‘felaket, suç, kötü’, *bars ibriz arslan böri* ‘pars, arslan kurt’, *üz büz ööç kek* ‘kin, nefret, öç’, *agrıg tikiğ ig toga* ‘ağrı, kaşıntı, hastalık’, *ögidil- alka- sevidil- tapladil-* ‘övmek, sevmek, sayılmak’, *iş tuş adaş kudaş* ‘eş, dost, arkadaş, yoldaş’, *tag ış arıg simek* ‘dağ, yayla, orman’, *keng yaruk yaşuk tokılıg* ‘açık, aydınlık, yakışıklı’, *tapıg udug ayamak çitlemek* ‘saygı, hürmet’, *al altag tev kür* ‘hile, aldatma’, *emgetgü tolgatgu irintürgü bosanturgu* ‘sıkıntı, eziyet, sefalet’, *kutlug ülüglüg inç mengilig* ‘mutlu, kutlu’, *ud eşgek kaltır tonguz* ‘inek, eşek, katır, domuz’, *busuş kadgu emgek tolgak* ‘keder, sıkıntı’, *san sakış ülgü kolu* ‘sayı, hesap, ölçü’, *tüngür böşük ka kadaş* ‘hısım, akraba’, *kent suzak balık uluş* ‘şehir, köy, memleket’, *ağır tsuy irinçü ayıg* ‘kötü, fena’, *bekiz belgülüg açuk adırtlıg* ‘açık, belli’, *emgek tolgak busuş kadgu* ‘sıkıntı, keder, üzüntü’, *çeç kaş yinçü moncuk* ‘değerli taş, inci, boncuk’, *boşgun- tut- okı- sözle-* ‘öğrenmek, okumak, söylemek’, *boşgun- tut- okı- bil-* ‘okumak, tutmak, bilmek’, *tült orun eşük töşek* ‘yastık, sedir, örtü, döşek’, *aya- ağırla- tapın- udun-* ‘saygı göstermek, hizmet etmek’, *igliğ kemlig bertük beçel* ‘hasta, bereli, sakat’, *bışrun- öğren- tavrın- katıgla-* ‘çalışmak, öğrenmek, gayret sarfetmek’,

sev- tapla- aya- ağırla- ‘sevmek, saymak, saygı göstermek’, *emgen- buşrul- sıkıl- tangıl-* ‘kederlenmek, üzülmek, sıkılmak’.

Altı kelimededen oluşan 5 ikilemenin hepsi yakın anlamlıdır. Kelime sayısının altı olmasıyla ifade edilmek istenen kavrama ait hemen hemen bütün özellikler anlatılmakta, kavramın anlamı tüm yönleriyle gösterilmektedir: *busuş kadgu emgek tolgak sıkıg tangık* ‘sıkıntı, kaygı, eziyet’, *sögüt ıgaç ot yaş arıg semek* ‘sögüt, ağaç, ot, orman’, *ezügsüz igidsüz köni kirtü arıg süzük* ‘yalansız, dolansız, doğru, temiz’, *ıgsız togasız adasız tudasız emgeksiz tolgaksız* ‘hastaliksız, belasız, sıkıntısız’, *egsül- teğşil- arta- buzul- alkın- yokad-* ‘eksilmek, değişikliğe uğramak, bozulmak, yok olmak’

1.2.1. +sIz ekiyle türeyen yakın anlamlı ikilemeler

+sIz eki eklendiği kelimedede bir nesne veya hareketin yokluğunu veya aşırılığını belirtmekte, böylece anlamı olumlu yahut olumsuz etkilemektedir. Bununla birlikte kelimeye “aşırılık, sınırsızlık” anlamları da katabilmektedir. Belirlenen ikilemelerde bulunan +sIz eki ikilemelerde bu değişiklikleri gerçekleştirdiği gibi ikileme kelimelerinin bir ya da birkaçına eklenerek birbirine zıt anlamlı kelimeleri yakın, yakın anlamlı kelimeleri zıt anlamlı yapmakta, böylelikle ikileme anlamını da değiştirmektedir. İkilemelerin 154’ünde +sIz eki bulunmaktadır. Bunlardan 146’sı yakın anlamlıdır. İki kelimededen oluşan yakın anlamlı ikilemelerin 96’sında bu ek yer alır. Ek, ikilemelerin 24’ünde birinci kelimeye gelerek birbirine zıt anlamlı kelimeleri yakın anlamlı yapmış, ikileme anlamını da aynı şekilde yakın anlamlı olarak değiştirmiştir: *öngsüz öles* ‘solgun, renksiz’, *körksüz yavız* ‘çirkin, kötü’, *emgeksiz mengilig* ‘sıkıntısız, mutlu’, *körksüz ayıg* ‘çirkin, kötü’, *arıgsız yablak* ‘pis, kötü’, *alkınçsız üküş* ‘tükenmez, çok’, *üzüksüz tutçı* ‘kesintisiz, sürekli’, *akıgsız ürlüklüg* ‘akmayan, sabit’, *kkirsiz arıg* ‘temiz, pak’, *közsüz teglük* ‘kör, gözsüz’, *ürlüksüz mengü* ‘geçici, daimi’, *tüpsiz tering* ‘dipsiz, derin’, *egsüksüz tükel* ‘eksiksiz, tam’, *ilinçsiz arıg* ‘suçsuz, temiz’, *yitinçsiz ulug* ‘erişilemeyen, büyük’.

Ek ikilemelerin 15’inde ikinci kelimedede bulunur. Yine birbirine zıt anlamlı kelimeleri yakın anlamlı yapmış, ikileme anlamını da bu şekilde değiştirmiştir: *esrük biligsiz* ‘kendinden geçmiş, bilgisiz’, *tüz kerinçsiz* ‘kusursuz, eşsiz’, *ig tapsız* ‘hasta,

keyifsiz', *akılgı ürlüksüz* 'sabit olmayan, geçici', *uzatı üzüksüz* 'daima, kesintisiz', *amru üzüksüz* 'devamlı, sürekli'.

İkilemelerin 65'inde her iki kelimeye gelerek kelimeye nesne veya hareketin yokluğunu veya çokluğunu belirtmiştir. Böylece anlamı olumlu veya olumsuz etkilemiş ya da ikilemeye "sınırsızlık, aşırılık" anlamları katmıştır: *sansız sakışsız* 'sayısız, çok', *ülgülençsiz tenglençsiz* 'ölçüsüz, hesapsız', *totunçsuz ovutsuz* 'doymaz, utanmaz', *biligsiz ögsüz* 'bilgisiz, akılsız', *ürlüksüz mengüsüz* 'geçici, fani', *iliksiz tutuksuz* 'cömert, maddiyata bağlı olmayan', *kısıgsız kavırsız* 'bağımsız, hür', *ayıglamaksız çulvusuz* 'kötülemeksiz, küfürsüz', *yagısız börisiz* 'yağısız, düşmansız', *basınçsız unçsuz* 'baskısız, minnetsiz', *mungusuz taksız* 'dertsiz, sıkıntısız', *igsiz kemsiz* 'hastaliksiz, ağrısız', *mensiz kişisiz* 'insansız, kişisiz', *erksiz türksüz* 'güçsüz, kuvvetsiz', *tunlıgsız yaşaglısız* 'cansız, yaşamayan', *alkınmaksız tükemeksiz* 'bitmeksiz, tükenmeksiz', *sevgüsüz taplagusuz* 'sevgisiz, sadakatsiz', *tapsız tangsız* 'kötü, uygunsuz', *kutsuz ülgüsüz* 'bahtsız, nasipsiz', *artuksuz eksüksüz* 'yalansız, eksiksiz', *münsüz beçesiz* 'günahsız, kusursuz', *başsız boyunsuz* 'başsız, boyunsuz', *ögsiz tinsiz* 'kendinden geçmiş, cansız', *münsüz kadagsız* 'günahsız, suçsuz', *sakinçsiz busuşsuz* 'dertsiz, kedersiz', *başsız közsüz* 'başsız, gözsüz', *oksuz teğinçsiz* 'firsatsız, nasipsiz', *berksiz mengisiz* 'güçsüz, geçici', *ödsüz erksiz* 'münasebetsiz, vakitsiz', *teğinçsiz oksuz* 'nasipsiz, firsatsız', *satagsız tersiz* 'ücretsiz, bedava', *aymançsız korkınçsız* 'çekincesiz, korkusuz', *üzüksüz egsüksüz* 'kesintisiz, eksiksiz', *kıdıgsız bulungsuz* 'uçsuz, sınırsız', *korkınçsız aymançsız* 'korkusuz, çekincesiz', *alkınçsız ülgüsüz* 'tükenmez, sayısız', *bulungsuz buçgaksız* 'uçsuz, bucaksız', *tıdıgsız kadagsız* 'engelsiz, sorunsuz', *alkınçsız tüketinçsiz* 'tükenmez, sonsuz', *todunçsuz kanınçsız* 'doymaz, kanmaz', *tüpsüz kıdıgsız* 'dipsiz, sınırsız', *ülgüsüz kıdıgsız* 'sayısız, çok', *tikirtsiz tepirtsiz* 'sessiz, sedasız', *kakıgsız aymançsız* 'tehlikesiz, korkusuz', *agınçsız evrilençsiz* 'sağlam, sarsılmaz', *açsız kızsız* 'tok, aç olmayan', *ülgüsüz kolusuz* 'sayısız, hesapsız', *kkirsiz münsüz* 'temiz, suçsuz', *ulsuz tüpsüz* 'dipsiz, temelsiz', *siziksiz tıdıgsız* 'şüphesiz, engelsiz', *yitinçsiz tutunçsuz* 'erişilemeyen, tutulamayan', *uçsuz kıdıgsız* 'sınırsız, uçsuz', *igsiz adasız* 'hastaliksiz, felaketsiz', *öngsüz belgüsüz* 'renksiz, belirsiz', *sanguluksuz sansız* 'sayısız, çok', *tıdıgsız tutugsuz* 'engelsiz, sınırsız', *iligsiz tutugsuz* 'bağısız, engelsiz'.

Üç kelimededen oluşan ikilemelerin 37'sinde +sIz eki bulunmaktadır. Ek, ikilemelerin 10'unda ikinci ve üçüncü kelimelere zıt anlamlı olan birinci kelimeye gelerek kelimeyi diğer iki kelimeyle yakın anlamlı yapmıştır: *teprençsiz bek yarp* 'sarsılmaz, sağlam', *üzeliksiz yig üstünki* 'daha üstü bulunmayan, mükemmel, en üstün', *tözkerinçsiz yeg üsdünki* 'aşılmaz, en üstün', *sımtagsız kınıg katıg* 'çalışkan, sağlam, kuvvetli', *egsüksüz tolu tükel* 'eksiksiz, tam', *üzeliksiz yig başdınki* 'daha üstü bulunmayan, en baştaki'.

İkilemelerin 9'unda birinci ve ikinci kelimelerle zıt anlamlı olan üçüncü kelimeye gelerek kelimeyi bu kelimelerle yakın anlamlı yapmıştır: *örüg amıl itigsiz* 'sakin, durgun, hareketsiz', *örüg amıl tikisiz* 'sessiz, sakın, gürültüsüz', *arıg turug yazınçsız* 'temiz, duru, günahsız', *ürüg uzatı üzeliksiz* 'sürekli, daima', *ayıg yavlak körksüz* 'kötü, çirkin', *kurug kovuk mensiz* 'kuru, boş, bensizlik', *yarp katıg agınçsız* 'güçlü, kuvvetli, sağlam', *arıg süzük yazınçsız* 'temiz, günahsız'.

Örneklerin birinde birinci ve üçüncü kelimelerle zıt anlamlı ikinci kelimeye gelerek kelimeyi bu kelimelerle yakın anlamlı yapmıştır: *anıg körsüz uduz* 'kötü, çirkin, uyuz'.

Ek, ikilemelerin 6'sında üçüncü kelimeye zıt anlamlı birinci ve ikinci kelimelere gelerek kelimelerin hepsini ve böylelikle ikilemeyi yakın anlamlı yapmıştır: *ezügsüz armaksız kirtü* 'hilesiz, dolansız, doğru', *ezügsüz igidsüz kirtü* 'yalansız, dolansız, gerçek', *kanmaksız telgenmeksiz tözlüg* 'kanmaz, kızmaz, güçlü', *açsız suksız köni* 'aç olmayan, tok gözlü, doğru'.

İkilemelerin 11'inde ek kelimelerin üçünde de yer alır. Bu şekilde +sIz eki kelimedede nesnenin veya hareketin sınırsızlığını ya da yokluğunu belirtmektedir. Bununla birlikte ikilemeye "aşırılık, sınırsızlık" anlamları katmaktadır: *igsiz togasız adasız* 'hastaliksiz, dertsiz, belasız', *sansız sakışsız kolusuz* 'sayısız, hesapsız', *üdsüz kolusuz kezigsiz* 'zamansız, sırasız', *otsuz emsiz ürüntegsiz* 'ilaçsız, merhemsiz', *irmeksiz yalkmaksız üzüksüz* 'engelsiz, sürekli', *uçsuz kadıgsız ülgüsüz* 'sınırsız, sayısız', *öoçsüz keksiz övkesiz* 'öçsüz, kinsiz, öfkesiz', *umugsuz inagsız arıçsız* 'dayanaksız, tutanaksız, yardımcısız', *tegşilmeksiz isilmeksiz koramaksız* 'değişmeden, azalmadan', *tısız yarpsız ornagsız* 'güçsüz, zayıf', *igsiz kemsiz busuşsuz* 'dertsiz, kedersiz'.

Dört kelimededen oluşan ikilemelerin 11'inde +sIz eki yer almaktadır. Bunlar içinden 2'sinde birinci kelimedede bulunur. Bu örneklerin birinde diğer kelimelerle zıt anlamlı olan birinci kelimeyi yakın anlamlı yapmıştır: *üzüksüz tutçı ürüg uzatı* 'kesintisiz,

sürekli, daima'. Diğer örnekte ise birinci kelimeye “aşırılık, sınırsızlık” anlamı katarak bu kelimeyi diğer kelimelerle yakın anlamlı duruma getirmiştir: *ülgüsüz koltı erüş üküş* ‘sayısız, çok’.

İkilemelerin 3’ünde ek, ilk iki kelimedede bulunmaktadır. Üçüncü ve dördüncü kelimelerle zıt anlamlı olan bu ilk iki kelimeyi böylelikle bu kelimelerle yakın anlamlı yapmıştır: *artuksuz yangluksuz köni kirtü* ‘yalansız, dolansız, doğru, münsüz beçesiz arıg turug’ ‘günahsız, kusursuz, temiz’, *kkirsiz münsüz arıg süzük* ‘temiz, pak, kusursuz’.

Örneklerin birinde üçüncü ve dördüncü kelimeye gelerek bu kelimelere “aşırılık, sınırsızlık” anlamı katmış ve bu kelimeleri birinci ve ikinci kelimelerle yakın anlamlı yapmıştır: *üküş telim ülgüsüz sansız* ‘çok, sayısız’.

Ek, 5 ikilemede kelimelerin hepsine eklenmiştir. Böylece kelimelerde nesne ya da hareketin sınırsızlığını veya yokluğunu göstererek anlamı olumlu yahut olumsuz etkilemiştir. Ayrıca ikilemeye “aşırılık, sınırsızlık” anlamları da katmıştır: *tevsüz kürsüz ezügsüz armaksız* ‘hilesiz, yalansız, dolansız’, *uçsuz kırıgsız ülgülençsiz tenglençsiz* ‘sınırsız, ölçsüz, hesapsız’, *adasız tudasız busuşsuz kadgusuz* ‘kazasız, belasız, dertsiz, kaygısız’, *igsiz togasız adasız tudasız* ‘hastaliksız, dertsiz, belasız’.

Altı kelimededen oluşan ikilemelerin 2’sinde +sIz eki bulunmaktadır. Bunların birinde ilk iki kelimedede yer almaktadır. Böylece diğer kelimelerle zıt anlamlı olan bu ilk iki kelimeyi bu kelimelerle yakın anlamlı yapmıştır: *ezügsüz igidsüz köni kirtü arıg süzük* ‘yalansız, dolansız, doğru, temiz’. Diğerinde ise bütün kelimelere gelerek kelimelerde bu durumun yokluğunu belirtmiş, anlamı olumlu şekilde etkilemiştir: *igsiz togasız adasız tudasız emgeksiz tolgaksız* ‘hastaliksız, belasız, dertsiz, sıkıntısız’.

1.3. Zıt Anlamlı İkilemeler

Belirlenen zıt anlamlı ikileme sayısı 47’dir. Anlam bakımından sınıflandırmada kullanım sıklığı açısından zıt anlamlı ikilemeler yakın anlamlı ikilemelerden sonra yer almakta ve aralarında büyük bir fark bulunmaktadır. Çağatay herhangi bir sayı, neden, sonuç belirtmemekle birlikte yakın anlamlı ikilemelerden sonra birbirine zıt olan kelimelerden oluşan ikilemelerin yapılmaya başlanıldığını ifade etmektedir (1978: 30).

Zıt anlamlı kelimelerden oluşan ikilemelerle anlatılmak istenen kavramın sınırlılıkları anlatılmaktadır. Bu kelimelerle farklı kavramlar karşılaştırılarak her bir kavramın özelliği zıtlıklar aracılığıyla açıklanmaktadır. Zıt anlamlı ikilemelerin hepsi iki kelimelidir. İki'den fazla kelimeye sahip ikilemeler içinde zıt anlamlı örnekler bulunmamaktadır: *tog- öl-* ‘doğmak, ölmek’, *kir- ün-* ‘girmek, çıkmak’, *toşgur- tüket* ‘doldurmak, tüketmek’, *çök- kurgur-* ‘çökmek, büyülenmek’, *yaşa- yokad-* ‘yaşamak, yok olmak’, *tog- oç-* ‘doğmak, ölmek’, *öz adınagu* ‘kendi, başkası’, *iç taş* ‘iç, dış’, *yay kış* ‘yaz, kış’, *akılgı akıgsız* ‘akıcı, sabit’, *edgü yavız* ‘iyi, kötü’, *bar yok* ‘var, yok’, *çığ turk* ‘en, uzunluk’, *körklüg körksüz* ‘güzel, çirkin’, *asılmak koramak* ‘çoğalmak, azalmak’, *kkirli kirsiz* ‘temiz, pis’, *tişi irkek* ‘dişi, erkek’, *kuyaş tımlıg* ‘güneş, soğuk’, *isig tımlıg* ‘sıcaklık, soğukluk’, *ürlüksüz mengü* ‘geçici, daimi’, *ulug kiçig* ‘büyük, küçük’, *üstün altın* ‘yukarı, aşağı’, *tünle küntüz* ‘gece, gündüz’, *yalgan köni* ‘yalan, doğru’, *çığ tsun* ‘en, boy’, *bar yok* ‘var, yok’, *ınaru berü* ‘ileri, beri’, *ölüg tirig* ‘ölü, diri’, *edgü ayıg* ‘iyi, kötü’, *kkirli akıglı* ‘pis, temiz’, *tüplüg tüpsüz* ‘köklü, köksüz’, *ürlüklüg ürlüksüz* ‘daimi, geçici’, *çınsız kirtü* ‘yalan, gerçek’, *tımlıg ölüg* ‘canlı, ölü’, *edgü yavlak* ‘iyi, kötü’, *ırak yakın* ‘uzak, yakın’, *emgek mengi* ‘sıkıntı, huzur’, *tımlıg tınsız* ‘canlı, cansız’, *yori- tur-* ‘yürümek, durmak’, *satıg yulug* ‘alış, veriş’, *agtın- in-* ‘çıkma, inme’, *yokla- asıl-* ‘azalmak, çoğalmak’, *tog- bat-* ‘doğmak, batmak’.

1.3.1. +sIz ekiyle türeyen zıt anlamlı ikilemeler

+sIz eki ikileme kelimelerinden bir ya da birkaçına gelerek zıt anlamlı kelimeleri yakın anlamlı yapabildiği gibi yakın anlamlı kelimeleri zıt anlamlı duruma da getirmektedir. Zıt anlamlı ikilemelerden 8’inde +sIz eki bulunur. Bu örneklerin hepsi iki kelimededen oluşan ikilemelerdir. Bunlardan 6’sı aynı kök veya gövdedeki kelimenin +Ilg ve +sIz ekini almasıyla oluşmuştur. İkilemenin birinci sırasında kelime +Ilg ekli iken, ikinci sırasında aynı kelime +sIz ekli şekli ile zıt anlamlı duruma gelmiştir: *akılgı akıgsız* ‘akıcı, sabit’, *körklüg körksüz* ‘güzel, çirkin’, *kkirli kirsiz* ‘temiz, pis’, *tüplüg tüpsüz* ‘köklü, köksüz’, *ürlüklüg ürlüksüz* ‘daimi, geçici’, *tımlıg tınsız* ‘canlı, cansız’. Diğer iki ikilemede ise +sIz eki birinci kelimeye gelerek birbirleriyle yakın anlamlı

kelimeleri zıt anlamlı yapmıştır: *ürlüksüz mengü* ‘geçici, daimi’, *çinsiz kirtü* ‘yalan, gerçek’.

5. KÖKEN

1. Köken Açısından İkilemeler

Bir kavramı öğretmek, açıklamak veya pekiştirmek için bir araya gelerek ikileme oluşturan kelimeler aynı kökene ait olmakla birlikte farklı kökenden de olabilmektedirler. Bu farklılık kelimelerin ikileme oluşturmalarına etki eden sebeplerden biridir. Kelimelerin bir araya geldiklerinde ikileme olabilmeleri için birtakım sürenin geçmesi gerektiği gibi din, kültür değişimi gibi unsurlar da bu oluşuma etki etmektedir. Uygur döneminde değişen din ve kültürle birlikte bu dine ve kültüre ait birtakım kavram ve kelimeler dile girmeye başlamaktadır. Bu yeni kavram ve kavramlara ait kelimeleri halka öğretmek, aynı zamanda kalıcılığını sağlamak için yabancı kelimeye eş ya da yakın anlamlı Türkçe kelimeyle birlikte ikilemeler oluşturulmaktadır. Böylece Türkçe kelimeyle birlikte kullanılan yabancı kelimenin zamanla neyi ifade ettiği, ne anlatmak istediği hem doğru anlaşılmakta hem de öğretilmek veya pekiştirilmek istenen kavram kalıcılışmaktadır.

Köken bakımından yapılan incelemede ikilemeler kelime sayılarına göre alt başlıklar şeklinde değerlendirilmiştir. Yabancı kelimeyle oluşan ikileme sayısı 101'dir. Bunlardan 73'ü iki, 18'i üç, 10'u dört kelimedenden oluşan ikilemelerdir. Altı kelimedenden oluşan ikilemelerde yabancı kelime yer almaz. Örneklerin büyük çoğunluğunu bütün kelimeleri Türkçe olan ikilemeler oluşturmaktadır. İki kelimedenden oluşan ikilemelerin 1195'inin, üç kelimedenden oluşan ikilemelerin 100'ünün, dört kelimedenden oluşan ikilemelerin 51'inin ve altı kelimedenden oluşan ikilemelerin 5'inin bütün öğeleri Türkçedir. Uygur dönemi metinlerinin genellikle başka dillerden çeviri olmasına rağmen belirlenen ikilemelerin çoğunlukla Türkçe olması çeviriyi yapan kişinin her iki dile de hakimiyetini göstermektedir. Çeviriyi yapan kişi yabancı kelime kullanmak yerine metinde önemli gördüğü, halkın yabancı olduğu durum veya öğretilere ikilemeler yoluyla dikkat çekmek istemiştir. Bu ikilemeleri çoğunlukla Türkçe kelimelerle oluşturması öğretmek veya pekiştirmek istediği kavramı daha kolay anlatmasına yardımcı olmaktadır. Bunun yanında yabancı dilde açıklanmak, söylenmek istenen bir

kavram veya durumda kullanılan kelimelerin Türkçede hangi kelimelerle en iyi şekilde karşılanacağını bildiğini göstermektedir. Bu durum da kişinin her iki dili iyi bildiğine işaret etmektedir.

Belirlenen örneklerde toplam 48 yabancı kelime bulunmaktadır. Kullanım sıklığına rağmen yabancı kelime sayısının az olmasının nedeni ikilemelerin farklı yabancı kelimelerle değil, aynı yabancı kelimelerle oluşmasıdır. Bir yabancı kelime farklı ikileme kuruluşlarında yer alabilmektedir. Böylece yabancı kelimeyle ikileme oluşumu artmış olsa da kullanılan yabancı kelime sayısında bir artış olmamaktadır: *nomlug yirtünçülüg* ‘kanunî, dünyevî’ n. < Soğ. nom, *nom belgü* ‘kanun, belge’, *nom bitig* ‘dini eser, kitap’, *nom yarlıg* ‘kanun, ferman’, *erdini ağı* ‘mücevher, hazine’ erdini < Skr. ratna, *erdini yinçü* ‘mücevher, inci’, *sengik vihar sanlıg* ‘manastıra ait’ s. < Skr. sanghika, v. < Skr. vihâra, *sengik sengrem sanlık* ‘manastıra ait’, *sengrem sanlıg sengik* ‘manastıra ait’, *vihar sengrem sanlıg sengik* ‘manastıra ait’.

Bu yabancı kelimeler Sanskritçe, Soğdca, Çince, Moğolca ve Farsça’dır. Bunlar içinden en fazla sayıya sahip olan Çince’dir. Kelimelerin 22’si Çince, 17’si Sanskritçe, 4’ü Soğdca, 3’ü Farsça ve 2’si Moğolca’dır.

Yabancı kelimenin kullanım yeri ikilemeyi kalıplaştıran etkenlerden biri olduğu için önemlidir. Yapılan çalışmalara göre Türkçe kelimenin yabancı kelimedenden önce kullanılması ikilemenin kalıplaşmasını perçinleyen unsurlardandır (bkz. Türkçe ve yabancı kelimelere göre ikilemelerin oluşumu). Tespit edilen örneklerde ise bu oluşumun tersi, yabancı kelimenin Türkçe kelimedenden önce kullanılması, daha fazladır. İki kelimedenden oluşan ikilemelerin 38’inde yabancı kelime, 21’inde ise Türkçe kelime önce kullanılmıştır. Üç kelimedenden oluşan ikilemelerin 5’inde yabancı kelime son sırada yer alır. Diğer 13 örnekte ya birinci ya da ikinci sıradadır. Dört kelimedenden oluşan ikilemelerin 1’inde yabancı kelime son ögedir. Geri kalan 9’unda birinci, ikinci veya üçüncü sıradadır. Tekin kelime ister yabancı ister Türkçe olsun, bu durumu Uygur dönemi ikilemelerinde az bilinen veya hiç bilinmeyen kelimenin yadırganmasından dolayı birinci sırada kullanılmasına bağlamaktadır (2001: 106). Böylece bilinmeyen kelimenin yanına bilinen kelimenin getirilmesiyle bu yabancılaştırmanın ikileme yoluyla giderildiğini belirtmektedir (bkz. Türkçe ve yabancı kelimelere göre ikilemelerin oluşumu).

Kelimelerin Türkçe ve yabancı olmalarına göre yapılan incelemede ikilemeler kelime sayılarına göre sınıflandırılmıştır. Buna göre iki kelimededen oluşan 1268 ikilemeden 1195'i "Türkçe + Türkçe", 21'i "Türkçe + Yabancı", 38'i "Yabancı + Türkçe" ve 13'ü "Yabancı + Yabancı" olmak üzere dört alt gruba; üç kelimededen oluşan 118 ikilemeden 100'ü "Türkçe + Türkçe + Türkçe", 5'i "Türkçe + Yabancı + Türkçe", 5'i "Yabancı + Türkçe + Türkçe", biri "Yabancı + Türkçe + Yabancı", 2'si "Yabancı + Yabancı + Türkçe", 5'i "Türkçe + Türkçe + Yabancı" olmak üzere altı alt gruba; dört kelimededen oluşan 61 ikilemeden 51'i "Türkçe + Türkçe + Türkçe + Türkçe", 2'si "Türkçe + Yabancı + Türkçe + Türkçe", 4'ü "Türkçe + Türkçe + Yabancı + Türkçe", 3'ü "Yabancı + Türkçe + Türkçe + Türkçe," biri "Yabancı + Yabancı + Türkçe + Yabancı" beş alt gruba; altı kelimededen oluşan beş ikileme Türkçe + Türkçe + Türkçe + Türkçe + Türkçe + Türkçe olmak üzere bir alt gruba ayrılmıştır.

1.1. İki kelimededen oluşan ikilemeler

1.1.1. Türkçe + Türkçe

Köken bakımından yapılan incelemede 1195 ikilemenin her iki kelimesi de Türkçedir. Bu, yapılan sınıflandırmada en çok sayıyı bu grubun oluşturduğunu göstermektedir. Uygur dönemi ikileme oluşum sebeplerinden biri din ve kültür değişimidir. Değişen din ve kültürle birlikte bu dine ve kültüre ait yabancı kavram ve kelimelerin açıklanması amacıyla yabancı kelimeye eş ya da yakın anlamlı Türkçe kelimeyle birlikte ikilemeler oluşturulmaktadır. Böylece hem kelime hem de kelimenin ifade ettiği kavram daha kalıcı bir şekilde öğretilmeye ve pekiştirilmeye çalışılmaktadır. Buna rağmen belirlenen örneklerde Türkçe kelimelerle oluşan ikilemelerin fazlalığı çeviren kişinin her iki dile de hakimiyetini gösterdiği gibi Türkçe kelime kullanımının öncelikli bir tercih olduğunu göstermektedir: *edgü anıg* 'iyi, kötü', *öng mengiz* 'biçim, görünüş', *anıg yavlak* 'kötü, çirkin', *kurug öl* 'kuru, yaş', *tınlıg turalıg* 'canlı, mahluk', *üz boz* 'zarar, ziyan', *yılkı baram* 'mal, mülk', *mung tak* 'ihtiyaç, iş', *edgüti tüketi* 'iyice, mükemmel', *köngül sakınç* 'gönül, düşünce', *alkış ötüg* 'dua, niyaz', *öz özüt* 'öz, ruh', *egsüklüg yazuklug* 'kusurlu, günahlı', *öteğçi bırımcı* 'işkence edici, zulmedici', *öt bilig*

‘nasihat, bilgi’, *tuy- ongar-* ‘duymak, kavramak’, *bodul- yapşın-* ‘yapışmak, bağlanmak’, *yitit- tavrata-* ‘gayret göstermek, çabalamak’, *tegür- ula-* ‘getirmek, ulaştırmak’, *asıl- küçet-* ‘kuvvetlenmek, güçlenmek’, *ötle- tutuz-* ‘nasihat etmek, öğüt vermek’, *yap- yadıl-* ‘yaymak, kaplamak’, *tavran- katıgılan-* ‘davranmak, gayret göstermek’, *ürk- belingle-* ‘korkmak, ürkmek’, *tepre- kamşa-* ‘deprenmek, sallanmak’, *uduz- ilt-* ‘sevk etmek, iletmek’, *yak- yapşın-* ‘yaklaşmak, bağlanmak’, *tüş- yag-* ‘yağmak, düşmek’, *buş- buşrul-* ‘kederlenmek, üzülme’, *mungad- tangla-* ‘hayret etmek, şaşırmak’, *kirtgün- uk-* ‘inanmak, bilmek’, *kıl- kurat-* ‘işlemek, yapmak’, *evril- yorı-* ‘davranmak, hareket etmek’, *yiringü- yıgla-* ‘ağlamak, sızlamak’, *ögsire- tinsıra-* ‘kendini kaybetmek, kendinden geçmek’, *ulı- sıgta-* ‘ağlamak, hıçkırmak’, *uyırkan- yogurkan-* ‘zayıflamak, güçsüz olmak’, *edle- tıd-* ‘yapmak, mani olmak’, *yitdür- ıçgın-* ‘kaybetmek, yitirmek’, *tile- iste-* ‘dilemek, istemek’, *busan- busurkan-* ‘kederlenmek, üzülme’, *bar- öl-* ‘gitmek, ölmek’, *olur- ornan-* ‘oturmak, yerleşmek’, *ulış- sıgtaş-* ‘ağlaşmak, sızlamak’, *tüş- kamıl-* ‘düşmek, devrilmek’, *okı- sözle-* ‘okumak, söylemek’, *idi- yıg-* ‘yığmak, toplamak’, *tarkar- kiter-* ‘gidermek, uzaklaştırmak’, *tog- öl-* ‘doğmak, ölmek’, *ün- oz-* ‘çıkmaq, uzaklaşmak’, *tepre- ırgal-* ‘titremek, silkinmek’, *oz- kaç-* ‘kaçmak, kurtulmak’, *busan- bulgan-* ‘üzülme, sıkılmak’, *sözleş- kengşeş-* ‘sözleşmek, müzakere etmek’, *tengiz- iidi-* ‘sızlamak, sıkışmak’, *tıdın- sön-* ‘dinmek, sakinleşmek’, *sanç- agrı-* ‘ağrımak, sızlamak’, *yırın- yıgla-* ‘inlemek, ağlamak’, *idi- tengiz-* ‘sıkışmak, sızlamak’, *çom- bat-* ‘dalmak, batmak’, *yit- yokad-* ‘kaybolmak, yok olmak’, *istet- tilet-* ‘istemek, aratmak’, *tuyun- bilin-* ‘anlamak, anlaşılmak’, *sözle- ay-* ‘söylemek, demek’, *buş- kagurul-* ‘sıkılmak, tedirgin olmak’, *bügür- saç-* ‘serpmek, saçmak’, *orla- kıkır-* ‘hiddetlenmek, yüksek sesle bağırmaq’, *ötle- erigle-* ‘nasihat etmek, öğüt vermek’, *ozgur- kutgar-* ‘kurtarmak, kaçırmaq’, *ögir- sevin-* ‘sevinmek, neşelenmek’, *ög- küle-* ‘övmek, methetmek’, *iş küç-* ‘iş, güç’, *kagal bagsal-* ‘kamçı, sopa’, *ediglig tümeklig-* ‘doğrultma, düzeltme’, *köküz böğsek-* ‘göğüs, karın’, *ırk sun-* ‘fal, kehanet’, *yavız yaman-* ‘kötü, aksi’, *körksüz yavız-* ‘çirkin, kötü’, *alkınçsız üküş-* ‘tükenmez, çok’, *oyun bediz-* ‘süs, ziynet’, *küçlüg ulug-* ‘güçlü, büyük’, *körksüz ayıg-* ‘çirkin, kötü’, *türk yigit-* ‘güç, kuvvet’, *tirig ölüg-* ‘diri, ölü’, *küg ün-* ‘ses, gürültü’, *kedgü tonangu-* ‘giyilecek, kuşanılacak’, *sög- sars-* ‘sövmek, saymak’, *toda- uçuzla-*

‘aşağılamak, küçümsemek’, *bısrun- öğretin-* ‘çalışmak, öğrenmek’, *ökün- kakın-* ‘itiraf etmek, pişmanlık bildirmek’.

1.1.2. Türkçe + Yabancı

İkilemelerin 21’inde birinci kelime Türkçe ikinci kelime yabancıdır. İkilemenin kalıplaşmasını güçlendiren etkenlerden birinin Türkçe kelimenin yabancı kelimedenden önce kullanılması olmasına karşın belirlenen örneklerde bu kullanım çoğunluğu oluşturmamaktadır: *tengriçi nomçı* ‘allah adamı, vaiz’ n. < Soğ. nom, *ordu karşı* ‘saray, han’ k. < *Tohorca kerciye, kariç çık* ‘ölçek, ölçü’ ç. < Çin. ç’i, *katun kunçuy* ‘hatun, kraliçe’ k. < Çin. *kung-chu, balık kent* ‘şehir’ k. < Soğ. *Knδ, tül yilvi* ‘sihir, hayal’ y. < Moğ. *cilbi / cilvi, okı- nomla-* ‘tebliğ etmek, bildirmek’ n. < Soğ. nom, *altun erdini* ‘altın, mücevher’ e. < *Skr. ratna, ton karaza* ‘elbise, giyim’ k. < *Skr. kaśāya, kāśāya, ulug bahşı* ‘ulu, üstad’ b. < Çin. *po shih, yek rakşas* ‘şeytan’ r. < *Skr. rakşas, tug taoçang* ‘tuğ, süngü’ t. < Çin. *tao-ch’ang, inç esen* ‘rahat, sıhhat’ e. < *Far. āsān, kut buyan* ‘saadet, mutluluk’ b. < *Skr. punya, ülgüsüz koltı* ‘sayısız, çok’ k. < *Skr. koti, ulug buyan* ‘büyük, iyi’ b. < *Skr. punya, agılık sang* ‘hazine, servet’ s. < Çin. *ts’ang, inçkü esen* ‘rahat, sıhhat’ e. < *Far. āsān, tirig esen* ‘sağ, salim’ e. < *Far. āsān, kut vakşık* ‘ruh’ v. < *Far. vahşek, inçkü esengü* ‘rahat, sıhhat’ e. < *Far. āsān.*

1.1.3. Yabancı + Türkçe

Birinci kelimesi yabancı, ikinci kelimesi Türkçe olan ikileme sayısı 38’dir. Diğer ikileme kuruluşlarında olduğu gibi iki kelimedenden oluşan ikilemelerde de yabancı kelimenin Türkçe kelimedenden önce kullanılması daha fazladır. Yabancı kelimeler Çince, Sanskritçe, Soğdca, ve Moğolca’dır: *buyan bögteg* ‘iyi amel’ b. < *Skr. punya, kunçuy katun* ‘kraliçe, hatun’ k. < Çin. *kung-chu, süng tayak* ‘dayanak’ s. < Çin. *sung, sadu edgü* ‘iyi’ s. < *Skr. sādhu, gay beltir* ‘geçit, sokak’ g. < Çin. *kāi, nom belgü* ‘kanun, belge’ n. < Soğ. nom, *lnhua çeçek* ‘çiçek’ l. < Çin. *lien hua, tsuy irinç* ‘felaket, suç’ t. < Çin. *tsui, taluy ögüz* ‘okyanus’ t. < Moğ. *dalay, nomla- okıt-* ‘öğretmek, okutmak’ n. < Soğ. nom, *tsuy ayag* ‘kötü, fena’ t. < Çin. *tsui, su esen* ‘sağ salim’ s. < Çin. *su, hua*

çeçek ‘çiçek’ *h.* < Çin. *hua*, *bahşı ulug* ‘üstad, ulu’, *b.* < Çin. *po shih*, *bahşı kang* ‘üstad, baba’ *b.* < Çin. *po shih*, *hua yavişgu* ‘çiçek, yaprak’ *h.* < Çin. *hua*, *tsang agılık* ‘hazine, servet’ *t.* < Çin. *ts’ang*, *avant tiltag* ‘sebeup’ *a.* < Skr. *anbant*, *vaçirasana örgün* ‘taht’ *v.* < Skr. *Vajirâsana*, *şlök takşut* ‘şiiir’ *ş.* < Skr. *sloka*, *kent uluş* ‘şehir, memleket’ *k.* < Soğ. *knδ*, *nom bitig* ‘dini eser, kitap’ *n.* < Soğ. *nom*, *nom yarlıg* ‘kanun, ferman’ *n.* < Soğ. *nom*, *erdini agı mücevher*, *hazine*, *e.* < Skr. *ratna*, *erdini yinçü* ‘mücevher, inci’ *e.* < Skr. *ratna*, *buyan edgü* ‘iyi, b.’ < Skr. *punya*, *arhant dıntar* ‘aziz, dindar’ *a.* < Skr. *arhant*, *nom törü* ‘öğreti, töre’ *n.* < Soğ. *nom*, *kent suzak* ‘şehir, köy’ *k.* < Soğ. *knδ*, *yang osug* ‘tarz, usul’ *y.* < Çin. *yang*, *çin kirtü* ‘doğru, gerçek’ *ç.* < Çin. *chen*, *yilvi kömen* ‘sihir, büyü’ *y.* < Moğ. *cilbi / cilvi*, *çig turk* ‘en, uzunluk’ *ç.* < Çin. *ch’ih*, *buşıcı koltguçı* ‘dilenci, sadaka toplayan’ *b.* < Çin. *pu shih*, *noş tatıglıg* ‘hoş, tatlı’ *n.* < Soğ. *noş*, *esen tükel* ‘sağ, salim’ *e.* < Far. *āsān*, *nomla- sözle-* ‘anlatmak, söylemek’ *n.* < Soğ. *nom*, *toyın dıntar* ‘rahip, dindar’ *t.* < Çin. *tao jen*.

1.1.4. Yabancı + Yabancı

Her iki kelimesi yabancı olan ikileme sayısı 13’tür. Yabancı kelimeler Çince, Sanskritçe, Farsça ve Soğdcadır: *nom şasan* ‘kanun, disiplin’ *n.* < Soğ. *nom*, *ş.* < Skr. *sāsana*, *bahşı nomçı* ‘üstad, hoca’ *b.* < Çin. *po shih*, *n.* < Soğ. *nom*, *arhant tıtsu* ‘aziz, öğrenci’ *a.* < Skr. *arhant*, *t.* < Çin. *ti tzü*, *tıtsı bahşı* ‘öğrenci, öğretmen’ *b.* < Çin. *po shih*, *t.* < Çin. *ti tzü*, *bahşı tıtsı* ‘öğretmen, öğrenci’ *b.* < Çin. *po shih*, *t.* < Çin. *ti tzü*, *vihar sengrem* ‘manastır’ *v.* < Skr. *vihâra* *s.* < Skr. *sarighârâma*, *dışt kşanti* ‘tövbe’ *d.* < Skr. *desita*, *k.* < Skr. *ksānti*, *ksānta*, *kşanti çamhuy* ‘af, bağışlanma’ *k.* < Skr. *ksānti*, *ksānta*, *ç* < Çin. *tsch’an-huei*, *çig tsun* ‘en, boy’ *ç.* < Çin. *ç’ik*, *t.* < Çin. *ts’un*, *şing kav* ‘hacim, oylum’ *ş.* < Çin. *scheng*, *k.* < Çin *ho*, *az nızvani* ‘arzu, tutku’ *a.* < F. *āz*, *n.* < Soğ. *nyzβ’ny*, *su esen* ‘sağ, salim’ *s.* < Çin. *su*, *e.* < Far. *āsān*, *bahşı tıtsı* ‘öğretmen, öğrenci’ *b.* < Çin. *po shih*, *t.* < Çin. *ti tzü*.

1.2. Üç kelimededen oluşan ikilemeler

1.2.1. Türkçe + Türkçe + Türkçe

Üç kelimesi de Türkçe olan ikileme sayısı 100'dür. Bu grupta da bütün kelimeleri Türkçe olan ikilemeler çoğunluktadır: *busuş kadgu emgek* 'keder, sıkıntı', *ür keç uzun* 'uzun, geç', *otsuz emsiz ürüntegsiz* 'ilaçsız, merhemsiz', *kın- katıgılan- tavrın-* 'çalışmak, çabalamak, gayret göstermek', *örüg amıl ititgsiz* 'sakin, durgun, hareketsiz', *belgü erig barıg* 'belge, yol, yordam', *atlıg külüg belgüüg* 'adlı, şöhretli, belli', *arıg turug süzüük* 'arı, duru, temiz', *irintür- burçıntur- örlet-* 'kırmak, incitmek', *kurug kovuk mensiz* 'kuru, boş, bensizlik', *bulganmak yaykanmak esmek* 'dalgalanmak, esmek', *ört yalın koz* 'alev, kızgın kömür', *tült orun töşek* 'yastık, sedir, döşek', *ed tavar buşı* 'mal, mülk, sadaka', *yok çıgay inka* 'yoksul, yersiz, yurtsuz', *teğşilmeksiz isilmeksiz koramaksız* 'değişmeden, azalmadan', *tısız yarpsız ornagsız* 'güçsüz, zayıf', *yavız yavlak ayıg* 'kötü, fena', *ürüg uzatı üzeliksiz* 'sürekli, daima', *ürüg uzatı üzüksüz* 'sürekli, daima', *egsüksüz tolu tükel* 'eksiksiz, tam', *çın kirtü tüz* 'doğru, düz', *inçkü esengü mengi* 'rahat, sıhhat, huzur', *yılku ud eşgek* 'inek, eşek', *barça tüzü tüketi* 'tamamı, bütünü', *arıg süzüük yazınçsız* 'temiz, günahsız', *töz tüp yiltız* 'kök, temel', *ig agrıg emgek* 'ağrı, hastalık, sıkıntı', *irmeksiz yalkmaksız üzüksüz* 'engelsiz, sürekli', *örtlüg buzlug tamulug* 'alevli, buzlu, cehennemli', *ters yavlak ayıg* 'ters, kötü', *ok ya kılıç* 'ok, yay, kılıç', *tüzü tüketi barça* 'tamamı, bütün', *köni kirtü çın* 'doğru, düzgün, gerçek', *ezügsüz armaksız kirtü* 'hilesiz, doğru', *ööçsüz keksiz övkesiz* 'öçsüz, kinsiz, öfkesiz', *yürüng arıg yangı* 'ak, temiz, yeni', *bedük ağır ulug* 'büyük, ağır, ulu', *ulug bedük idiz* 'büyük, yüksek', *kınıg katıg bek* 'kuvvetli, sağlam', *igsiz kemsiz busuşsuz* 'dertsiz, kedersiz', *örüg amıl tikisiz* 'sessiz, sakın, gürültüsüz', *arslan bars böri* 'arslan, pars, kurt', *tev kür armak* 'hile, sahtelik', *il kan beg* 'han, hakan, bey', *üdsüz kolusuz kezigsiz* 'zamansız, sırasız', *ig kem agrıg* 'hastalık, ağrı', *at sav söz* 'isim, söz', *bek katıg kirtü* 'sağlam, gerçek', *orun tag arıg* 'yer, dağ, çay', *tev kür yongag* 'hile, iftira', *il uluş ornag* 'memleket, ülke, yer, *ayag çilteg tapıg* 'saygı, hürmet, itibar', *uçsuz kıdıgsız*

ülgüsüz ‘sınırsız, sayısız’, *aş içgü suvsuş* ‘yiyecek, içecek’, *teprençsiz bek yarp* ‘sarsılmaz, sağlam’, *sımtagsız kınıg katıg* ‘çalışkan, sağlam, kuvvetli’, *yarp katıg ağınçsız* ‘güçlü, kuvvetli, sağlam’, *ayıg ulug korkınçig* ‘kötü, kocaman, korkunç’, *ugur yık kezig* ‘zaman, uygun zaman, sıra’, *övke üz boz* ‘öfke, kin, nefret’, *kirsiz arıg süzüük* ‘temiz, pak’, *ört yalın ot* ‘alev, ateş’, *ters tetrü yangluk* ‘ters, aksi, yalan’, *kadır sarsıg övkelig* ‘sert, kötü, öfkeli’, *kolusuz erüş öküş* ‘hesapsız, sayısız, çok’, *beg buyruk inanç* ‘bey, amir, memur’, *ıgsız togasız adasız* ‘hastaliksız, belasız’, *anıg körsüz uduz* ‘kötü, çirkin, uyuz’, *ayıg yavız çulvu* ‘kötü, küfür’, *kun- al- ogurla-* ‘çalmak, çırpamak, yağmalamak’, *ert- keç- ket-* ‘geçmek, gitmek’, *sök- tokı- oya-* ‘azarlamak, dövmek, vurmak’, *yunçı- arta- alkın-* ‘güçsüzleşmek, bozulmak’, *kentür- ornat- çingar* ‘düzeltmek, doğrusunu yerine koymak, doğrulaştırmak’, *yıgla- sıgta busan-* ‘ağlamak, sızlamak, mutsuz olmak’, *yalvar- ökün- boşun-* ‘yalvarmak, pişman olmak, tövbe etmek’, *aya- ağırla- tapın-* ‘saygı göstermek, hizmet etmek’, *toru- küçsire- alangur-* ‘zayıflamak, zayıflatmak’, *kör- bil- ötkür-* ‘görmek, bilmek, açıklamak’, *kan yiring söl* ‘kan, irin, lenf’, *artat- ayama- açınma-* ‘mahvetmek, özen göstermemek’.

1.2.2. Türkçe + Yabancı + Türkçe

Örneklerin 5’inde birinci ve üçüncü kelime Türkçe, ikinci kelime yabancıdır. Yabancı kelimelerin biri Çince, diğeri Soğdca’dır: *agar tsuy ayag* ‘kötü, fena’ *t.* < Çin. *tsui*, *sogançig noş tatıgıg* ‘hoş, tatlı’ *n.* < Soğ. *noş*, *agu yilvi kömen* ‘zehir, sihir, büyü’ *y.* < Moğ. *cilbi / cilvi*, *agır tsuy irinçü* ‘kötü, fena’ *t.* < Çin. *tsui*, *inçkü esengü mengi* ‘rahat, sıhhat, huzur’ *e.* < Far. *āsān*.

1.2.3. Yabancı + Türkçe + Türkçe

Birinci kelimesi yabancı, ikinci ve üçüncü kelimesi Türkçe olan ikileme sayısı 3’tür. Kelimelerin 2’si Çince, biri Sanskritçedir: *mançak tült töşek* ‘yatak, yastık, döşek’ *m.* < Skr. *mançaka*, *hualıg çeçeklig ölenlig* ‘çiçeklik, otlaklık’ *h.* < Çin. *hua*, *tsuy ağır ayıg* ‘fena, kötü’ *t.* < Çin. *tsui*.

1.2.4. Yabancı + Türkçe + Yabancı

Birinci ve üçüncü kelimesi yabancı, ikinci kelimesi Türkçe olan bir ikileme bulunur. Yabancı kelimeler Sanskritçedir: *sengrem sanlıg sengik* ‘manastıra ait’ s. < *Skr. sarighârâma*, s. < *Skr. sanghika*.

1.2.5. Yabancı + Yabancı + Türkçe

İlk iki kelimesi yabancı, üçüncü kelimesi Türkçe olan 2 örnek vardır. Yabancı kelimeler Sanskritçedir: *sengik vihar sanlıg* ‘manastıra ait’ s. < *Skr. sanghika*, v. < *Skr. vihâra*, *sengik sengrem sanlık* ‘manastıra ait’ s. < *Skr. sarighârâma*, s. < *Skr. sanghika*.

1.2.6. Türkçe + Türkçe + Yabancı

İkilemelerden 5’inde ilk iki kelime Türkçe, üçüncü kelime yabancıdır. Yabancı kelimeler Sanskritçedir: *sansız tümen kolti* ‘sayısız, on binlerce’ k. < *Skr. koti*, *ülgüsüz üküş kolti* ‘sayısız, çok’ k. < *Skr. koti*, *ülgüsüz sansız kolti* ‘sayısız, çok’ k. < *Skr. koti*, *ed tavar buşı* ‘mal, mülk, sadaka’ b. < *Çin. pu shih*, *köni kirtü çin* ‘doğru, düzgün, gerçek’ ç. < *Çin. chen*.

1.3. Dört kelimededen oluşan ikilemeler

1.3.1. Türkçe + Türkçe + Türkçe + Türkçe

Dört kelimesi Türkçe olan ikileme sayısı 51’dir. Diğer ikileme gruplarında olduğu gibi bu grupta da çoğunluğu Türkçe kelimelerden meydana gelen ikilemeler oluşturmaktadır: *yıltız ulun butık yapırğak* ‘kök, sap, dal, yaprak’, *ökün- kakın- bilin- ukun-* ‘itiraf etmek, pişmanlık bildirmek, açıklamak’, *yançış- öçüş- boğuş- örlüş* ‘kayılmak, boğuşmak, kızdırmak’, *üzüksüz tutçı ürüg uzatı* ‘kesintisiz, sürekli, daima’,

aru- sız- ulı-sıkta- ‘yorgun düşmek, bitap olmak, inlemek’, *kın kızgut emgek tolgak* ‘işkence, sıkıntı, eziyet’, *yi- iç- sat- yungla-* ‘yemek, içmek, satmak, harcamak’, *kalinlık borluk söğüüt yimiş* ‘asma, bağ, ağaç, yemiş’, *münsüz beçesiz arıg turug* ‘günahsız, kusursuz, temiz’, *ulı- möngre- yıgla- sıgta-* ‘inlemek, böğürmek, ağlamak, sızlamak’, *sarsıg salık tevlig kürlüg* ‘kötü, fena, hileli’, *mengilig tongalıg ögrünçlüg sevinçlig* ‘kutlu, güçlü, mutlu’, *ölür- ıdtur- alka- yokadtur-* ‘öldürmek, canını almak, yok etmek’, *busuş kadgu kaygu sakınç* ‘sıkıntı, kaygı, sıkıntı’, *üz büz ööç kek* ‘kin, nefret, öç’, *agrıg tikiğ ig toga* ‘ağrı, kaşıntı, hastalık’, *ögidil- alka- sevidil- tapladı-* ‘övülmek, sevilmek, sayılmak’, *iş tuş adaş kudaş* ‘eş, dost, arkadaş, yoldaş’, *artuksuz yangluksuz köni kirtü* ‘yalansız, doğru’, *uçsuz kadıgsız ülgülençsiz tenglençsiz* ‘sınırsız, ölçüsüz, hesapsız’, *tag iş arıg simek* ‘dağ, yayla, orman’, *keng yaruk yaşuk tokılığ* ‘açık, aydınlık, yakışıklı’, *tapıg uduğ ayamak çitlemek* ‘saygı, hürmet’, *al altag tev kür* ‘hile, aldatma’, *emgetgü tolgatgu irintürgü bosanturgu* ‘sıkıntı, eziyet, sefalet’, *üküş telim ülgüsüz sansız* ‘çok, sayısız’, *kutlug ülüglüg inç mengilig* ‘mutlu, kutlu’, *ud eşgek kaltır tonguz* ‘inek, eşek, katır, domuz’, *tevsüz kirsüz ezügsüz armaksız* ‘hilesiz, dolansız’, *busuş kadgu emgek tolgak* ‘keder, sıkıntı’, *san sakış ülgü kolu* ‘sayı, hesap, ölçü’, *tüngür böşük ka kadaş* ‘hısım, akraba’, *bekiz belgülüg açuk adırtılığ* ‘açık, belli’, *çeç kaş yinçü moncuk* ‘değerli taş, inci, boncuk’, *bışrun- ögren- tavrın- katıgılan-* ‘çalışmak, öğrenmek, gayret sarfetmek’, *sev- tapla- aya- ağırla-* ‘sevmek, saymak, saygı göstermek’, *emgen- buşrul- sıkıl- tangıl-* ‘kederlenmek, üzülmek, sıkılmak’.

1.3.2. Türkçe + Yabancı + Türkçe + Türkçe

İkilemelerin 2’sinde Türkçe kelimeler birinci, üçünü ce dördüncü sırada, yabancı kelime ikinci sırada yer almaktadır: *agır tsuy irinçü ayıg* ‘kötü, fena’ *t. < Çin. tsui, ülgüsüz koltı erüş üküş* ‘sayısız, çok’ *k. < Skr. koti.*

1.3.3. Türkçe + Türkçe + Yabancı + Türkçe

Birinci, ikinci ve dördüncü kelimesi Türkçe, üçüncü kelimesi yabancı olan ikileme sayısı 4’dür: *altun kümüş erdini yinçü* ‘altın, gümüş, mücevher, inci’ *e. < Skr. ratna,*

tev kür yilvi arviş ‘hile, büyü, sihir’ *y.* < Moğ. *cilbi / cilvi, kirtü katıg çin kirtü* ‘gerçek, sağlam, doğru’ *ç.* < Çin. *chen, balık uluş kent suzak* ‘memleket, şehir, köy’ *k.* < Soğ. *knδ*.

1.3.4. Yabancı + Türkçe + Türkçe + Türkçe

İkilemelerden 3’ünün birinci kelimesi yabancı, ikinci, üçüncü ve dördüncü kelimesi Türkçedir: *tsuy irinç ağır ayıg* ‘felaket, suç, kötü’ *t.* < Çin. *tsui, kent suzak balık uluş* ‘şehir, köy, memleket’ *k.* < Soğ. *knδ, erdini yinçü çeç kaş* ‘mücevher, inci, değerli taş’ *e.* < Skr. *ratna*.

1.3.5. Yabancı + Yabancı + Türkçe + Yabancı

Örneklerden birinin birinci, ikinci ve dördüncü kelimesi yabancı, üçüncü kelimesi Türkçedir: *vihar sengrem sanlıg sengik* ‘manastıra ait’ *v.* < Skr. *vihâra, s.* < Skr. *sarighârâma, s.* < Skr. *sanghika*.

1.4. Altı kelimededen oluşan ikilemeler

1.4.1. Türkçe + Türkçe + Türkçe + Türkçe + Türkçe + Türkçe

Altı kelimededen oluşan ikilemelerin hepsi Türkçe kelimelerden oluşmuştur. Belirlenen 5 ikilemede de yabancı kelime bulunmamaktadır: *busuş kadgu emgek tolgak sıkıg tangık* ‘sıkıntı, kaygı, eziyet’ *söğüt ıgaç ot yaş arıg semek* ‘söğüt, ağaç, ot, orman’, *ezügsüz igidsüz köni kirtü arıg süzük* ‘yalansız, dolansız, doğru, temiz’, *igsiz togasız adasız tudasız emgeksiz tolgaksız* ‘hastaliksız, belasız, sıkıntısız’, *egsül- tegşil- arta- buzul- alkın- yokad-* ‘eksilmek, değişikliğe uğramak, bozulmak, yok olmak’.

6. DİZİN

A

a mo: o, bu

a. +ning, m. +nung Cev.Ay., 465, 2

a. –maksız, e. –meksiz Cev.Ay., 338, 5

a. –ur, k. –ur Sem.Ins., 673

aç- adır-: açıklamak, izah etmek

a. –a, a. –a Sem.Ins., 1013

aç- suvsa-: acıkmak susamak

a. –mak, s. –mak Cev.Ay., 118, 4, 5, 609, 19, 20, 610, 5, 611, 23, Şin.Mayt.,
85, 16, 110, 20

aç turuk: aç, zayıf

a. +ın, t. +ın Cev.Ay., 322, 14, 15

aç- yad- ökün- bilin-: açıklamak, itiraf etmek, söylemek

a. –a, y. –a, ö. –ü, b. –ü Cev.Ay., 141, 11, 12

aç- yad-: açıklamak, söylemek

a. –a, y. –a Cev.Ay., 7, 8, 38, 7, 83, 2, 87, 15, 109, 3, 149, 7, 181, 21, 198, 18,
363, 9, 372, 10, 391, 3, 400, 3, 401, 19, 23, 410, 7, 428, 7, 8, 438, 12,
448, 7, 457, 9, 524, 20, 578, 20, 21, 581, 13, 14, 607, 5, 662, 15, 668, 4.

Gab.H.T.B., 1930, Bang-Gab.Tür. IV A, 6, 18

a. –alım, y. –alım Şin.Mayt., 70, 49

a. –arlar, y. –arlar Şin.Mayt., 63, 11

a. –guluk, y. –guluk Sem.Ins., 416, 417

açı- agrı-: kırmak, rencide etmek

a. –tımız, a. –tımız Le Coq.Huas., 57

açıg ayag: saygı, hürmet

a. +ka, a. +ka Cev.Ay., 195, 15, 16

açıg emgek: acı, eziyet

a., e. Cev.Ay., 584, 18, Mül.Mayt., 34, 35, Bang-Gab.Tür.IV B, 26,

Şin.Mayt., 67, 28, 29, 78, 24, Le Coq.Manic.I, 9

a., e. +ig Cev.Ay., 626, 7, 8

a., e. +lerig Mül.Dan., 188

a., e. +lerin Ce.Ay., 449, 7

a. +ları, e. +leri Cev.Ay., 625, 2

açıg tarka emgek: acı, ızdırıp

a., t., e. Cev.Ay., 659, 16

a., t., e. +in Cev.Ay., 556, 7

a., t., e. +ke Cev.Ay., 554, 17, 18

a., t., e. +lerin Cev.Ay., 264, 8, 9

a., t., e. +lerintin Cev.Ay., 265, 9

açıg tarka: acı, kötü

a., t. Cev.Ay., 11, 22, 235, 9, 264, 8, 292, 21, 399, 17, 410, 2, 421, 10, 514,

15, 532, 11, 12, 542, 11, 12, 554, 12, 662, 10, 11, 663, 11

açıl- yadıl-: açılmak, yayılmak

a. –mak, y. –maknıng Sem.H.T.B., 337, 338

açın- aya-: özen göstermek, saygı göstermek

a. –maser, a. –masar Cev.Ay., 433, 2, 3

a. –sar, a. –sar Cev.Ay., 407, 9, 413, 1

açın- yadın-: itiraf etmek, açıklamak

a. –galı, y. –galı Cev.Ay., 104, 20, 21

açsız kızsız: tok, aç olmayan

a., k. Cev.Ay., 196, 19, 20, Şin.Mayt., 3, 17

açsız suksız köni: aç olmayan, tok gözlü, doğru

a., s., k. Şin.Mayt., 72, 40

açuk adırtlıg bekiz belgülüg: açık, belli

a., a., b., b. Cev.Ay., 279, 10, 11

açuk adırtlıg: açık, belli

a., a. Cev.Ay., 474, 6, 510, 20, 21

açur- suvsat-: acıktırmak, susatmak

a. –mamak, s. –mamak Cev.Ay., 220, 22

ada emgek: felaket, sıkıntı

a. +larıg, e. +lerig Cev.Ay., 210, 3, 4

ada korkınç: tehlike, korku

a. +lartın, k. +lartın Cev.Ay., 328, 3, 4, 18, 19, 329, 9, 10, 24, 330, 1, 13, 14, 331, 3, 332, 6, 7

ada- sözle-: adlandırmak, söylemek

a. –mışım, s. –mişim Mül.Muk., 70

ada tuda: kaza, bela

a., t. Cev.Ay., 325, 24, 326, 20, 434, 7, Mül.Çaş., 259, Bang-Gab.Tür.V A, 87, Bang.Gab.Ar.Seyük., 62, 63, 69, 99, 232, 233, 263, 269, 281, 284, 29

a., t. +lar Cev.Ay., 402, 3, 412, 7, 415, 13, 14, 435, 10, 467, 1, 472, 16, 557, 2

a., t. +ları Cev.Ay., 332, 8, 410, 13

a., t. +larıg Cev.Ay., 465, 14, 15, 470, 4, 5, 24, 475, 11

a., t. +ların Cev.Ay., 480, 7

a. +ların, t. +ların Cev.Ay., 397, 13

a. +sı, t. +sı Cev.Ay., 478, 21, Bang.Gab.Ar.Seyük., 263

a. +sın, t. +sın Cev.Ay., 193, 16, 400, 23, 402, 23, 408, 11, 440, 18, 19

a. +sınta, t. +sınta Cev.Ay., 414, 12, 13, 432, 17, 18, Şin.Kip., 186, 187

a.+sız, t. +sız Cev.Ay., 192, 1, 361, 1, 437, 7, 444, 2, Jam.K.P., XXXIII, 6, Bang.Gab.Ar.Seyük., 262, Şin.Mayt., 67, 68, 38, 48

a +sızın, t. +sızın Bang.Gab.Ar.Seyük., 370, Le Coq.Manic.III., 42

adalıg tıdıglıg: tehlikeli, engelli

a., t. Cev.Ay., 120, 9

adasız tudasız busuşsuz kadgusuz: kazasız, belasız, dertsiz, kaygıs

a. +ın, t. +ın, b. +ın, k. +ın Le Coq.Manic.III., 36

adaş böşüg: arkadaş, hısım

a., b. Mül.Muk., 55, 64

adaş iş: arkadaş, eş

a +ing, i. +ing Mül.Muk., 62

adın adın: ayrı ayrı

a., a. Cev.Ay., 259, 12, 260, 13, Şin.Mayt., 66, 5

adın adınaguka: başka, başka kimseler

a., a. Cev.Ay., 221, 24

adın- mungad-: şaşırmaq, hayret etmek

a. -tılar, m. -tılar Cev.Ay., 16, 18, 19

a. -u, m. -u Cev.Ay., 391, 12

adın öngi: ayrı, farklı

a., ö. Cev.Ay., 32, 20, 335, 6

a., ö. +lerte Cev.Ay, 32, 21

adın yat: yabancı, bilinmeyen

a., y. Cev.Ay., 403, 13

adınçığ mungadınçığ: olağanüstü, şaşkırtıcı

a., m.Sem.H.T.B., 284, Bang-Gab.Tür.V B, 9, Le

adır- üdür-: ayırmak, ayırt etmek

a. -a, ü. -e Cev.Ay., 540, 6, 7, 615, 5

a.- mak, ü. -mek Cev.Ay., 335, 5, 6

a. -makı, ü. -meki Cev.Ay., 52, 22, 23

a. -maz, ü. -mez Cev.Ay., 67, 7, 8, 654, 1

a. -ıp, ü. -üp Cev.Ay., 335, 9

adırt üdür: fark, ayrıcalık

a., ü. Cev.Ay., 264, 21, 334, 3

a. +ın, ü. +in Cev.Ay., 596, 20

adırtlıg belgölük: kesin, belli

a., b. Cev.Ay., 332, Sem.Ins., 196

adırl- yiril-: ayrılmak, bölünmek

a. -galı, y. -geli Gab.H.T.B., 2039

adruk adruk : ayrı ayrı

a., a. Cev.Ay., 34j, 13, 22, 37, 8, 39, 13, 40, 10, 42, 2, 49, 19, 50, 3, 4, 9, 10, 12, 21, 51, 18, 52, 8, 53, 13, 54, 8, 9, 59, 19, 64, 5, 67, 15, 70, 5, 11, 71, 19, 81, 8, 86, 22, 118, 6, 123, 13, 164, 20, 165, 16, 17, 183, 6, 7, 11, 12, 184, 21, 22, 23, 191, 8, 9, 197, 3, 201, 19, 205, 9, 213, 8, 24, 236, 10, 242, 22, 253, 14, 15, 257, 10, 299,

2, 3, 310, 8, 9, 312, 12, 18, 313, 5, 318, 12, 319, 17, 324, 17, 18, 328, 6, 339, 10, 18, 364, 12, 380, 8, 24, 384, 18, 389, 5, 416, 7, 420, 10, 427, 5, 434, 6, 7, 436, 12, 464, 18, 473, 2, 495, 9, 514, 7, 8, 519, 8, 520, 6, 529, 6, 552a, 22, 574, 21, 651, 23, Jam.K.P., II, 7, Şin.Kip., 183, Bang.Gab.Ar.Seyük., 151, 163, 168, 174, 177, 183, 246, Le Coq.Huas., 226, 228, Şin.Mayt., 37, 3, 4, 53, 13, 55, 28, 67, 11, 12, 71, 51, 81, 22, 107, 22

agar tsuy ayag: kötü, fena

a., t., a. Bang-Gab.Tür.IV A, 50, agar t., ayıg Ban-Gab.Tür.V A, 37

agı barım: hazine, servet

a., b. Cev.Ay., 525, 21, 543, 20, Jam.K.P., VII, 6, 9, IX, 2, Şin.Kip., 46,

agılık bölük: hazine, hisse

a. +larning, b. +lerning Cev.Ay., 270, 10, 273, 22, 23

agılık kıznak: hazine, servet

a. +ım, k. +ım Cev.Ay., 121, 18

a. +ları, k. +ları Cev.Ay., 118, 14, 15

agılık sang: hazine, servet

s. < Çin. ts'ang

a. +ım, s. +ım Cev.Ay., 519, 2

agınçsız evrilençsiz: sağlam, sarsılmaz

a., e. Cev.Ay., 428, 23, 429, 1

agir ayag: şeref, itibar

a., a. Cev.Ay., 34k, 14, 36, 22, 103, 6, 627, 18, 146, 13, 176, 9, 10, 178, 11, 201, 22, 249, 18, 300, 9, 315, 9, 10, 337, 21, 355, 16, 360, 15, 16, 393, 15, 413, 20, 21, 22, 414, 1, 3, 417, 6, 418, 17, 21, 419, 2, 422, 9, 424, 11, 426, 17, 441, 16, 442, 2, 443, 3, 445, 2, 446, 2, 10, 454, 10, 456, 9, 484, 16, 17, 496, 23, 506, 20, 519, 4, 528, 8, 539, 15, 16, 570, 19, 20, 571, 9, 574, 6, 587, 17, 663, 15, 16, Sem.H.T.B., 204, 303, Sem.Ins., 62, 205, 358, 359, Şin.Mayt., 50, 28, 95, 8

a., a. +ıg Cev.Ay., 453, 3

a., a. +ımka Cev.Ay., 101, 6

a., a. +ın Gab.H.T.B., 2044, agar, a. +ın Mül.Çaş., 100, Mül.May., 22

a., a. +lıg Sem.Ins., 127

a. +lıg, a. +lıg Cev.Ay., 403, 12, 13, Sem.Ins., 190

a. +sız, a. +sız Sem.Ins., 132, 133

agır ayamak: şeref, saygı

a., a. Cev.Ay., 566, 14, Şin.Mayt., 104, 14

a., a. +ın Cev.Ay, 36, 18, 94, 15, 16, 372, 6, 391, 9, 406, 14, 15, 450, 1,
467, 13, 468, 6, 469, 6, 7, 24, 470, 19, 20, 471, 14, 489, 4, 513, 2, 3, 520,
7, 8, 527, 19, 538, 16, 17, 546, 17, 668, 9, 669, 5, 18, 674, 22, 23,

Gab.H.T.B., 1824, 1825, Şin.Mayt., 24, 5, 94, 6

agır ayıg: kötü, fena

a., a. Cev. Ay., 26, 15, 93, 14, 96 ,22, 118, 104, 19, 109, 8, 132a, 9, 137, 22,
138, 10, 11, 20, 139, 1, 9, 12, 15, 17, 22, 126, 7, 140, 4, 5, 8, 9, 13, 141, 3, 10,
11, 13, 142, 1, 146, 17, 23, 148, 11, 175, 5, 191, 12, 648, 23, Şin.Mayt., 71, 40

agır tsuy irinçü ayıg: kötü fena

t. < Çin. tsui

a., t., i., a. Cev.Ay. 24, 1, 185, 3

agır tsuy irinçü: kötü, fena

t. < Çin. tsui

a., t., i. Bang-Gab.Tür.IV A, 40, Bang-Gab.Tür.IV b, 39

agır ulug: ağır, ulu

a., u. Cev.Ay., 445, 3, 4, 537, 15, 652, 6, 7, Gab.H.T.B., 1811, 2049, Sem.In.s,
547, 952, 953

agırla- aya-: hürmet etmek, saygı göstermek

a.-guluk, a. -guluk Cev.Ay., 654, 23, 655, 1

agır ig: ağrı, hastalık

a., i. Cev.Ay., 591, 9

agır tikig ig toga: ağrı, kaşıntı, hastalık

a., t., i., t. Cev.Ay., 590, 18

agtarıl- tönğderil-: dönderilmek, çevrilmek

a. -u, t. -ü Cev.Ay., 601, 11, 12

agtın- in-: çıkmak, inmek

a. -urlar, i. -erler Cev.Ay., 365, 22

agu yilvi kömen: zehir, sihir, büyü

y. < Moğ. cilbi / cilvi

a. +n, y. +n, k. +in Şin.Mayt., 81, 43

ak- barın-: akmak, boşanmak

a.-ar, b. -ur Şin.Mayt., 61, 10

akıglıg akıgsız : akıcı, sabit

a., a. Cev.Ay., 303, 22, 304, 7, Se.Öz., 97a, 14, 15, 16, 97b, 4, 8, 9, 98a, 4, 99a, 6

a., a. +ıg Cev.Ay., 273, 13

akıglıg ürlüksüz: geçici, sabit olmayan

a., ü. Cev.Ay., 34p, 14

akıgsız ürlüklüg: sabit, geçici olmayan

a., ü. Cev.Ay., 34p, 15

akıl- kudul-: akmak, dökülmek

a. -maz, k. -maz Sem.Ins., 670

akru akru: yavaş yavaş

a., a. Şin.Mayt., 90, 23

aksak çolak: aksak, sakat

a., ç. Cev.Ay., 300, 10

aktur- öntür-: yükselmek, çıkmak

a. -tı, ö. -ti Le Coq.Manic.I., 13

al altag tev kür: hile, aldatma

a. +ın, a. +ın, t. +in, k. +in Mül.Çaş., 168, 169

al altag: hile, aldatma

a., a. Cev.Ay., 9, 9, 34ı, 3, 4, 34i, 9, 61, 8, 205, 21, 211, 13, 212, 7, 9, 10, 217, 22, 258, 1, 21, 261, 22, 262, 1, 5, 9, 263, 12, 16, 19, 268, 16, 20, 23, 269, 12, 13, 14, 15, 19, 21, 279, 12, 14, 17, 20, 322, 17, 363, 20, Gab., 1918, Le Coq.Manic.III., 48, Se.Öz., 100a, 15

a., a. +da, Cev.Ay., 211, 23, 212, 2, 4, 5, 647, 17

a., a. +ı Se.Öz., 100b, 1

a., a. +ları Cev.Ay., 37, 8, 317, 5

a., a. +ların Sem.Ins., 162

a., a. +lığı Cev.Ay., 679, 4

a. +ı, a. +ı Se.Öz., 100b, 4

a. +ın, a. +ın Cev.Ay., 38, 6, 211, 18, 168, 169, Sem.Ins., 203, 204

a. +sız, a. +sız Cev.Ay., 394, 12

al çeviş: yol, yordam

a., ç. Cev.Ay., 193, 22, Şin.Kip., 187, Bang.Gab.Ar.Seyük., 265

a. +ı, ç. +i Şin.Kip., 99, 100

a. +ın, ç. +in Şin.Kip., 98, Bang.Gab.Ar.Seyük., 20

al- elt-: almak, getirmek

a.-ıp, e. -ıp Sem.Ins., 195

al- yungla-: almak, kullanmak

a. -tımız, y. -dımız Ban.Gab.Tür.IV A, 44

alangur- kogşa-: zayıflatmak, zayıflamak

a. -miş, k. -miş Cev.Ay., 118, 5

alış biriş: alış veriş

a., b. Şin.Mayt., 61, 25

a. +sız, b. +sız Se.Öz., 106a, 3

alkat- kötrül-: methettirmek, yükseltirmek

a. -miş, k. -miş Cev.Ay., 682, 20

alkın- egsü-: yok olmak, eksilmek

a. -maksız, e. -meksiz Cev.Ay., 338, 5

alkın- isil-: yok olmak, eksilmek

a.-maksız, i. -meksiz Cev.Ay., 338, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 19, 20, 22, 24

alkın- sön- amrıl-: yok olmak, dinmek

a. -ur, s. -er, a. -ur Bang.Gab.Ar.Seyük., 76

alkın- tüke-: yok olmak, bitmek

a. -taçı, t. -deçi, Cev.Ay., 163, 6, 7

a. -mazlar, t. -nmezler Sem.Ins., 140

alkınçsız tüketinçsiz: tükenmez, sonsuz

a., t., Cev.Ay., 163, 4, 5, 172, 13, 504, 11, 680, 24

alkınçsız üküş: tükenmez, çok

a., ü. Sem.Ins., 343

alkınçsız ülgüsüz: tükenmez, sayısız

a., ü. Bang.Gab.Ar.Seyük., 376

alkınmaksız tüketeksiz: bitmeksiz, tükenmeksiz

a., t. Cev.Ay., 154, 8, 9, 160, 9

alkış ötüğ: dua, niyaz

a. +ımız, ö. +ümüz Le Coq.Huas., 216

alku barça: hepsi, bütün

a., b. Cev.Ay., 203, 9, 507, 4, 5, 529, 16, 566, 5, 665, 14, 15

a. +gun, b. Cev.Ay., 396, 21, 22

a.+ka, b. Cev.Ay., 153, 14, 155, 4, 651, 7

a.+nı, b. Cev.Ay., 118, 16, 170, 8, 9, 172, 21, 447, 3, 4, 508, 17, 534, 10

a. +ka, b. +ça Cev.Ay., 123, 14, 15

a. +nung, b. +ning Cev.Ay., 116, 23, 117, 1

alku kamag: bütün, hepsi

a. , k., CevAy., 32, 12, 13, 33, 10, 11, 34, 12, 34n, 17, 23, 132b, 1, 133, 8,

alku tüketi: tamamı, bütün

a., t. Şin.Kip., 87

alp ağır: güç, ağır

a., a. Cev.Ay., 397, 14

alp emgek: güç, zahmet

a. +ın, e. +in Şin.Mayt., 57, 12, 72, 5, 85, 22, 23

a. +ınta, e. +inte Cev.Ay., 414, 12

alp katıg: cesur, sağlam

a., k. Cev.Ay., 232, 16, 234, 18, 21, 235, 9, 14, Mül.Çaş., 83

altun kümüş erdini yinçü: altın, gümüş, mücevher, inci

e. < Skr. ratna

a. +ın, k. +in, e. +n, y. +n Şin.Mayt., 104, 21, 22

altun kümüş: altın, gümüş

a. k. Cev.Ay., 70, 6, 81, 5

a. +ın, k. +in Şin.Mayt., 28, 19, 29, 3

a. +ların, k. +lerin Cev.Ay., 250, 23, 24

a. +lug, k. +lüg Sem.Ins., 846, Şin.Mayt., 31, 27, 55, 33

amil yabaş: sakın, yavaş

a., y. Bang-Gab.Tür II TD., 57

amra- sev-: ilgi duymak, sevmek

a. –yurlar, s. –erler Cev.Ay., 556, 5

amrak ayaglığı: sevgili, saygılı

a., a. Cev.Ay., 446, 18, 526, 6, 7

amran- kirtgün-: sevmek, inanmak

a.–tı, k. –tiler Bang-Gab.Tür. II TM., 85

amrıl- turul-: sakinleşmek, durulmak

a. –maz, t. –maz Cev.Ay., 290, 16

a.- mış, t. –miş Cev.Ay., 205, 3, 4, 18, 19, 209, 10, 210, 10

amru üzüksüz: devamlı, sürekli

a., ü. Cev.Ay., 109, 7

ana ata: anne, baba

a., a. Cev.Ay., 551, 23, 552, 1

ança ança: biraz biraz

a., a. Cev.Ay. ,14, 22, Sem.Ins., 651, Şin.Mayt., 103, 31

ança munça: şöyle, böyle

a., m. Bang.Gab.Ar.Seyük., 262, Şin.Mayt., 59, 18, 111, 21

anı mını: onu, bunu

a. +lı, m. +lı Se.Öz., 103a, 1

anıg körsüz uduz: kötü, çirkin, uyuz

a., k., u. Bang.Gab.Ar.Seyük., 443

anıg yavlak: kötü, çirkin

a., y. Le Coq.Huas., 50

anta monta: şurada, burada

a., m. Cev.Ay., 625, 10, 11

anut- it-: hazırlamak, düzenlemek

a. –miş, i. –miş Cev.Ay., 431, 11, 12

ar- ezügle-: dolandırmak, kandırmak

a. –tım, e. –dim Cev.Ay., 135, 10

ar- yuv-: dolandırmak, aldatmak

a. –dılar, y. –dılar Şin.Mayt., 75, 39, 40

arhant dıntar: aziz, dindar

a. < Skr. arhant

a., d., Şin.Mayt., 2, 10, 16, 23, 29, 34, 42, 43, 49

a., d. +larıg Cev.Ay., 134, 14

arhant tıtsu: aziz, öğrenci

a.< Skr. arhant, t. < Çin. ti tzü

a., t. +larıngız Cev.Ay., 655, 23, 656, 1

arı- açıl-: temizlenmek, açılmak

a. –dı, a. –dı Bang.Gab.Ar.Seyük, 223, 433

arı- alkın-: silinmek, yok olmak

a. –ıp, a. –ıp Cev.Ay., 24, 8

a. –sun, a. –sun Cev.Ay., 24, 2, 138, 12, 139, 1, 2, 4, 16

a. –zun, a. –zun Bang-Gab.Tür.IV B, 40, 66

arı- süzül-: temizlenmek

a. –mak, s. –meki Cev.Ay., 76, 8, 9

a. –mak, s. –mekke Cev.Ay., 63, 8, 9

a. –miş, s. –miş Cev.Ay., 63, 7, 8, 74, 19, 76, 21, 77, 8, 9, 10

a. –nmak, s. –mekke Cev.Ay., 334, 5, 6

a. –sar, s. –ser Cev.Ay., 67, 6

a. –yu, s. –ü Cev.Ay., 284, 25

arıl- keder-: temizlemek, gidermek

a.–ıp, k. –ıp Sem.Ins., 40

arıg arıg: temiz, temiz

a., a. Şin.Mayt., 65, 9

arığ edgü: temiz, iyi

a., e. Sem.Ins., 435

a. +ın, e. +sin Cev.Ay., 303, 24

arığ kkirsiz: temiz, kirsiz

a., k. Cev.Ay., 678, 15

arığ saka: orman, koru

a. +ka, s. +ka Cev.Ay., 630, 22

arığ silig: temiz pak

a., s. Cev.Ay., 144, 15, 16, 488, 1, 574, 17, Sem.Ins., 343, 344

a. +ın, s. +in Sem.Ins., 387, 472, 473

arığ simek: orman, koruluk

a., s. Şin.Mayt., 40, 2

a., semek Cev.Ay., 517, 8, 608, 20, 617, 11

a., s. +te Mül.Dan., 55

a. +da, s. +de Mül.Muk., 20, 114

a. +daki, s. +teki Mül.Muk., 25

arığ süzük yazınçsız: temiz, günahsız

a. -+ın, s. +in, y. +ın Cev.Ay., 221, 2, 3

arığ süzük: temiz, duru

a., s. Cev. Ay., 34c, 18, 41, 2, 45, 4, 46, 9, 49, 2, 63, 6, 64, 21, 69, 8, 71,

17, 74, 11, 12, 20, 75, 1, 5, 6, 12, 16, 76, 12, 78, 15, 18, 105, 3, 111, 13, 336,

137, 8, 124, 18, 141, 22, 142, 9, 144, 2, 144, 10, 169, 22, 172, 12, 13, 212,

15, 16, 20, 21, 213, 15, 244, 5, 11, 250, 14, 273, 11, 280, 13, 284, 6, 12, 18,

19, 25, 346, 16, 17, 347, 7, 19, 20, 353, 19, 354, 15, 358, 14, 497, 4, 571, 13,

645, 17, 653, 17, 659, 5, 9, Şin.Kip., 50, 51, Bang-Gab.Tür. IV A, 8, 9,

Bang-Gab.Tür.V A, 22, Sem.Ins., 747

a., s. +lerke Cev.Ay., 504, 21, 22

a. +ın, s. +in Cev.Ay., 34n, 18, 19, 20, 220, 10, 286, 10, 11, 297, 23, 317,

24a. +ınga, s. +inge Cev.Ay., 212, 16

arıg turug süzük: arı, duru, temiz

a., t., s. Le Coq.Manic.I., 27

arıg turug yazınçsız: temiz, duru, günahsız

a., t., y Bang.Gab.Ar.Seyük., 242

arıg turug: arı, duru

a., t., Cev.Ay., 121, 3, 124, 5, 134, 14, 155, 23, 431, 12, 495, 20, Şin.Kip,
193, 197, Bang.Gab.Ar.Seyük., 136, Şin.Mayt., 27, 15, 69, 39, Le
Coq.Manic.I., 24, Le Coq.Manic.III., 38, 39

a. +ın, t. +ın Le Coq.Manic.III., 21

arıg yangı: temiz, yeni

a., y. Cev.Ay., 519, 5, 535, 5

arıg yürüng: temiz, ak

a., y. Cev.Ay., 33, 9

arıgsız yablak: pis, kötü

a., y. Le Coq.Manic.I., 5

arıt- süz-: temizlemek, arıtmak

a. -ur men, s. -ür men Cev.Ay., 26, 16

arkuru turkuru: öteye, beriye

a., t. Cev.Ay., 619, 13, 133, 21, 631, 17

arşlan bars böri: arşlan, pars, kurt

a +lı, b. +lı, b. +li Cev.Ay., 490, 14

art basut: yardım, destek

a., b. Cev.Ay., 409, 11, 12, 440a, 21, 504, 11

arta- alkın-: mahvolmak, bozulmak

a. -maz, a. -maz Cev.Ay., 34ı, 16

arta- bozul-: bozulmak, çürüme

a. -dı, b. -tı Cev.Ay. 613, 7

a. -madın, b. -madın Cev.Ay., 67, 11, 12

a. -mak , b. -mak Cev.Ay., 613, 5, 6

a. -maksız, b. -maksız Cev.Ay., 55, 21, 22

- a. –maz, b. –maz Bang.Gab.Ar.Seyük., 136,
a. –yur, b. –ur Şin.Mayt., 2, 3
- arta- isil-: bozulmak, eksilmek
a. –mak, i. –mek Cev.Ay., 559, 17
- arta- tegşil-: bozulmak, değişikliğe uğramak
a. –mışı, t. –mişi Sem.H.T.B., 471
- arta- yokad-: bozulmak, yok olmak
a. –maz, y. –maz Cev.Ay., 464, 6
- artat- ayama- açınma-: mahvetmek, özen göstermemek
a.–tımız, a. –dımız, a. –dımız Şin.Mayt., 69, 15, 16
- artat- boz-: harap etmek, bozmak
a. –galı, b. –galı Cev.Ay., 408, 19
- artuksuz eksüksüz: yalansız, eksiksiz
a., e. Se.Öz., 100a, 2
- artuksuz yangluksuz köni kirtü: yalansız, doğru
a., y., k. ,k. Cev.Ay., 659, 3, 4
- aru- sız- ulı-sıkta-: yorgun düşmek, bitap olmak, inleme
a. –yu, s. –a, u. –yu, s. –yu Şin.Mayt., 105, 12, 13
- as- üklit-: çoğaltmak, arttırmak
a. –a, ü. –ü Cev.Ay., 521, 4, 5
a. –dım, ü. –dim Cev.Ay., 136, 20
a. –ıp, ü. –ip Cev.Ay., 438, 11
a. –mış, ü. –miş Cev.Ay., 607, 18
- as- üste-: çoğaltmak
a. –a, ü. –yü Cev.Ay., 457, 11, 474, 3
a. –ıp, ü. –p Cev.Ay., 416, 18, Şin.Mayt., 82, 5, 84, 35
a. –mak, ü. –mek Cev.Ay., 266, 7
- asgançula- tagunla-: iki yüzlülük etmek, yataklık etmek
a.–dımız, t. –dımız Bang-Gab.Tür.IV A, 72
- asıg edgü: fayda, iyi
a.+ka, e. +ke Cev.Ay., 431, 9

asıg mengi: fayda, huzur

a. +lıg, m. +lig Cev.Ay., 547, 58

asıg tusu: fayda, kazanç

a., t., Cev.Ay., 3, 8, 23, 2, 3, 4, 34i, 10, 34j, 7, 11, 34s, 20, 34ş, 16, 40, 12, 42, 4, 5, 43, 17, 49, 9, 10, 12, 14, 16, 61, 8, 9, 64, 9, 89, 17, 115, 2, 3, 184, 22, 190, 3, 4, 191, 8, 21, 195, 10, 196, 3, 15, 206, 9, 207, 8, 209, 1, 2, 213, 20, 224, 13, 15, 16, 19, 230, 3, 232, 19, 235, 18, 21, 23, 24, 236, 9, 14, 245, 22, 257, 8, 268, 4, 15, 279, 13, 14, 288, 8, 13, 289, 9, 10, 15, 16, 293, 6, 294, 2,306, 7, 12, 18, 324, 15, 16, 327, 16, 363, 2, 373, 5, 15, 399, 23, 400, 16, 23,402, 19, 404, 14, 430, 22, 461, 10, 481, 6, 497, 10, 527, 8, 547, 13, 549, 22,611, 14, 15, 19, 646, 18, 649, 5, 654, 14, 657, 9, 661, 11, 667, 3, Jam.K.P., XXI, 5, 6, XXIV,7,XXXV, 4, XLVIII, 2, 3, Şin.Kip., 3, 99, 150, 151, 152, 165, 170, Bang.Gab.Ar.Seyük., 245, 248, 295, 355, 366, 367, 392, 395, 456, Sem.Ins., 475, Şin.Mayt., 19, 3, 58, 4, 9, 11, 38, 52, 57, 5, 20, 34, 36, 52, 8, 25, 54, 12, 58, 33

a., t. +lar Cev.Ay., 91, 3, 9, 197, 4

a., t. +larıg Cev.Ay., 87, 7, 420, 11

a., t. +lug Cev.Ay., 51, 18, 19, Şin.Mayt., 5, 56, 104, 12, 13

a. +ı, t. +sı Şin.Kip., 95, 96

a. +ınga, t. +sınga Şin.Mayt., 32, 8

a. +lıg, t. +lug Cev.Ay., 91, 15, 16, 132b, 15, Şin.Mayt., 23, 36

a. +ka t. +ka Cev.Ay., 341, 14, 437, 12, 612, 2, Şin.Mayt., 69, 41

asıgılıg edgölüg: fayda, iyilik

a. +ın, e. +ün Cev.Ay., 207, 3, 4

asııl- küçet-:kuvvetlenmek, güçlenmek

a.–gay, k. –gey Cev.Ay., 89, 20, 21

asııl- koramak: çoğalmak, azalmak

a. +ın, k. +ın Cev.Ay., 245, 16, 17

asııl- ökli-: çoğalmak, artmak

a. –dı, ö. –di Şin.Mayt., 89, 47

a. –madın, ö. –medin Bang-Gab.Tür.IV B, 44, 45

a. –ur, ö. –yürler Şin.Mayt., 44, 9

asıl- üstel-: artmak, çoğalmak

a. –galı, ü. –geli Cev.Ay., 413, 4

a. –gay, ü. –gey Cev.Ay., 436, 4

a. –ıp, ü. –ip Cev.Ay., 192, 3, 198, 4, 413, 13, 528, 19, 684, 17, 21

a. –ur, ü. –ür Cev.Ay., 194, 18, 412, 16, 17

asıl- üstel-: çoğalmak, artmak

a. –gay, ü. –gey Cev.Ay., 126, 10, 415, 8, 9

a. –ıp, ü. –ip Cev. Ay., 531, 1

a. –ur, ü. –ür Cev.Ay., 588, 5

aş içgü suvsuş: yiyecek, içecek

a., +ıg, i., +üg, s. +ug Cev.Ay., 590, 9, 10

aş içgü: yiyecek içecek Cev. Ay.

a., i., Cev.Ay., 4. 14, 5, 6, 80, 19, 102, 17, 119, 13, 478, 9, 516, 13, 520, 9, 525, 22, 543, 21, 558, 17,610,17, 611, 3, 613, 3, Sem.H.T.B., 270, Bang.Gab.Ar.Seyük., 266, 268, 333, Şin.Mayt., 12, 7, 50, 8, 72, 20, 99, 5, 112, 20, 22

a. i. +ler Cev.Ay., 445, 1, 520, 6, 7

a., i. +lerig Cev.Ay., 135, 14

a., i. +sin Şin.Mayt., 72, 31

a., i. +üg Cev.Ay., 520, 11, 12, 526, 10, 591, 19, Şin.Mayt., 72, 50, 51

a. +ıg, i. +üg Cev.Ay., 592, 1, Şin.Mayt, 71, 58

aş içkü: yiyecek, içecek

a., i. Jam.K.P., LXXI, 6, Le Coq.Huas., 56, Le Coq.Manic.I., 16

a. +ıngız, i. +üngüz Mül.Dan., 117

a. +ka, i. +ke Le Coq.Manic.I., 16

aş suv: yiyecek, içecek

a. +ın, s. +ın Jam.K.P., LXXV, 7

a. +sız, s. +suz Şin.mayt., 112, 18

aş suvsuş: yiyecek-içecek

a., s. +lar Cev.Ay., 588, 8, 9

a+ın, s. +ın Cev.Ay., 156, 2, 361, 20, 21, 441, 1

aş ton: yiyecek, giyecek

a., t. Şin.Mayt., 75, 54

a. +ka, t. +ka Cev.Ay., 578, 2, 3

aş yimiş: yiyecek, yemiş

a., y. Cev.Ay., 592, 5

at adgır: at, aygır

a., a. Cev.Ay., 555, 8

at koyn: at, koyun

a., k. Cev.Ay., 490, 15

at kü: ad, şöret

a., k. Şin.Mayt., 54, 20, 21, Cev.Ay., 358, 22, 23, 359, 3, 486, 23, 567, 12, 13

a., k. +ke Cev.Ay., 551, 1

a. +ı, k. +si Cev.Ay., 564, 15, Şin.Mayt., 13, 18

a. +ı, k. +si Cev.Ay., 599, 8

a. +ın, k. +sin Şin.Mayt., 13, 24

at sav söz: isim, söz

a. +ıg, s. +ıg, s. +üg Cev.Ay., 389, 6

at yanga: at, fil

a., y. Cev.Ay., 323, 4

a., y. +da Cev.Ay., 385, 21

a. +lar, y. +lar Şin.Mayt., 110, 2

a. +ların, y. +ların Cev.Ay., 250, 23, 24

ata kang: ata, baba

a., k. Cev.Ay., 682, 14

a., k. +larka Cev.Ay., 678, 21

a. +m, k. +ım Cev.Ay., 587, 20, 21

ata- yükün-: ad vermek, ululamak

a. –sar, y. –ser Cev.Ay., 539, 15

atkan- yapşın-: yapışmak, bağlanmak

a. –mak, y. –mak Cev.Ay., 109, 14, 291, 1, 376, 16

a. –maksız, y. –maksız Cev.Ay., 384, 2, 3, 387, 20

a. –mayukın, y. –mayukın Cev.Ay., 389, 3, 4

a. –mazlar, y. –mazlar Cev.Ay., 388, 2

atlıg külüg belgölüg: adlı, şöretli, belli

a., k., b. Le Coq.Manic.III., 20

atlıg yüzlüg: adlı, ünvanlı, önemli kişi

a., y. +ke Jam.K.P., XII, 5

a. +ı, y. +i Jam.K.P., XX, 3

avant tıltag: sebep

a. < Skr. anbant

a., t. Cev.Ay., 24, 18, 309, 14, 411, 22, 438, 2, 463, 8, 9, 539, 19, 666, 14, 15

a., t. +dın Cev.Ay., 537, 21

a., t. +ın Cev.Ay., 540, 20, 21, 549, 3, 4

a., t. +larka Cev.Ay., 230, 3

a. +ın, t. +ın Cev.Ay., 67, 19

a. +lar, t. +lar Cev.Ay., 382, 23

a. +larning, t. +larning Cev.Ay., 374, 20, 21

a. +lartın, t. +lartın Cev.Ay., 374, 14, 15, 16, 17, 375, 4, 377, 2, 3

a. +sızın, t. +sızın Cev.Ay., 281, 22

aya- açın-: saygı göstermek, özen göstermek

a. –mış, a. –mış Cev.Ay., 422, 12, 13

a. –sar, a. –sar Cev.Ay., 423, 18

aya- ağırla- tapın- udun-: saygı göstermek, hizmet etmek

a.–yu, a. –yu, t. –u, u. –u şin.Kip., 152, 153

aya- ağırla- tapın-: saygı göstermek, hizmet etmek

a. –sar, a. –sar, t. –sar Cev.Ay., 671, 23

a. –yu, a. –yu, t. –u Cev.Ay., 666, 17

aya- ağırla-: saygı göstermek, hürmet etmek

a. –dı, a. –dı Sem.h.T.B., 103

a. –galı, a. –galı şin.Mayt., 90, 3

a. –guluk, a. –guluk Cev.Ay., 90, 7

a. –mak, a. –mak Cev.Ay., 103, 1, şin.Mayt., 40, 07

- a. –masar, a. –masar Cev.Ay., 432, 23
- a. –miş, a. –miş Cev.Ay., 24, 23, 24, 402, 14
- a. –p, a. –p Cev.Ay., 334, Şin.Mayt., 40, 0,4, 05
- a. –sar, a. –sar, Cev.Ay., 176, 21, 22, 403, 10, 11, 407, 6 , 412, 21,
Şin.Mayt., 54, 4
- a. –sarlar, a. –sarlar Cev.Ay., 410, 10, 11
- a. –sunlar, a. –sunlar Cev.Ay., 435, 19, 20, 440, 1, 2, 526, 12, 530, 11, 12
- a. –tgay, a. –tgay Cev.Ay., 408, 3, 4
- a. –tmış, a. –tmış Cev.Ay., 607, 15, 16
- a. –yu, a. –yu Cev.Ay., 34k, 3, 72, 5, 80, 22, 88, 22, 192, 8, 397, 21, 403,
7, 8, 407, 20, 500, 21, 22, 513, 10, 11, 665, 12, 666, 21, 667, 14, Şin.Kip.,
72, Bang.Gab.Ar.Seyük., 53, 74, 114, 132, 367, Sem.Ins., 759, Şin.Mayt.,
2, 60, 3, 54, 5, 60, 61
- a. –yur, a. –yur Cev.Ay., 192, 18, 19, 397, 16, 20, Sem.H.T.B., 101
- a. –yur, a. –yurlar Bang.Gab.Ar.Seyük., 144
- a. –yur men a. –yur men Cev.Ay., 531, 15, 16
- aya- çilte-: saygı göstermek, hürmet etmek
- a. –gıngız, ç. –kingiz Gab.H.T.B., 2074, 2075
- a. –guluk, ç. –gülük Cev.Ay., 195, 21
- aya- sev-: saygı göstermek, sevmek
- a. –mişka, s. –mişke Cev.Ay., 556, 9, 10
- ayag çilteğ: saygı, itibar
- a., ç. Cev.Ay., 444, 5, Şin.Mayt., 35, 15, 16, 51, 52
- a., ç. +ke Şin.Mayt., 51, 7, 8
- a. +ın, ç. +in Şin.Mayt., 59, 11
- ayagka tegimlig: itibarlı, hürmetli
- a., t., Cev.Ay., 34b, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 20, 34k, 6, 37, 2, 84,
1, 9, 85, 1, 2, 8, 86, 11, 94, 19, 100, 12, 118, 174, 7, 202, 2, 3, 335, 22,
341, 5, 350, 4, 378, 15, 16, 390, 15, 16, 391, 24, 392, 1, 397, 3, 4, 399,
9, 403, 2, 406, 17, 407, 16, 17, 408, 5, 414, 19, 423, 11, 430, 17, 433,
14, 435, 6, 436, 5, 437, 15, 16, 439, 19, 440a, 15, 444, 8, 445, 21, 447,

14, 448, 20, 21, 455, 21, 459, 9, 460, 5, 467, 14, 15, 468, 8, 20, 469,
 17, 470, 2, 3, 22, 473, 21, 474, 23, 479, 17, 18, 489, 8, 507, 10, 11,
 513, 4, 514, 19, 20, 518, 15, 523, 12, 20, 527, 22, 530, 17, 531, 10,
 534, 8, 538, 19, 540, 1, 542, 16, 17, 546, 19, 606a, 12, 606b, 11, 658,
 6, 661, 22, 663, 6, 670, 8, Sem.H.T.B., 552, 685, 725, 772, 773, 797,
 805, 806, A, 16, Mül.Çaş., 287, 288, Bang-Gab.Tür.IV B, 29,
 Şin.Mayt., 3, 37, 8, 5, 6, 17, 15, 17, 19, 21, 21, 16, 18, 24, 2, 26, 16,
 33, 23, 32, 58, 59, 38, 41, 42, 39, 40, 7, 44a, 9, 10, 49, 11, 51, 34, 35,
 52, 27, 28, 55, 10, 64, 4, 70, 14, 15, 71, 38, 72, 26, 74, 32, 43, 44, 78,
 10, 81, 20, 91, 3, 4, 92, 15, 100, 9, 103, 13, 14, 39, 105, 19, Se.Öz.,
 104a, 14, 18, 110a, 14, 119b, 3
 a., t. +ke Cev.Ay., 112, 23, 372, 14, 15
 a., t. +ler Se.Öz., 102a, 13, 14
 a., t. +larning Cev.Ay., 109, 2

ayagu körgü: saygı, görgü

a.+luk , k. +lük Cev.Ay., 125, 2

ayaş- amraş-: saygı, sevgi göstermek

a. –daçı, a. –daçı Cev.Ay., 195, 14

ayıg irinç yarlıg: fena, kötü

a., i., y. Şin.Kip., 185

ayıg yavız çulvu: kötü, küfür

a., y., ç. Sem.,Ins., 315, 316

ayıg yavız: kötü, fena

a., y. Cev.Ay., 119, 20, 141, 6, 561, 18

ayıg yavlak körksüz: kötü, çirkin

a., y., k. Şin.Mayt., 74, 34, 35

ayıg yavlak: kötü, berbat

a., y. Cev. Ay., 133, 15, 144, 16, 551, 10, Şin.Mayt., 48, 16, 17, 64, 9, 71,
 21, 79, 12, 13, 32 80, 24, 83, 9

ayıgla- tan-: kötölemek, aşağılamak

a. –dim, t. –tim Cev.Ay., 134, 11, 12

ayıglamaksız çulvusuz: kötölemeksiz, küfürsüz

a., ç. Cev.Ay., 147, 11, 12, 148, 2

aymançsız korkınçsız: çekincesiz, korkusuz

a., k. Şin.Mayt., 23, 21

az- mun-: azmak, yoldan çıkmak

a. –miş, m. –miş Le Coq.Manic.III., 29

az nızvanı: arzu, tutku

a. < F. āz, n. < Soğ. nyzβ'ny

a., n. +g Cev.Ay., 163, 10

az övke: hırs, öfke

a., ö. Cev.Ay., 133, 18

a. +lı, ö. +li Cev.Ay., 103, 15

a. +sız, ö. +siz Şin.Mayt., 59, 31

azlan- kıvraklan-: kıskanmak, cimrilik etmek

a.–tım, k. –tım Cev.Ay., 136, 15

azlan- künile-: kıskanmak

a. –mamak, k. –memek Cev.Ay., 220, 4, 5

azu- egsü-: sızmak, eksilmek

a.–miş, e. –miş Cev.Ay., 379, 23

B

ba- bekle-: bağlamak, zincire vurmak

b. –miş, b. –miş Cev.Ay., 107, 17

ba- ula-: bağlamak, tutturmak

b. –maz, u. –maz Le Coq.Manic.III., 22

bag bokagu: bağ, köstek

b. +da, b. +da Bang.Gab.Ar.Seyük., 110

bag borluk: bağ, bahçe

b. +ın, b. +ın Şin.Mayt., 69, 13

bag bukagu kerig: bağ, köstek, işkence aleti

b. +da, b. +da, k. +de Şin.Mayt., 83, 11

bag çug: bağ, köstek

b., ç. Se.Öz., 106b., 1, 2

b. +ların, ç. +ların Cev.Ay., 165, 19, 20

bagır böşük: akraba, hısım

b., b. Bang.Gab.Ar.Seyük., 309

b. +ı, b. +i Bang.Gab.Ar.Seyük., 105, 124

baglıg tutuglug: bağlı, tutulu

b., t. Cev.Ay., 9, 18

bahşı kang: üstad, baba

b. < Çin. po shih

b. +mız, k. +ımızCev.Ay., 357, 6

bahşı nomçı: üstad, hoca

b. < Çin. po shih, n. < Soğ. nom

b. +sı, n. +sı Cev.Ay., 606b, 12

b. +sızın, n. +sızın Cev.Ay., 218, 7

bahşı tıtsı: öğretmen, öğrenci

b. < Çin. po shih, t. < Çin. ti tzü

b. +lı, t. +lı Cev.Ay., 276, 24, 277, 1

bahşı ulug: üstad, ulu

b. < Çin. po shih

b, +larıg, u. +larıg Cev.Ay., 300, 8

b.+larning u. +larning Cev.Ay., 136, 4

balık kent: şehir

k. < Soğ. Knδ

b., k. +leri Şin.Mayt., 29, 4, 5

balık suzak: köy, şehir

b.+lartakı, s. +lartakı Cev.Ay., 21, 3

balık uluş kent suzak: memleket, şehir, köy

k. < Soğ. knδ

b. +da, u. +da, k. +de, s.+da Cev.Ay., 479, 22

balık uluş: şehir, memleket

b., u. Cev.Ay., 434, 1, 586, 22, 587, 8, 597, 4, 5, 599, 6, 7, 12, Sem.Ins., 233,

Şin.Mayt., 32, 15, 16

b., u. +ka Cev.Ay., 515, 11, 584a, 3

b., u. +lug, Şin.Mayt., 50, 27

b., u. +ta Jam.K.P., LXXIV, 1, 2, Şin.Mayt., 40, 1

b., u. +takı Şin.Mayt., 40, 5

b., u. +ug Bang-Gab.Tür.IV B, 19, Şin.Mayt., 59, 55, 3

b. +dakı, u. +dakı Mül.Çaş., 105, 106

b. +ımın, u. +ımın Mül.Dan., 148, 149

b. +ımning, u. +umnung Mül.Çaş., 30, 31

b. +ımtakı, u. +takı Mül.Çaş., 62

b. +ın, u. +ın Cev.Ay., 415, 1

b.+ta, u. +ta Bang-Gab.Trü.V A, 82, 83

Bang.Gab.Ar.Seyük., 233, 266, Şin.Mayt., 9, 16, Le Coq.Manic.III., 21

b., u +ka Şin.Mayt., 13, 1

b. +sı, u. +ı Bang.Gab.Ar.Seyük., 101, 102

bar- kel-: gitmek, gelmek

b. –makın, k. –mekin Se.Öz., 103a, 5

bar- öl-: gitmek, ölmek

b.–ıglı, ö. –ıgli Bang.Gab.Ar.Seyük., 315

bar yok: var yok

b. ,y. Şin.Mayt., 66, 6

b. +ıg, y. +ıg Cev.Ay., 291, 20

b. +ın, y. +ın Cev.Ay., 622, 20, 633, 18, Se.Öz., 110b, 8

b. +lı, y. +lı Cev.Ay., 241, 1, 287, 7, 289, 4

barça tükel: tamamı, bütün

b., t. Sem.H.T.B., 42

b. +nı, t. Sem.H.T.B., 123

barça tüzü tüketi: tamamı, bütün

b. +nı, t., t. Cev.Ay., 205, 7

barça tüzü: tamamı, bütün

b.+ka, t. +ke Cev.Ay., 427, 3, 4

barmak kelmek: gitmek gelmek

b. +sız, k. +sız Cev.Ay., 34ö, 16

b. +sız, k. +sızli Cev.Ay., 34ö, 18, 1

bars ibriz arslan böri: pars, arslan kurt

b., i., a., b. +de Cev.Ay., 325, 19, 20, 326, 15, 16, 331, 22, 23

bas- küçsiret-: yenmek, güçsüzleştirmek

b. –mak, k. –mek Cev.Ay., 226, 4

b. –makları, k. –mekleri Cev.Ay., 226, 9, 10

basa basa: tekrar tekrar

b., b. Cev.Ay., 17, 22, 55, 9, 56, 1, 239, 17, 254, 19, 434, 17, Bang-Gab.Tür.V B,
70, Şin.Mayt., 5, 3, 43, 13, 79, 33, 84, 55, 56, 103, 35, 41

basınç ayınç: baskı, korku

b.+ın, a. +ın Cev. Ay., 226, 11, 227, 17, 18, 228, 23

basınçsız unçsuz: baskısız, minnetsiz

b., u. Şin.Mayt., 3, 18, 19

başsız boyunsuz: başsız, boyunsuz

b., b. Şin.Mayt., 78, 58

başsız közsüz: başsız, gözsüz

b., k. Şin.Mayt., 13, 2

bay barım: varlık, servet

b., b. Cev.Ay., 141, 16

b., b. +lıg Cev.Ay., 121, 15, 16, 515, 19, 20, 530, 6, 607, 11,
Bang.Gab.Ar.Seyük., 024

b. +ın, b. +ın Bang.Gab.Ar.Seyük., 313

bay mengi: zengin, rahat

b. m. +lıg Cev.Ay., 192, 5, 196, 17, 18, 341, 17, 514, 10, 567, 7

bedük ağır ulug: büyük, ağır, ulu

b., a., u. Cev.Ay., 426, 11

beg buyruk inanç: bey, amir, memur

b. +lerke, b. +larka, 1. +larka Cev.Ay., 195, 8, 9, 12, 13

beg er: bey, adam

b., e. Tal.Tek.Irk., 5

beg iş: bey, hanımefendi

b., i. Cev.Ay., 194, 9

b., i. +i Cev.Ay., 194, 14

b. +ig, i. +ig Cev.Ay., 192, 9, 20, 194, 19, 20

beg yutuz: karı koca

b., y. Bang.Gab.Ar.Seyük., 107, 108, 313

bek katıg kirtü: sağlam, gerçek

b., k., k. Cev.Ay., 520, 15

bek katıg: sağlam, kuvvetli

b., k. Cev. Ay., 11, 23, 12, 1, 15, 13, 34d, 25, 68, 11, 335, 190, 12, 13, 20, 21,207, 11, 473, 5, 534, 16, 537, 3, 577, 11, Şin.Mayt., 9, 34

bek yarp: sağlam, güçlü

b., y. Cev.Ay., 685, 16

bekiz belgülüg açuk adırtılg: açık, belli

b., b., a., a. Cev.Ay., 341, 4, 5

bekiz belgülüg: açık seçik

b., b. Cev.Ay., 341, 4, , 93, 5, 192, 15, 296, 8, Sem.Ins., 354, Se.Öz., 97b, 16

bekle- bukagula-: kilitlemek, bağlamak

b. -mek, b. -lamak Cev.Ay., 434, 10, 11

beksiz mengüsüz: zayıf, fani

b., m. Cev.Av., 613, 14

beksiz yarpsız: zayıf, gevşek

b., y. Cev.Ay., 614, 8

b. +in, y. +ın Cev.Ay., 292, 14

beküt- ornat-: sağlamlaştırmak, kalıcılaştırmak

b. -geli, o. -galı Cev.Ay., 237, 23, 24

belgü erig barıg: belge, yol, yordam

b. +si, e. +i., b. +ı Le Coq.Manic.III., 20

belgölüg odgurak: belirli, açık

b., o. Cev.Ay., 9, 5

belingle- busan-: irkilmek, dehşete kapılmak

b. –diler, b. –tılar Sem.H.T.B., 464, 465

belingle- tangla-: irkilmek, şaşırarak

b.–p, t. –p Sem.H.T.B., 827

berksiz mengisiz: güçsüz, geçici

b. +in, m. +in Şin.Mayt., 68, 12, 13

bı bıçgu: bıçak, kesici alet

b., b. Cev.Ay., 464, 3, 616, 19, Şin.Mayt., 75, 35, 78, 63, 84, 10, 113, 13

b., b. +lug Şin.Mayt., 84, 11

b., b. +n Cev.Ay., 555, 12, Şin.Mayt., 68, 27, 82,

b. +sız, b. +suz Cev.Ay., 196, 17, 18

b. +sızın, b. +suzın Cev.Ay., 90, 20,

bı bıçek: bıçak, kesici alet

b., b. Şin.Mayt., 74, 3

bıç- kes- tokı- sanç-: biçmek, kesmek, vurmak, dövmek

b. –ışurlar, k. –işürler, t. –şurlar, s. –ışurlar Şin.Mayt., 81, 59, 60

bıç- kes-: biçmek, kesmek

b. –ayın, k. –eyin Cev.Ay., 123, 5, 6

b. –ıp, k. –ip Cev.Ay., 370, 3

bıç- sanç-: doğramak, öldürmek

b. –galı, s. –galı Mül.Çaş., 90

bıç- uş-: biçmek, doğramak

b–ar, u. –ar Şin.Mayt., 72, 15

b. –ar, u. –arlar Şin.Mayt., 82, 35

b. –arlar, u. –arlar Şin.Mayt., 83, 36

b. –ıp, u. –ip Şin.Mayt., 112, 42, 43

bışrun- katıglan-: öğrenmek, gayret sarfetmek

b. –guluk, k. –guluk Cev.Ay., 341, 17

b. –u, k. –u, Cev.Ay., 168, 13

bışrun- öğren- tavrın- katıglan-: çalışmak, öğrenmek, gayret sarfetmek

b. –unlar, ö. –ingler, t. –inglar, k. –inglar Cev.Ay., 672, 8, 9

bışrun- öğretin-: çalışmak, öğrenmek

b. –ayın, ö. –eyin Cev.Ay., 105, 8, 9

b. –galı, ö. –geli Cev.Ay., 141, 19, 20, 394, 24, 395, 1

b. –guluk, ö. –gölük Cev.Ay., 256, 16, 391, 2, Bang-Gab.Tür.V B, 8

b. –madın, ö. –medin Cev. Ay., 136, 19

b. –mak, ö. –mek Cev.Ay., 309, 18

b. –mak, ö. –meklig Cev.Ay., 213, 1

b. –mış, ö. –miş, Cev.Ay., 214, 24, 25

b. –u, ö. –ü Cev.Ay., 39, 14, 15, 352, 10, 11, 378, 18

b. –up, ö. –ip Cev.Ay., 211, 6

b. –ur, ö. –ür Cev.Ay., 379, 4

b. –urlar, ö. –ürler Cev.Ay., 39, 14, 210, 7, 8, 250, 1, 251, 7, 8, 252, 23,

24, 255, 15, 257, 12, 13, 293, 9

bil- boşgun-: bilmek, öğrenmek

b. –miş, b. –mış Cev.Ay., e1, 7

bil- uk- ötkür-: bilmek, açıklamak

b.–tiler, u. –tılar, ö. –tiler Bang.Gab.Ar.Seyük., 462, 463

bil- uk-: bilmek, kavramak

b. –elim, u. –alım Bang.Gab.Ar.Seyük., 37

b. –geli, u. –galı Cev.Ay., 335, 4, 363, 15, 18, 388, 13, 389, 21, 390, 4, 10, 540, 8, Bang.Gab.Ar.Seyük., 401

b. –gölük, u. –guluk Cev.Ay., 581, 7, 8

b. –ilür, u. –ulur Sem.Ins., 745

b. –ing, u. –ung Şin.Kip., 59, 148

b. –irler, u. –arlar Cev.Ay., 40, 2, 211, 6, 7

b. –ip, u. –up Cev.Ay., 34n, 18, 283, 11, 18, 285, 21, 22, 371, 11, 404, 22, 540,

17, Sem. H.T.B., 334, Şin.Mayt., 79, 10, 19

b. –medin, u. –madın Bang-Gab.Tür. IV A, 11, 22, Bang.Gab.Ar.Seyük., 331

b. –mek, u. –mak Cev.Ay., 23, 12, 264, 19, 269, 23, 270, 3, 6, 19, 20, 271, 18, 19, 20, 273, 21, 274, 1, 6, 275, 2, 4, 14, 15, 276, 11, 13, 277, 6, 278, 2, 13, 18, 20, 279, 6, 11, 290, 5, 296, 9, 298, 22, 23, 300a, 17, 304, 2, 585, 11, 12, 586, 18

b. –mek, u. –makıg Cev.Ay., 333, 4, 5, 367, 9, 10

b. –mek, u. –makka Cev.Ay., 279, 16, 294, 18, 298, 18, 19, 319, 23

b. –mek, u. –makları Cev.Ay., 296, 13

b. –metin, u. –matın Le Coq.Huas., 132, 133

b. –miş, u. –miş Cev.Ay., 34n, 13, 42, 15, 283, 18, 19, 672, 5, Bang.Gab.Ar.Seyük., 161, Sem.Ins., 586

b. –mişin, u. –mişin Cev.Ay., 389, 1, 2

b. –mişler, u. –mişlar Cev.Ay., 387, 22

b. –mez, u. –maz Cev.Ay., 653, 5, Bang.Gab.Ar.Seyük., 16, 211

b. –teçi, u. –daçı Cev.Ay., 402, 8

b. –türgelir, u. –galır Cev.Ay., 42, 20, 21

b. –türgü, u. –turgu Cev.Ay., 386, 16, 17

b. –türmekleri, u. –makları Cev.Ay., 298, 11

b. –ür men, u. –ar men Cev.Ay., 597, 9, 10

bilig edrem: bilgi, erdem

b+lig, e. +lig Cev.Ay., 360, 23

bilig köngül: akıl, bilinç

b. +imizni, k. +ümüzni Le Coq.Huas., 184, 185

biligsiz ögsüz: bilgisiz, akılsız

b., ö. Le Coq.Huas., XX

bilin- tuyun-: bilinmek, duyulmak

b. –medin, t. –madın Cev.Ay., 292, 22

biltiz- tuyuz-: bildirmek, duyurmak

b.–medin, t. –madın Bang.Gab.Ar.Seyük., 355

biltür- uktur-: açıklamak, bildirmek

b. –teçi, u. –taçı Cev.Ay., 340, 23

b. –ü, u. –u Cev.Ay., 439, 16, 17

birtemle- öç-: tükenmek, sönmek

b. –di, ö. –ti Sem.H.T.B., 1019

biti- okı-: yazmak, okumak

b. –p, o. –p Bang.Gab.Ar.Seyük., 300

b.–yü, o. –yu Cev.Ay., 458, 15, 497, 22, 568, 18, 673, 10, 11,

Bang.Gab.Ar.Seyük., 132

bitit- kotur-: yazdırmak, düzenletmek

b. –geli, k. –galı Cev.Ay., 23, 18

bo bo: bu, bu

b., b. Cev.Ay., 477, 17

bod sın: vücut, uzuv

b., s. Cev.Ay., 680, 15

b. +ı, s. +ı Sem.H.T.B., 846

bodsuz köligesiz: boysuz, gölgesiz

b., k. Bang.Gab.Ar.Seyük., 99

bodul- yapşın-: yapışmak, bağlanmak

b. –mak, y. –mak Cev.Ay., 102, 19

b. –mak, y. –makıg cev.Ay., 226, 2

bodun kara: halk, millet

b., k., Cev.Ay., 192, 5, 194, 14, 196, 17, 411, 14, 412, 1, 435, 3, 530, 6, 14, 547, 15

b. +guznı, k. +gıznı Cev.Ay., 603, 3

b. +ı, k. +sı Cev.Ay., 194, 11, 12, 402, 21, 407, 13, 432, 15, 16, 434, 9, 586, 5

b. +ın, k. +sın Cev.Ay., 90, 20, 21, 414, 11, 12, 435, 15, 437, 6, 547, 2, 598, 16, 607, 18

b. +ımın, k. +mın Cev.Ay., 421, 22

b. +ka, k. +ka Cev.Ay., 196, 14

b. +nung, k. +ning Cev.Ay., 586, 9

b. +ug, k. +g Cev.Ay., 192, 9, 20, 194, 20, 433, 17, 21, 553, 2, 3

boşgun- tut- okı- -: öğrenmek, okumak

b. –galı, tu. –galı, o. –galı, Cev.Ay., 24, 15, 16

b. –mışın, t. –mışın, o. –mışın Cev.Ay., 513, 7, 8

b. –sar, t. –sar, o. –sar Cev.Ay., 336, 17

boşgun- tut- okı- bil-: okumak, tutmak, bilmek

b. –sar, t. –sar, b.- ser Cev.Ay., 464, 21

boşgun- tut- okı- sözle-: öğrenmek, okumak, söylemek

b. –daçı, t. –daçı, o. –daçı, s. –deçi Cev.Ay., 403, 9, 10, 447, 16,17

b. –dum, t. –dum, o. –dum, s. –dim Cev.Ay., 186, 20, 21

b. –galı, tu. –galı, o. –galı, s. –geli, Cev.Ay., 182, 20, 21

b. –gaylar, t. –gaylar, o. –gaylar, s. –geyler Sem.H.T.B., 410, 411,412

b. –miş, t. –miş, o. –miş, s. –miş Cev.Ay., 396, 4, 5

b. –sar, t. –sar, o. –sar, s. –ser Cev.Ay, 175, 14, 15, 2, 9, 10

b. –sarlar, t. sarlar, o. –sarlar, s. –serler Cev.Ay., 463, 4, 5

boşgun- tut-: öğrenmek, tutmak

b. –tılar, t. –dılar Cev.Ay., 17, 14, 15

boşumak kutgarmak: kurtarmak, bırakmak

b., k., Cev.Ay., 180, 8, 9, 13

boşun- kurtul-: kurtulmak, kaçmak

b. –ur, k. –ur Şin.Kip., 40, 41

boz- artat-: bozmak, mahvetmek

b. –dum , a. –dım Cev.Ay., 134, 20, 21

b. –ma, a. –ma Şin.Mayt., 47, 7

bozul- arta-: çürüme, bozulmak

b. –maz, a. –maz Cev.Ay., 680, 18

b. –ur, a. –yur Cev.Ay., 552a, 17

bozulmaksız çolmaksız: bozulmayacak, mahvolmayacak

b., ç. Cev.Ay., 616, 3, 4

böl- adır-: bölmek, ayırmak

- b. –deçi, a. –tladaçı Se.Öz., 108b, 1, 2
- b. –e, a. –tlayu Se.Öz., 102a, 1, 2
- b. –er, a.-tlayur Se.Öz., 108a, 11
- b. –geli, a. –tlagalı Se.Öz., 102a, 15, 102b, 4
- b. –ser, a. –sar Cev.Ay., 63, 11
- b. –ser, a. –tlasar Se.Öz., 100b, 5

budun bukun: halk, millet

- b., b. Şin.Mayt., 13, 48, 85, 22, Le Coq.Manic.III., 35
- b., b. +tın Şin.Mayt., 50, 27, 28
- b. +ı, b. +ı Şin.Mayt., 38, 47, 48, Le Coq.Manic.III., 34
- b. +ug b. +ug, Mül.Çaş., 26

bul- tap-: bulmak, elde etmek

- b. –galı, t. –galı Sem.Ins., 439
- b. –up, t. –ıp Cev.Ay., 85, 21

bulgak tolgak: dalga, dalgalı

- b., t. Le Coq.Manic.III., 9, 10
- b. +ıg, t. +ıg Le Coq.Manic.III., 9

bulgan- terkişlen-: kızmak, hiddetlenmek

- b. –ıp, t. –ıp Şin.Mayt., 11, 14

bulganmak yaykanmak esmek: dalgalanmak, esmek

- b. +ı, y. +ı, e. +ı Le Coq.Manic.III., 10

bulganyuk yavız: bulanık, kötü

- b., y. Cev.Ay., 343, 8

bulunç alınc: kar, kazanç

- b., a. Cev.Ay., 195, 20

bulung yingak: yön, taraf

- b., y. Cev.Ay., 460, 20, 617, 8, 618, 18, Mül.Çaş., 251, Şin.Mayt., 18, 31, 32, 43, 18
- b. +ı, y. +ı Se.Öz., 105a, 6
- b. +lug, y. +lıg Cev.Ay., 32, 5, 6

bulungsuz buçgaksız: uçsuz, bucaksız

b., b. Bang.Gab.Ar.Seyük., 427

bursang kuvrag: topluluk, cemaat

b., k. Cev.Ay., 88, 2, 102, 23, 134, 4, 215, 22, 237, 6, 300, 7, Bang
Gab.Tür. IV A, 12, 13, 45, Bang-Gab.Tür.IV B, 63, Sem.Ins., 338, 740,
Şin.Mayt., 2, 51, 18, 4, 5, 27, 22, 70, 22, 71, 55, 57, 73, 61

b., k. +da Şin.Mayt., 72, 2

b., k. +dın Şin.Mayt., 25, 14, 15

b., k. +ı Şin.Mayt., 70, 28

b. k. +ıg Cev.Ay., 32, 2, Şin.Mayt., 54, 5, 70, 42, 72, 41

b., k. +ın Bang-Gab.Tür.IV B, 24

b., k. +ka Cev.Ay., 578, 10, Bang-Gab.Tür.IV A, 55, Sem.Ins., 341,
Şin.Mayt., 52, 26, 71, 61, 62, 104, 5, 111, 5

b., k. +larıg Cev.Ay., 134, 13

b., k. +larka Cev.Ay., 135, 21, 156, 6, 7, Şin.Mayt., 52, 48, 49

b., k. +larnın BangGab.Tür.IV A, 37

b., k. +lartın Cev.Ay., 169, 3

b., k. +lıg Sem.Ins., 384, 385

busan- busurkan-: kederlenmek, üzölmek

b.–ur, b. –ur Cev.Ay., 624, 16

busan- bulgan-: üzölmek, sıkılmak

b. –u, b. –u Cev.Ay., 631, 4

busan- ıgla-: üzölmek, ağlamak

b. –tı, ı. –dı Jam.K.P., LIV, 4

b. –tı, ı. –dılar Jam.K.P., LXII, 3, 4

busuş emgek: sıkıntı, keder

b. +dın, e. +din Cev.Ay., 106, 19

b. +ı, e. +i Cev.Ay., 623, 13

b. +ka, e. +ke Cev.Ay., 626, 18

busuş kadgu emgek tolgak sıkıg tangık: sıkıntı, kaygı, eziyet

b., k., e., t., s., t.Şin.Mayt., 44a, 6, 7

busuş kadgu emgek tolgak: keder, sıkıntı

b., k., e., t. Cev.Ay., 101, 21, 367, 15, 16

busuş kadgu emgek: keder, sıkıntı

b., k., e. +ke Cev.Ay., 626, 21, 22

busuş kadgu kaygu sakınç: sıkıntı, kaygı, sıkıntı

b., k., k., s. Cev.Ay., 558, 4

busuş kadgu: eziyet, kaygı

b., k. Cev.Ay., 117, 7, 8, 331, 406, 6, 453, 12, Sem.H.T.B., 1148,

Gab.H.T.B., 1827, 1828, Le Coq.Manic.III., 43

b., k. +lug Cev.Ay., 112, 13, 14

b., k. +ka Cev.Ay., 331, 623, 18

b. +da, k. +da Cev.Ay., 622, 5

b. +ların, k. +ların Cev.Ay., 545, 14, 15

b. +lug, k. +lug Jam.K.P., III, 8, Le Coq.Manic.III., 35

b. +lug, k. +lugın Cev.Ay., 624, 9, 10

b. +suz, k. +suz Ce.Ay., 402, 407, 13, 14, 16, 680, 17

b. +suzun, k. +suzun Le Coq.Manic.I., 29

busuş sakınç: keder, sıkıntı

b., s. Cev.Ay., 415, 12, 13, 469, 20, 614, 16

b. +ı, s. +ı Le Coq.Manic.III., 26

b. +ın, s. +ın Cev.Ay., 539, 7, 8

bosuş +lug, s. +lıg Mül.Çaş., 302

b. +ug, s. +ıg 633, 22, 634, 1

buş- buşrul-: kederlenmek, üzölmek

b.-ma, b.- ma Cev.Ay., 622, 18

buş- kagurul-: sıkılmak, tedirgin olmak

b.-mak, k. -mak Cev. Ay. 637, 17

buşıçı koltguçı: dilenci, sadaka toplayan

b. < Çin. pu shih

b., k. +larka Cev.Ay., 235, 6

b., k. Cev.Ay., 299, 9, Şin.Mayt., 12, 47

buşur- emget-: kızdırmak, acı çektirmek

b.-guluk, e. -gülük Cev.Ay., 220, 25, 221, 1

b. -taçı, e. -deçi Cev.Ay., 243, 22, 23

butık çubık: dal, budak

b., ç. Şin.Mayt., 37, 18

butık yalpırgak: dal, yaprak

b.+ların, y. +ların Cev.Ay., 602, 1

buyan bögteg: iyi amel

b. < Skr. punya

b., b. Le Coq.Huas., 141, 142

buyan edgü: iyi

b.< Skr. punya

b., e. Cev. Ay. 11, 20, 16, 6, 20, 7, 8, 21, 5, 15, 34k, 20, 81, 13, 114, 21, 22, 116, 7, 123, 13, 132a, 3, 149, 13, 14, 150, 9, 151, 2, 6, 13, 17, 20, 21, 152, 3,14,153, 7, 8, 156, 8, 9, 156, 14, 18, 19, 157, 2, 21, 158, 2, 160, 14, 15, 21, 161, 3, 163, 12, 13, 166, 21, 167, 7, 13, 168, 13, 17, 22, 169, 11, 170, 1, 7, 11,171, 5, 9, 13, 19, 22, 23, 175, 1, 2, 177, 1, 13, 14, 178, 12, 15, 16, 17, 19, 21, 23, 179, 1, 3, 5, 8, 10, 11, 14, 17, 20, 23, 180, 2, 5, 9, 13, 17, 21, 181, 6, 7, 9, 11, 22, 196, 23, 197, 1, 198, 21, 224, 6, 8, 9, 233, 23, 24, 269, 4, 5, 307, 20,356,7,10,394,18,19,396,11,398,10,405,14,411,4,5,21,412,12,13,414,5,415,10, 10, 421, 14, 15,422, 15, 22, 424, 7, 428, 9, 10,13, 17, 18, 454, 12, 457, 20, 21, 464, 23, 465, 3, 514, 1, 532, 7, 8, 537, 22,541, 15, 551, 13, 560, 10, 11, 584, 12, 13, 598, 19, 649, 2, 657, 11, 660, 15,664, 14, 671, 18, 672, 2, e1, 23, Sem. H.T.B., 413, 414, 578, 637, 638, 642, 767, Gab., 1899, 1900, Mül.Çaş., 270, Bang-Gab.Tür.IV B, 53, Bang Gab.Tür.V A, 40, 74, 75, Şin.Mayt., 6, 38, 39, 47, 62, 25, 7, 95, 6, 109, 34,35

b., e. +ke Cev.Ay., 685, 17

b. +larıg, e. +lerig Cev.Ay., 232, 14, 15, 233, 18, 21, 234, 26

buz- butarla-: bozmak, parçalamak

b. -a, b. -yu Şin.Mayt., 67, 9

b. -u, b. -yu Şin.Mayt., 85, 3, 4

buz- sök-: bozmak, sökmek

b. –tumuz, s. –tümüz Bang-Gab.Tür.IV A, 39

bügür- saç-: serpmek, saçmak

b. –tiler, s. –tılar Cev.Ay., 640, 1, 2

b. –tüm, s. –dım Cev.Ay., 640, 10, 11

büt- bış-: bitmek, olgunlaşmak

b. –miş, b. –miş Cev.Ay., 166, 4, 205, 23, 214, 2, 3, 17, 302, 9, 23, 304, 11, 14, 15, 18, 305, 18, 22, 306, 1, 307, 9, 12, 15, 308, 3, 6, 10, 309, 4, 7, 9, 10, 310, 17, 322, 24, 25

b. –ürmek, b. –urmak Cev.Ay., 214, 14, 310, 23

büt- kan-: inanmak, tatmin olmak

b.–sün, k. –sunlar Cev.Ay., 120, 9

bütmeyük bışmayuk: bitmemiş, olgunlaşmamış

b., b., Cev.Ay., 166, 2

bütür- bışur-: bitirmek, olgunlaştırmak

b.–geli, b. –galı Cev.Ay., 243, 6, 7

b. –meyük, b. –mayuk Cev.Ay., 337, 11

b. –teçi, b. –taçı Cev.Ay., 337, 1, 2

b. –ür, b. –ur Cev.Ay., 166, 3

b.–üp, b. –up Cev.Ay., 302, 2, 339, 15 Le Coq.Manic.III.,39

C

çalsık- bastık-: ezilmek, yenilmek

ç. –maz, b. –maz Bang-Gab.Tür.V B, 29

çasur- yonga-: lekelemek, iftira etmek

ç. –dumuz, y. –dımız Bang-Gab.Tür.IV A, 71

çaşur- bulga-: leke sürmek, bulanmak

ç –taçı, b. –daçı Cev.Ay., 243, 21, 22

çeç kaş yinçü moncuk: değerli taş, inci, boncuk

ç., k., y., m. Cev.Ay., 515, 18

çığ tsun: en, boy

ç. < Çin. ch'ih, t. < Çin ts'un

ç. +ın, t. +ın 135, 8, 9

çığ turk: en, uzunluk

ç. < Çin. ch'ih

ç., t. +ı Cev.Ay., 544, 5

çın kirtü: doğru, gerçek

ç. < Çin. chen

ç., k., Cev.Ay., 24, 22, 34i, 14, 15, 34k, 6, 7, 34l, 23, 34o, 20, 21, 42, 21, 43, 5, 48, 13, 55, 6, 15, 17, 18, 60, 17, 62, 9, 78, 5, 6, 79, 1, 2, 4, 91,14, 126, 14, 133, 3, 4, 5, 137, 8, 9, 10, 11, 12, 156, 6, 165, 18, 192, 21, 194, 6,204, 13, 14, 16, 17,18, 210, 22, 25, 212, 20, 218, 19, 21, 240, 23, 244, 4, 5, 244, 11, 246, 2, 251, 22, 252, 1, 11, 15, 253, 16, 281, 17,282, 3, 20, 283, 10, 286, 2, 288, 17, 305, 5, 16, 363, 4, 373, 21, 22, 374, 1, 12, 376, 5, 7, 9, 10, 379, 10, 11, 20, 382, 21, 24, 383, 3, 384, 1, 6, 385, 5, 18, 386,2, 6, 16, 387, 7, 388, 3, 9, 389, 10, 391, 24, 493, 14, 537, 16, 17, 564, 12, 13,574, 1, 581, 11, 599, 3, 663, 4, Gab.H.T.B., 1920, Şin.Kip., 193, Mül.Çaş., 82,83,Bang-Gab.TürVB,24,127, Bang.Gab.Ar.Seyük., 30, 31, Se.Öz., 98b, 20,99a, 2, 99b, 14, 15, 104a, 10, 110b, 1, 3, 6,

ç., k. +g Cev.Ay., 571, 14

ç. +ınça, k. +since Cev.Ay., 305, 4, 10, 15, 537, 9, 10

çın kirtü tüz: doğru, düz

ç. < Çin. chen

ç., k. ,t. Cev.Ay., 352, 18, Se.Öz., 99b, 4, 5(töz), 7, 8, 9

çınkar- bugün-: araştırmak, vakıf olmak

ç. -u, b. -ü Cev.Ay., 385, 8, 9

çınsız kirtü: yalan, gerçek

ç. < Çin. chen

ç. +ın, k. Cev.Ay., 292, 17

çınu- seglen-: titiz davranmak, dikkat göstermek

ç. -mak, s. -mek Sem.H.T.B., 235

çibin çıyan: sinek, sürüngen

ç. +ning, ç. +ning Cev.Ay., 34g, 3

çog yalın: alev, parlaklık

ç., y. Cev.Ay., 193, 18, 438, 4, 454, 13, Şin.Mayt., 7, 14

ç., y. +ları Şin.Mayt., 57

ç. +ı, y. +ı Cev.Ay., 419, 14, 517, 1, 616, 12

ç. +ın, y. +ın Cev.Ay., 394, 7, 413, 3, 541, 5, Mül.Çaş., 51, 99, 100,

Sem.Ins., 124, Şin.Mayt., 49, 1, 104, 13

ç. +ınta, y. +ınta Cev.Ay., 408, 21

ç. +ka, y. +ka Cev.Ay., 407, 15, Şin.Mayt., 20, 7

ç. +lug, y. +lıg Cev.Ay., 34c, 15, 16, 43, 13, 97, 2, 3, 346, 2, 413, 13, 422, 23, 423, 1, 455, 11, 471, 21, 529, 18, 607, 20, Mül.Muk., 15, Sem.Ins., 126, 157

ç. +um, y. +ım Cev.Ay., 528, 17, 18, 530, 23

ç. +umuz, y. +ımız Cev.Ay., 400, 8, 436, 3, 530, 20, Şin.Mayt., 89, 46

ç. +unguzlar, y. +ıngızlar Cev.Ay., 194, 16

ç. +suz y. +sız Cev.Ay., 433, 7

ç. +sız, y. +sız Cev.Ay., 299, 10, 11

çokra- kamşa-: heyecana gelmek, titremek

ç. –yurlar, k. –yurlar Le Coq.Manic.III., 9

çom- bat-: dalmak, batmak

ç. –miş, b. –miş Cev.Ay., 123, 1, 634, 1, 2

ç. –a, b. –a Cev.Ay., 387, 12, 388, 15

ç. –ar, b. –ar Bang.Gab.Ar.Seyük, 218, 219

çök- bat-: çökmek, batmak

ç. –er, b. –ar Cev.Ay., 290, 11, 12

çök- kurgur-: endişelenme, kaygılanma

ç. –mekig, k. –makıg Cev.Ay., 209, 22

çöpdik yavlak: pis, kötü

ç., y. Cev.Ay., 379, 22, 380, 15

D

dışıt kşanti: tövbe

d < Skr. desita, k. < Skr. ksānti, ksānta

d., k. Cev.Ay., 138, 13, 21, 139, 2, 139, 14, 140, 6, (tizit)Bang-Gab.Tür.IV
A, 52, 56, Bang-Gab.Tür.IV B, 36, 40, 66

E

eçe apa: ata, baba

e.+si, a. +sı ...Le Coq.Manic.I., 22

ed tavar buşı: mal, mülk, sadaka

b. < Çin. pu shih

e., t., b. Şin.Mayt., 10, 14, 15

ed tavar: servet, mal, mülk

e., t. Cev. Ay. 34h, 7, 101, 7, 121, 17, 323, 5, 135, 19, 20, 141, 15, 16, 196, 22,
205, 14, 206, 4, 19, 216, 17, 217, 15, 257, 8, 412, 9, 440ç, 3, 441, 17, 443, 1,
15, 16, 446, 19, 486, 21, 517, 13, 525, 21, 534, 18, 543, 19, 20, 552a, 20, 607,
12, 679, 19, Bang-Gab.Tür.V B, 56, 60, Şin.Mayt., 2, 14, 10, 35, 12, 8, 11, 31,
2, 84, 26, 99, 4, 5, 100, 6

e., t. +da Bang-Gab.Tür.V B, 55

e., t. +ıg Cev.Ay., 453, 3, 4, 518, 9, Bang-Gab.Tür.V B, 57, 58

e., t. +ımın Şin.Mayt., 12, 46

e., t. +ka Cev.Ay., 120, 10, Şin.Mayt., 41, 46

e., t. +lar Cev.Ay., 70, 6, 94, 6, 118, 15, 369, 12, 13, 385, 23, Şin.Mayt., 18,
33, 34

e., t. +larig Sem.H.T.B., 111, Şin.Mayt., 61, 20

e., t. +ların Cev.Ay., 217, 7, 8, 384, 19

e., t. +lıg Cev.Ay., 26, 14, 596, 8

e. +i, t. +ı Cev.Ay., 442, 4, 577, 17

e. +ig, t. +ıg Cev.Ay., 195, 17, 217, 2, 443, 2, Şin.Mayt., 61, 25

e. +im, t. +ım Cev.Ay., 519, 1, Şin.Mayt., 10, 29, 11, 12, 13

e. +in, t. +ın Cev.Ay., 206, 15, 521, 3, 4, Sem.H.T.B., 618, Şin.Mayt., 61, 22,

67, 25, 26, 69, 15, 70, 60, 85, 32

e. +inge, t. +ınga Cev.Ay., 217, 1, 2

e. +ingiz, t. +ıngız Mül.Dan., 117

e. +ke, t. +ka Cev.Ay., 16, 8

e. +lerig, t. +larıg Cev.Ay., 215, 24

e. +lerin, t. +ların Cev.Ay., 217, 21, 250, 25

e. +leringe, t. +larınga Cev.Ay., 218, 23, 24

e. +lig, t. +lıg Cev.Ay., 360, 22, 23, 577, 18, 19

e. +ning, t. +nıng Cev.Ay., 206, 11, 12, 683, 19

edgü anıg: iyi, kötü

e. +üg, a. +ag Le Coq.Huas., XXVII, XXVIII

edgü ayıg: iyi, kötü

e. +g, a. +ıg Bang.Gab.Ar.Seyük, 199

e. +li, a. +lı Cev.Ay., 133, 9, 10, 134, 5, 366, 10, 552, 5, 6, 7, 12, 13, 561,
22, 562, 3, 4, Bang-Gab.Tür.V B, 76, Bang.Gab.Ar.Seyük, 196, 329,
Şin.Mayt., 41, 16, 17

e. +sin, a. +ın Cev.Ay., 294, 13, 295, 5, 9, 10, 20, 21, 297, 9, 302, 12, 22, 25,
303, 1, 20, 304, 13

edgü edgü: iyi iyi

e., e. Cev. Ay., 34ı, 2, 91, 13, 132, 19, 126, 1, 194, 4, 337, 24, 398, 3, 420, 5, 6,
428, 5, 438, 9, 449, 4, 5, 460, 12, 462, 15, 480, 16, 483, 20, 497, 9, 511, 10, 512,
2, 517, 19, 537, 15, 545, 22, 598, 23, 600, 14, 648, 19, 657, 7, 660, 23, Bang-
Gab.Tür.V B, 19, Şin.Mayt., 9, 3, 12, 19, Le Cog.Manic.III., 20

edgü edrem: iyilik, erdem

e. +ke, e. +ke Şin.Mayt., 59, 16, 17

e. +sin, e. +ın Cev.Ay., 289, 12, 681, 10, Şin.Mayt., 2, 27, 13, 38, 39

edgü köni: iyi, doğru

e., k. Mül.Muk., 55, 56

edgü mengi: iyilik, huzur

e., m. Şin.Mayt., 47, 18

e., m. +ıg Cev.Ay., 514, 8

e. +ke, m. +ke Cev.Ay., 118, 17, 165, 2, 217, 16, 17, 261, 22, 23, 263, 11,
295, 1, 300a, 43, 301, 20, 302, 2, 3, 514, 12, 653, 2, 3

e. +lüg, m. +lig Cev.Ay., 227, 11, 355, 23

edgü yavız: iyi, kötü

e., y. Cev.Ay., 494, 14

edgü yavlak: iyi, kötü

e., y. Jam.K.P.,XXX, 2, LXIII, 3, Bang.Gab.Ar.Seyük., 316

e. +sin, y. +ın Bang.Gab.Ar.Seyük., 342

edgölüg asıglıg: iyilik, fayda

e. +in, a. +ın Cev.Ay., 473, 1, 2

edgölüg kutlug: mükemmel, kutlu

e., k. Mül.May., 4, 15, Mül.Muk., 142

edgölüg ögrünçlüg: iyilik, mutluluk

e. +in, ö. +ın Bang.Gab.Ar.Seyük., 313

edgüti kingürü: iyice, genişçe

e., k. Cev.Ay., 4, 4, 5, 17, 5

edgüti tüketi: iyice, mükemmel

e., t. Le Coq.Huas., 212, 282, 283

ediglig tümeklig: doğrultma, düzeltme

e. +in, t. +ın Sem.Ins., 217, 218

egrik bag: bağ, kelepçe

e. +lerig, b. +larıg Bang-Gab.Tür.V B, 78

egril- bükül-: eğrimek, bükülmek

e. –miş, b. –miş Şin.Mayt., 12, 37

egsü- kerge-: kusurlu olmak, eksik olmak

e. –tümüz, k. –timiz Le Coq., 332, 333

egsüklüg yazuklug: kusurlu, günahlı

e., y. Le Coq.Huas., 308, 309, 319

egsüksüz tolu tükel: eksiksiz, tam

e., t., t. Cev.Ay., 116, 19, 513, 16

egsüksüz tükel: eksiksiz, tam

e., t. Cev.Ay., 95, 9, 271, 18, 273, 21, 275, 2, 601, 5, Sem.H.T.B., 768

e., t. +lig Cev.Ay., 651, 17

egsül- teğsil- arta- buzul- alkın- yokad-: eksilmek, değişikliğe uğramak, bozulmak,
yok olmak

e. –mez, t. –mez a. –maz, b. –maz, a. –maz, y.–maz

Bang.Gab.Ar.Seyük., 205, 206

eke baltır: abla, baldız

e., b. Cev.Ay., 554, 15, 16

elig han: hükümdar, han

e. +ler, h. +larının, Sem.H.T.B., 70

em ürünteg: ilaç, merhem

e., ü. Şin.Mayt., 79, 37

emgek busuş: dert, sıkıntı

e. +lig, b. +lug Şin.Mayt., 16, 11, 12

emgek mengi: sıkıntı, huzur

e+li, m. +li Cev.Ay., 334, 18, 19, Bang.Gab.Ar.Seyük., 451

emgek tolgak busuş kadgu: sıkıntı, keder

e., t., b., k. Cev.Ay., 472, 14, 15

emgek tolgak: ıstırap, eziyet

e. +in, t. +ın Cev.Ay., 322, 15

e., t. + ka Cev.Ay., 7, 6

emgek tolgak: sıkıntı, keder

e., t. Şin.Mayt., 78, 43, 81, 2, 83, 12

e., t. +ıg Cev.Ay., 614, 17

e. +din, t. +dın Cev.Ay., 545, 15, 16

e. +lig, t. +lıg Cev.Ay., 118, 19, 628, 7, 8, 179, 24, 180, 3, 448, 2, 3

e., t. +ları Cev.Ay., 100, 1

e. +sız, t. +sız Cev.Ay., 437, 7, 8, 547, 15

e. +in, t. +ın Cev.Ay., 440b, 7, 8, 586, 9, Şin.Mayt., 106, 4

emgeksiz mengilig: sıkıntısız, mutlu

e., m. Şin.Mayt., 33, 8

emgen- buşrul- sıkıl- tangıl-: kederlenmek, üzülmek, sıkılmak

e. –ser, b. –sar, s. –sar, t. –sarlar Cev.Ay., 401, 14, 15

emgen- tolgan- : sıkıntı çekmek, eziyet çekmek

e.–ser, t. –sar Le Coq.Manic.III., 11

emget- ölür-: acı çektirmek, öldürmek

e. –dimiz, ö. –dümüz Bang-Gab.Tür.IV A, 54

e. –güçiler, ö. –güçiler Şin.Mayt., 81, 40, 41

emgetgü tolgatgu irintürgü bosanturgu: sıkıntı, eziyet, sefalet

e. +lük, t. +luk, i. +gülük, b. +lug Bang-Gab.Tür. II TD., 41, 42, 43, 44

emit- kamıt-: eğilmek, bükülmek

e. –miş, k. –mış Şin.Mayt., 101, 35

emle- ota-: iyileştirmek, tedavi etmek

e. –leser, o. –sar Şin.Mayt., 51, 7

emlet- öngedtür-: tedavi ettirmek, iyileştirmek

e. –geli, ö. –geli Cev.Ay., 597, 21

eng meng: av, yiyecek

e. +in, m. +in Tal.Tek.Irk., 31

e. +ke, m. +ke Tal.Tek.Irk., 31

e. –leyü, m. –leyü Tal.Tek.Irk., 49

engit- yükün-: ayağına kapanmak, eğilmek

e. –geli, y. –geli Şin.Mayt., 38, 37, 38

erdini agı: mücevher, hazine

e.< Skr. ranta

e. +lig, a. +lık Cev.Ay., 118, 13, 14

e. +lig, a. +lıklarCev.Ay., 447, 4, 5

erdini yinçü çeç kaş: mücevher, inci, değerli taş

e. < Skr. ranta

e., y., ç., k. Cev.Ay., 412, 9, 543, 21

e., y., ç., k. +ın Cev.Ay., 578, 16, 17

erdini yinçü: mücevher, inci

e. < Skr. ranta

e., y. Cev.Ay., 119, 15, 16, 121, 17 , 323, 4, 5 , 170, 16, 517, 13, 571, 6, 7, 577,20, 21, Sem.H.T.B., 268

e. +lerin, y. +lerin Cev.Ay., 251, 1

erig barıg: yol, yordam

e.+i, b. +ı Le Coq.Manic.III., 20

erig öt: öğüt, nasihat

e.+lerin, ö. +lerin Şin.Mayt., 67, 30

eriglig barıglıg: yol yordam bilen

e., b. 124, 21, 22

erk küç: güç, kuvvet

e. +imiz, k. +ümüzke Şin.Mayt., 62, 29, 30

erk tap : istek, arzu

e. +imçe, t. +ımça Cev.Ay., 136, 1

e. +inçe, t. +ınça Cev.Ay., 49, 17, 51, 11, 52, 1, 12, 213, 13, 19, 20, 268, 9

erk türk: güç, kuvvet

e., t. Şin.Mayt., 2, 47, 50, 19, 57, 22, 23, 85, 21

e., t. +in Şin.Mayt., 111, 20, 21

e. +in, t. +in Şin.Mayt., 50, 25, 84, 25, 89, 26, 27

e. +ke, t. +ke Şin.Mayt., 41, 46

e. +lig, t. +lüg Cev.Ay., 455, 10, Şin.Mayt., 13, 48, 49, 48, 20

erklıg küçlüg: güçlü, kuvvetli

e., k. Cev.Ay., 97, 7, 8, 424, 23, Le Coq.Huas., 18

e. +lerıg, k. +lerıg Cev.Ay., 105, 71

erksın- ılın-: güçlenmek, hükmetmek

e.-ür, i. -ürler Le Coq.Manic.III., 19

erksız türksüz: güçsüz, kuvvetsız

e., t. Cev.Ay., 102, 10

ert- bar-: geçmek, gitmek

e. –er, b. –ır Şin.Mayt., 103, 32

e. –tükde, b. –dukta Se.Öz., 119b, 6, 120b, 4

ert- keç- ket-: geçmek, gitmek

e. –miş, k. –miş, k. –miş Cev.Ay., 146, 8

ert- oz- : geçmek, kurtulmak

e.–ip, o. –up, Cev.Ay., 187, 15

ertingü uz: son derece, fevkalade

e., u. Cev.Ay., 199, 3

erü erü: yavaş yavaş

e., e. Cev.Ay., 552, 22, 630, 2, Sem.Ins., 659

erüş üküş: sayısız, pek çok

e., ü. Cev.Ay., 34ğ, 7, 8, 107, 21, 22, 109, 4, 408, 23, 555, 14, Sem.Ins., 986,

Şin.Mayt., 74, 56, e., öküş Mül.Çaş., 127, Bang.Gab.Ar.Seyük., 08, 286,

Şin.Mayt., 35, 14, 15, 37, 6, 7, 78, 13, 14, 29, 81, 8, 9, 90, 31, 113, 5, Le

Coq.Manic.I., 25

esen tükel: sağ, salim

e. < Far. āsān

e., t. Jam.K.P., XIV, 3, XXV, 6, XL, 5, LII, 7

esil- kuvra-: dağılmak, toplamak

e. –gey, k. –gay Cev.Ay., 433, 11

esrük biligsiz: kendinden geçmiş, bilgisiz

e.+in, b. +in Le Coq.Manic., 5

eş tuş: eş, arkadaş

e. +ing, t. +ung Jam.K.P., LIII, 4, 5

e +ke, t. +ka Mül.Muk., 59

eşid- tıngla-: işitmek, dinlemek

e. –eyin, t. –yın Cev.Ay., 116, 6

e. –geli, t. –galı Cev.Ay., 337, 17, 18, 415, 18, 20

e. –meser, t. –masar Cev.Ay., 432, 22

e. –miş, t. –mış Cev.Ay., 337, 5, 6, 396, 5, 402, 13, 416, 21

- e. –mişleri, t. –mişleri Sem.Ins., 741, 742
- e. –ser, t. –sar Cev.Ay., 337, 20, 407, 5
- e. –serler, t. –sarlar Cev.Ay., 410, 11, 412, 20, 21, 415, 2, 3
- e. –sünler, t. –sunlar Cev.Ay., 413, 6, 7, 435, 19
- e. –teçi, t. –daçı Cev.Ay., 413, 17, 414, 8, 475, 2
- e. –ü, t. –yu Cev.Ay., 23, 16, 528, 15
- e. –ür, t. –yur Cev.Ay., 408, 15

eşid- bil-: işitmek, bilmek

- e.–serler, b. –serler Cev.Ay., 466, 15, 16

et- yarat-: süslemek, bezemek

- e. –erler, y. –urlar Sem.H.T.B., 275, 276

et yin: et, deri

- e. +imin, y. +imin Cev.Ay., 19, 13
- e. +imiz, y. +imiz Şin.Mayt., 61, 7
- e. +mizke, y. +mizke Şin.Mayt., 65, 8
- e. +mizni, y. +imizni Şin.Mayt., 62, 12, 13, 78, 22, 23

etig simek: hazırlık, araştırma

- e., s. Sem.H.T.B., 154

etig yaratıg: süs, bezek

- e., y. Sem.H.T.B., 807
- e., y. +lar Sem.H.T.B., 1097
- e., y. +larıg Sem.H.T.B., 284, 285
- e., y. +ın Sem.H.T.B., 518
- e. +i, y. +ı Sem.H.T.B., 780, 781, 1089, 1090
- e. +ig, y. +ıg Sem.H.T.B., 1077
- e. +ke, y. +ka Sem.H.T.B., A, 6

ev bark: ev bark

- e., b. Cev.Ay., 34ğ, 8, 141, 16, Bang-Gab., Tür. II TM., 41, 42,
- Bang.Gab.Seyük., 63, 79, 83, 100, 346, Le Coq.Huas., 249, Şin.Mayt., 7, 57,
- 58, 50, 20, 54, 21, Le Coq.Manic.I., 14
- e. b. +da Bang.Gab.Ar.Seyük., 232

- e., b. +ıg Cev.Ay., 368, 2, 3
e., b. +ka Bang.Gab.Ar.Seyük., 435
e., b. +ların Şin.Mayt., 49, 2
e., b. +lı Cev.Ay., 552a, 18
e. +de, b. +da Cev.Ay., 121, 16, Bang-Gab.Tür.V A, 83, 84,
Bang.Gab.Ar.Seyük., 61, 251, 294, Sem.Ins., 462
e. +ıg, b. +ıg Şin.Mayt., 27, 7, 40, 8, 9, 52, 54, 55
e. +in, b. +ın Cev.Ay., 533, 19
e. +ke, b. +ka Le Coq.Huas., 235
e. +leri, b. +ları Şin.Mayt., 3, 22
e. +lerin, b. +ların Şin.Mayt., 7, 54, 55
e. +tin, b. +tın Sem.Ins., 112, 309, 587, 608, Şin.Mayt., 16, 22, 57, 10, 111, 8
- ev ev: ev ev
e., e. Cev.Ay., 586, 23
- evir- tevir-: çevirmek, dönmek
e. –eyin, t. –eyin Cev.Ay., 115, 8
- evrik sarsığı: kötü, kaba
e., s. Bang-Gab.Tür.IV A, 71
- evril- tevril-: evrilmek, çevrilmek
e. –ü, t. –ü Cev.Ay., 133, 22
- ezüg armak: sahte, aldatıcı
e., a. Cev.Ay., 443, 11, 552a, 21, 555, 21, 563, 8
e. +in, a. +ın Cev.Ay., 305, 3, 4, 385, 21
e. +süz, a. +sız Cev.Ay., 443, 10
- ezüg igid: sahte, yalan
e., i. Cev.Ay., 386, 4, 448, 19, 537, 7
e. +in, i. +ın Cev.Ay., 371, 8, 386, 13
e. +süz, i. +sız, 499, 3, 524, 3
- ezüg kirtü ermez: yalan, doğru olmayan
e. +üg, k. +ıg Cev.Ay., 135, 12

ezügçi yongagçı: hileci, iftiracı

e., y. Cev.Ay., 563, 4, 5

ezügsüz armaksız kirtü: hilesiz, doğru

e., a., k. Cev.Ay., 505, 21

ezügsüz igidsüz kirtü: yalansız, dolansız, gerçek

e., i., k. Cev.Ay., 508, 4

ezügsüz igidsüz köni kirtü arıg süzük: yalansız, dolansız, doğru, temiz

e., i., k. k., a. s. Cev.Ay., 657, 7, 8

ezük yalğan: sahte, yalan

e., y. Bang-Gab.Tür.IV A, 70, Bang.Gab.Ar.Seyük., 6, Şin.Mayt., 13, 2, 3,
82, 29, 83, 57

G

gay beltir : geçit, sokak

g. < Çin. kâi

g., b. Sem.H.T.B., 296

g. +da, b. +de, Sem.H.T.B., 1077, 1078

H

hua çeçek: çiçek

h. < Çin. hua

h., ç., Cev.Ay., 94, 12, 516, 12, 520, 9, 526, 9, 10, 529, 6, 7, 535, 9, 10, 617,
12, 543, 22, 575, 10, 608, 10, 651, 14, Sem.H.T.B., 269, Şin.Mayt., 35, 36, 36, 16,
37, 19, 40, 03, 52, 9, 10, 53, 10, 11, 54, 19, 112, 35, 36

h., ç. +in Cev.Ay., 176, 19, 444, 21, Şin.Mayt., 28, 16

h., ç. +ler Cev.Ay., 83, 11, 120, 16, 17, 201, 21, 313, 7, 8, 380, 10, 617, 10,

11, 618, 20, 381, 5, 6, 416, 3, 418, 9, 424, 2, 477, 3, 520, 5, Bang-Gab.Tür.V
A, 104, 105, 107, Şin.Mayt., 18, 36, 37, 44, 2

h., ç. +lerig, Cev.Ay., 183, 14, 313, 6, 456, 8, Sem.Ins., 846, 847, 853

h., ç. +lerning Sem.H.T.B., 330, 331

h., ç. +lig Şin.Mayt., 96, 15

h. +lig, ç. +lig Cev.Ay., 589, 19, 20, Sem.H.T.B., 523,

hua yavışgu: çiçek, yaprak

h. < Çin. hua

h., y. Cev.Ay., 552b, 17, 18, 574, 21, 22

h., y. +n Cev.Ay., 575, 17, 18

h. +n, y. +n Sem.H.T.B., 1119

hualıg çeçeklig ölenlig: çiçeklik, otlaklık

h. < Çin. hua

h., ç., o. Bang-Gab.Tür.V A, 123

I

ı ıgaç: ağaç, çalı

ı., ı. Bang.Gab.Ar.Seyük., 323, Le Coq.Manic.I., 13, Le Coq.Manic.III., 14

ı., ı. +da Cev.Ay., 517, 9

ı., ı. +lar Sem.H.T.B., 1146, 1147

ı. +da, ı. +da Le Coq.Manic.I., 8, 9

ı tarıg : ağaç, bitki

ı., t. Cev.Ay., 517, 11, 525, 22, 529, 9, 15, 552b, 17, 566, 5, 607, 12, 680, 16,
Bang-Gab.Tür.IV B, 6, Bang.Gab.Ar.Seyük., 327, Şin.Mayt., 12, 7

ı. +ım, t. +ım Cev.Ay., 519, 1

ı. +sın, t. +ın Cev.Ay., 521, 3

ıd- yumşa-: iş yaptırmak, kullanmak

ı. –tımız, y. –dımız Şin.Mayt., 62, 33

ıduk arıg: kutlu, temiz

ı., a. Cev.Ay., 506, 12

ıduk kutlug: kutlu, kutsal

ı., k. Cev.Ay., 3, 18, 439, 9, 485, 22, 500, 12, 13, Bang-Gab.Tür.IV B, 18

ıgla- busan-: ağlamak, üzölmek

ı. –yu, b. –u Jam.K.P., XX, 4, 5

ıgla- sıkta-: ağlamak, sızlamak

1. -dı, s. -dı Jam.K.P., LVIII, 7, 8

1. -yu, s. -yu Jam.K.P., XXX, 8, XXXI, 1, Şin.Mayt., 14, 6, 71, 9

ınag tayak: yardımcı, destek

1. +ı, t. +ı Cev.Ay., 100, 16

ınan- tayan-: inanmak, dayanmak

1. -tımız, t. -tımız Le Coq.Huas., 175, 176

ınanç buyruk: kumandan, vezir

1., b. +ları Şin.Mayt., 7, 6, 7

1. +ları, b. +ları Jam.K.P., VIII, 7

ınaru berü: ileri beri

1., b. Cev.Ay., 601, 18, 608, 13, 625, 10, Mül.Çaş., 2, 303

ınaru ırak: ileri, uzak

1., 1. Cev.Ay., 601, 20, 21

ıra- yatıka-: uzaklaşmak, yabancılaşmak

1. -yur, y. -yur Cev.Ay., 290, 13, 14, 18

ırak tarıkmış: uzak, uzaklaşmış

1., t. Cev.Ay., 285, 13

ırak yakın: uzak, yakın

1., y. Sem.H.T.B., 397

ırk sun: fal, kehanet

1. +ların, s. +ların Sem.Ins., 243, 244

ırşî karşı: kavga, çekişme

1., k. Cev.Ay., 32, 2

ısır- sok-: ısırarak, sokmak

1. -urlar, s. -arlar Cev.Ay., 19, 12, 13

İ

iç taş: iç, dış

i., t. Gab.H.T.B., 1933

i. +inin, t. +ının Cev.Ay., 529, 10

içi ini: ağabey, kardeş

i., i. Cev.Ay., 554, 15

idi- yığ-: yığmak, toplamak

i. –diler, y. –dılar Cev.Ay., 627, 17

idi- tengiz-: sıkışmak, sızlamak

i. –p, t. –ip Cev.Ay., 633, 9

idiş ayak: kap, kacak

i. +imte, a. +ımta Tal.Tek.Irk., 42

i. +in, a. +ın Tal.Tek.Irk., 42

idiş tavar: mal, mülk

i. +in, t. +ın Şin.Mayt., 69, 11, 73, 24, 25

idiz ulug: yüksek, ulu

i.+i, u. +ı Cev.Ay., 544, 5

idiz yüksek: yüksek, engin

i., y. Cev.Ay., 416, 4

ig agrıg emgek: ağrı, hastalık, sıkıntı

i., a., e. Cev.Ay., 475, 4, 5

i., a., e. +ı Cev.Ay., 586, 13

i. +lig, a. +lıg, e. +lig Cev.Ay., 603, 5, 6

ig agrıg ölüm: hastalık, ölüm

i., a., ö. Bang.Gab.Ar.Seyük., 232, 233

ig agrıg: ağrı, sızı, hastalık

i., a. Cev.Ay., 410, 13, 587, 6, 7, 588, 7, 20, 591, 3, 4, 7, 592, 6,

Bang.Gab.Ar.Seyük., 62, Şin.Mayt., 23, 19

i., a. +dın Cev.Ay., 452, 19

i., a. +ıg Cev.Ay., 257, 3, 4, 589, 5

i., a. +ka Cev.Ay., 366, 13, 587, 2

- i., a. +lıg Şin.Mayt., 51, 5
- i. +i, a. +ı Cev.Ay., 478, 20
- i. +ig, a. +ıg Cev.Ay., 323, 4
- i. +intin, a. +ıntın Cev.Ay., 585, 15, 16
- i. +leri, a. +ları Cev.Ay., 597, 17
- i. +lerin, a. +ların Cev.Ay., 587, 9, 10, 597, 20, 21
- i. +siz, a. +sız Cev.Ay., 191, 23, 192, 1

ig emgek: hastalık, sıkıntı

- i., e. +ning Mül.Çaş., 158, 159
- i. +leri, e. +leri Cev.Ay., 597, 14, 15

ig kegen: ağrı, sızı

- i., k. Cev.Ay., 89, 21, 236, 1, 332, 4, 341, 18, 19, 397, 17, 399, 18, 401, 13, 405, 15, 409, 1, 422, 2, 434, 16, 554, 586, 4
- 4, 5, 557, 5, Bang-Gab.Tür.V A, 83
- i., k. +lig Cev.Ay., 555, 16
- i. +siz, k. +sız Cev.Ay., 196, 19

ig kem agrıg: hastalık, ağrı

- i.+lig, k. +lig, a. +lıg Cev.Ay., 557, 12, 585, 13, 14

ig kem: hastalık, ağrı

- i. +in, k. +lerin Cev.Ay., 593, 14

ig tapsız : hasta, keyifsiz

- i., t. Sem.H.T.B., 505

ig toga: ağrı, hastalık

- i., t., Cev.Ay., 590, 12, 592, 9, Mül.Çaş., 58, 63, 317

igid- beltürt-: yetiştirmek, büyötmek

- i. –di, b. –dı Şin.Mayt., 21, 25, 22, 15
- i. –tim, b. –tüm Şin.Mayt., 22, 16

igid ezög: yalan, sahte

- i., e. Cev.Ay., 305, 1, 3, 8, 9, 14, 367, 5, 385, 6, 536, 12
- i. +ig, e. +ög Cev.Ay., 364, 19, 20

igid yangluk: yalan, yanlış

i., y. Cev.Ay., 50, 2, 146, 15, 212, 19, 218, 15

igil kerti: bayağı, sıradan

i., k. Şin.Mayt., 63, 46

iglig kemlig bertük beçel: hasta, bereli, sakat

i., k., b., b. Şin.Mayt., 52, 51, 52

igsiz adasız: hastaliksız, felaketsiz

i., a. Cev.Ay., 341, 15

i. +in, a. +ın Le Coq.Manic.I., 28

igsiz kemsiz agrırsız tikigsiz: dersiz, kedersiz, agrırsız, kaşıntısı

i., k., a., t. Cev.Ay., 529, 19, 20

igsiz kemsiz busuşsuz: dertsiz, kedersiz

i., k., b. Cev.Ay., 453, 1, 505, 10, 11

igsiz kemsiz: hastaliksız, agrırsız

i., k. Cev.Ay., 20, 19, 541, 8

igsiz togasız adasız tudasız emgeksiz tolgaksız: hastaliksız, belasız, sıkıntısız

i., t., a., t., e., t. Bang.Gab.Ar.Seyük., 179, 280

igsiz togasız adasız tudasız: hastaliksız, belasız

i., t., a., t. Şin.Mayt., 44

igsiz togasız adasız: hastaliksız, belasız

i., t., a. Bang.Gab.Ar.Seyük., 69, 70

ikin ikin: tekrar tekrar

i., i.Şin.Mayt., 68, 21

ikileyü yene: yine, tekar

i., y. Cev.Ay., 644, 16

il kan beg: han, hakan, bey

i. +i, k. +ı, b. +i Cev.Ay., 554, 11, 12

il kan: hakan, han

i., k. Cev.Ay., 90, 15, 16, 194, 8, 9, 13, 420, 4, 552, 15, 552a, 3, 562, 16, 564,
16, Le Coq.Manic.III., 20

i., k. +ıg Cev.Ay., 433, 21, 561, 16, 563, 9, 565, 19, 20

i. +i, k. +ı Cev.Ay., 434, 8

i. +ig, k. +ıg Cev.Ay., 192, 8, 9, 19, 193, 13, 194, 19, 402, 21, 403, 7, 11, 408, 1, 430, 14, 15, 433, 17, 440, 17, 18

i. +ig, k. +larning Cev.Ay., 213, 11, 12

i. +inge, k. +ınıga Cev.Ay., 90, 6, 7

i. +ke, k. +ka Cev.Ay., 401, 23

i. +ler, k. +lar Cev.Ay., 401, 12, 13

i. +ning, k. +ning Cev.Ay., 565, 14

il orun: şehir, yer

i., o. +ı Cev.Ay., 553, 14, 685, 12

i., o. +nın Cev.Ay., 434, 8, 547, 14, 563, 3

i., o. +ıntın Cev.Ay., 563, 10

il uluş balık: memleket, ülke, şehir

i. +in, u. +ın, b. +ın Cev.Ay., 560, 8, 9

il uluş kent suzak tag: memleket, ülke, şehir, köy, dağ

k. < Soğ. knδ

i. +lerte, u. +larta, k. +lerte, s. +larta, t. +larta Cev.Ay., 406, 21,22

il uluş ornag: memleket, ülke, yer

i. +ing, u. +ung, o. +ıng Cev.Ay., 567, 8, 9

il uluş: memleket, ülke

i., u. Cev.Ay., 90, 15, 409, 13, 453, 4, 550, 1, 552a, 16, 552b, 20, 21, 553, 19, 554, 10, Gab., 1868

i., u. +da Cev.Ay., 434, 6, 452, 22

i., u. +dakı Cev.Ay., 401, 12, 546, 21

i., u. +ı Cev.Ay., 685, 13, 16

i., u. +larıg Cev.Ay., 3, 20

i., u. +larka Cev.Ay., 401, 22, 23

i., u. +ların Cev.Ay., 251, 397, 16

i. u. +nung Cev.Ay., 90, 8, 558, 20, 559, 20, 21

i., u. +ug Cev.Ay., 433, 20, 684, 22

i. +i, u. +u Cev.Ay., 432, 15, 552a, 1, 561, 8, 681, 13

- i. +ig, u. +ug Cev.Ay., 26, 11, 29, 11, 408, 18, 433, 16
- i. +ke, u. +ka Cev.Ay., 439, 15, 567, 20, 21
- i. +lerin, u. +ların Cev.Ay., 410, 15, 16
- i. +lerinte, u. +larınta Cev.Ay., 437, 18
- i. +imin, u. +umun Cev.Ay., 421, 22, 422, 1
- i. +in, u. +un Cev.Ay., 435, 13, 14, 453, 9, 10, 546, 23, 547, 1, Gab., 2000
- i. +inge, u. +inga Cev.Ay., 408, 17, 409, 6
- i. +ingiz, u. +unguz Cev.Ay., 602, 23, 603, 1
- i. +inte, u. +unta Cev.Ay., 402, 7, 408, 22, 23, 415, 11, 12, 423, 3, 432, 20, 586, 3, 4
- i. +ning, u. +nung Cev.Ay., 552a, 11, 12, 565, 5
- i. +te, u. +da Cev.Ay., 566, 6, 7
- ilen- erksin-: hükmetmek, güçlenmek
- i. -mek, e.- mek Le Coq.Manic.III., 16
- ilig adak: el, ayak
- i. +ingiz, a. +ingız Cev.Ay., 450, 19
- i. +leri, a. +ları Cev.Ay., 12, 17, 18
- ilig beg atlıg: hükümdar, bey, itibarlı kimse
- i +ler, b. +ler, a. +lar Şin.Mayt., 70, 57, 58
- ilig beg: hükümdar, bey
- i., b. Cev.Ay., 547, 40, 553, 10, 11, 574, 16, 580, 1, 586, 6, 603, 12, 638, 7, 8, 639, 17, Şin.Mayt., 5, 12, 60, 3
- i., b. +ig Şin.Mayt., 58, 45
- i., b. +ke Cev.Ay., 573, 19, 574, 10, 11, 608, 11, 638, 1
- i., b. +ler Cev.Ay., 552b,, 22, 23, 553, 1
- i., b. +ning Cev.Ay., 585, 8, 586, 3, 598, 15, 16, 638, 3, 11
- i. +i, b. +i Mül.Dan., 62, 63
- i. +ler, b. +ler Cev.Ay., 439, 21, 494, 8, 528, 4, 5, Şin.Mayt., 38, 41, 50, 15, 16
- i. +ler, b. +larning Cev.Ay., 563, 11
- ilig kan: hükümdar, han
- i., k., Cev.Ay., 142, 7, 259, 19, 402, 11, 403, 5, 415, 21, 22, 416, 12, 417, 21,

- 419, 9, 421, 12, 424, 9, 547, 26, 28, 32, 549, 9, 560, 5, 6, 561, 6, 562, 5, 6, 565, 585, 3, 607, 9, 10, 608, 682, 11, 567, 19, 572, 8, 17, 574, 4, 576, 23, Şin.Mayt., 3, 5, 6, 13, 50, 50, 14, 51, 23, 58, 44, 72, 35, 72, 44, 45
- i., k. +ka Cev.Ay., 576, 21, 578, 1
- i., k. +lar Şin.Mayt., 47, 6
- i., k. +larning Cev.Ay., 423, 2
- i., k. +ning Cev.Ay., 409, 10, 11, 414, 9, 10, 424, 6, 547, 26, 27, 561, 7, 8, 570, 7, 607, 21, Şin.Mayt., 51, 32
- i., k. +ta Şin.Mayt., 51, 27
- i. +i, k. +ı Cev.Ay., 191, 23, 337, 2, 3, 574, 3
- i. +in, k. +ın Cev.Ay., 683, 14
- i. +ler, hanlar Le Coq.Manic.III., 19
- i. +ler, k. +larig Cev.Ay., 414, 9, 431, 6, 7
- i. +ler, k. +larka Cev.Ay., 401, 18, 19, 547, 7
- i. +ler, k. +larning Cev.Ay., 402, 6, 7, 432, 19, 20, 546, 9, 10, 21, 22
- i. +lerig, k. +larig Cev.Ay., 404, 23, 405, 1, 407, 12
- i. +lerke, k. +larka Cev.Ay., 117, 5, 403, 13, 14, 439, 14, 547, 36, 37, Bang.Gab.Ar.Gab.Tür.V B, 125
- i. +larning, k. +larning Cev.Ay., 408, 10, 11, 16, 17, 410, 12, 416, 14, 15
- iligsiz tutugsuz: bağısız, engelsiz
- i., t. Cev.Ay., 318, 23
- iliksiz tutuksuz: cömert, maddiyata bağılı olmayan
- i., t. Şin.Mayt., 10, 16, 12, 24
- ilildür- tutultur-: bağlamak, tutturmak
- i. –miş, t. –mıŞ Se.Öz., 100a, 7, 8
- ilin- atkan-: bağlanmak, yapışmak
- i. –mezler, a. –mazlar Cev.Ay., 292, 25, 293, 1
- ilin- yapşın-: bağlanmak, yapışmak
- i.–mek y. –mak Cev.Ay., 223, 11, 12
- i.–mek, y. –makning Cev.Ay., 263, 1, 2
- i.–memek, y. –mamak Cev.Ay., 217, 5, 303, 15

i.–meksiz, y. –maksız Cev.Ay., 218, 24, 25, 309, 24, 311, 16

i.–miş , y. –mış Cev.Ay., 148, 16, 17, 611, 13, 14

i. –teçi, t. –taçı Cev.Ay., 290, 24

ilinçsiz arıg: suçsuz, temiz

i., a. Cev.Ay., 451, 11

ilinçü mengi: eğlence, mutluluk

i., m. Cev.Ay., 101, 20, 314, 1, 411, 19, 608, 9, 623, 22

i., m. +ig Cev.Ay., 119, 3

inç esen: rahat, sıhhat

e. < Far. āsān

i., e. Cev.Ay., 92, 2, 435, 15, 16, 505, 10, Sem.Ins., 294

inç mengi: rahat, huzur

i., m. Cev.Ay., 440ç, 6

i., m. +g Cev.Ay., 452, 5, 19, 567, 3, 651, 23

i., m. +ke Cev.Ay., 440a, 3, 4, 452, 23, 453, 1

i., m. +lig Cev.Ay., 69, 8 , 79, 7, 8, 16, 616, 7, 8, 164, 2, 195, 23,

210, 4, 257, 4, 5, 267, 24, 268, 1, 369, 8, 407, 14, 411, 14, 422, 1, 435, 14, 15,

440, 19, 467, 18, 468, 12, 13, 469, 11, 509, 19, 20, 512, 7, 531, 7, 8, 534, 10, 11,

539, 8, 541, 9, 547, 14, 15, 567, 15, 587, 11, 588, 9, 10

i. +ig, m. +ig Cev.Ay., 227, 9

i. +in, m. +ligin Cev.Ay., 324, 11

i. +in, m. +in Cev.Ay., 196, 10, 11, 326, 5

i. +in, m. +sin Cev.Ay., 225, 10, 11, 226, 17, 20, 21, 227, 2, 14, 15, 22

i. +lig, m. +lig Cev.Ay., 227, 6, 7

i. +ke, m. +ke Cev.Ay., 341, 14, 440a, 18

inç tınc: huzur, sessizlik

i., t. +ka Cev.Ay., 500, 18, 19

i. +ke, t. +ka Cev.Ay., 438, 7

inçkü esen: rahat, sıhhat

e. < Far. āsān

i. +lüg, e. +lig Cev.Ay., 97, 6, 7, 647, 9, 10

inçkü esengü mengi: rahat, sıhhat, huzur

e. < Far. āsān

i., e., m. +lerke Cev.Ay., 348, 10, 11

inçkü esengü: rahat, sıhhat

e. < Far. āsān

i., e. Cev.Ay., 411, 23, 489, 11, 567, 3

i. +lüg, e. +lüg Cev.Ay., 403, 1, 410, 14

inçkü mengi: rahat, huzur

i., m., Cev.Ay., 154, 8, 9, 160, 9, 10, 376, 10, 399, 16, 404, 16, 406, 7, 471, 3, 497, 11

i., m. +g Cev.Ay., 198, 20, 415, 6

i. +lüg, m. +lig 87, 14, 160, 11, 353, 9, 405, 2, Bang-Gab.Tür.IV B, 59, 60

i. +lugin, m. +lugin Cev.Ay., 379, 18, 19, 381, 17

inçkü mengilig: sevinçli, mutlu

i., m. Cev.Ay., 166, 9

inçsiregü emgengü: rahatsızlık, sıkıntı

i.+lük, e. +lük Cev.Ay., 227, 8

ir- yalk-: karşı gelmek, engellemek

i. –medin, y. –madın, Cev.Ay., 250, 7

i.–meksizin, y. –maksızın Cev.Ay., 235, 10, 11

irig sarasıg: kaba, kötü

i., s. Cev.Ay., 220, 2, Şin.Mayt., 57, 3, 63, 24

irinç çıgay: zavallı, fakir

i., ç. Şin.Mayt., 85, 25

irinç yarlıg: felaket; zavallı, acınacak

i., y., Cev.Ay., 628, 7, 169, 9, 180, 7, 12, 299, 8, Jam.K.P., XLVIII, 1, 2,

LXVI, 7, LXXI, 8, LXXVII, 7, LXXVIII, 1, Bang-Gab.Tür.IV, 13,

Şin.Mayt., 82, 27, 83, 44, 92, 19

irinçke- tsuyurka-: acımak, merhamet etmek Cev. Ay.

t. < Çin. tsui

i. –diler, t. –dılar 322, 12

- i. –mek, t. –mak Cev.Ay., 265, 15, 16, 23
- i. – p, t. –p Cev.Ay., 229, 22, 23, 600, 9, 10
- i. –sünler, t. –sunlar Cev.Ay., 100, 14
- i. –yü, t. –yu Cev.Ay., 341, 2, 3, 515, 6, 603, 13
- irinçkençig tsuyurkançig: şevkatli, merhametli
- t. < Çin. tsui
- i., t. Cev.Ay., 292, 23
- irinçkençüçi yarlıkançuçi: merhamet, şefkat
- i., y. Şin.Mayt., 106, 9, 10
- irintür- burçintur- örlet-: kırmak, incitmek
- i.–tüm, b. –tum, ö. –dim Cev.Ay., 136, 11
- irkek tişi: erkek, dişi
- i. +li, t. +li Le Coq.Manic.I., 17
- irmeksiz yalkmaksız üzüksüz: engelsiz, sürekli
- i., y., ü. Cev.Ay., 249, 22, 23
- irt birt: vergi
- i., b. Şin.Mayt., 62, 36, 82, 5, 6
- i. +ke, b. +ke Şin.Mayt., 62, 32, 33
- irtsiz birtsiz: vergisiz
- i., b. Şin.Mayt., 3, 19
- irü belgü: belirti, işaret
- i., b. +ler Cev.Ay., 193, 19, 20
- i. +si, b. +si, Cev.Ay., 184, 13
- isiç irklik: kap, kacak
- i. +ler, i. +ler Şin.Mayt., 72, 9
- isig amrak: sıcak, şefkatli
- i., a. Mül.Muk., 29
- isig tumlıg: sıcaklık, soğukluk
- i., t. Cev.Ay., 412, 3
- isil- çol-: eksilmek, sakatlanmak
- i.–miş, ç. –miş Cev.Ay., 500, 16

isil- kora-: eksilmek, azalmak

i. –meksiz, k. –maksız Cev.Ay., 384, 3, 4

isinmek amranmak: değer vermek, sevmek

i., a. +lıg Gab.H.T.B., 1953, 1954

iske- üz-: parçalamak, kesmek

i. –p, ü. –üp Şin.Mayt., 110, 19

istet- tilet-: istetmek aratmak

i. –sün, t. –sün Cev.Ay., 634, 6

iş adaş: eş, arkadaş

i. +lerim, a. +larım Mül.Muk., 69, 70

iş ködüg: iş güç

i., k. Cev.Ay., 50, 23, 51, 5, 6, 492, 21, 559, 2, Sem.H.T.B., 610,

Bang.Gab.Ar.Seyük., 79, 82, Şin.Mayt., 11, 34, Se.Öz., 112a, 5

i., k. +ke Cev.Ay., 51, 12, 52, 2, 462, 11, 12

i., k. +ler Cev.Ay., 49, 20, 50, 4, Sem.Ins., 866

i., k. +leri 34ş, 9, 37, 12, 506, 21

i., k. +lerig Cev.Ay., 51, 19, 307, 6, 8, 315, 22, 411, 112, 13, 440ç, 5, 504, 1

i., k. +lerin Cev.Ay., 52, 8, 9, Şin.Mayt., 52, 30, 31

i., k. +leringe Cev.Ay., 154, 20, 21

i., k. +lerte Cev.Ay., 236, 10, Bang-Gab.Tür.V B, 9, 10

i., k. +üg Cev.Ay., 52, 13, 422, 4, 523, 23, 587, 12, Sem.H.T.B., 634, 635,

Şin.Mayt., 26, 26

i. +de, k. +de Bang-Gab.Tür.V B, 50

i. +i, k. +i Cev.Ay., 61, 14, 22, 62, 3, 4, 203, 8, 374, 21, Sem.H.T.B., 1174,

1175, Bang-Gab.Tür.V A, 69, 70, Bang.Gab.Ar.Seyük, 190, Se.Öz., 117a, 3,

119a, 11, 121b, 11, 15, 122a, 2, 3, 7, 8, 9, 10, 122b, 7

i. +ig, k. +üg Cev.Ay., 447, 22, 529, 22

i. +im, k. +üm Sem. H.T.B., 449, 450

i. +in, k. +in Cev.Ay., 38, 6, 598, 9, Bang-Gab.Tür.V B, 51

i. +intin, k. +intin Cev.Ay., 34c, 23

i. +ke, k. +ke Le Coq.Huas., 267

i. +ler, k. +ler Bang-Gab. Tür. II TD., 44, 45

i. +lerin, k. +lerin Cev.Ay., 67, 15

i. +süz, k. +süz Cev.Ay., 202, 15, 16, 203, 14

iş küç: iş, güç

i., k. Sem.Ins., 191, Şin.Mayt., 4, 53, 62, 35

i. +lerin, k. +lerin Sem.Ins., 307

iş tuş adaş kudaş : eş, dost, arkadaş, yoldaş

i., t., a., k. Le Coq.Huas., 197, 198

iş yumuş: iş, hizmet

i. +in, y. +ın Cev.Ay., 448, 14, 15

işletgü yunglağı: işletecek, istimal edilecek

i.+lük, y. +luk Cev.Ay., 612, 4

it- beze- : düzenlemek, süslemek

i.–dim, b. –dim Şin.Mayt., 21, 6

it- tüz- : düzenlemek, düzeltmek

i. –ip, t. –üp Cev.Ay., 590, 9

it- yarat-: düzenlemek, süslemek

i. –deçi siz, y. –daçı siz Cev.Ay., 202, 16

i. –di, y. –dı Şin.Mayt., 21, 4

i. –er, y. –ır Şin.MAYt., 37, 8

i. –geli, y. –galı Bang.Gab.Ar.Seyük., 80, 290

i. –gil, y. –gıl Cev.Ay., 16, 10, 11

i. –ig, y. –ıg Cev.Ay., 418, 3, 519, 9

i. –igin, y. –ıgın Cev.Ay., 416, 15

i. –inip, y. –ınıp Mül.Çaş., 13

i. –ip, y. –ıp Cev.Ay., 34ğ, 23, 34h, 1, 313, 14, 416, 6, 477, 9, 525, 4, 5, 533,
19, Le Coq.Huas., 228

i. –meki, y. –makı Cev.Ay., 203, 8, 9

i. –miş, y. –mış Cev.Ay., 418, 4, Bang.Gab.Ar.Seyük., 100, Şin.Mayt., 31, 13,
Le Coq.Manic.III., 9

i. -ing, y. -ing Şin.Mayt., 37, 4

i. -ser, y. -sar Şin.Mayt., 104, 23

itig yaratıg: süs, donanım

i., y. Bang.Gab.Ar.Seyük., 133, 452, 453, Şin.Mayt., 31, 1, 2

i., y. +ıg Cev.Ay., 34j, 13, 14

i., y. +ka Cev.Ay., 119, 17

i., y. +ları Şin.Mayt., 30, 17, 18

i. +de, y. +da Cev.Ay., 45, 1

i. +i, y. +ı Cev.Ay., 95, 22, 96, 1, 114, 10, Şin.Mayt., 29, 19, 20, 21

i. +lig, y. +lıg Cev.Ay., 30, 23, 43, 11, 12, 111, 17, 112, 9, 292, 6,

Bang.Gab.Ar.Seyük., 79, Şin.Mayt., 55, 05, Le Coq.Manic.III., 22

i.+lig, y. +lıgka Cev.Ay., 113, 4, 5

itiglig akılgılg: hareketli, akıcı

i., a. Cev.Ay., 256, 5, 6, 288, 18, Se.Öz., 98b, 18

iy- bas-: yenmek, güçsüzleştirmek

i. -e, b. -a Bang.Gab.Ar.Seyük., 48

i. -er, b. -ar Bang.Gab.Ar.Seyük., 255

i. -miş, b. -mış Cev.Ay., 607, 15

iy- tay-: sıkılmak, çekinmek

i., -e, t. -a Se.Öz., 115b, 1

i. -e, t. -a Şin.Mayt., 10, 25, 26

iyे idi: sahip, mâlik

i., i. Cev.Ay., 34p, 22

iyin- basın-: ezilmek, baskı görmek

i. -ür, b. -ur Bang.Gab.Ar.Seyük., 10

iyin kezig: sıra, dizi

i., k. +çe Se.Öz., 121a, 11, 13, 15

k. -miş, t. -mış Bang.Gab.Ar.Seyük., 235

K

ka kadaş: hısım akraba

k., k. Cev.Ay., 5, 7, 135, 16, 554, 15, Bang.Gab.Ar.Seyük., 63, 64, 107, 347

k. +sı, k. +ı Bang.Gab.Ar.Seyük. ,124

kadır katıg: sert, katı

k., k. Cev.Ay., 9, 23

kadır sarsıg övkelig: sert, kötü, öfkeli

k., s. ö. Bang.Gab.Ar.Seyük., 66

kadır yavlak: kızgın, kötü

k., y. Cev.Ay., 325, 20, 21, 326, 16, 327, 9, 10, 331, 23, 464, 5, 551, 19,

552b, 12, 555, 14, 15, 608, 20, Sem.H.TB., 178

kagal bagsal: kamçı, sopa

k., b. Sem.Ins., 216

kakıgsız aymançsız: tehlikesiz, korkusuz

k., a. Cev.Ay., 417, 3

kal telve: deli, divane

k. t., Cev.Ay., 632, 3

kalık ısırka: kule, köşk

k. +lar, ı. +lar Şin.Mayt., 29, 25, 31, 23

kalın erüş: çok, sayısız

k., e. Şin.Kip., 57

kalınlık borluk söğüt yemiş: asma, bağ, ağaç, yemiş

k. +ların, b. +ların, s. +in, y. +in Şin.Mayt., 73, 41, 42

kam kadaş: hısım, akraba

k., k. +ım Şin.Mayt., 33, 46

k. +ın, k. +ımın Mül.Dan., 147, 148

kamag barça: bütün, hepsi

k., b. Sem.H.T.B., 606, 607

k. +un, b., Cev.Ay., 118, 23, 122, 4, 5, 182, 7, 193, 4, 197, 8, 9, 354, 26,

380, 1, 2, 393, 22, 552a, 9, 553, 8, 9, 554, 8, 9, 556, 1, 575, 16, 17

kan- büt-: tatmin olmak, inanmak

k. –ar, b. –er Cev.Ay., 362, 12

k. –gay, b. –gey Cev.Ay., 488, 10, 511, 19

k. –maguluk, b. –megülük Cev.Ay., 511, 20, 21

kan irin: kan, irin

k., i. +ing Le Coq.Manic.I., 5

kan yiring sö: kan, irin, lenf

k., y., s. Şin.Mayt., 61, 9, 10

kanlı kölük: araba, at

k., k. Cev.Ay., 613, 4

kanlıg yinlig: kanlı, yaralı

k., y. Şin.Mayt., 33, 20

kanmaksız telgenmeksiz tözlüg: kanmaz, kızmaz, güçlü

k., t., t. Şin.Mayt., 2, 30

kap tolkuk: torba, yüzme tulumu

k.+larta, t. +larta Cev.Ay., 604, 6, 7

kara bodun: millet, halk

k., b. Cev.Ay., 586, 12

k., b. +ıg Cev.Ay., 585, 4, 5

k., b. +ın Cev.Ay., 564, 1, 2, 565, 4

karı- öl- tay-: ihtiyarlamak, ölmek, göçüp gitmek

k. –yurlar, ö. –ürler, t. –arlar Şin.Mayt., 43, 14

karıç çik: ölçek, ölçü

ç. < Çin. ç'i

k. +ın, ç. +in Şin.Mayt., 75, 39, 40

karımak ölmek: ihtiyarlamak, ölmek

k., ö. Cev.Ay., 367, 15, Sem.H.T.B., 677, Şin.Mayt., 43, 3, 4, 7, 8, 20,

44a., 5, 12, 13, 37, 38

karış- kavış-: karışmak, birleşmek

k. –u, k. –u Bang.Gab.Ar.Seyük., 324

karlıg buzluğ: karlı, buzlu

k., b. Cev.Ay., 590, 4

kart bez: sivilce, beze

k+ıg, b. +ıg Cev.Ay., 614, 3

kasınçığ korkınçığ: korkulu, korkunç

k., k. Bang.Gab.Ar.Seyük., 91

kaş köz: kaş, göz

k. +ı, k. +i Sem.H.T.B., 847

kat- kar-: katmak, karıştırmak

k. –dımız, k. –dımız Şin.Mayt., 62, 21

katıg kınıg: kuvvetli, sağlam

k., k. Cev.Ay., 426, 12, Mül.Muk., 83

katıl- karıl-: karışmak, katılmak

k.–u, k. –u Cev.Ay., 133, 15, Şin.Mayt., 59, 33, 80, 18

katılış- bulgalış-: katılmak, karışmak

k. –mak, b. –makı Se.Öz., 112b, 9, 10

katın katın: tekrar, tekrar

k., k. Sem.H.T.B., 133

katun kırkın: hatun, cariye

k. +ların, k. +ların Cev.Ay., 414, 10, 11

katun kunçuy: hatun, kraliçe

k. < Çin. kung-chu

k. +lar, k. +lar Le Coq.Manic.III., 41

kayır yılan: kunduz yılan

k., y. Cev.Ay., 299, 15

kayu kayu: nice nice

k., k. Cev.Ay., 34ş, 19, 89, 5, 124, 22, 23, 140, 16, 189, 4, 191, 17, 194, 4 228, 9, 229, 15, 263, 7, 8, 351, 24, 382, 16, 401, 12, 406, 21, 456, 15, 22, 23, 479, 21,538, 22, 541, 13, 546, 20, 21, 588, 7, Bang.Gab.Ar.Sryük., 141, Şin.Mayt., 39, 14, 43, 19

ked- tona- : giyinmek, takınmak

k. –miş, t. –miş Şin.Mayt., 9, 14

kedgü tonangu: giyilecek, kuşanılacak

k., t. Şin.Mayt., 24, 9, 31, 1

kekreş- yöntüş-: hıncını almak, dövüşmek

k.–tükin, y. –tükin Le Coq.Manic.I., 9

kel- bar-: gelmek, gitmek

k. –meksiz, b. –maksız Cev.Ay., 34p, 21, 339, 24

k. –maeksizin, b. –maksızın Cev.Ay., 339, 13, 14, 20, 21

k. –teçi, b. –taçı Cev.Ay., 34p, 19

kel- git-: gelmek, gitmek

k. –i, b. –ı Cev.Ay., 196, 21, 22

kemiş- ögsire- tal-: bırakmak, kendinden geçmek

k., -ti, ö. –di, t. –tı Jam.K.P., LXI, 6

kemiş- tüş-: düşürmek, bırakmak

k. –mişin, t. –mişin Bang-Gab.Tür.V A, 85

keñç kiçig: genç, küçük

k., k. Şin.Mayt., 38, 3

keng yaruk yaşuk tokılıg: açık, aydınlık, yakışıklı

k., y., y., t. Sem.H.T.B., 848

kent suzak balık uluş: şehir, köy, memleket

k. < Soğ. knδ

k. +lerin, s. +ların, b. +ların, u. +ların Cev.Ay., 251, 1, 2

kent suzak: şehir, köy

k. < Soğ. knδ

k., s. Cev.Ay., 34ğ, 6, Mül.Dan., 149

k. +lerte, s. +larta Cev.Ay., 528, 4

kent uluş: şehir, memleket

k. < Soğ. Knδ

k., u. Bang.Gab.Ar.Seyük., 79, Sem.Ins., 1040, Şin.Mayt., 29, 21, 22

k., u. +da Şin.Mayt., 7, 3

k., u. +ka Cev.Ay., 682, 20, 21, Şin.Mayt., 101, 19

k., u. +larta Şin.Mayt., 3, 16

k., u. +ta Şin.Mayt., 3, 27, 28, 15, 13, 16, 28, 30, 7, 8, 69, 32

k., u. +takı Şin.Mayt., 51, 18, 19, 54, 9, 10

kentü kentü: kendi kendi

k., k. Cev.Ay. 19, 15, 335, 393, 13, 14, 396, 22, 400, 5, 405, 4, 411, 2, 3, 7, 427, 22, 428, 1, 431, 10, 436, 1, 449, 19, 597, 20, 645, 5, 673, 3, Jam.K.P., II, 6, Bang.Gab.Ar.Seyük., 464, Şin.Mayt., 12, 31, 51, 54, Le Coq.Manic.I., 22, Le Coq.Manic.III., 19, Se.Öz., 110a, 11, 116a, 1

kentü özi: kendi, özü

k., ö. Cev.Ay., 256, 15, 16, 402, 11, 12, 418, 8, Sem.H.T.B., 806

kentür- ornat- çingar-: düzeltmek, doğrusunu yerine koymak, doğrulaştırmak

k.-üp, o. -ıp, ç. -ıp Sem.H.T.B., 232, 233

kev- bas-: zayıflatmak, yenmek

k. -geli, b. -galı Cev.Ay., 317, 9

kev- küçsiret-: zayıflatmak, güçsüzleştirmek

k. -er , k. -ür, Cev.Ay., 163, 10, 11

kev- tarkar-: zayıflatmak, imha etmek

k. -ıp, t. -ıp Cev.Ay., 244, 16

kevil- algın-: zayıflamak, eksilmek

k.-mişin, a. -mişin Sem.H.T.B., 439, 440

kevil- küçsire-: güçsüz olmak, zayıf düşürmek

k. -ıp, k. -p Cev.Ay., 588, 3

k. -miş, k. -miş Cev.Ay., 586, 21

kezig tizig: sıra, dizi

k. +çe, t. +çe Cev.Ay., 279, 9

k. +de, t. +de Bang.Gab.Ar.Gab.Tür.V B, 57

k. +in, t. +in Se.Öz., 126a, 1

k. +inte, t. +inte Şin.Mayt., 13, 45, 46

kıdıgsız bulungsuz: uçsuz bucaksız, sınırsız

k., b. Bang.Gab.Ar.Seyük., 138, 139

kıg yam: pislik, çöp

k., y. Cev.Ay., 384, 13

kınçı ölüçü: ceza kesen, katil

k. +lar, ö. +ler Bang.Gab.Ar.Seyük., 89

kıl- kurat-: işlemek, yapmak

k.-tım, k. -dım Cev.Ay., 134, 18

kıl- kuvrat-: işlemek, toplatmak

k. -mış, k. -miş Şin.Mayt., 79, 5

kılıg eriglig: karakter, yaratılış

k., e. Sem.H.T.B., 78

kılmak simekleme: yapmak, gerçekleştirmek

k. +lıg, s. +lig Cev.Ay., 301, 12, 13

k. +sız, s. +siz Cev.Ay., 301, 14, 15, 17

kın- katıglan- tavrın- : çalışmak, çabalamak, gayret göstermek

k.-mak, k. -mak, t. -mak Se.Öz., 121a, 8

kın kızgut emgek tolgak: işkence, sıkıntı, eziyet

k., k., e., t. Şin.Mayt., 81, 33, 34

kın kızgut: ceza, işkence

k., k. Şin.Mayt., 82, 25, 55, 56

k. +ın, k. +ın Şin.Mayt., 66, 12, 13

kınıg katıg bek: kuvvetli, sağlam

k., k., b. Cev.Ay., 452, 2

kısıgsız kavırsız: bağımsız, hür

k., k. Şin.Mayt., 17, 18

kız kırkın: kız, cariye

k. +ın, k. +ın Şin.Mayt., 62, 31, 32

kız kısğa: kısa, sınırlı

k., k. Şin.Mayt., 74, 33

kızgan sazgan: pembe, kızılımsı

k., s. Sem.H.T.B., 799

kiçig kiçig: küçük, küçük

k., k. Cev.Ay., 579, 21, 22, Şin.Kip., 122, 123

kin keligme: gelecek, ileriki zaman

k., k. +ki Cev.Ay., 34ş, 9, 10, 107, 9, 10, 124, 22, 153, 12, 155, 2, 158, 6, 171, 12, 187, 1, 2, 202, 9, 10, 204, 8, 9, 10, 11, 276, 3, 350, 8, 9351, 23, 24, 353, 3, 4, 391, 22, 23, 393, 19, 20, 404, 21, 406, 20, 21, 412, 18, 19, 414, 20, 422, 6, 429, 2, 3, 430, 20, 21, 528, 3, 532, 8, 9, 606, 1, Sem.Ins., 259, Şin.Mayt., 50, 34, 35

kin kelteçi: ileride, gelece k (zaman)

k., k., Cev.Ay., 41, 13, 174, 9, 464, 10, 509, 4, 5, Bang.Gab.Ar.Seyük., 28, Şin.Mayt., 70, 38

kin yangı arıg: ipekli, yeni, temiz

k., y., a. Cev.Ay., 478, 10

king alkıg: en, genişlik

k., a. Cev.Ay., 31, 3, 34h, 6,531, 3, 4, 653, 3, Bang.Gab.Ar.Seyük., 07, 241, 243, 274, Şin.Mayt., 13, 39, 20, 8, 85, 13
k. +in, a. +ın Le Coq.Manic.III., 30, 42, 43

king tering: geniş, derin

k., t. Cev.Ay., 450, 11, 646, 11, 647, 13, 675, 1

king ulug: geniş, büyük

k., u. Cev.Ay., 363, 13, 14

king yetiz: yüksek, erişilmez

k., y. Cev.Ay., 499, 16

kinlen- tekşin-: dönmek, çevirmek

k. –ürler, t. –ürler Bang-Gab.Tür II TD., 78, 79

kir- ün-: girmek, çıkmak

k. –mek, ü. –mek Cev.Ay., 263, 18, 22, 268, 8, 13, 14, 19

kirsiz arıg süzük: temiz, pak

k., a., s. Bang-Gab.Tür.V A, 52

kirt kirt: kıkır, kıkır

k., k. Şin.Mayt., 12, 18

kirtgün- edker-: inanmak, aldırış etmek

k. –meser, e. –meser Cev.Ay., 432, 21, 22

kirtgün- uk-: inanmak, bilmek

k.–serler, u. –sarlar Cev.Ay., 463, 6

kirtü katıg çın kirtü: gerçek, sağlam, doğru

ç. < Çin. chen

k., k.,ç., k. Cev.Ay., 494, 19

kirtü tüz: doğru, düz

k., t. Cev.Ay., 254, 5, 6, 24, 255, 1, 462, 18

kişi yalanguk: kişi, insan

k., y. Cev.Ay., 439, 14, 15, Şin.Mayt., 38, 12, 58, 25

kizig tizig: dizi, sıra

k.+in, t. +in 612, 10

kizle- bat-: gizlemek, saklamak

k. –medin, b. –madın Şin.Mayt., 63, 10, 11

kizle- bekle-: gömmek, vermek

k. –diler, b. –diler Sem.H.T.B., 1124, 1125

kizle- yaşur-: gizlemek, saklamak

k. –gülük, y. –guluk Cev.Ay., 140, 20

k. –ser, y. –sar Cev.Ay., 141, 1

kizlelig batutlug: gizli, saklı

k., b. Cev.Ay., 321, 10, 11

kkir tapça: kir, pas

k., t. Cev.Ay., 119, 135, 13, 142, 1, 2, 10, 11, 20, 144, 3, 17, 145, 7, 147, 1,6

k. t. +larıg Cev.Ay., 147, 18,19

k., t. +ların cev.Ay., 191, 13

k., t. +lıg Cev.Ay., 76, 17

k. +lig, t. +lıg Cev.Ay., 41, 15

k. +sız, t. +sız Cev.Ay., 64, 20, 21, 112, 3, 124, 3, 4, 220, 8

kkirilig akıglıg: pis, temiz

k., a. Cev.Ay., 282, 11

kkirliġ ayıġ: kirli, kötü

k. +in, a. +ın Cev.Ay., 304, 1, 2

kkirliġ kkirsiz: temiz, pis

k., k. Cev.Ay., 223, 15, 16, 245, 15, 16, 273, 19, Se.Öz., 123b, 6

k. +li, k. +li Cev.Ay., 333, 23

kkirsiz arıġ: temiz, pak

k., a. Cev.Ay., 36, 16, 45, 7, 67, 3, 5, 97, 22, 98, 1, 99, 6, 110, 22, 23, 111,

9, 10, 211, 1, 218, 8, 9, 10, 12, 20, 251, 24, 252, 10, 316, 3, 7, 338, 20,

358, 22, 659, 11, 12, (kirsiz) Bang.Gab.Ar.Seyük., 426

kkirsiz münsüz arıġ süzük: temiz, pak, kusursuz

k., m., a., s Cev.Ay., 499, 17, 18

kkirsiz münsüz: temiz, suçsuz

k., m. Cev.Ay., 347, 6, 7, 646, 9, 10

kod- ıdala-: koymak, bırakmak

k. –up, ı. –p Şin.Mayt., 50, 20, 26, 91, 21

kod- kemiş-: koymak, bırakmak

k.–gay, k. –geyler Cev.Ay., 434, 5

kolula- sakın-: araştırmak, düşünmek

k. –sar, s. –sar, Le Coq.Manic.III., 29

k. –yu, s. –u Cev.Ay., 513, 20

kolusuz erüş öküş: hesapsız, sayısız, çok

k., e., ö. Bang.Gab.Ar.Seyük., 439

kop kamaġ: bütün, tamamı

k., k. Cev.Ay., 171, 18, Sem.Ins., 329, 785, Şin.Mayt., 33, 7, 40, 46, 17,

48, 19, 51, 62, 54, 25, 59, 14, 89, 14, 15, 112, 3

kop tüketi: tamamı, bütün

k. +ı, t. Jam.K.P., LXXVI, 1

kork- belingle-: korkmak, dehşete kapılmak

k. –dı, b. –di Sem.H.T.B., 182

k. –sar, b. –ser Cev.Ay., 141, 7

k. –up, b. –p Cev.Ay., 5, 10

kork- ayman-: korkmak, çekinmek

k. –arlar, a. –urlar Şin.Mayt., 112, 9, 10

k. –mak, a. –mak Şin.Mayt., 55, 3, 4

kork- bez-: korkmak, titremek

k.–di, b. –di Bang-Gab., Tür. II. TM, 32

kork- ürk-: korkmak, ürkemek

k. –dağı, ü. –deçi Cev.Ay., 291, 4

k. –ıtımız, ü. –itimiz Le Coq.Huas., 87, 88

k. –mak, ü. –mek Cev.Ay., 291, 4

korkın- ayın-: korkmak, çekinmek

k. –u, a. –u Cev.Ay., 314, 17

korkınç ayınç: korkunç, korku

k., a. Cev.Ay., 409, 15, 470 ,4, 24, 472, 14, 537, 2, 3, Mül.Çaş., 73

k., a. +lğ Şin.Mayt., 4, 18

k. +ı, a. +ı Şin.Mayt., 5, 32

k. +ıg, a. +ıg Cev.Ay, 614, 4, 5

k. +ım, a. +ım Cev.Ay., 609, 8

k. +sız, a. +sız Mül.Çaş., 16, 17, 80, 81, 284, Şin.Mayt., 101, 16

korkınç busuş: korku, kaygı

k. +ın, b. +ın Cev.Ay., 106, 16

k. +lug, b. +lug Şin.Kip., 43, 44

korkınç emgek: korku, sıkıntı

k. +ların, e. +lerin Cev.Ay., 118, 2, 3

k. +lğ, e. +lig Cev.Ay., 440a, 5, Sem.Ins., 1120, 1121

korkınç sıkış: tehlike, sıkıntı

k. +da, s. –da, Cev.Ay., 180, 6, 7, 11

korkınçığ kasınçığ: korkunç, korkulu

k., k., Cev.Ay., 172, 17

korkınçsız aymançsız: korkusuz, çekincesiz

k., a. Şin.Mayt., 65, 19

k. +ın, a. +ın Cev.Ay., 207, 23

korkinçsız inç: korkusuz, rahat

k., i. Cev.Ay., 314, 10, 11

korkug belinglegü: korku, dehşet

k+um, b. +m Cev.Ay., 608, 18, 19

koruldur- örlet-: zarar vermek, bozmak

k.-daçı, ö. -deçi Se.Öz., 122a, 14

koşug bag: ek, bağ

k. +tın, b. +tın Se.Öz., 106b, 11

koşul- bal-: birleşmek, bağlanmak

k. -mış, b. -miş Se.Öz., 106b, 5, 10

koy yıldı: koyun, at

k., y. Jam.K.P.XIII, 6

koyn yıldı: koyun, at

k., y. Cev.Ay., 525, 22

kö- közed-: esirgemek, gözetmek

k. -yü, k. -ü Sem.H.T.B., 374

köçür- kontur-: göç ettirmek, yerleştirmek

k. -ü, k. -u Tal.Tek.Irk., 34

ködi- yıldı-: güzel koku saçmak, güzel kokmak

k.-yü, y. -yu Sem.H.T.B., 748

kök kalık: gök, gökyüzü

k., k. Cev.Ay., 36, 12, 13, 50, 19, 53, 15, 62, 8, 75, 10, 11, 19, 76, 22, 88, 13, 113, 11, 12, 209, 15, 214, 6, 307, 4, 338, 20, 359, 11, 12, 370, 6, 424, 13, 427, 4, 451, 6, 486, 4, 511, 1, 646, 12, 656, 4, 665, 20, 23, Mül.Çaş., 247, Bang Gab.Tür.V A, 14, 15, 16, Sem.Ins., 458, Şin.Mayt., 18, 42, 48, 25, Se.Öz., 97a, 5, 6, 98b, 17, 99b, 10, 100a, 5, 100b, 1, 3, 16, 101a, 13, 101b, 1, 4, 12,16,102a,2,3, 4, 8, 9, 10, 12, 14, 16, 17, 18, 102b, 2, 3, 6, 13, 15, 103a, 7, 12, 14,15, 103b, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 104a, 5, 6, 10, 13, 104b, 3,

k., k. +ag Şin.Mayt., 16, 18, 113, 16

k., k. +da Cev.Ay., 112, 5, 365, 5, 534, 20, 651, 5, 652, 16, 17, Şin.Mayt., 9,

16, 10, 10, 18, 32, 36, 28, 44, 3, 52, 9, 68, 3, 81, 21, 22

k., k. +daki Şin.Mayt., 7, 9, 18, 43, 19, 2

k., k. +dın Şin.Mayt., 40, 03

k., k. +ıg Cev.Ay., 318, 19, 20, 650, 22, Se.Öz., 101a, 14, 104a, 9

k., k. +ka Cev.Ay., 665, 9, Şin.MAyt., 38, 16, 17

k., k. +larıntın Sem.Ins., 158, 159

k., k. +ları Sem.Ins., 332, 333

k., k. +lıg Cev.Ay., 54, 13

k., k. +ning Cev.Ay., 53, 12, 583, 6, Sem.Ins., 249, Se.Öz., 100a, 7, 101a, 15,

102b, 9, 103b, 2, 104b, 12, 13, 14, 105a, 2, 10

k., k. +ta Se.Öz., 97a, 7, 101b, 3, 9, 102b, 1, 7, 103a, 2, 105a, 3

köküz böğsek: göğüs, karın

k. +lerin, b. +lerin Sem.Ins., 242

köngül bilig: bilinç, akıl

k. +i, b. +i Bang.Gab.Ar.Seyük., 155, 200, 213

k. +in, b. +in Le Coq.Huas., 107

köngül karın: kalp, karın

k. +lerin, k. +ların Cev.Ay., 136, 10

köngül kögüz: gönül, göğüs

k., k. Şin.Mayt., 4, 13

k. +i, k. +i Cev.Ay., 623, 18, Bang.Gab.Ar.Seyük., 411, Şin.Mayt., 59,26

k. +in, k. +in Cev.Ay., 615, 8, 9

k. +inte, k. +inte Şin.Mayt., 4, 17

k. +leri, k. +leri Bang.Gab.Ar.Seyük., 458, Şin.Mayt., 76, 18

k. +üg, k. +üg Şin.Mayt., 69, 38

k. +ümüz, k. +ümüz Le Coq.Manic.I., 28

k. +üngüz, k. +üngüz Cev.Ay., 659, 4, 5

köngül sakınç: gönül, düşünce

k.+ümüzni, s. +ımızni Le Coq.Huas., 214

köngül yürek: gönül, yürek

k. +in, y. +in Mül.Çaş., 265, 266, 269

köni kirtü çın: doğru, düzgün, gerçek

ç. < Çin. chen

k., k., ç. Cev.Ay., 505, 19, 508, 3, 520, 20 664, 3

köni kirtü: doğru, düzgün

k., k. Cev.Ay., 33, 6, 72, 8, 15, 17, 91, 22, 134, 11, 297, 4, 339, 10, 388, 17, 389, 14, 15, 391, 16, 480, 22, 481, 1, 499, 7, 8, 10, 14, 504, 23, 507, 4, 17, 524, 2, Bang.Gab.Ar.Seyük., 31, 32, 33, 304, Şin.Mayt., 74, 22, 85, 60, 61,

Le Coq.Manic.I., 26

k., k. +since Cev.Ay., 85, 16, 17

köni tüz: doğru, düz

k., t. Cev.Ay., 24, 10, 11, 18, 341, 22, 340, 20, 36, 9, 38, 17, 42, 16, 79, 6, 14, 83, 6, 85, 18, 144, 12, 13, 149, 15, 151, 22, 153, 19, 22, 158, 19, 20, 159, 7, 8, 160, 17, 22, 23, 161, 4, 167, 1, 23, 171, 1, 20, 172, 1, 173, 9, 174, 13, 183, 4, 186, 19, 187, 4, 188, 4, 241, 7, 261, 1, 336, 21, 376, 18, 383, 9, 392, 1, 2, 3, 393, 2, 3, 410, 5, 421, 2, 3, 428, 22, 23, 438, 13, 462, 7, 571, 20, 658, 6, 7, 669, 2, Sem.H.T.B., 685, Le Coq.Manic.III., 20

k., t. +üni Cev.Ay., 34, 8, 81, 22, 84, 1, 2, 9, 10, 85, 2, 674, 19

köp kalın: çok, sayısız

k., k. Cev.Ay., 412, 2

kör- atkan-: görmek, bağlanmak

k. –medin, a.-madın Cev.Ay., 339, 17

kör- bil- ötkür-: görmek, bilmek, açıklamak

k.- miş, b. –miş, ö. –miş Bang.Gab.Ar.Seyük, 208

kör- talula-: görmek, seçmek

k. –miş, t. –mışı Bang.Gab.Ar.Seyük., 235

körk bediz: resim, görüntü

k. +in, b. +in Cev.Ay., 22, 18

körk mengiz: biçim, görünüş

k., m. Cev.Ay., 44, 20, 59, 19, 60, 3, 6, 7, 64, 23, 385, 14, Mül.Çaş., 7,8,132

k., m. +ler Cev.Ay., 50, 21

k., m. +leri Cev.Ay., 54, 9, 120, 1

- k., m. +lertin Cev.Ay., 60, 5, 6
- k. +de, m. +de Cev.Ay., 44, 23, 45, 1
- k. +i, m.+i Mül.May., 4
- k. +in, m. +in Cev.Ay., 385, 1, 680, 19, Le Coq.Manic.III., 22
- k. +ke, m. +ke Cev.Ay., 585, 18
- k. +lüg, m. +lig Cev.Ay., 259, 23, 24, 380, 3, 4, 18, 19, 608, 1
- k. +üm, m. +im Cev.Ay., 530, 23, 531, 1
- k. +ümüz, m. +imiz Cev.Ay., 530, 21
- körkit- belgürt-: göstermek, belli etmek
- k. –ür, b. –ürler Cev.Ay., 34j, 8, 12, 13
- körkit- boşgun-: göstermek, anlatmak Cev. Ay.
- k. –miş, b. –miş Cev.Ay., 136, 5
- körkit- boşgur-: göstermek, öğretmek
- k. –ü, b. –u Cev.Ay., 263, 10, 11
- körkit- közüntür-: göstermek, sergilemek
- k. –ip, k. –üp Cev.Ay., 43, 16
- k. –miş, k. –miş Cev.Ay., 386, 1
- k. –ür, k. –ür Cev.Ay., 53, 19
- körklüg körksüz: güzel, çirkin
- k., k. Cev.Ay., 489, 22
- körksüz ayığ: çirkin, kötü
- k., a. Sem.Ins., 1108
- körksüz yavız: çirkin, kötü
- k., y. Sem.Ins., 306, 307
- körtle körkle: güzel, beğenilir
- k., k. Şin.Mayt., 13, 59
- körümçi yultuzçı: falcı, müneccim
- k., y. +ga Bang.Gab.Ar.Seyük., 133
- köse- umun-: istemek, ummak
- k. –yür, u. –ur Gab., 1955

köy- örten-: yanmak, alevlenmek

k. -er, ö. -ür Şin.Mayt., 41, 27, 28

köz karak: göz, gözbebeği

k. +i, k. +ı Mül.Çaş., 69, 228

k. +inge, k. +ınga Mül.Dan., 127, 128

közsüz teglük: kör, gözsüz

k., t. Cev.Ay., 300, 10, 11

közün- belgür-: görünmek, belirlemek

k. -gey, b. -geyler Cev.Ay., 423, 3, 4

k. -meksiz, b. -meksiz Cev.Ay., 56, 5, 6

k. -teçi, b. -teçi Cev.Ay., 45, 20, 56, 13, 14

k. -teçi, b. -teçiler Cev.Ay., 55, 9, 10, 56, 1

kşantı çamhuy: af, bağışlanma

k. < Skr. ksānti, ksānta, ç < Çin. tsch'an-huei

k., ç. Cev.Ay., 25, 22, 93, 15, 138, 19, 139, 10, 140, 2, 12

kun- al- ogurla-: çalmak, çırpamak, yağmalamak

k. -tum, a. -tım 135, 22, o. -dım Cev.Ay., 135, 22

kunçuy katun: kraliçe, hatun

k. < Çin. kung-chu

k., k. Şin.Mayt., 51, 49

kur kezig: sıra, dizi

k. +ınta, k. +inte Bang-Gab.Tür.V B, 6

k. +larınça, k. +lerinçe Cev.Ay., 398, 18

kırı- katı-: kurumak, halsiz düşmek

k. -p, k. -p Şin.Mayt., 82, 57, 112, 18

kurt konguz: kurt, böcek

k., k. Cev.Ay., 332, 4

k., k. +lar Cev.Ay., 366, 16, 17

kurug kovuk mensiz: kuru, boş, bensizlik

k., k., m. Şin.Mayt., 79, 39

kurug öl: kuru, yaş

k.ö. Le Coq.Huas., 58, 316

kuş kuzgun: kuş, kuzgun

k., k. Cev.Ay., 365, 5, 444, 6, Jam.K.P., LXXV, 3, LXXX, 3, Sem.H.T.B., 1130

kut buyan: saadet, mutluluk

b.< Skr. punya

k., b. Cev.Ay., 453, 18, 454, 2

k., b. +lar Cev.Ay., 348, 3

k., b. +lıg Şin.Mayt., 31, 4

k. +ı, b. +ı Cev.Ay., 361, 10, 379, 23, 381, 12, 478, 16, 480, 18, 19, 486, 1

k. +ın, b. +ın Cev.Ay., 681, 5

k. +ları, b. +ları Cev.Ay., 126, 9

k. +lug, b. +lıg Cev.Ay., 360, 23, 514, 1, 2, Sem.Ins., 118

k. +umuz, b. +ımız Cev.Ay., 599, 2, 3

kut kıv: saadet, mutluluk

k., k. Le Coq.Manic.III., 10, 46

k. +ça, k. +ça Le Coq.Manic.III., 10

k. +ı, k. +ı Cev.Ay., 419, 13, Le Coq.Huas., 45, 46, Şin.Mayt., 89, 36, 96,

k. +ın, k. +ın, Mül.Çaş., 51, 52, 99

k. +lug, k. +lıg Cev.Ay., 681, 7, Mül.Çaş., 291, Le Coq.Manic.III., 34

k. +lığın, k. +lığın Bang.Gab.Ar.Seyük., 100, 101

kut ülüg: talih, kut

k. +ı, ü. +ı Jam.K.P., XXXIII, 5, LXIV, 1

k. +lug., ü. +lüg Cev.Ay., 341, 3, 111, 2, 3, 346, 2, 3, 422, 21, 474, 21, 22,
520, 2, Şin.Kip., 76, Bang-Gab.Tür. II TM., 87

k. +suz, ü. +süz Bang.Gab.Ar.Seyük., 7

k. +suzı, ü. +süzi Bang.Gab.Ar.Seyük., 12

k. +suzın, ü. +süzün Bang.Gab.Ar.Seyük., 7, 8

kut vakşık: ruh

v. < Far. vahşek

- k., v. +lar, Şin.Mayt., 39, 8
- k. +lar, v. +lar Bang.Gab.Ar.Seyük., 48, 117, 143, 436, Le Coq.Manic.III.,34
- kutad- tusul-: mutluluk vermek, faydalı olmak
- k. –galı, t. –galı Bang.Gab.Ar.Seyük., 299
- kutlug ulug: kutlu, büyük
- k., u. Gab.H.T.B., 2149
- kutlug ülüglüg inç mengilig: mutlu, kutlu
- k., ü., i., m. Cev.Ay., 90, 1
- kutlug ülüglüg: bahtlı, talihli
- k., ü. Le Coq.Manic.III., 43
- kutsuz ülgüsüz: bahtsız, nasipsiz
- k., ü. Şin.Mayt., 61, 28, 29
- kuyaş tumlıg: güneş, soğuk
- k. +da, t. +da Cev.Ay., 220, 22, 23
- kü at: şöhret, ad
- k., a. Jam.K.P., VII, 1
- kü- küzet-: muhafaza etmek, gözetmek
- k. –gey, k. –gey Cev.Ay., 90, 18, 19
- k. –mek, k. –mek Cev.Ay., 29, 13, Sem.Ins., 516
- k. –yü, k. –ü 91, 7, 148, 1, 192, 12, 20, 21, 193, 15, 16, 194, 20, 21, 314, 16, 325, 16, 326, 12, 327, 6, 328, 14, 15, 24, 329, 6, 20, 330, 10, 24, 331, 19, 20,361, 10, 11, 397, 15, 398, 7, 401, 8, 402, 15, 22, 23, 403, 8, 405, 1, 6, 9, 14,406, 5, 407, 9, 20, 408, 2, 8, 410, 16, 414, 14, 431, 7, 8, 432, 18, 433, 18,440, 18, 440b, 7, 444, 1, 448, 5, 11, 16, 452, 1, 455, 8, 456, 21, 467, 18, 468,12, 469, 2, 10, 11, 471, 2, 3, 480, 5, 481, 3, 4, 497, 14, 512, 5, 526, 14, 528,9, 537, 19, 539, 6, 7, 17, 546, 4, 550, 12, 552, 4, 11, 560, 3, 8, 561, 15, 562,7, 565, 19, 662, 18, 663, 16, 664, 6, 12, 13, 19, 665, 1, 7, 13, 19, 666, 1, 2,10, 18, 667, 8, 669, 23, 670, 1, 671, 3, 9, Mül.Dan., 82, Bang.Gab.Ar.Seyük.,48, 117, 367, 368, 369, 370, 437, Sem.Ins., 473, 474, ŞİN.Mayt., 60, LeCoq.Manic.I., 31, Le Coq.Manic.III., 36

küç basut: güç, yardım

k., b. Sem.H.T.B., 372, 373, Bang.Gab.Ar.Seyük., 326, Le Coq.Manic.III.
35, 42

küç büğü: güç, hikmet

k. +lüg, b. +lüg Bang.Gab.Ar.Seyük., 354

küç erdem: güç, erdem

k. +i, e. +i Şin.Kip., 71

k. +lüg, e. +lig Bang.Gab.Ar.Seyük., 350, 351, 363

küç küsün: güç, kuvvet

k., k. Cev.Ay., 104, 10, 193, 19, 205, 22, 23, 213, 8, 19, 21, 22, 24, 236, 4, 249, 6,
257, 7, 294, 9, 11, 295, 6, 297, 5, 6, 10, 297, 12, 13, 298, 12, 15, 19,300a, 34, 35,
36, 301, 21, 302, 3, 4, 6, 322, 21, 438, 4, 551, 3, 4, 558, 14,586,21, 670, 4,
Mül.Çaş., 28, Şin.Mayt., 41, 96, 10, 11

k., k. +ge Cev.Ay., 421, 18, Şin.Mayt., 31, 18

k., k. +lerin Cev.Ay., 296, 11

k., k. +te Cev.Ay., 461, 13, 14, Gab.H.T.B., 2090

k. +i, k. +i, Cev.Ay., 341, 7, 184, 12, 228, 14, 361, 11, 506, 14, 609, 21,

Sem.H.T.B., 438, 439, 469

k. +in, k. +in Cev.Ay., 31, 12, 118, 413, 3, 4, Mül.Çaş., 51

k. +inge, k. +inge Cev.Ay., 16, 21

k. +im, k. +üm Gab.H.T.B., 2071, 2072

k. +ke, k. +ke Cev.Ay., 515, 20, 21

k. +lüg, k. +lüg Cev.Ay., 471, 21, 22, 529, 17, 541, 4, 551, 6, 597, 16, 607, 21,

Sem.Ins., 651, 652

k. +üm, k. +üm Cev.Ay., 530, 23, Şin.Mayt., 13, 37, 25, 13

k. +ümüz, k. +ünümüz Cev.Ay., 7, 9, 400, 8, 9, 530, 20, 21

k. +süz, k. +süz Cev.Ay., 433, 7, 8, 559, 1, Şin.Mayt., 81, 40

küçlüg katıg: kuvvetli, güçlü

k., k. Cev.Ay., 552b, 10, 625, 13, 14

küçlüg ulug: güçlü, büyük

k., u. Sem.Ins., 944, 945

küçsire- kevil-: zayıf düşürmek, güçsüz olmak

k., -yür, k. -ür Cev.Ay., 558, 15

küçsire- yavru- toru-: zayıflamak, güçsüz olmak

k. -miş, y. -mış, t. -mış Cev.Ay., 116, 22

küg ün: ses, gürültü

k. +i, ü. +i Şin.Mayt., 16, 20

küglüg küzetiglig: korunaklı, korumalı

k., k. Cev.Ay., 537, 2

külüş- katguruş-: gülmek, kahkaha atmak

k. -mek, k. -mak Şin.Mayt., 18, 41, 42

kümüş altun: gümüş, altın

k., +lüg, a. +lug Sem.Ins., 853

kün ay: gün, ay

k. +li, a. +lı Bang.Gab.Ar.Seyük., 324, 342

k. + te, a. +da Le Coq.Huas., 27

kün tün: gündüz, gece

k. +in, t. +in Şin.Mayt., 83, 28

k. +ün, t. +ün Şin.Mayt., 84, 7, 46, 47

küng kul: köle, cariye

k., k. Bang-Gab.Tür.IV B, 16, Bang.Gab.Ar.Seyük., 64

küni yagı: kıskanç, düşman

k. +çi, y. +çı Şin.Mayt., 82, 26

küri kürlük: ölçek, miktar

k. < Çin. tou

k. +n, k. +in Cev.Ay., 135, 9, Bang-Gab.Tür.IV B, 5, Şin.Mayt., 75, 40

küse- kol-: istemek, dilemek

k. -yür men, k. -ur men Cev.Ay., 508, 2

küse- körügse-: istemek, arzu duymak

k. -gülük, k. -gülük Cev.Ay., 118, 21

küse- tile-: istemek, dilemek

k. –miş, t. –miş Cev.Ay., 505, 7

k. –yü, y. –yü Sem.H.T.B., 692

küse- yalbar-: istemek, yalvarmak

k. –yü, y. –u Cev.Ay., 488, 14

küsüş tilek: arzu, dilek

k., t. Cev.Ay., 496, 14

küzed- saklan-: muhafaza etmek, korumak

k. –meser, s. –masar Şin.Mayt., 2, 20, 21

küzet- kü-: muhafaza etmek, gözetmek

k. –ü, k. –yü Cev.Ay., 34c, 18, 19

küzet- tut-: muhafaza etmek, tutmak

k. –ürler, t. –arlar Cev.Ay., 220, 10, 11, 223, 22, 23

L

lınhua çeçek: çiçek

l. < Çin. lien hua

l., ç. Cev.Ay., 45, 12, 119, 10, 308, 22, 23, 345, 6, 7, 346, 5, 358, 17, 492, 5, 495, 21, Sem.H.T.B., 512, 719, 746, 750

l., ç. +ke Cev.Ay., 645, 18

l., ç. +ler Cev.Ay., 381, 4

l., ç. +lerin Ce.Ay., 313, 24, 314, 1, Sem.H.T.B., 723, 724

l., ç. +lig Cev.Ay., 552b, 9, 563, 13, Şin.Mayt., 51, 46, 47, 51, 55, 56

M

mançak tült töşek: yatak, yastık, döşek

m. < Skr. mancaka

m., t., t. Şin.Mayt., 73, 32

mang mang: adım adım

m., m. Cev.Ay., 10, 7, 419, 11

mangra- ünte-: çağırmaq, bağırmaq

m. –yur, ü. –yür Le Coq.Manic.III., 33

mengi ögrünç: mutluluk, sevinç

m., ö. Cev.Ay., 646, 20

mengi ögrünçü: sevinç, mutluluk

m., ö. Cev.Ay., 380, 24, 381, 1, 412, 1, 533, 5

mengile- ilinçüle-: sevinmek, mutlu olmak

m. –yür, i. –yür Cev.Ay., 209, 18, 19

mengilig tongalıg ögrünçlüg sevinçlig: kutlu, güçlü, mutlu

m., t., ö., s. Cev.Ay., 530, 9, 10

mengü mengü: daimi daimi

m. m. Cev.Ay., 368, 6

mensiz kişisiz: insansız, kişisiz

m., k. Cev.Ay., 145, 16

ming ming: binlerce

m. m. Bang-Gab.Tür.V A, 30, 33, 101, Şin.Mayt., 12, 8, 9, Le Coq.Manic.III., 41

ming tümen: bin, onbin

m., t. Jam.K.P.XIII, 4, Şin.Kip, 17, 18, 94, Bang.Gab.Ar.Seyük., 453

m. +lig, t. +lig Bang-Gab.Tür. II TM., 57

monça monça: bunca bunca

m., m. Cev.Ay., 8, 10, 11

monçulayu yangın: bu şekilde, böylece

m., y. Cev.Ay., 34i, 19, 175, 1, 227, 13, 271, 16, 276, 10, 307, 1, 362,

7, 8, 388, 21, 422, 19

montag yangın: bu şekilde, böylece

m., y. Cev.Ay., 222, 6, 224, 22, 226, 5, 228, 19, 230, 1, 231, 19, 233, 7,234, 7, 236, 7, 239, 23, 24, 241, 1, 242, 24, 244, 14, 15, 247, 10, 249, 19, 20, 250, 19, 20, 252, 18, 255, 11, 257, 9, 10, 261, 18, 263, 5, 268, 11,269, 9, 279, 7, 283, 13, 14, 286, 1, 287, 21, 289, 9, 293, 12, 296, 10, 298,8, 301, 19, 304, 3, 4, 305, 12, 306, 12, 307, 24, 308, 1, 309, 1, 311, 23, 425, 20

möngremek inçıklamak: bağırmaq, feryat etmək

m., ı. Cev.Ay., 12, 21,22

mung emgek: sıkıntı, keder

m. +ınta, e. +inte Şin.Kip., 211

m. +umuznı, e. +imizni Cev.Ay., 7, 7

mung tak: ihtiyaç, iş

m. +umuz, t. +ımız Le Coq.Huas., 200, 201, 251

mung tar: keder, acı

m. +ka, t. +ka Cev.Ay., 628, 8, Şin.Mayt., 5, 26, 43, 12

mungad- adın-: hayret etmek, şaşırmaq

m. -u, a. -u Şin.Mayt., 13, 6

m. -ur, a. -urlar Şin.Mayt., 47, 12

mungad- tangla-: şaşırmaq, hayret etmek

m. -ıp, t. -p Cev.Ay., 381, 13, 14, 604, 1, 617, 14

mungadınçig tanglançig: olağanüstü, fevkalade

m., a. Cev.Ay., 126, 12, 13, 271, 14, 15, 389, 9, 392, 20

mungusuz taksız: dertsiz, sıkıntısız

m., t. Şin.Mayt., 3, 19, 20

mungul teltük kal bolmak: deli divane olmak

m., t., k. Cev.Ay., 634, 17

mün kadag: günah, suç

m., k. Cev.Ay., 135, 7, Sem.Ins., 145, 166, 167, 690, Şin.Mayt., 84, 34, Se.Öz., 97b, 6, 98b, 3, 99a, 17, 103b, 6, 7, 107b, 15, 109a, 15, 109b, 2, 112b,

2, 115b, 16, 116b, 7, 120a, 10

m., k. +ag Şin.Mayt., 84, 34, 35

m. k. +lar Cev.Ay., 547, 62, 63, 556, 16, 560, 18, 19, Se.Öz., 103a, 16

m., k. +larıg Cev.Ay., 316, 5, 6, 614, 2, 3

m., k. +larning Cev.Ay., 559, 18, 19

m., k. +lıg Sem.Ins., 325, 335, 336

m., k. +ning Se.Öz., 98a, 16, 17

m. +i, k. +ı Se.Öz., 112b, 14

m. +in, k. +ın Cev.Ay., 310, 2, Şin.Mayt., 68, 13, 85, 48

m. +in, k. +ların Şin.Mayt., 105, 17

m. +lerin, k. +ların Sem.Ins., 364, Şin.Mayt., 74, 23

m. +lüg, k. +lıg Le Coq.Manic.III., 22

mün yazuk: suç, günah

m., y. +ka Şin.Mayt., 69, 39, 40

m. +i, y. +ı Şin.Mayt., 59, 19

m. +lerin, y. +ların Şin.Mayt., 66, 6, 7

m. +süz, y. +suz Şin.Mayt., 83, 14, 15

m. +ümüzni, y. +umuznı Şin.Mayt., 65, 27, 28, 74, 15, 16, 78, 25, 26

münsüz beçesiz arıg turug: günahsız, kusursuz, temiz

m., b., a., t. Le Coq.Manic.I., 24

münsüz beçesiz: günahsız, kusursuz

m., b. Le Coq.Manic.I., 24

münsüz kadagsız: günahsız, suçsuz

m., k. Cev.Ay., 124, 19, 659, 23, 660, 1, Sem.Ins., 388,

LeCoq.Manic.III., 39, Se.Öz., 123b, 4

N

neçe neçe: nice nice

n., n. Cev.Ay., 9, 2, 340, 11, 580, 3, Sem.Ins., 650, Şin.Mayt., 103, 30

nom belgü: kanun, belge

n. < Soğ. nom

n., n. +lerin Cev.Ay., 272, 22

n. +larıg, b. +lerin Cev.Ay., 271, 22, 23

n. +lı, b. +li Cev.Ay., 203, 17

nom bitig: dini eser, kitap

n. < Soğ. nom

n. +larıg, b. +lerig Sem.H.T.B., 1030, 1031

nom şasan: kanun, disiplin

n. < Soğ. nom

n. +ug, ş. +ıg Cev.Ay., 26, 11

nom törü: öğreti, tore

n. < Soğ. nom

n., t. Bang.Gab.Ar.Seyük., 37, Le Coq.Manic.III., 26

n. +ça, t. +çe Cev.Ay., 90, 10, 194, 12, 14, 15, 511, 13, 14, 560, 7, 561, 19, 62, 12, 13, 563, 18, 19, 21, 564, 23, 585, 6, 7, 607, 16, 17, Sem.H.T.B., 97, Le Coq., 257, 258, 285, 331, Şin.Mayt., 47, 4, 5

n. +lug, t. +lüg Cev.Ay., 564, 15, 16, Bang.Gab.Ar.Seyük., 07,

n. +suz, t. +süz Cev.Ay., 560, 9, 10, 556, 2, 20, 21, 564, 6, Şin.Mayt., 9

n. +ug, t. +g Cev.Ay., 195, 17, 18, 364, 14, 365, 2, Bang.Gab.Ar.Seyük., 35, Le Coq.Huas., 128

nom yarlıg: kanun, ferman

n. < Soğ. nom

n. +ı, y. +ı Cev.Ay., 48, 21

n., y. +ıg Cev.Ay., 92, 10

n. +lug, y. +lıgıg Cev.Ay., 378, 6

nomla- okıt-: öğretmek, okutmak

n. < Soğ. nom

n. –galı, o. –galı Cev.Ay., 395, 2, 3

nomla- sözle-: anlatmak, söylemek

n. < Soğ. nom

n. –p, s. –p Cev.Ay., 165, 4

noş tatıglıg: hoş, tatlı

n. < Soğ. noş

n., t. Cev.Ay., 647, 4, Şin.Mayt., 31, 36

noş tatıglıg sogançıg: hoş, tatlı

n., t., s. Cev.Ay., 647, 1, 2

O

odug sag: uyanık, dikkatli

o., s. Cev.Ay., 408, 13

- o. +ın, s. +ın Cev.Ay., 410, 16
- ogşa- amra-: okşamak, sevmek
- o. –yu, a. –yu Cev.Ay., 306, 16, 17
- o. –yur, a. –yur Sem.Ins., 777
- o. –yurça, a. –yurça Cev.Ay., 407, 22
- ogşat- yöleştür-: karşılaştırmak, benzetmek
- o. –guluksuz, y. –gülüksüz Cev.Ay., 45, 3, 4
- o. –sar, y. –ser, Cev.Ay., 156, 10
- ogul kız: oğul, kız
- o., k. Cev.Ay., 544, 1, Bang.Gab.Ar.Seyük., 106, 107, 347, Sem.Ins., 198, Le Coq.Manic.I., 15, 16
- o., k. +ka Jam.,K.P., XI, 6, 7, Bang.Gab.Ar.Seyük., 106
- o. +ı, k. +ı Bang.Gab.Ar.Seyük., 105, 124
- o. +umuz, k. +ımız Cev.Ay., 666, 9
- o. +um, k. +ım Cev.Ay., 443, 18
- o. +umım, k. +ımın Mül.Dan., 147
- o. +ta, k. +ta Şin.Mayt., 33, 56, 57
- o. +suz, k. +sız Cev.Ay., 543, 23
- okı- nomla-: tebliğ etmek, bildirmek
- n. < Soğ. nom
- o. –sar, n. –sar Bang.Gab.Ar.Seyük., 147
- okı- sözle-: okumak, söylemek
- o. –sar, s. –ser Cev.Ay., 191, 18, 19
- okıt- biltür-: okutmak, bildirmek
- o–u , b. –ü Cev.Ay., 300a, 34
- oksuz teginçsiz: firsatsız, nasipsiz
- o., t. Şin.Mayt., 67, 8, 75, 15, 78, 60, 82, 2, 83, 45, 84, 9
- ok ya kılıç : ok, yay, kılıç
- o., y., k. Cev.Ay., 496, 8, 9
- olur- ornan-: oturmak, yerleşmek
- o. –u, o.- u Cev.Ay., 190, 2

ongul- öglen-: iyileşmek, kendine gelmek

o. -tı, ö. -ti Cev.Ay., 19, 6

ook kılıç: ok, kılıç

o., k. Cev.Ay., 477, 6

oot em: ilaç, merhem

o. +ın, e. +in Cev.Ay., 513, 14

oot yalın: ateş, alev

o., y. Şin.Mayt., 78, 60, 61

o., y. +ı Cev.Ay., 316, 22

o., y. +ın Cev.Ay., 500, 15, 637, 1

ot yalınlık Bang-Gab.Tür.V A, 44, ot yalını Bang-Gab.Tür.V A, 44

o.+ın, y. +ın Şin.Mayt., 70, 6

oral- kıkıra-: hiddetlenmek, yüksek sesle bağırarak

o. -yu, k. -yu Cev.Ay., 641, 3

ordu karşı: saray, han

o., k. Cev.Ay., 90, 3, 414, 23, 416, 22, 434, 1, 533, 23

o., k. +lar Şin.Mayt., 52, 13

o. k. +ları Cev.Ay., 425, 2

o. +da, k. +ta Şin.Mayt., 51, 28

o. +g, k. +g Şin.Mayt., 23, 16, 47, 20

o. +ka, k. +ka Cev.Ay., 420, 22

o. +ları, k. +ları Cev.Ay., 427, 1, 2

o. +mın, k. +mın Cev.Ay., 421, 20

o. +mızka, k. +mızka Cev.Ay., 424, 15

o. +mızını, k. +mızını Cev.Ay., 424, 20

o. +sınta, k. +sınta Cev.Ay., 528, 5

ornan- tur-: yerleşmek, durmak

o. -gay men, t. -gay men Cev.Ay., 668, 3

orun ormag: yer, mesken

o., o. Cev.Ay., 460, 8, 9, 10, 509, 15

orun orun: yer yer

o., o. Cev. Ay. 34h, 14, 331, 61, 6, 64, 7, 396, 2, 456, 19, 20, 555, 11, 557, 6,559,
8, 603, 8, 622, 23

orun tağ arıg: yer, dağ, çay

o. +larta, t. +larta, a. +larta Cev.Ay., 528, 6, 7

orun töşek: mesken

o., t. Cev.Ay., 613, 3, 4

orun yurt: yer, yurt

o. +ı, y. +ı Cev.Ay., 461, 19

osal sımtağ: tembel, kayıtsız

o., s. Cev.Ay., 75, 5

ot yaş : ot, bitki

o., y. Cev.Ay., 529, 14

ot em : ilaç, merhem

o., e. Cev.Ay. 236, 5, 6, 256, 12, 257, 2, 585, 9, 10, 586, 14, 16, 587, 1, 5, 593,
11, 596, 9, 598, 2, Sem.H.T.B., 991

o., e. +de Cev.Ay., 80, 20, 587, 5, 588, 2

o., e. +ig Cev.Ay., 590, 16, 592, 13, 595, 3

o., e. +in Cev.Ay., 593, 7, 8

o. +ın, e. +in Cev.Ay., 156, 4, Şin.Mayt., 53, 14

o. +ınga, e. +inge Şin.Kip., 87

o. +ug, e. +ig Cev.Ay., 597, 9

ot yaş: ot, bitki

o., y. Cev.Ay., 529, 14

ota- emle-: tedavi etmek, iyileştirmek

o.yın, e. –yin Cev.Ay., 587, 10

otsuz emsiz ürüntegsiz : ilaçsız, merhemsiz

o., e., ü. Şin.Mayt., 79, 10, 11, 28

oyun bediz: süs, ziyet

o. +ın, b. +in Sem.Ins., 800

oyın ır: raks, şarkı

o., ı. Şin.Mayt., 40, 02, 53, 14

oyna- yırla-: oynamak, şarkı söylemek

o. –yu, y. –yu Cev.Ay, 34ğ, 13

oz- kaç-: kaçmak, kurtulmak

o. –dılar, k. –dılar Cev.Ay., 631, 1, 2

oz- keç-: uzaklaşmak, geçmek

o. –ayın, k. –eyin Cev.Ay., 105, 13

oz- kurtul-: kurtulmak, kaçmak

o. –ar, k. –ur Şin.Kip., 23

o. –ar, k. –urlar Şin.Kip., 57

o. –dı, k. –dı Bang.Gab.Ar.Seyük., 423

o. –gay, k. –gaylar Şin.Mayt., 65, 1

o. –gu, k. –gu Şin.Mayt., 43, 17

o. –masar, k. –masar Şin.Mayt., 111, 10, 11

o. –miş, k. –miş Şin.Mayt., 23, 3

o. –u, k. –u Şin.Mayt., 83, 49

o. –up, k. –up Şin.Mayt., 72, 6, 53, 54, 74, 61, 62, 75, 25, 26, 76, 20, 78, 34, 85, 9

oz- kutrul-: kurtulmak, kaçmak

o. –ar, k. –ur Cev.Ay., 326, 3, 22, 327, 14, 328, 4, 19, 331, 4, 332, 7, 466,18

o. –ar, k. –urlar Cev.Ay., 330, 1, 14

o. –ar men, k. –ur men Cev.Ay., 421, 11

o. –dılar, k. –tılar Cev.Ay., 598, 5

o. –dumuz, k. –dumumz Cev.Ay., 20, 14

o. –galı, k. –galı Cev.Ay., 10, 3, 4, 11, 8, 9, Şin.Mayt., 44, 45

o. –gay, k. –gay Cev.Ay., 532, 12, 13

o. –gu, k. –gu Cev.Ay. ,199, 17

o. –guka, k. –guka Cev.Ay., 11, 23, 480, 9

o. –guluk, k. –guluk Cev.Ay., 6, 22, 23, 387, 13, 388, 16

o. –gum, k. –gum Cev.Ay., 10, 14

o. –mak, k. –mak, Se.Öz., 121b, 14, 15

o. –mak, k. –maklıg Cev.Ay., 22, 4

o. –miş, k. –miş Cev.Ay., 419, 6, Se.Öz., 107a, 12

o. –mış, k. –mıŝlarka Cev.Ay., 504, 16, 17

o. –sun, k. –sun Cev.Ay., 15, 20

o. –up, k. –up Cev.Ay., 20, 9, 39, 2, 329, 10, 660, 17, 18, Bang Gab.Tür.IV B, 50, 51

oz- tarkar-: uzaklaşmak, uzaklaştırmak

o. –daçı, t. –taçı Cev.Ay., 117, 11

ozgur- kutgar-: kurtarmak, kaçırmak

o. –ayın, k. –ayın Cev.Ay., 115, 5

o. –galı, k. –galı, Cev.Ay., 628, 21, 22

o. –guka, k. –guka Cev.Ay., 180, 1, 180, 4

o. –guluk, k. –guluk Cev.Ay., 307, 5, 6

o. –mak, k. –mak Cev.Ay., 311, 7, 8

o. –u, k. –u, Cev. Ay., 34r, 15, 18, 19, 160, 8, 174, 16, 17, 335, 8

o. –ur, k.-ur Cev.Ay., 628, 10, 166, 4, 5, 582, 17

o. –up, k. –up Cev.Ay., 3, 9, 10, 659, 19, Şin.Mayt., 46, 23

ozgur- öngedür- : kurtarmak, iyi etmek

o. –ur, ö. –ür Cev.Ay., 585, 16

Ö

ö- sakın-: düşünmek-taşınmak

ö. –eyin, s. –ayın Cev.Ay., 116, 4

ö. –gil, s. –gil Cev.Ay., 38, 4, 547, 22, 23, Mül.Çaş., 261

ö. –gölük, s. –guluk Sem.Ins., 261, 262

ö. –p, s. –p Şin.Mayt., 33, 37

ö. –ser, s. –sar Cev.Ay., 539, 14, 15

ö. –ser men, s. –sar men Gab.H.T.B., 2073

ö. –üngler, s. –ınglar Cev.Ay., 345, 21, 22

ö. –yü, s. –u, Cev.Ay., 93, 20, 175, 15, 16, 177, 11, 395, 1, 486, 7, 517, 22, Şin.Mayt., 14, 5

ö. –yür, s. –ur Şin.Mayt., 46, 16, 57, 15

öç- alkın-: yanmak, yok olmak

ö., a. Cev.Ay., 145, 6

ö. –er, a. –ur Cev.Ay., 97, 5, 99, 20, 337, 22, bang-Gab.Tür.V A, 87

ö. –mek, a. –makıg Cev.Ay., 34j, 8

ö. –mez, a. –maz Cev.Ay., 34j, 5

ö. –sün, a. –sunlar Cev.Ay., 106, 8

ö. –ülür, a. –ur Cev.Ay., 104, 22

öç- amrıl-: sönmek, dinmek

ö. –er, a. –ur Şin.Mayt., 44a, 32, 34, 35, 36,38

ö. –ser, a. –sar Şin.Mayt., 44a, 33, 36, 37

öç kek: öç, kin

ö., k. Cev.Ay., 102, 14, Bang-Gab.Tür. II TD., 84, Sem.Ins., 668, 671, 676, 683

öç- üzül-: yok olmak, sona ermek

ö. –medin, ü. –medin Cev.Ay., 197, 16

ö. –meksiz, ü. –meksiz Cev.Ay., 67, 10

öçmegülük arımaguluk: yok olmayacak, temizlenmeyecek

ö., a. Cev.Ay., 146, 17, 18, 147, 1, 2

öçül- alkın-: yok olmak, bitmek

ö. –medin, a. –madın Cev.Ay. 164, 15

öçür- arıt: yok etmek, temizlemek

ö. –teçi, a. –daçı Cev.Ay., 147, 19

ödsüz erksiz: münasebetsiz, vakitsiz

ö., e. Şin.Mayt., 69, 9, 10

ög- alka-: övmek, methetmek

ö. –di, a. –dı Cev.Ay., 91, 13, Bang.Gab.Ar.Seyük., 22

ö. –düm a. –dım Cev. Ay. 135, 4, 5

ö. –düngüz, a. –dıngız Cev.Ay., 669, 21

ö. –e, a. –yu Cev.Ay., 154, 17, 18, 155, 6, 350, 14, 443, 19, 449, 4, 454, 19, 517, 18, 527, 5, 617, 16, 670, 6, 671, 5, Sem.H.T.B., 203

ö. –er men, a. –yur men Cev.Ay., 153, 15, 16

ö. –gülük, a. –guluk Cev.Ay., 178, 4, 5, 403, 14

ö. –miş, a. –mış Cev.Ay., 126, 16, 17, Şin.Mayt., 9, 13

ö. –sünler, a. –sunlar Cev.Ay., 440, 3, 4

ö –üp, a. –p, Şin.Mayt., 27, 24, 25

ög ana: anne

ö., a. +lar Cev.Ay., 495, 4

ög kang: anne baba

ö., k., 135, 16, Jam., K.P., XI, 4, 5, 8, Bang-Gab.Tür.IV A, 3

Bang.Gab.Ar.Seyük., 63 , 250 Şin.Mayt., 9, 10

ö., k. +larım 137, 17, 199, 17 , 685, 19, 20

ö. +i, k. +ı Cev.Ay., 407, 21, Bang.Gab.Ar.Seyük., 105, 106, 124, Le
Coq.Manic.I., 15, Tal.Tek.Irk., 35

ö. +inge, k. +ınga Bang.Gab.Ar.Seyük., 107, 278, 348, Tal.Tek.Irk., 35

ö. +inte, k. +ınta Şin.Kip., 186, Tal.Tek.Irk., 58

ö. +leri, k. +ları Şin.Mayt., 33, 49

ö. +lerin, k. +ların Şin.Mayt., 109, 14

ö. +li, k. +lı Cev.Ay., 554, 13

ö. +nüng, k. +ning Cev.Ay., 26, 10, 561, 1, 2, Şin.Mayt., 42, 11, 12

ö. +üg, k. +ıg Cev.Ay., 300, 8, Bang-Gab.Tür.IV A, 27, Şin.Mayt., 50, 3, 51,
10, 81, 44, 45, 82, 30, 31, 108, 1

ö. +üm, k. +ım Şin.Mayt., 33, 45, 46

ö. +ümin, k. +ımın 134, 15

ög köngül: akıl gönül

ö., k. Le Coq.Manic.III., 18

ö. +leri, k. +leri Cev.Ay., 529, 20, 21

ö. +lerin, k +lerin Cev.Ay., 511, 16, 625, 15, 16

ö. +in, k+in Cev.Ay., 149, 5, 150, 23, 441, 4, 5, 485, 3, 541, 3, Le
Coq.Manic.III., 18, 47

ö. +süz, k. +süz Le Coq.Huas., XIII, XIV, Le Coq.Manic.III., 47

ög- küle-: övmek, methetmek

ö. –düng, k. –düng Cev.Ay., 657, 10, 11

ö. –e, k. –yü Cev.Ay., 336, 351, 20, 21, 489, 7, 495, 2, 531, 16, 645, 13, 653,
15, 661, 6, 20, 680, 9, Sem.Ins., 848

ö. –er, k. –yür Cev.Ay., 346, 7, Gab.H.T.B., 1957

ö. –miş, k. –miş Cev.Ay., 422, 13

ö. –ser, k. –ser Cev.Ay., 403, 10, 407, 5, 412, 24, 413, 1

ö. –ser, k. –serler Cev.Ay., 423, 18, 19

ö. –serler, k. –serler Cev.Ay., 114, 7, 8

ög sakınç: akıl, fikir

ö. +ümüzni, s. +ımızni Le Coq.Huas., XVIII, XIX

ög- yükün-: övmek, ululamak

ö. –mekdin, y. –mekdin 124, 2, 3

ögidil- alka- sevidil- tapladıl-: övülmek, sevilme, sayılmak

ö. –miş, a. –miş, s. –miş, t. –miş Sem.Ins., 71, 72

ögir- sevin-: sevinmek, neşelenmek

ö. –di, s. –ti Sem.H.T.B., 208, Bang-Gab.Tür. II TM., 60

ö. –diler, s. –tiler Jam.K.P., LIII, 2, 3, Şin.Mayt., 16, 30, 32

ö. –dimiz, s. –timiz Şin.Mayt., 78, 52, 53

ö. –e, s. –ü Şin.Mayt., 9, 2, sebinü Tal.Tek.Irk., 30, 31, 34, 35, 49, Le Coq.Manic.III., 34

ö. –er, sebinür Tal.Tek.Irk., 15, 42

ö. –gülük, s. –gülük, 178, 5, 6, 557, 22, 23

ö. –ip, s. –ip Cev.Ay., 34j, 2, 335, 455, 18

ö. –mek, s. –mek Le Coq.Manic.I., 28

ö. –mekke, s. –mekke Cev.Ay., 457, 22, 458, 1

ö. –meksiz, s. –meksiz Cev.Ay., 435, 5

ö. –ser, s –ser 151, 4

ö. –sün, s. –sün Cev.Ay., 423, 20

ö. –tdürgelir, s. –türgelir Cev.Ay., 43, 2, 3

ö. –tdürmek, s. –türmek Cev.Ay., 266, 10, 11, 13, 14

ö. –tdürüp, s. –türüp Cev.Ay., 268, 2, 3

ö. –tdürür, s. –dürür Sem.Ins., 762

ö. –ti, s. –tiler Bang.Gab.Ar.Seyük., 223

ö. –tiler, s. –tiler Cev.Ay., 597, 13, 672, 20, 21

ö. –tim, s. –tim 135, 2

ö. –türü, s. –türü Şin.Mayt., 52, 33, 34

ö. –türüp, s. –türüp Cev.Ay., 598, 20, 21

ö. –ü, s. –ü Cev.Ay., 564, 20, Sem.H.T.B., 312, 313, 364, 431

ö. –ür, s. –ür Cev.Ay., 579, 4

ö. –ür men, s. –ür men 123, 15, 151, 19, 152, 10, 11, 153, 5, 6, 15, 154, 17, 155, 5

öğret- boşgur- biltür-: öğretmek, bildirmek

ö. –mek, b. –mak, b. –mek Cev.Ay., 298, 6, 7

öğrünç mengi: sevinç, mutluluk

ö., m. Cev.Ay., 106, 13

ö., m. +n Şin.Mayt., 45

ö. +lüg, m. +lig, Sem.H.T.B., 194, 195

ö. +ün, m. +n Şin.Mayt., 38, 49, Le Coq.Manic.III., 42

öğrünç sevinç: sevinç, neşe

ö., s. Cev.Ay., 22, 5, 34d, 18, 31, 32, 92, 11, 371, 15, 372, 3, 411, 18,532, 2, 548, 3, 558, 9, 10, 565, 16, 577, 6, 579, 11, 583, 19, 20, 609, 10, 667, 22, 23, Mül.Dan., 46

ö., s. +leri Cev.Ay., 315, 24, 597, 13, 14

ö. +lerin, s. +lerin Cev.Ay., 266, 6, 7, 446, 3

ö. +lüg, s. +lig Cev.Ay., 15, 8, 120, 20, 199, 3, 341, 16, 378, 8, 9, 391, 17, 415, 5, 417, 4, 530, 7, 8, 541, 10, 568, 3, 672, 22, Mül.Muk., 20, 21, Şin.Mayt., 10, 11, 12, 11, 12, 15, 16, 19, 3, 27, 22, 23, 47, 16, 17, 89, 15

Bang.Gab.Ar.Seyük., 457, 458, 463, Le Coq.Manic.I., 11

ö. +lüg, s. +lugin Sem.Ins., 549

ö. +üm, s. +im Cev.Ay., 528, 18, 623, 12, Gab.H.T.B., 2069, 2070

ö. +ümüz, s. +imiz Gab.H.T.B., 2046

öğsire- tınsıra-: kendini kaybetmek, kendinden geçmek

ö. –p, t. –p Cev.Ay., 619, 18, 625, 12, 13, 634, 19

ögsüz tınsız: kendinden geçmiş, cansız

ö., t. Cev. Ay., 640, 8, 9

ögüz köl yuu yulak: deniz, göl, küçük çay

ö. +ler, k. +ler, y. +lar, y. +lar Cev.Ay., 529, 3,4

ökli- asıl-: çoğalmak, artmak

ö. –yür, a. –ur Bang.Gab.Ar.Seyük., 104, Şin.Mayt., 41, 39

ökli- bedü-: çoğalmak, büyümek

ö. –yür, b. –yür Şin.Mayt., 41, 37

öklit- as-: alıştırmak, tekrarlatmak

ö. –di, a. –tı Mül.Çaş., 270, 271

ökün- bilin-: itiraf etmek, açıklamak

ö. –ser, b. –ser Cev.Ay., 105, 1

ö. –ü, b. –ü, Cev. Ay., 138, 5, 169, 5

ö. –ür biz, b. –ür biz Bang.Gab.Ar.Gab.Tür.IV A, 41, 51, 52, 76, Bang-Gab.Tür.IV B, 22, 27, 28, 64

ökün- boşun-: pişman olmak, tövbe etmek

ö. –ü, b. –u Bang-Gab.Tür. IV A, 18, Bang-Gab.Tür.IV B, 34

ökün- kakın-: itiraf etmek, pişmanlık bildirmek

ö. –ü, k. –u Caev. Ay., 140, 11

ö. –üp, k. –ıp Cev.Ay., 362, 1

ökün- kakın- bilin- ukun-: itiraf etmek, pişmanlık bildirmek, açıklamak

ö. –üp, k. –ıp, b. –ip, u. –up Cev.Ay., 140, 1

ökün- katın-: pişman olmak, itiraf etmek

ö. –ü, k. –u Cev.Ay., 11, 13, 14

ölüg tirig: ölü diri

ö. +i, t. +i Cev.Ay., 635, 11

ölür- emget-: öldürmek, acı çektirmek

ö. –mek, e. –mek Cev.Ay., 434, 11

ölür- ıdtur- alka- yokadtur-: öldürmek, canını almak, yok etmek

ö. –ürler, ı. –urlar, a. –rlar, y. –urlar Sem.Ins., 312, 313

ölür- örlet-: öldürmek, eziyet etmek

ö. –geli, ö. –geli Şin.Kip., 31

ölütlük etlik: mezbaha, et yeri

ö., e. Ban.Gab.Tür.IV A, 45

öng kırtış: renk, yüz rengi

ö. +i, k. +ı Cev.Ay., 558, 13, 595, 13, Sem.H.T.B., 798, 1129

ö. +lüg, k. +lıg Cev.Ay., 529, 16, 17

ö. +süz, k. +sız Cev.Ay., 299, 17, 557, 12, 13

ö. +üngüz, k. +ıngız Cev.Ay., 112, 1, 2

öng körk: görünüş, sima

ö., k. Bang.Gab.Ar.Seyük., 157, 158, 160

öng mengiz: biçim, görünüş

ö. +i, m. +i Le Coq.Huas., 46

ö. +lüg, m. +lig Şin.Mayt., 68, 7, 8

ö. +süz, m. +siz Şin.Mayt., 101, 42, Le Coq.Manic.III., 37

önged- bınık-: iyileştirmek, tedavi etmek

ö. –tiler, b. –dılar Cev.Ay., 598, 17

öngi öngi: başka başka

ö. ö. Cev. Ay 29, 5, 34j, 3, 40, 9, 10, 42, 2, 49, 18, 19, 59, 19, 64, 5, 67, 14, 70, 5, 11, 113, 3, 144, 23, 145, 1, 3, 4 185, 2, 3, 191, 11, 12, 205, 20, 211, 12, 212, 9, 312,12, 17, 18365, 21, 370, 5, 380, 8, 383, 22, 23, 384, 19, 416, 8, 420, 10, 434, 6, 436,13, 452, 16, 456, 20, 516, 11, 555, 11, 12, 575, 2, 3, 598, 1, 622, 22, 645, 11, 12,663, 3, 4, 666, 12, Jam.K.P., XIII, 1, Sem.H.T.B., 389, 390, 535, 1076, Mül.Çaş.,30, 131 Sem.Ins., 429, Şin.Mayt., 61, 26, 112, 29

öngi üdrülmiş: farklı, ayrılmış

ö., ü. –miş Cev.Ay., 166, 7

öngin öngin: başka başka

ö. ö. Cev. Ay. 332, 4, 5, 335, 64, 19, 364, 6, 17, 366, 9, 427, 22 , 448, 15, 466, 1, 473, 2, 3, 539, 3, 584a, 5, 645, 4, 661, 20 ,Se.Öz., 108a, 10, 11, 108b, 1, 4

önglüg belgülüg: renkli, belirli

ö., b. Cev.Ay., 53, 18, 54, 4

önglüg mengizlig: görünüş, beniz

ö., m. Sem.H.T.B., 536

önglüg yıdlıg: renkli, kokulu

- ö., y. Cev.Ay., 529, 12
- öngsüz belgüsüz : renksiz, belirsiz
- ö., b. Cev.Ay., 53, 15, 16, 54, 1, 2, 202, 15, 203, 13
- öngsüz öles bolmak: solgun, renksiz olmak
- ö., ö. Cev.Ay., 617, 7
- ööçsüz keksiz övkesiz: öçsüz, kinsiz, öfkesiz
- ö., k., ö. Cev.Ay., 417, 2, 3
- öpiş- kucuş ıglaş-: öpüşmek, kucaklaşmak, ağlaşmak
- ö. –ti, k. –tı Jam.K.P., LII, 8
- ört- kizle-: gizlemek, saklamak
- ö. –mez men k. –mez men Cev.Ay., 138, 2
- ört- köşit-: örtmek, kaplamak
- ö. –deçi, k. –deçi Cev.Ay., 244, 12, Sem.Ins., 107
- ört ot: alev, ateş
- ö., o. +lug Bang-Gab.Tür.V A, 116
- ört yalın: alev, ateş
- ö., y. Cev.Ay., 99, 15, Mül.Çaş, 39, 297, 298, Mül.Dan., 155, 159, 168, 169,
Bang-Gab.Tür.V A, 91, 93, 121, Şin.Mayt., 113, 25
- ö. +de, y. +ta Şin.Mayt., 75, 29
- ö. +in, y. +ın Şin.Mayt., 68, 15, 16, 78, 17, 18
- ö. +lüg, y. +lıg Bang-Gab.Tür.IV B, 25, 26, Şin.Mayt., 66, 15, 16, 67, 7, 13,
68, 4, 19, 33, 34, 71, 5, 72, 17, 73, 12, 74, 3, 51, 52, 75, 2, 35, 75, 5, 8, 78, 62,
82, 23, 33, 83, 40, 84, 9, 10, 51, 53, 105, 9, 112, 33, 34, 38, 41, 45, 113, 13, 27
- ört yalın koz: alev, kızgın kömür
- ö., y., k. Şin.Mayt., 58, 16, 17
- ört yalın ot: alev, ateş
- ö., y. +lıg, o. +lug Bang-Gab.Tür.V A, 118
- ört- yörge-: örtmek, sarmak
- ö. –üp, y. –p Şin.Mayt., 82, 46
- örit- togur- : yükselmek, ileri gitmek
- ö. –geli, t. –galı Cev.Ay., 205, 8

örlet- buşur-: incitmek, kızdırmak

ö. –gülük, b. –guluk Cev.Ay., 219, 11, 220, 13, 14, 16, 17, 18, 19, 221, 4

örlet- emget-: incitmek, acı çektirmek Cev. Ay.

ö. –dim, e. –dim Cev.Ay., 135, 17, 136, 11,12

ö. –geli, e. –geli Cev.Ay., 20, 11

ö. –mekin, e. –mekin Cev.Ay., 226, 13, 14, 227, 20, 229, 1, 2, 231, 23, 24, 232, 1

örten- köy-: alevlenmek, yanmak

ö. –ü, k. –e Cev.Ay., 500, 15, Şin.Mayt., 74, 5

örten- yala-: alevlenmek, yanmak

ö. –ü, y. Şin.Mayt., 70, 13, 71, 8, 75, 51, 57, 58

ö. –ür, y. –r Şin.Mayt., 73, 9, 35, 75, 20, 21

ö. –ür, y. –rlar Şin.Mayt., 41, 29, 30

örtlög buzlug tamulug : alevli, buzlu, cehennemli

ö., b., t. Cev.A.y, 299, 22

örtüglög kizleqliğ: örtülü, gizli

ö., k. Cev.Ay., 37, 18

örüg amıl: sessiz, sakın

(ürüg).a. Bang-Gab.Tür.IV B, 60

ö. +in, a. +ın Cev.Ay., 205, 4, 5, 209, 23, 24, 240, 3, 241, 10, 243, 9, 246, 4, 5, 247, 17, 18, 654, 15, 16, 17, 18, 19, 20

örüg amıl tikisiz: sessiz, sakın, gürültüsüz

ö., a., t. Cev.Ay., 484, 17, 18

öt bilig: nasihat, bilgi

ö. +çe, b. +çe Le Coq.Huas., 327

öt erig: nasihat, öğüt

öd, erig Mül.May., 17

ö. +imin, e. +imin Mül.Muk., 42

ö. +in, e. +in Gab.H.T.B., 2004

ö. +inçe, e. +inçe Cev.Ay., 136, 5

üd +ümçe, e. +imçe Sem.H.T.B., 479, 480

öteğçi bırımçı : işkence edici, zulmedeci

ö., b. Le Coq.Huas., 309

ötek emgek : eziyet, zorluk

ö. +ke, e. +ke Cev.Ay., 7, 5

ötle- erigle-: nasihat etmek, öğüt vermek

ö. -p, e. -p Cev.Ay., 641, 12

ö.- yü, e. -yü Mül.Dan., 94, Şin.Mayt., 47, 5

ötle- tutuz-: nasihat etmek, öğüt vermek

ö. -yür men, t. -ur men Cev.Ay., 91, 17, 18

ötle- yalbar-: yakarmak, yalvarmak

ö. -yü, y. -a Cev.Ay., 169, 5, 6

ötrü ötrü: sonra sonra

ö. ö. Cev. Ay., 332

ötüg amıl itigsiz: sakin, durgun, hareketsiz

ö., a., i., Cev.Ay., 166, 7, 8

ötün- yalbar-: dilemek, yalvarmak

ö. -miş, y. -mış Cev.Ay., 511, 5

ö. -ü, y. -u Cev.Ay., 122, 21

ö. -ür men, y. -ur men Cev.Ay., 10, 15, 16

övkele- bulgan-: öfkelenmek, sinirlenmek

ö. -mez, b. -mazlar Şin.Mayt., 59, 14

övke üz boz: öfke, kin, nefret

ö., ü. b. Bang-Gab.Tür.IV A, 73

öz adınagu: kendi, başkası

ö. +ke, a. +ka Cev.Ay., 527, 7, 562, 9, 10, 660, 2

öz öz: öz öz

ö., ö. Cev. Ay., 82, 16, 120, 3, 335, 340, 24, 25, 396, 22, 398, 17, 399,2,408,6,411,
2, 6, 7, 466, 22, 532, 1, 17, 609, 13, 645, 4, 661, 18, Sem.H.T.B., 1037, Bang
Gab.Tür.V A, 64

öz özüt : öz, ruh

ö. +ümüz, ö. +ümüz Le Coq.Huas., 301, 302

öz yaş: ömür, yaşam

- ö., y. Cev.Ay., 193, 18, 471, 2, Sem.H.T.B., 451, Şin.Mayt., 1
 ö. +leri, y +ları Cev.Ay., 195, 22, 23, Bang.Gab.Ar.Seyük., 288
 ö. +lüg, y. +lıg Cev.Ay., 474, 21, 529, 18
 ö. +i, y. +ı Cev.Ay., 192, 2, 361, 1, 517, 2, Bang.Gab.Ar.Seyük., 49
 ö. +in, y. +ın Cev.Ay., e2, 11
 ö. +inte, y. +ya Şin.Mayt., 3, 13, 14
 ö. +te, y. +ta Şin.Mayt., 9, 25
 ö. +üg, y. ıg Cev.Ay., 505, 12
 ö. +üm, y. +ım Cev.Ay., 505, 11

özi kentü: özü, kendi

- ö., k. Cev.Ay., 367, 6
 ö. +n, k. Cev.Ay., 566, 19, 20

S

saç- tarı-: ekmek, biçmek

- s.-mış, t. -miş Cev.Ay., 168, 21

saç- tök-: dağıtmak, dökmek

- s. -a, t. -e Cev.Ay., 313, 6

saçıg tökük: adak, kurban

- s., t. Bang.Gab.Ar.Seyük., 265

saçıl- arta-: saçılmak, bozulmak

- s.-ur, a. -yur Cev.Ay., 552b, 7, 8

saçıl- tökül-: saçılmak, dökülmek

- s. -ur, t. -ür Bang.Gab.Ar.Seyük., 233

sadu edgü: iyi

- s. < Skr. sādhu

- s., e. Cev.Ay., 24, 24, 126a, 2, 343, 16, 344, 3, 497, 23, 674, 13

sadu sadu: iyi, iyi

- s., s. Cev.Ay., 462, 15, Ban.Gab.Tür.V A, 108, Bang.Gab.Ar.Seyük., 23, 382

sakın- böğün-: düşünmek-taşınmak

- s. –matın, b. –metin Se.Öz., 115b, 2
- sakın- kolula-: düşünmek, araştırmak
- s. –mak, k. –mak Bang-Gab.Tür.V B, 14,
- s. –mak, k. –makning Bang-Gab.Tür.V B, 15, 21
- sakınç busuş: dert, keder
- s. +lıg, b. +lug Şin.Mayt., 99, 19
- sakınç kadgu: dert, keder
- s. +lug, k. +lug Cev.Ay., 639, 21
- sakınç söz kılınç : fikir, söz, davranış
- s.+ın, s. +in, k. +ın Le Coq.Huas, 96, 97, 311, 312
- sakınçsız busuşsuz: dertsiz, kedersiz
- s., b. Şin.Mayt., 72, 28
- san sakış: sayı
- s., s. Cev.Ay., 394, 21, 585, 22
- s. +ı, s. +ı Cev.Ay., 8, 9, 455, 4, Mül.Çaş., 255, Bang-Gab.Tür.IV A, 25,
- s. +ın, s. +ın Cev.Ay., 114, 1, 5, 167, 14, 580, 7, Bang.Gab.Ar.Seyük., 54,
- Şin.Mayt., 38, 29
- san sakış ülgü kolu: sayı, hesap, ölçü
- s. +lıg, s. +lıg, ü. +lüg, k. +lug, Cev.Ay., 156, 14, 15
- s. +sız, s. +sız, ü. +süz, k. +suz, Cev.Ay., 156, 19, 20
- sanç- agrı-: ağrımak, sızlamak
- s.–dı, a. –dı Cev.Ay., 632, 21
- sanç- bıç-: öldürmek, doğramak
- s. –ınglar, b. –ınglar Mül.Çaş., 43, 44
- sangulaksuz sansız: sayısız, çok
- s., s. Cev.Ay., 83, 21
- sansız öküş : sayısız, çok
- s., ö. Mül.Çaş., 4, 71, Mül.Dan., 146, Mül.Muk., 60, Şin.Mayt., 3, 21, 52, 31,
- 32, 58, 50
- sansız sakışsız: sayısız, çok
- s., s. Cev.Ay., 92, 22, 103, 21, 113, 8, 9, 116, 78, 629, 5, 155, 22, 23,

156, 19, 164, 11, 181, 17, 18, 182, 3, 193, 1, 9, 2, 3, 12, 16, 312, 11, 314, 24, 25, 316, 14, 340, 9, 369, 3, 379, 23, 380, 1, 393, 5, 430, 10, 436, 19, 20, 439, 2, 571, 11, 580, 1, 672, 18, Sem.H.T.B., 532, Bang.Gab.Ar.Seyük., 431, Sem.Ins., 1116, Se.Öz., 120b, 14, 15

sansız sakııssız kolusuz: sayısız, hesapsız

s., s., k. Cev.Ay., 665, 9, 10

sansız tümen: sayısız, on bin

s., t. Jam.K.P., I, 6, Şin.Kip, 9, 42, Bang.Gab.Ar.Seyük., 014, 203, 219, Şin.Mayt., 4, 8, 41, 5, 33, 19, 45, 49, 12, 51, 51, 75, 5, 6, 22, 23, 76, 4, 78, 31, 97, 22, 112, 3, 113, 19, Le Coq.Manic.I., 10

sansız tümen kolti: sayısız, on binlerce

k. < Skr. koti

s., t., k. Şin.Mayt., 70, 8

sansız üküş: sayısız, çok

s., ü. Cev.Ay., 421, 5, 464, 15, 16

sap kezig: sıra, dizi

s. +ça, k. +çe Cev.Ay., 319, 7

sarsıg salık: kötü, fena

s., s. Şin.Mayt., 71, 11

sarsıg salık tevlig kürlüg: kötü, fena, hileli

s., s., t., k. Şin.Mayt., 70, 18

satagsız tersiz: ücretsiz, bedava

s., t. Şin.Mayt., 51, 5, 6

satıg yulug: alış veriş

s., y. Şin.Mayt., 61, 23

s. +çı, y. +çı Şin.Mayt., 61, 16, 17

s. +ka, y. +ka Bang.Gab.Ar.Seyük., 104

sav öt: söz, nasihat

s. +ınça, ö. +ınçe Bang-Gab.Tür. II TM., 77, 78

s. +ıngızça, ö. +üngüzçe Bang-Gab.Tür. II TM., 49, 50

sav söz: söz, laf

- s., s. Cev.Ay., 4, 18, 17, 21, 203, 22, 506, 17, Gab.H.T.B., 2040
- s., s. +ler, Cev.Ay., 125, 11,12
- s., s. +nüng Cev.Ay., 506, 14
- s. +da, s. +de Cev.Ay., 339, 19
- s. +ı, s. +i Le Coq.Manic.III., 20
- s. +ın, s. +ün Cev.Ay., 593, 21
- sengik sengrem sanlık: manastıra ait
- s. < Skr. sarighârâma, s. < Skr. sanghika
- s., s., s. Şin.Mayt., 67, 25, 69, 10, 11, 73, 22, 23, 39, 40
- sengik vıhar sanlıg: manastıra ait
- s. < Skr. sanghika, v. < Skr. vihâra
- s., v., s. Şin.Mayt., 62, 30, 31
- sengrem sanlıg sengik: manastıra ait
- s. < Skr. sarighârâma, s. < Skr. sanghika,
- s., s., s. Şin.Mayt., 65, 6, 7, 76, 2
- seril- ornan-: serilmek, yerleşmek
- s. –medin, o. –madın Cev.Ay., 333, 21
- serimlig kılıklıg: mülayim, sakin
- s., k. Cev.Ay., 34c, 19
- sev- amra-: sevmek, ilgi duymak
- s. –e, a. –yu Şin.Mayt., 33, 26, 27
- s. –er, a. –yur Şin.Mayt., 33, 22, Le Coq.Manic.III., 21
- s. –mez, a. –maz Şin.Mayt., 70, 29
- sev- tapla- aya- ağırla-: sevmek, saymak, saygı göstermek
- s. –er, t. –yur, a. –yur, a. –yur Bang-Gab.Tür.V A, 112, 113
- sever amrak: sevgili, aziz
- s., a. Cev.Ay., 555, 7, 8, 571, 15, 616, 2, 626, 17, 627, 10, 629, 11
- sevgü taplagu: sevgi, sadakat
- s.+süz, t. +suz Cev.Ay., 613, 2
- sevgülük taplaguluk: sevilmek
- s., t. Cev.Ay., 529, 11, 12, 616, 5

sevig taplag: sevilmek, sayılmak

s., t. Cev.Ay., 663, 7

s. +siz, t. +sız Cev.Ay., 299, 18

seviglig taplaglıg: sevimli, şirin

s., t. Cev.Ay., 34c, 19

sevinç ögrünç: sevinç, neşe

s. +lig, ö. +lüg Şin.Mayt., 10, 18, 19, Le Coq.Manic.I., 11

sevinç utlı: sevinç, karşılık

s., u. Cev.Ay., 217, 3, Mül.Muk., 38, 63

s. +siz, u. +sız Cev.Ay., 613, 12

seviş- amraş-: sevişmek, muhabbet göstermek

s. –sünler, a. –sunlar Cev.Ay., 120, 4, 5

sevit- ayat-: sevdirmek, saydırmak

s. –mek, a. –mak Bang-Gab.Tür.V B, 119

sevit- ayat-: sevdirmek, saygı göstertmek

s. –miş, a. –mış Gab.H.T.B., 1782

sev- tapla-: sevmek, arzulamak

s. –er, t. –yur Cev.Ay., 415, 22

s. –idilmiş, t. –dılmış Sem.Ins., 578

s. –ip, t. –p Şin.Mayt., 56, 12

s. –mek, t. –mak Cev.Ay., 250, 18, 19, 269, 8

sezin- kork-: kuşkulananmak, korkmak

s. –ti, k. –dı Sem.H.T.B., 492

sı- bır-: kırmak, rencide etmek

s. –dımız, b. –tımız Le Coq.Huas., 51

sı- boz-: kırmak, bozmak

s. –galı, b. –galı Cev.Ay., 34g, 23

sıg tümke: sıg, cahil

s., t. Cev.Ay., 300a, 11, 12, 15

sıgtaş- yıglaş-: ağlaşmak, sızlaşmak

s. –dılar, y. –dılar Sem.H.T.B., 1067, 1068

- sıgun keyik: erkek geyik, geyik
 s.+larda, k. +lerde Mül.Dan., 61
- sıgur- içker-: sığdırmak, içermek
 s. –mak, i. –meklig Se.Öz., 104b, 9, 10, 13
- sıkıl- emgen-: sıkılmak, kederlenmek
 s. –ur, e. –ür Cev.Ay., 559, 6
- sıkıl- tangıl-: sıkılmak, eziyet çekmek
 s.–mışlar, t. –mışlar Cev.Ay., 586, 14
- sık- tang- : sıkmak
 s. –arlar, t. –arlar Şin.Mayt., 82, 19
 s. –mamak, t. –mamak Cev.Ay., 220, 20, 21
- sımtag kogşak: tembel, gevşek
 s., k. Cev.Ay., 300, 4, 5
- sımtag osal: tembel, kayıtsız
 s., o. Cev.Ay., 415, 15
- sımtagsız kınıg katıg: çalışkan, sağlam, kuvvetli
 s., k., k. Cev.Ay., 406, 4
- sın süngük: uzuv, kemik
 s. +ı, s. +i Cev.Ay., 419, 20
- sın- uvşan-: ufalanmak, parçalanmak
 s. –ar, u. –ur Şin.Kip., 28
- sid- kemiş-: atmak, fırlatmak
 s.–miş, k. –miş Cev.Ay., 612, 6
- sipir- arıt-: süpürmek, arıtmak
 s. –ser, a.-sar Şin.Mayt., 52, 54
- siziksiz tıdıgsız: şüphesiz, engelsiz
 s.+in, t. +ın Cev.Ay., 356, 15
- sogançıg noş tatıglıg: hoş, tatlı
 n. < Soğ. noş
 s., n., t. Cev.Ay., 315, 11

sogançığ tatıglıg: hoş, tatlı

s. t. Cev.Ay., 92, 10, 95, 4(AAGİ), 203, 7, 209, 20, 21, 311, 14, 337,12,
395, 9, 10, 400, 6, 482, 10, 501, 3, 4, 9, 11, 12, 15, 18, 21, 502, 3, 6, 9,
12, 14, 15, 17, 20, 23, 503, 2, 3, 5, 7, 10, 12, 13, 15, 17, 18, 20, 22,504,
2, 4, 5, 8, 14, 576, 22, 23, Jam.K.P., XLVI, 4

sogançığ ünlüg: tatlı, hoş

s., ü. Şin.Kip., 203

sok- tarma-: dövmek, parçalamak

s. -a, t. -yu Şin.Mayt., 74, 53

sola- bekle-: bağlamak, zincire vurmak

s. -mamak, b. -memek Cev.Ay., 220, 21, 22

sora sora: eme eme

s. s. Şin.Mayt., 45, 12

sög- sars-: sövmek, saymak

s. -üp, s. -ıp Cev.Ay., 136, 9

sögüş- yöntüş- : sövüşmek, dövüşmek

s.-ürler, y. -ürler Le Coq.Manic.I., 9

sög- tokı-: sövmek, vurmak

s. -memek, t. -mamak Cev.Ay., 220, 20

sögüt ıgaç ot yaş arıg semek: söğüt, ağaç, ot, orman

s., ı. +lar, o. +lar, y. +lar, a., s. +lerig Cev.Ay., 529 4, 5, 6

sök- tokı- oya-: azarlamak, dövmek, vurmak

s. -mek, t. -mak, o. -mak, Cev.Ay., 180, 23

sözle- ay-: söylemek, demek

s. -diler, a. -dılar Cev.Ay., 635, 16, 17

sözleş- kengşeş-: sözleşmek, müzakere etmek

s. -ü, k. -ü Cev.Ay., 631, 8

söz sav: söz, laf

s., s. Cev.Ay., 564, 14, s. sab, Tal.Tek.Irk., 7, 11, Le Coq.Manic.III., 16

s., s. +ın Le Coq.Manic.III., 16

su esen: sağ salim

s. < Çin. Su

s., e. Cev.Ay., 623, 5

suvsuz kurug: susuz, kuru

s., k. Cev.Ay., 34h, 8

süing tayak: dayanak

s. < Çin. sung

s., t. Şin.Mayt., 52, 49

süingüş- öçüş-: kavga etmek, çelişmek

s. –mek, ö. –mek Le Coq.Manic.III., 12

süingüş tötüş: kavgalı, düşman

s., t. Cev.Ay., 554, 2, 3

süt yag: süt, yağ

s. +li, y. +lı Cev.Ay., 411, 15

süü çerig: asker, ordu

s., ç. Cev.Ay., 409, 14, 418, 6

s. +singe, ç. +inge Cev.Ay., 409, 11

süz- arıd-: süzmek, temizlemek

s. –er, a. –ur Bang-Gab.Tür.V B, 98

süzük arıg : duru, temiz

s., a. Cev. Ay., 658, 21, Bang-Gab.Tür.V A, 24

süzük kirtgünç : temiz, imanlı

s., k. Cev.Ay., 336, 18

Ş

şing kav: hacim, oylum

ş. < Çin. scheng.

ş. +in, k. +ın Cev.Ay., 135, 9

şlök takşut : şiir

ş. < Skr. sloka

ş., t. Cev.Ay., 95 ,18, 346, 8, 450, 2, Gab., 1832

ş., t. +ın Cev.Ay., 332, 23, 335, 11, 346, 7, 363, 6, 372, 11, 451, 16, 481, 16,587,
 18, 19, 589, 2, 653, 14, 663, 22, 666, 7, 22, 667, 15, 16, 669, 5484, 1, 516, 18,
 547, 54, 571, 1, 581, 19, 20, 668, 10, 11, 669, 19, 670, 10,
 Şin.Kip., 171, 175
 ş. ,t. +lar Cev.Ay., 94, 1
 ş., t. +ları Cev.Ay., 93, 17, 18
 ş. t. +lug Cev.Ay., 455, 17
 ş., t. +ug Cev.Ay., 34h, 22, 95, 4, 5

T

tag arıg: dağ, çay

t. +da, a. +da Cev.Ay., 608, 7
 t. +larta, a. +larta Cev.Ay., 196, 9

tag iş arıg simek: dağ, yayla, orman

t., ı., a., s. Sem.H.T.B., 528

tagar keyiz: torba, kese

t., k. Şin.Mayt., 73, 32, 33

taluy ögüz: okyanus

t.< Moğ. dalay

t., ö. Cev.Ay., 28, 6, 34d, 11, 46, 19, 105, 15, 113, 5, 122, 23, 323, 338, 6, 353,
 18,425, 12, 432, 2, 433, 11, 12, 450, 10, 491, 21, 520, 3, 528, 22, 583,5, 646, 11,
 Sem.H.T.B., 1015, 1016, Bang.Gab.Ar.Seyük, 218, Şin.Mayt., 28, 5, 33, 4, 5, 38,
 18, 47, 3

t., ö. +de Şin.Kip., 177, 208

t., ö. +dın Cev.Ay., 104, 12, 430, 7, 583, 16, Bang.Gab.Ar., 47, Şin.Mayt.,16, 3

t., ö. +ke Cev.Ay., 110, 15, 16, 236, 2, 3, Jam.K.P., XIV, 4, 5, XV, 3, 5, XXXI, 3,
 XXXII, 2, LII, 4, Şin.Kip, 19, Sem.Ins., 122

t., ö. +nüng Cev.Ay., 97, 10, 113, 19, 571, 5, 6, 572, 4, 639, 6

t., ö. +üngüz Cev.Ay., 647, 12, 19

tançu tançu: parça parça

t., t. Şin.Mayt., 78, 23, 82, 34

tang adınçığı: olağanüstü, fevkalade

t., a. Jam.K.P., LXXI, 5, Şin.Kip., 149

tang tangsuk: tatlı, hoş

t., t. Cev.Ay., 118, 6, 7

tangla- mungad-: şaşırmaq, hayret etmek

t. –dılar, m. –dılar, Cev.Ay., 188, 17, 18

t. –guluk, m. –guluk Cev.Ay., 335, 1, 2

t. –tılar, m. –tılar Sem.H.T.B., 751, 844

tanglançığı mungadınçığı: olağanüstü, fevkalade

t., m. Cev.Ay., 89, 2, 3, 125, 16, 420, 9, 10, 532, 14, 15, Mül.May., 31

tanuklamak ukmak: kavramak, anlamak

t.+ları, u. +ları Cev.Ay., 137, 11

tap kūsüş: arzu, istek

t. +ınça, k. +ınçe Cev.Ay., 216, 17

tapıg ayag: hizmet, saygı

t.+ımın, a. +ımın Cev.Ay., 420, 21

tapıg udug : hürmet etmek, ağırlamak

t. u. Cev.Ay., 34k, 14, 36, 23, 110, 13, 176, 10, 178, 11, 201, 21, 314, 24, 315, 9, 350, 15, 16, 355, 16, 361, 21, 413, 19, 20, 22, 414, 1, 3, 426, 16, 441,2, 442, 1, 446, 1, 2, 484, 21, 496, 17, 18, 516, 8, 14, 517, 23, 520, 10, 13, 14, 524, 18, 525,3, 526, 8, 9, 533, 18, 535, 10, 11, 577, 8, 580, 5, 6, 582, 1, 10, 249, 23, 627, 18, 19, Sem.H.T.B., 198, 294, 319, 388, 601, 602, 1121, 1122, tapag, u. Mül.Muk., 69,76, 77, 86, Şin.Kip., 156, 161, Mül.Muk., 47, Sem.Ins., 746, Şin.Mayt., 73, 1

tapag, u. +ka Şin.Mayt., 57, 24

t., u. +lar Sem.H.T.B., 292, 293

t. +ın, u. +ın Cev.Ay., 156, 5, 176, 9, 249, 16, 17, 464, 18, 19, 525, 16, 526, 20, Şin.Kip., 86, Şin.Mayt., 83, 19, tapag +ın, u. +ın t. +ın, u. +ın

Jam.K.P., L, 4, 5, Mül.May., 22

t. +ka, u. +ka Cev.Ay., 196, 5, 6, 360, 15, 443, 4, 526, 6, 528, 8, 9, 539, 16, Sem.H.T.B., 547

tapıg udug ayamak çitlemek: saygı, hürmet

t., u., a., ç. Şin.Kip, 79

tapıgçı udugçı: hizmetçi, yardımcı

t., u. +ka Cev.Ay., 605, 6, 7

tapın- ançula-: saygı göstermek, hürmet etmek

t. –sun, a. –sun Cev.Ay., 520, 8

tapın- udun-: saygı göstermek, hürmet etmek

t. –alaim, u –alım Jam.XLIX, 6, 7

t. –ıp, u. –up Cev.Ay., 34k, 19, 80, 22, Mül.Muk., 77, 78, Şin.Mayt.,53, 15, 78, 4, 5, 112, 29

t. –galı, u. –galı Cev.Ay., 462, 22

t. –gay, u. –gaylar Şin.Mayt., 109, 34

t. –guluk, u. –guluk Cev.Ay., 94, 5, 6, 581, 5

t. –mak, u. –mak Cev.Ay., 249, 18

t. –mış, u. –mış Cev.Ay., 402, 15, 421, 7, 8, Şin.Mayt., 50, 3,

t. –sar, u. –sar, Cev.Ay., 156, 5, 176, 22, 407, 6, 412, 22, 464, 19, Şin.Mayt.,54, 5

t. –sar, u. –sarlar Cev.Ay., 80, 1, 2, 51, 10

t. –sun, u. –sun Cev.Ay., 444, 23, 526, 8

t. –sunlar, u. –sunlar Cev.Ay., 440, 2, 3

t. –tı, u. –tılar Şin.Mayt., 72, 41, 42

t. –tılar, u. –tılar Sem.Ins., 344, 345

t. –tururlar, u. –tururlar Bang.Gab.Ar.Seyük., 266

t. –u, u. –u Cev.Ay., 25, 1834c, 9, 513, 11, 655, 18, Şin.Kip., 68, 74, 75,85, 91,Bang.Gab.Ar.Seyük., 53, 74, 75, Şin.Mayt., 25, 13

t. –ur, u. –ur Bang.Gab.Ar.Seyük., 132, Şin.Mayt., 92, 2, 13

t. –ur, u. –urlar Bang.Gab.Ar.Seyük., 144, 145

t. –urlar, u. –urlar Sem.H.T.B., 274

t. –zun, u. –zun Bang.Gab.Ar.Seyük., 268

tarık- kit-: uzaklaşmak, gitmek, dağılmak

t. –ar, k. –er Cev.Ay., 149, 1

t. –ıp, k. –ip Cev.Ay., 97, 6

t. –gaylar, k. –geyler Cev.Ay., 402, 4, 5

t. -guluk, k. gülük Cev.Ay., 148, 7, 8

t. –mışın, k. –ermişin Mül.Çaş., 318

t. –sun, k. –sünler, 122, 22, 23

tarik- alkın-: uzaklaşmak, kaybolmak

t. –sar, a. –sar Se.Öz., 112b, 11

t. –ur, a. –ur Se.Öz., 112b, 4

tarkar- kiter-: gidermek, uzaklaştırmak

t. –ayın, k. –eyin Cev.Ay., 115, 20

t. –ıp, k. –ip, Cev.Ay., 406, 6, 628, 13, 14

t. –galı, k. –geli Cev.Ay., 233, 5, 6

t. –guluk, k. –gülük, Cev.Ay., 175, 6

t. –mak, k. –mek Cev.Ay., 244, 13

t. –sar, k. –serler Cev.Ay., 407, 10

t. –u, k. –ü Cev.Ay., 58, 2, 193, 17, 18, 406, 16, 17, 472, 4, 5, 480, 8, 548, 14

t. –ur, k. –ür Cev.Ay., 111, 6, 7, 15

tarkar- üzmele-: uzaklaştırmak, dağıtmak

t.. –di, t. –dı Şin.Mayt., 13, 15, 16

tart- is-: çekmek, almak

t. –dımız, i. –timiz Şin.Mayt., 62, 33, 34

t. –ıp, i. –ip Şin.Mayt., 82, 6

tart- ozgur-: almak, kurtarmak

t. –mak, o. –mak Cev.Ay., 212, 3

tapsız tangsız :kötü, uygunsuz

t., t. Şin.Mayt., 73, 62

tatag tatag: tat tat

t., t. Le Coq.Manic.III., 12

tatılgı edgü: hoş, iyi

t., e. Cev.Ay., 516, 12, 13

tatılgı tangsuk: tatlı, hoş

t., t. Gab.H.T.B., 1903

tatılgı sogançığı: tatlı, hoş

t., s. Bang.Gab.Ar.Seyük, 222

tavran- katıglan-: davranmak, gayret göstermek

t. –ınglar, k. –ınglar Cev.Ay., 91, 19, 20

tay- sürç-: kaymak, sürçmek

t. –ıp, s. –üp Sem.H.T.B., 503

tegin- aşı-: çekmek, maruz kalmak

t. –mek, a. –mak Cev.Ay., 228, 18

tegin- tut-: kabul etmek, tutmak

t. –deçi, t. –taçı Sem.Ins., 494

t. –meser, t. –masar Cev.Ay., 561, 3

teginçsiz oksuz: nasipsiz, firsatsız

t., o. Şin.Mayt., 23, 2

tegrikle- gavza-: çevrelemek, etrafını sarmak

t. –yü, g. –yu Sem.H.T.B., 202, 203

teğilmeksiz isilmeksiz koramaksız: değişmeden, azalmadan

t., i., k. Cev.Ay., 56, 3, 4

tegür- ula-: getirmek, ulaştırmak

t.–mekleri, u. –makları Cev.Ay., 289, 13

tek yalınuz: yalnız, tek

t., y. Cev.Ay., 4, 20, 21

telim taşım: çok, fazla

t., t. Şin.Mayt., 3, 20, 7, 13

telim üküş: çok, sayısız

t., t. Cev.Ay., 34h, 7, 334, 24, 679, 24, t., öküş Mül.Çaş., 191, Şin.Mayt., 65, 18

teng teng: türlü türlü

t., t. Le Coq.Manic.III., 12

teng tırazug: ölçü, tartı

t. +in, t. +un Cev.Ay., 135, 8

tengiz- iidi-: sızlamak, sıkışmak

t. –ip, i. –p Cev.Ay., 632, 17, 18

tengle- kolula-: ölçmek, hesap etmek

t. -yü, k. -yu Cev.Ay., 197, 10, 11

tengri yek: tanrı, şeytan

t. +ler, y. +ler Cev.Ay., 432, 3, Bang.Gab.Ar.Seyük., 431

t. +li, y. +li Le Coq. Huas., VI, XXIV

tengriçi nomçı: allah adamı, vaiz

n. < Soğ. nom

t. min., n. mın Le Coq.Huas., 135, 136

t. +çi, n. +çı Le Coq.Huas., 324

tep- yanç-: ezmek, sıkmak

t. -erler, y. -arlar Şin.Mayt., 82, 15, 16

tepre- ırgal-: titredi, silkindi

t. -di, ı. -tı CEV.AY., 630, 16

tepre- kamşa-: deprenmek, sallanmak

t. -di, k. -dı, Cev.Ay., 183, 18, t. -di, kabşadı 617, 2 Mül.Muk., 92,
Bang.Gab.Ar.Seyük., 421, Sem.Ins., 548, Şin.MAYt., 16, 17

t. -medin, k. -madın Cev.Ay., 67, 12

t. -meki, k. -makı, Cev.Ay., 184, 9

t. -mez, k. -maz Cev.Ay., 48, 1, 55, 11, 56, 8, 287, 14, 15

t. -yür, k. -yur Şin.Mayt., 52, 7, 8

tepre- yorı-: kımıldamak, yürümek

t. -yü, y. -yu Jam.K.P., XXXVII, 2

teprençsiz bek yarp: sarsılmaz, sağlam

t., b., y. Cev.Ay., 660, 9

teprençsiz yayılmaksız: yayılmadan, sabit

t., y. Cev.Ay., 616, 1

terin kuvrag: meclis, dernek, cemaat

t. +ke, k. +ka Sem.H.T.B., 200, 201, 761

terk tavrak: hemen, derhal

t. +in, t., Cev.Ay., 635, 4

t., t., Cev.Ay., 105, 3, 179, 14, 16, 248, 15, 253, 6, 10, 255, 7, 17, 269, 11,

507, 22, 23, 602, 12, Şin.Mayt., 4, 53

terk tavrata: çabuk, hemen

t., t. Cev.Ay., 19, 1

t. +in, t. Cev.Ay., 233, 10, 392, 11, 12, 396, 21, 406, 10, 441, 20, 442,
10, 505, 8, 520, 16, 17, Sem.Ins., 246, 247

terkin terkin: çabuk, çabuk

t., t. Sem.H.T.B., 139

ters tetrü yangluk: ters, aksi, yalan

t., t., y. Bang.Gab.Ar.Seyük., 42

ters tetrü: ters, aksine

t., t. Cev.Ay., 34s, 11, 14, 118, 136, 17, 256, 20, 295, 12, 300, 12, 12, 14,
311, 9, Bang-Gab.Tür.IV A, 74, Bang.Gab.Ar.Seyük., 56, 57, 58, 59, 130,
236, 331, 238, 264, 270, 275, 303, 315, 316, 441

ters yavlak ayıg: ters, kötü

t., y., a. Cev.Ay., 411, 10

tev kür armak: hile, sahtelik

t., k. a. +ın Cev.Ay., 554, 3, 4

tev kür yilvi arviş: hile, büyü, sihir

y. < Moğ. cilbi / cilvi

t., k., y., a. Le Coq.Manic.II., 5

tev kür yongag: hile, iftira

t., k., y. Cev.Ay., 562, 14

tev kür: hile, dolan

t., k. Cev.Ay., 102, 5, 552a, 2

t. +in, k. +in, Mül.Çaş., 173, Şin.Mayt., 110, 23

t. +lig, k. +lüg Bang.Gab.Ar.Seyük., 2, Şin.Mayt., 63, 25, 65, 17, 18, 71, 11, 12,
75, 38, 83, 60, 61

t. +lüg, k. +lüg Cev.Ay., 443, 11, 555, 22

t. +süz, k. +süz Cev.Ay., 443, 9, 10, Şin.Mayt., 63, 3, 70, 41, 71, 26

tevele- kürle-: aldatmak, hile yapmak

t. –dimiz, k. –dimiz Le Coq.Huas., 111, 112

tevsüz kirsüz ezügsüz armaksız: hilesiz, dolansız

t., k., e., a. Cev.Ay., 90, 5

tez- kaç: kaçmak, kurtulmak

t. –diler, k. –dılar Cev.Ay., 5, 10, 11

t. –gülük, k. –guluk Mül.Dan., 72, 73

tıd- ötle-: engel olmak, tehdit etmek

t. –tılar, ö. –diler Şin.Mayt., 67, 23, 24

tıd- sergür-: engellemek, mani olmak

t. –galı, s. –geli Sem.Ins., 149

tıd- ürt-: engel olmak, örtmek

t. –daçı, ü. –deçi Se.Öz., 102a, 6

tıdıg ada: engel, tehlike

t., a. Cev.Ay., 319, 23

tıdıglıg tutuglug: engelli, tutulu

t., t. Se.Öz., 103b, 2, 3

t., t. +ta Se.Öz., 102a, 10

tıdıgsız kadagsız: engelsiz, sorunsuz

t., k. Bang.Gab.Ar.Seyük., 122

tıdıgsız tutugsuz: engelsiz, sınırsız

t., t. Cev.Ay., 169, 22, 214, 16, 317, 23

tıdııl- bal-: yasaklamak, menetmek

t. –mıška, b. –mıška Cev.Ay., 57, 3

tıdın- sön-: dinmek, sakinleşmek

t. –galı, s. –geli Cev.Ay., 633, 11

tıdın- tutun-: engellenmek, tutulmak

t. –tı, t. –tı Le Coq.Huas., 218

tılıg yarplıg ornaglıg: güçlü, sağlam

t., y., o Cev.Ay., 56, 6, 7

tın tura: can, hayat

t., t. Cev.Ay., 262, 15

tıngla- eşid-: dinlemek, işitmek

t. –daçı, e. –deçi Cev.Ay., 341, 12, 13

t. –nglar, e. –ingler Cev.Ay., 570, 17

t. –sar, e. –serler Cev.Ay., 336, 19

tınlıg ölüg: canlı, ölü

t., ö. Bang.Gab.Ar.Seyük., 289

tınlıg tınsız: canlı cansız

t., t. Cev.Ay., 44, 15

t. +lı, t. +lı Bang.Gab.Ar.Seyük., 322

tınlıg turalıg: canlı, mahluk

t. +ıg, t. +ıg Le Coq.Huas., 86, 110, 146

t. +ka, t. +ka le Coq.Huas., 91, 92, 237, 238

tınlıgsız yaşaglısız: cansız, yaşamayan

t., y. Cev.Ay., 145, 16

tısız ornagsız: güçsüz, kuvvetsiz

t., o. Cev.Ay., 300a, 23

tısız yarpsız ornagsız: güçsüz, dirençsiz

t., y., o. Cev.Ay., 56, 5, 6

tıtsı bahşı: öğrenci, öğretmen

b. < Çin. po shih, t. < Çin. ti tzü

t. +ları, b. +ları Sem.H.T.B., 1057, 1058

tik- tarı-: ekmek, yetiştirmek

t. –ser, t. –sar, Le Coq.Manic.III., 20

t. –ser, t. sarlar, Cev.Ay., 168, 3

tiki çoğı: gürültü, patırtı

t., ç., Cev.Ay., 166, 6, 7, Şin.Mayt., 50, 26, 105, 26

tikirtsiz tepirtsiz: sessiz sedasız

t., t., Cev.Ay., 166, 5, 6

til agız: dil, ağız

t. +i, a. +ı Cev.Ay., 595, 14

til tamgak: dil damak

t. +i, t. +ı Cev.Ay., 624, 11

tile- iste-: dilemek, istemek

t. –geli, i. –geli Cev.Ay., 622, 23

t. –p, i. –p Cev.Ay., 13, 14

tilet- istet-: aratmak, istetmek

t. –geli, i. –geli Sem.Ins., 565

tingçi savçı: casus, haberci

t., s. Bang-Gab.Tür.IV B, 21

tir- yığ-: biraraya getirmek, yığmak

t. –e, y. –a Cev.Ay., 110, 19, 20, 472, 1, 490, 2, 3, Sem.Ins., 775

tirig esen: sağ salim

t., e. Cev.Ay., 623, 14

tirig ölüg: diri, ölü

t., ö. Şin.Mayt., 8, 52

tiril- yığıl: toplanmak, yığılmak

t. –miş, y. –mış Cev.Ay., 34a, 13

tirin kuvrag: meclis, dernek, cemaat

t., k., Cev.Ay., 36, 11, 12, 94, 5, 188, 11, 17, 191, 16, 644, 7, 197, 8, 340, 24, 371, 1, 440, 22, 457, 15, 466, 1, 479, 20, 488, 21, 22, 534, 14, 538, 11, 568, 2, 661, 17, 662, 7, 663, 1, 6672, 18, 19, Gab.H.T.B., 2083, Şin.Mayt., 85, 21, 91, 16, 17

t., k. +ı, Cev.Ay., 23, 14, 15, 131, 8, 198, 23, 24, Bang.Gab.Ar.Seyük., 09

t., k. +ıg Cev.Ay., 407, 8, 412, 24, 422, 12, 423, 17, 432, 2

t., k. +ımning Cev.Ay., 530, 19, 20

t., k. +ımız Cev.Ay., 666, 9

t., k. +ka Cev.Ay., 25, 13, 341, 11, 12, 363, 3, 488, 20, 570, 12, 683, 1

t., k. +lar Cev.Ay., 26, 6,

t., k. +ları Cev.Ay., 96, 10, 11

t., k. +larıg Cev.Ay., 93, 3

t., k. +larning Cev.Ay., 1, 13, 14

- t., k. +laringızını Cev.Ay., 334, 10
 t., k. +ın Cev.Ay., 407, 19, 20, 418, 7
 t., k. +nıng Cev.Ay., 405, 21, 438, 20, 472, 19, 20, 671, 2, Şin.Mayt.
 91,23, 24
 t., k. +ta Gab.H.T.B. 2080, 2081
 t. +i, k. +ı Cev.Ay., 28, 12, 29, 23, 314, 23, Se.Öz., 124a, 7
 t. +im, k. +ım Cev.Ay., 480, 2, 3
 t. +imin, k. +ımın Cev.Ay., 421, 21
 t. +ımız, k. +ımız Cev.Ay., 400, 5, 436, 1, 2
 t. +in, k. +ın Cev.Ay., 437, 5, 508, 15
 t. +ing, k. +ıng Cev.Ay., 566, 20
 t. +ingizler, k. +ıngızlar Cev.Ay., 194, 17
 t. +ning, k. +nıng Se.Öz., 124a, 5
 t. +sız, k. +sız Cev.Ay., 299, 11

tişi irkek: dişi, erkek

- t., i. Cev.Ay., 425, 1
 t. +li, i. +li Bang.Gab.Ar.Seyük., 321, 328

tit- adala-: atmak, vermek Cev. Ay.

- t. –gülük 323, 21, 22, a. –guluk 323, 21, 22

tit- ıdala-: çıkarmak, atmak

- t. –dim, ı. –dım Cev.Ay., 571, 4, 5
 t. –er, ı. –yur Cev.Ay., 433, 21, 22
 t. –erler, ı. –yurlar Cev.Ay., 206, 16, 215, 25, 217, 9, 23, 24, 219, 1
 t. –er men, ı. –yur men Cev.Ay., 616, 3
 t. –geli, ı. –galı Cev.Ay., 371, 12, 13
 t. –gülük, ı. –guluk Bang.Gab.Ar.Gab.Tür.V B, 107, 108
 t. –ip, ı. –p Cev.Ay., 251, 4, 322, 7, 323, 14, 395, 9, 433, 17, 18, 434, 4, 5,
 611, 18, 19, 668, 1
 t. –miş, ı. –miş Cev.Ay., 34a, 19, 323, 5, Gab.H.T.B., 2123, 2124
 t. –ser, ı. –sar Bang-Gab.Tür.V B, 108, 109

titig kerpiç: balçık, kerpiç

t. +in, k. +in Şin.Mayt., 101, 33

titik yaruk: zeki, parlak

t., y. Cev.Ay., 506, 8

titre- bez-: titremek, ürpermek

t. –yür, b. –er Mül.Muk., 90

titrü edgüti: dikkatlice, iyice

t., e. Cev.Ay., 550, 3

tod- kan-: doymak, kanmak

t. –maz, k. –maz Şin.Mayt., 8, 39

t. –mış, k. –mış Mül.Muk., 39

tod uçuz: aşağı, küçük

t., u. Mül.Çaş., 31, Sem.Ins., 134, Şin.Mayt., 82, 9

t. +ın, u. +ın Cev.Ay., 227, 19, 228, 24, 25

toda- uçuzla-: aŝađalamak, küçümsemek

t. –p, u. –p Cev.Ay., 136, 10

todunçsuz kanınçsız: doymaz, kanmaz

t., k. Mül.Çaş., 72

tog- öç- : doğmak ölmek

t. –mak, ö. –mek Cev.Ay., 292, 6, 7, 333, 19, 339, 21

t. –makı, ö. –meki Cev.Ay., 145, 18, 19

t. –maksız, ö. –meksiz Cev.Ay., 280, 7, 8, 281, 3, 4, 8, 9, 18, 282, 6, 283, 24

t. –maksızıg, ö. –meksizig Cev.Ay., 339, 21, 22

tog- öl-: doğmak, ölmek

t. –ar, ö. –ür Bang.Gab.Ar.Seyük, 220

t. –mak, ö. –mek Cev.Ay., 109, 21, 22, 304, 23, 628, 20, 629, 12, 660, 16,

17, Bang.Gab.Ar.Seyük., 226, Şin.Mayt., 43, 16, 17, 91, 6

t. –mak, ö. –mekdin Cev.Ay., 656, 21, 222

t. –mak, ö. –meklig Cev.Ay., 105, 13, 14, 123, 2, 368, 17, 18, 371, 11, 12,

419, 4, 430, 8

- t. –maklıg, ö. –meklig Cev.Ay., 112, 20, 11, 367, 18
t. –mış, ö. –miş Bang.Gab.Ar.Seyük., 298
- tog- bat-: doğmak, batmak
tug -ar, b. –ar Le Coq.Huas., 24
t. –maz, b. –maz Bang.Gab.Ar.Seyük., 127
- tog- belgür-: doğmak, belirlemek
t. –ar, b. –er Bang.Gab.Ar.Seyük., 322
t. –mazlar, b. –mezler Cev.Ay., 374, 15
t. –mış, b. –miş Cev.Ay., 375, 5
- tog- tegzin-: dönmek, dolaşmak
t. –a, t. –ü Cev.Ay., 133, 21
- tog- türe-: doğmak, türemek
t. –mış, t. –miş Cev.Ay., 682, 2
- tokı- tongla-: vurmak, dövme
t. –dımız, t. –dımız Şin.Mayt., 62, 34
t. –guçı, t. –guçı Şin.Mayt., 82, 20, 21
- tokı- tültür-: vurmak, çarpmak
t. –yurlar, t. –ürler Şin.Mayt., 82, 24, 25
- tol- büt-: dolmak, bitmek
t. –makınga, b. –mekinge Cev.Ay., 39, 17
t. –mış, b. –miş Cev.Ay., 39, 18
- tol- toş-: dolmak, tamamlanmak
t. –sun, t. –sun Cev.Ay., 118, 16
- tol- tüke-: dolmak, tükenmek
t. –mış, t. –miş Bang-gab.Tür.V B, 79
t. –sar, t. –ser Cev.Ay., 6, 19
- tolp kamag: bütün, tamamı
t., k., Cev.Ay., 188, 11, 205, 6, 293, 12, 349, 14, 656, 8, 683, 1
- tolu tükel: tamam, eksiksiz
t., t. Cev.Ay., 111, 19, 113, 4, 117, 4, 124, 19, 199, 20, 212, 20, 219,
16, 224, 2, 4, 23, 225, 1, 245, 20, 295, 16, 307, 23, 308, 2, 309, 11, 324, 20,

328, 21, 22, 336, 6, 352, 11, 14, 413, 14, 566, 9, 10, 650, 7, 661, 9, 10, 672,
15, 682, 15, Şin.Mayt., 20, 11

ton aş: giyecek, yiyecek

t. +ı, a. +ı Cev.Ay., 516, 23

ton etük: elbise, çizme

t., e. Şin.Mayt., 9, 13, 12, 6, 50, 7

ton karaza: elbise, giyim

k. < Skr. kaśāya, kāśāya

t. +ların, k. +ların Sem.H.T.B., 616

ton kedim: don, giyecek

t., k., Cev.Ay., 80, 19, 102, 18, 119, 14, 323, 3, 525, 23, 543, 21, 22

t. +ın, k. +in Cev.Ay., 156, 1, 464, 18

t. +lug, k. +lig Cev.Ay., 360, 22

ton tonangu: giyim, kuşam

t. +ın, t. +sın Şin.Kip., 86

toru- küçsire- alangur-: zayıflamak, zayıflatmak

t. –mii, k. –miş, a. –mış Cev.Ay., 610, 22

toruk küçsüz: zayıf, güçsüz

t., k. Cev.Ay., 619, 2

t. +ı, k. +i Cev.Ay., 616, 17

toşgur- tüket-: doldurmak, tüketmek

t. –galı, t. –geli Cev.Ay., 234, 8, 9, 269, 7, 11

t. –maginça, t. –meginçe Cev.Ay., 234, 4

t. –mak, t. –meklig Cev.Ay., 268, 22, 23, 269, 1, 3, 4, 17, 18

t. –mak, t. –mek Cev.Ay., 309, 21

t. –ur, t. –ür Cev.Ay., 334, 11, 12

totunçsuz ovutsuz: doymaz, utanmaz

t., o. Le Coq.Huas., XI, 252, 302, 310

toyın dıntar: rahip, dindar

t. < Çin. tao jên

t., d. Şin.Mayt., 7, 61

t. +lar, d. +lar Cev.Ay., 90, 9

t. +larka, d. +larka Cev.Ay., 196, 1, 2

toz toprak: toz, toprak

t., t. Cev.Ay., 632, 4, Sem.Ins., 135, Le Coq.Manic.III., 47

t., t. +ıg Cev.Ay., 574, 19

toz tuman: toz, duman

t., t. Cev.Ay., 75, 9

t., t. +lıg Cev.Ay., 74, 18

tök- saç-: dökmek, saçmak

t. –tümüz, s. –tımız Le Coq.Huas., 239

tölet töşek: yatak, yastık

t., t. Cev.Ay., 80, 19, 20

t., t. +ler Cev.Ay., 119, 14, 15

t. +in, t. +in Cev.Ay., 156, 3, 513, 13

törü boşgut: nizam, ders

t. +de, b. +ta Bang.Gab.Ar.Seyük., 271

törü toku: tören, merasim

t., t. Bang.Gab.Ar.Seyük., 231, Şin.Mayt., 18, 1

t. +n, t. +n Cev.Ay., 627, 18

tötüşlüg kerişlig: kavgalı olma, kırgın olma

t., k., Cev.Ay., 169, 1

töz oğuş: soy, köken

t. +imin, o. +umın Jam.K.P., LXVII, 1

töz tüp yıldıız: kök, temel

t. +i, t. +i, y. +ı Cev.Ay., 246, 24, 25

töz tüp: kök, temel

t., t. Cev.Ay., 58, 9, 17, 59, 2, 60, 17, 18, 62, 3, 9, 10, 243, 20

t. +i, t. +i Cev.Ay., 48, 16, 239, 11, 12, 24, 240, 1, 246, 23, 24, 286, 2, 3, 524, 7, 8, Sem.Ins., 639

t. +in, t. +in Cev.Ay., 42, 19, 20, 89, 10, 384, 23, 385, 12, 540, 6, 596, 18, 19

t. +ke, t. +ke Cev.Ay., 58, 8, 14, 15, 22

t. +süz, t. +süz Se.Öz., 106b, 11, 12

t. +süzün, t. +süzün Cev.Ay., 386, 7

töz yıldı: kök, temel

t., y., Cev.Ay., 168, 3, Bang.Gab.Ar.Seyük., 148, 379, Şin.Mayt., 4, 13, 18

t., y. +ları 166, 3

t., y. +ların Cev.Ay., 165, 22, 185, 1, 191, 10

t., y. +larına Cev.Ay., 53, 2, 3, 154, 12

t., y. +larının Cev.Ay., 34s, 24

t. +i, y. +ı Cev.Ay., 242, 19, 20, 247, 8, 9, 11, 159, Bang.Gab.Ar.Seyük., 152
217, 402, Le Coq.Huas., XXV, 5, 47, 48

t. +in, y. +ın Cev.Ay., 239, 3, 246, 10, 13, 16, 247, 20, Bang-Gab.Tür.IV B,5

t. +lerine, y. +larına Cev.Ay., 45, 19, 20, 98, 3, 4

tözker- tüpker-: araştırmak, soruşturmak

t. -ü, t. -ü Cev.Ay., 34m, 13 34n, 17, 18

tözkerinçsiz yeg üsdünki : aşılmaz, en üstün

t., y., ü. Sem.Ins., 92

tözün kutlug: soylu, asil

t. +ler, k. +lar Cev.Ay., 193, 11, 195, 6, 7, 205, 3, 339, 4, 6, 7

tsang ağılık: hazine, servet

t. < Çin. ts'ang

t. +ları, a. +ları Cev.Ay., 607, 11, 12

tsun tsun: parça, parça

t., t. Şin.Kip., 28

tsuy ağır ayıg: fena, kötü

t. < Çin. tsui

t., a., a. Cev.Ay., 140, 16, 17

tsuy ayıg: kötü, fena

t. < Çin. tsui

t., a. Cev. Ay., 104, 16, 134, 17, 147, 5, Bang-Gab.Tür.IV B, 62, 67, Şin.Mayt.,
74, 11, t., ayag Bang-Gab.Tür.IV A, 54,

tsuy irinç ağır ayıg: felaket, suç, kötü

t. < Çin. tsui

t., i., a., a. Sem.Ins., 849, 850

tsuy irinç: felaket, suç

t. < Çin. tsui

t. +larıg, i. +lerig Cev.Ay., 102, 7, 8

tsuy irinçü ağır ayıg: günah, suç, kötü

t. < Çin. tsui

t., i., a., a. Cev.Ay. 137, 5, 6

tsuy irinçü: günah, suç

t. < Çin. tsui

t., i. Cev. Ay., 118, 132a, 9, 137, 5, 138, 19, 20, 23, 139, 9, 12, 22,
126, 7, 140, 4, 13, 141, 10, 13, 146, 16, 17, 175, 4, 5 (A.A.G.İ), 191, 12 ,337,
21, 353, 15, Bang-Gab.Tür. IV A, 12, 22, 24, 43, Şin.Mayt., 79, 4, 5, 25, 32,
33

t., i. +ke Şin.Mayt., 111, 27

t., i. +lerimin Cev.Ay., 100, 20, Bang-Gab.Tür.IV B, 50

t., i. +lerimiz Bang-Gab.Tür.IV B, 44

t. +da, i. +de Bang-Gab.Tür.IV A, 41, Ban-gab.Tür.IV B, 64

t. +ların, i. +lerin Şin.Mayt., 74, 24, 25

t. +lug, i. +lüg Bang.Gab.Ar.Seyük., 332, Şin.Mayt., 83, 62, 84, 1

t. +umuznı, i. +ümüzni Şin.Mayt., 71, 43, 44, 74, 38

tsuy yazuk: suç, günah

t., y. Le Coq.Huas., 334, Şin.Mayt., 71, 12, 13

t. +da, y. +da Le Coq.Huas., 336, Şim.Mayt., 73, 19

t. +lug, y. +lug Şin.Mayt., 81, 32, 33, 82, 54, 55, 83, 21, 22

t. +umta, y. +umta Şin.Kip., 200

t. +umuznı, y. +umuznı Le Coq.Huas., 263, 264, Şin.Mayt., 70, 48, 49, 78, 44,
45

tu- ört-: kapamak, örtmek

t. -yu, ö. -e Cev.Ay., 500, 10, 11

tug taoçang: tuğ, sungu

t. < Çin. tao-ch'ang

t. +lar, t. +lar Sem.H.TB., 285, 286

tur- ornan-: durmak, yerleşmek

t. –guluk, o. –guluk Cev.Ay., 659, 8

t. –maz, o. –mazlar Cev.Ay., 55, 12, 13

t. –mazlar, o. –mazlar Cev.Ay., 56, 11, 19

t. –up, o. –ıp Cev.Ay., 253, 17

turgur- ornat-: durdurmak, yerleştirmek

t. –mak, o. –mak Cev.Ay., 281, 11, 282, 4, 13, 14, 285, 1, 2, 286, 22, 23, 287, 17, 18, 288, 15, 289, 5, 6

t. –mak, o. –makka Cev.Ay., 281, 5, 6, 284, 2, 7, 8, 286, 11, 12, 286, 17, 288, 5, 6, 10, 11, 289, 17, 18

t. –mak, o. –makları Cev.Ay., 287, 23

turkaru uzatı: sürekli, daimi

t., u. Cev.Ay., 85, 21, 22

turug süzük: duru, temiz

t., s. Bang.Gab.Ar.Seyük., 361

turul- amrıl-: durulmak, sakinleşmek

t. –mı, a. –mı Cev.Ay., 48, 2

turultur- yavaltur-: durultmak, sakinleştirmek

t. –taç, y. –taç Cev.Ay., 392, 4, 5

tusul- kutad-: faydalı olmak, mutluluk vermek

t. –galı, k. –galı Bang.Gab.Ar.Seyük., 286

tuş- sokuş-: rastlaşmak, karşılaşmak

t. –alım, s. –alım Şin.Mayt., 100, 16, 17

tuş teng: denk arkadaş

t., t. Bang.Gab.Ar.Seyük., 308

tut- atkan-: tutmak, yapışmak

t. –mayın, a. –mayın Cev.Ay., 386, 2, 3

- tut- kap-: yakalamak, tutmak
 t. –ar, k. –ar Cev.Ay., 4, 19
- tut- kizle-: saklamak, gizlemek
 t. –maz, k. –mez Le Coq.Manic.III., 21
- tut- küzet-: tutmak, muhafaza etmek
 t. –arlar, k. –ürler Cev.Ay., 221, 3, 222, 12, 224, 24, 25
- tut- okı- sözle-: öğrenmek, okumak, söylemek
 t. – sar, o. –sar, s. –ser Bang.Gab.Ar.Seyük., 120
- tuturkan tarıg: pirinç, ekin
 t. +ning, t. +ning Cev.Ay., 558, 5
- tuu törlüg: türlü, çeşitli
 t., t. Sem.H.T.B., 205
- tuy- bil-: anlamak, bilmek
 t. –guluk, b. –ülük Cev.Ay., 172, 20
 t. –makım, b. –mekim Sem.H.T.B., 249
 t. –mış, b. –miş Sem.H.T.B., 252
- tuy- ongar-: duymak, kavramak
 t. –sar, o. –sar Cev.Ay., 615, 10
- tuyun- bilin-: anlamak, anlaşılmak
 t. –dı, b. –di Cev.Ay., 331
 t. –u, b. –ü Cev.Ay., 218, 18
- tuzlug yararlıg: yararlı, faydalı
 t., y. Cev.Ay., 124, 20, 21
- tük tümen: sayısız, binlerce
 t. +lüg, t. +lig Şin.Mayt., 68, 3
- tükel bütün: tamamıyla, bütün
 t., t. Cev. Ay., 11, 6
- tükel yumgı: büsbütün
 t., y. Sem.H.T.B., 293

tül yilvi: sihir, hayal

y. < Moğ. cilbi / cilvi

t. +ke, y. +ke Cev.Ay., 71, 1, 2

tült orun eşük töşek: yastık, sedir, örtü, döşek

t., o., e., t. Şin.Mayt., 12, 5, 6

tült orun töşek: yastık, sedir, döşek

t., o., t. Şin.Mayt., 58, 19

tült töşek: yastık, döşek

t., t. +leri Şin.Mayt., 76, 1

t. +in, t. +in Şin.Mayt., 65, 7

tümen tümen: onbinlerce

t., t Bang-Gab.Tür.V A, 30, 33, 101, Le Coq.Manic.I., 20, Le Coq.Manic.III., 41

tün kün: gece, gündüz

t. +i, k. +i Şin.Mayt., 10, 33

t. +in, k. +in Şin.Mayt., 11, 6, 7, 103, 28

tüngür böşük ka kadaş: hısım, akraba

t., b., k., k. Bang.Gab.Ar.Seyük., 333

tüngür böşük: dünür, akraba

t., b. Bang.Gab.Ar.Seyük., 308, 309, 341

tünle kice: gece ile gündüz

t., k. +de Gab.H.T.B., 1964, 1965

tünle küntüz: gece ile gündüz

t., k., Cev.Ay., 158, 23, 168, 15, 193, 15, 211, 5, 243, 7, 346, 4, 444,

22, 488, 4, 5, Gab.H.T.B., 1939, Şin.Kip, 15, 73, Mül.Dan., 81

tüp tüz: temel, kök

t., t. Cev.Ay., 51, 9, 52, 11, 62, 19, 244, 19, 617, 19, 20, 264, 10, 267, 4, 303, 19,

564,9, 576, 18, Mül.May., 48

tüp üzlençü: kök, dip

t. +inge, ü. +singe Cev.Ay., 49, 9, 10

tüplüg tüpsüz: köklü, köksüz

t. +üg, t. +üg Cev.Ay., 291, 21

tüpsüz tering: dipsiz, derin

t., t. Cev.Ay., 639, 7

tüpsüz kırıksız: dipsiz, sınırsız

t., k. Cev.Ay., 582, 15

tüpük- alkın-: sona ermek, bitmek

t. -mez, a. -maz Se.Öz., 121b, 1

türk yigit: güç, kuvvet

t., y. Şin.Mayt., 16

tüş- kamıl-: düşmek, devrilmek

t. -diler, k. -tılar Cev.Ay., 625, 15

t. -üp, k. -ıp Cev.Ay., 634, 19

tüş- yag-: yağmak, düşmek

t. -ti, y. -dı Cev.Ay., 617, 11

tüş- tay-: düşmek, sapmak

t. -mek, t. -mak Şin.Mayt., 91, 6, 7

tüş utlı: mükafat, karşılık

t., u. Cev.Ay., 230, 10

t., u. +g Cev.Ay., 552, 6, 13, 562, 4, 668, 2

t., u. +lar Cev.Ay., 50, 5, 6

t., u. +larig Cev.Ay., 108, 4

t. +i, u. +sı Cev.Ay., 23, 17, 45, 11

t. +in, u. +sın Cev.Ay., 8, 23, 67, 20, 21, 411, 5, 517, 21, 22, 537, 23

t. +inge, u. +singa Cev.Ay., 23, 22, 217, 4, 267, 15, 16

t. +ke, u. +ka Cev.Ay., 132b, 17, 394, 9, 10, 404, 20, 438, 17, 18, 473, 8, 512, 14, 15, 514, 17, 526, 3, 660, 18

tüş yemiş: meyve, yemiş

t., y. Cev.Ay., 435, 2, 517, 8, 529, 14, 15, 543, 22, 552b, 18, 566, 5, 608, 1011, Mül.Muk., 25

t., y. +ler Cev.Ay., 517, 10, 557, 16, 20, Sem.H.T.B., 206

t., y. +lerning Cev.Ay., 529, 7

t., y. +ning Cev.Ay., 558, 5, 6

t. +ler, y. +ler Sem.H.T.B., 538

tüşlög tamlıg: verimli, bereketli

t., t. Şin.Mayt., 109, 7, 8

tütrüm tering: derin, ince

t., t. Cev.Ay., 87, 20, 88, 16, 89, 4, 6, 197, 11, 12, 17, 18, 198, 11, 231,
20, 252, 22, 255, 13, 297, 4, 5, 306, 24, 332, 15, 363, 13, 371, 3, 379, 17,
18, 381, 16, 389, 10, 390, 9, 17, 391, 15, 456, 1, 662, 13, 663, 13,
Sem.H.T.B., 248, Gab.H.T.B., 1958, 2138, Bang-Gab.Tür.V B, 18,
Şin.Mayt., 23, 24, 25, 38, 5, 39, 5, 15, 96, 4

tütsüg yıd: tütsü, koku

t., y. +ın Cev.Ay., 425, 17

tüü törlög: türlü, çeşitli

t., t. Cev.Ay., 120, 16, 201, 19, 205, 19, 210, 12, 13, 211, 10, 236, 9, 10, 264,
7, 8, 312, 11, 12, 313, 5, 380, 7, 416, 2, 3, 424, 1, 2, 427, 5, 444, 23, 574, 21
Sem.H.T.B., 1076, Sem.Ins., 343, Şin.Mayt., 55, 24, 104, 21

tüz baz: barış, huzur

t., b., Cev.Ay., 32, 3, 4, 90, 6, 169, 2, 411, 15

tüz kerinçsiz: kusursuz, eşsiz

t., k. Bang.Gab.Ar.Seyük., 137, 305

tüzü tükel: tamamıyla, bütün

t., t. Cev.Ay., 14, 18, 38, 19, 105, 18, 19, 110, 16, 17, 115, 15, 429, 5, 6

tüzü tüketi barça: tamamı, bütün

t., t., b. +nı Cev.Ay., 500, 9, 10

tüzü tüketi: tamamıyla, bütünü

t., t. Cev., Ay., 34ı, 11, 95, 6, 624, 23, 155, 12, 214, 24, 296, 9, 407, 23, 505,
8, 9, 547, 41, 605, 11, Jam.K.P., XXXV, 3, 4, tözü, t. Bang.Gab.Ar.Seyük.,
88, Şin.Mayt., 9, 21, 22, Le Coq.Manic.III., 49

U

uç tüp: uç, dip

u. +ınga, t. +inge Cev.Ay., 34ş, 10

uç kıldığ: sınır, kıyı

u. +ın, k. +ın Cev.Ay., 113, 20

uçsuz kıldıgsız ülgülençsiz tenglençsiz: sınırsız, ölçüsüz, hesapsız

u., k., ü., t. Cev.Ay., 672, 4, 5

uçsuz kıldıgsız ülgüsüz: sınırsız, sayısız

u., k., ü. Cev.Ay., 584, 12, 654, 2, 3

uçsuz kıldıgsız: sınırsız, uçsuz

u., k. Cev.Ay., 44, 3, 4, 113, 12, 124, 7, 312, 11, 334, 7, 338, 22,
354, 13,14, 430, 6, Se.Öz., 102a, 16, 17, 18, 120b, 13

uçuz yinik: kolay, değersiz

u., y. Cev.Ay., 445, 3, Bang-Gab.Tür. II TM., 44, Bang-Gab.Tür.IV, 16

uçuzla- askançula-: küçümsemek, alay etmek

u. –dım, a. –dım Cev.Ay., 136, 14

ud eşgek kaltır tonguz: inek, eşek, katır, domuz

u., e., k., t. Cev.Ay., 299, 23, 300, 1

ud ingek boga: sığır, inek, boğa

u., i., b. Şin.Mayt., 12, 2, 3

udun- tapın-: uymak, tapınmak

u. –tumuz, t. –tımız Le Coq.Huas., 14

ugur yık kezig: zaman, uygun zaman, sıra

u. +ın, y. +ın, k. +ın Sem.H.T.B., 476

ugur yık: fırsat, vesile

u., y., Cev.Ay., 59, 6, 414, 7, 540, 23

u. +ı, y. +ı Cev.Ay., 34f, 8, 60, 22, 23, 61, 1, 62, 14, 16, 447, 7, 8, 562, 17, Se.Öz.,
119b, 13

u. +ın, y. +ın Sem.Ins., 142, 143

u. +sız, y. +sız Cev.Ay., 552b, 11

uguş orun: bölge, yer

u. +ları, o. +ları Cev.Ay., 274, 22

uguş töz: kök, soy

u., t. Cev.Ay., 142, 4, 5

u. +ları, t. +leri Cev.Ay., 300a, 2, 3

u. +ların, t. +lerin Cev.Ay., 40, 1, 2, 3, 294, 20, 300a, 1

u. +tın, t. +din Şin.Mayt., 56, 4, 5

uguş yirtünçü: bölge, yer

u., y. +din Cev.Ay., 162, 19, 21

uk- bil-: kavramak, bilmek

u. –ar, b. –ir Bang.Gab.Ar.Seyük., 395

u. –ayın, b. –eyin Cev.Ay., 505, 13

u. –galı, b. –geli Cev.Ay., 277, 2, 389, 15

u. –sarlar, b. –serler Cev.Ay., 38, 22

u. –sunlar, b. –sünler Cev.Ay., 341, 6, 7

u. –tı, b. –ti Şin.Mayt., 13, 17

u. –zun, b. –zünler Bang.Gab.Ar.Seyük., 21

uk- ötgür-: bilmek, anlamak

u. –arlar, ö. –ürler Cev.Ay., 293, 3

u. –tursar, ö. – ser Bang.Gab.Ar.Seyük., 148

ulag sapıg: sıra, dizi

u., sapag Şin.Mayt., 19, Şin.Mayt., 43, 5, 46, 3

u. +ı, s. +ı Cev.Ay., 61, 9, 17, Bang.Gab.Ar.Gab.Ar.Seyük., 15, 312, 345, 388, 389

ulgad- bedü-: büyüme, yetişme

u. –ıp, b. –p Şin.Mayt., 69, 35

ulı- sıgta-: ağlamak, hıçkırmak

u. –dılar, s. –dılar Cev.Ay., 619, 20, 21

u. –yu, s. –yu Cev.Ay., 619, 21, 620, 10, 626, 1, 2, Şin.Mayt., 68, 6

ulı- möngre- yıgla- sıgta-: inlemek, böğürmek, ağlamak, sızlamak

u. –yu, m. –yü, y. –yu, s. –yu Şin.MAy., 70, 13, 14

ulı- möngre-: bağırmaq, böğürmek

u. –mak, m. –mek Şin.Mayt., 68, 17, 82, 2, 3

ulı- sıkta-: ağlamak, sızlamak

u. –dı, s. –dı Jam.K.P., LXI, 4

u. –dılar, s. –dılar Jam.K.P., LXXVII, 3, 4

u. –yu, s. –yu Sem.H.T.B., 1166, Şin.Mayt., 75, 30, 31,76, 9

ulı- sıkta-: ağlamak, sızlamak

u. –dı, s. –dı Jam.K.P., LXI, 4

u. –dılar, s. –dılar Jam.K.P., LXXVII, 3, 4

u. –yu, s. –yu Sem.H.T.B., 1166

ulı-ş- sıgta-ş-: ağlaşmaq, sızlaşmaq

u. –dılar, s. –dılar Cev.Ay., 625, 3

u. –u, s. –u Cev.Ay., 627, 14

ulsuz tüpsüz: dipsiz, temelsiz

u., t. Cev.Ay., 136, 21, 351, 15, 16, 430, 7, 8, 438, 17, 450, 11, 646, 11, 12,
651, 8, 684, 9

ulug ağır : ulu, ağır

u., a. Şin.Mayt., 90, 22

ulug bahşı: ulu, üstad

b. < Çin. po shih

u., b. Cev.Ay., 416, 19

ulug bedük idiz: büyük, yüksek

u., b., i. Cev.Ay., 428, 10, Mül.Dan., 164, 165, 167

ulug bedük: ulu, büyük

u., b. Cev.Ay., 34h, 6, 93, 12, 95, 2, 21, 22, 293, 7, 309, 20, 315, 22, 345,
19, Mül.Çaş., 10, 65, Sem.Ins., 660, Şin.Mayt., 12, 2, 20, 8, 70, 7, 74, 1,75,
32, 78, 18, 38, 82, 46, 48, 85, 10, 11, 98, 4

ulug buyan: büyük, iyi

b.< Skr. punya

u., b. Cev.Ay., 518, 3

ulug edgü: büyük, iyi

u., e. Cev.Ay., 512, 10, 11

ulug kiçig: büyük küçük

u., k. Cev.Ay., 366, 15, Gab.H.T.B., 1772, 1773, 1992, Bang-Gab. Tür. II
TM.,65, Bang.Gab.Ar.Seyük., 86, 346, Şin.Mayt., 35, 33

u., k. +ke Jam.K.P., LXVII, 7, 8

u. +ı, k. +i Cev.Ay., 17, 11, 12, 46, 13, 487, 8, Bang-Gab.Tür.V A, 19

u. +ka, k. +ke Le Coq.Huas., 86, 87

u. +ug, k. +ig Cev.Ay., 593, 19

ulug kutlug: büyük, kutlu

u., k. Cev.Ay., 350, 1

ulug küçlüg kutlug: büyük, kutsal

u., k., k. Jam.K.P., XLV, 3, 4

ulug küçlüg: büyük, güçlü

u., k. Cev.Ay., 504, 7, Bang.Gab.Ar.Seyük., 431, Sem.Ins., 330, Şin.Mayt., 11, 34,
35, Şin.Mayt., 16, 17, 18, Le Coq.Manic.III., 8, 49

ulug ulug: büyük, büyük

u., u. Cev.Ay., 384, 20, 439, 4, Sem.Ins., 726, 727, Şin.Mayt., 59, 16, 73, 45, 46

uluş balık: memleket, şehir

u., b. Şin.Mayt., 38, 47, Le Coq.Manic.III., 37

u., b. +larıg Şin.Mayt., 47, 4

u., b. +larka Şin.Mayt., 16, 16

u. +ı, b. +ı Bang.Gab.Ar.Seyük., 427

u. +ın, b. +ın Bang.Gab.Ar.Seyük., 254, 255

u. +um, b. +ım Cev.Ay., 354, 11, 12

uluş bodun: halk, millet

u., b. Jam.K.P., XXX, 8, LXXI, 2

u., b. +ı Jam.K.P., LXII, 3

umug inag: ümit, güven

u., ı., Cev.Ay., 24, 14, 29, 12, 13, 100, 18, 104, 23, 105, 21, 110, 13, 322, 8,
137, 20, 178, 14, 15, 184, 21, 11, 2, 334, 17, 18, 353, 5, 492, 13, 496, 19,

587,3,617, 18, 628, 9,681, 20, 21, Şin.Kip., 10a, Mül.Çaş., 60, Mül.Dan.87,88,Bang.Gab.Ar.Seyük., 37, 38, Sem.Ins., 563, Şin.Mayt., 73, 15, 85, 42, Le Coq.Manic.III., 47

u. +1, 1. +1 Cev.Ay., 341, 8, 117, 11, 12, 392, 8, 438, 15, Gab.H.T.B., 1934, Şin., Kip., 208, Şin..Mayt., 3, 11, 12, 8, 3, 54, 31, 32

u. +lug, i. +lıg Mül.Muk., 18

u. +sızın, 1. +sızın Cev.Ay., 19, 17, 99, 17

u. +suz, 1. +sız, Cev.Ay., 116, 22, 23, 180, 7, 8, 11, 12, 368, 22, 587, 3, Şin.Kip, 185 Şin.Mayt., 85, 26

u. +umuz, 1. +ımız Cev.Ay., 681, 23, Bang-Gab.Tür.IV B, 46

umugsuz ınagsız arıçsız: dayanayaksız, tutanaksız, yardımcısız

u., 1., a. Şin.Mayt., 85, 6

ur- tar-: vurmak, parçalamak

u. –ayın, t. –ayın Le Coq.Manic.III., 13

ur- yün-: vurmak, dövmek

u. –tumuz, y. –tümüz Le Coq.Huas., 88, 89

urug tarıg: ekin, tohum

u., t. Cev.Ay., 337, 10, Şin.Mayt., 4, 16

u. +1, t. +1 Bang.Gab.Ar.Seyük., 105

ut- yiged-: yenmek, alt etmek

u. –ar, y. –ür Cev.Ay., 82, 3, 4, 162, 8, 9396, 11, 464, 23, 24, 465, 3, Mül.Çaş., 284

u. –ayın, y. –eyin Cev.Ay., 115, 6

u. –daçı, y. –deçi Cev.Ay., 405, 12, 13

u. –galı, y. –geli Mül.Çaş., 76, 112, 113, 13

u. –gay, y. –gey Cev.Ay., 423, 7

u. –mak, y. –mek Cev.Ay., 312, 12

u. –mak, y. –meklig Gab.H.T.B., 2062, 2063

u. –mış, y. –miş Cev.Ay., 31, 18, 45, 2, 438, 21, Sem.Ins., 82, 414, 415, Le Coq.Manic.I., 27

u. –up, y. –ip Cev.Ay., 115, 29, 178, 19, 20, Mül.Çaş., 267, Bang
Gab.Tür.IV B, 55

utlı sevinç: sevinç, mutluluk

u., s. Cev.Ay., 336, 9, 531, 11, 667, 2, Mül.Muk., 52, 78

u. +sın, s. +ın Mül.Muk., 56, 57

u. +sız, s. +siz Mül.Dan., 184

utlı tüş: karşılık, mükafat

u. +sın, t. +in Şin.Mayt., 25, 4, 71, 41, 42, 74, 36

utrın- turuş-: savaşmak

u. –guluk, t. –guluk Cev.Ay., 7, 10

uvşak tavşak: ufak tefek

u., t. Cev.Ay., 636, 13

uvut uyat: haya, edep

u., u. Cev.Ay., 489, 12

u. +lug, u. +lıg Şin.mayt., 59, 8

uyad- ayman-: utanmak, çekinmek

u. –sar, a. –sar Cev.Ay., 141, 5

uyal- sıkıl-: utanmak, sıkılmak

u. –ıp, s. –ip Cev.Ay., 117, 19

uyurkan- yogurkan-: zayıflamak, güçsüz olmak

u. –dı, y. –dı Cev.Ay., 621, 16, 17

uzatı üzüksüz: daima, kesintisiz

u., ü. Cev.Ay., 99, 2

uzun turkaru: daima, hep

u., t. Mül.Muk., 31

Ü

üçer üçer: üçer üçer

ü., ü. Cev.Ay., 589, 14, 15

üd kez: zaman, an

ü. +te, k. +te Se.Öz., 111b, 10, 11

üd kolu: zaman, dönem

ü., k. Cev.Ay., 6, 18, 19, 590, 14, Sem.H.T.B., A, 18

ü. +i, k. +sı Sem.Ins., 151, 152

ü. +in, k. +sın Şin.Mayt., 5, 15

ü. +ke, k. +ka Cev.Ay., 40, 7, Le Coq.Manic.I., 26

ü. +ler, k. +lar Cev.Ay., 181, 18, Bang.Gab.Ar.Seyük., 283

ü. +lerte, k. +larta Cev.Ay., 628, 3

ü. +süz, k. +suz Cev.Ay., 412, 7, 552b, 12, 13 ,(ödsüz)Bang.Gab.Ar.Seyük., 49, 50, 280, 314, 348, 349, Şin.Mayt., 32, 1, 59, 13, 14, 82, 5, 6

ü. +te, k. +da Cev.Ay., 628, 12, 176, 3, 430, 16, 17, 674, 3

ü. +üg, k. +g Cev.Ay., 40, 5, 6

üd kün: zaman, süre

ü. +ümüz, k. +ümüz Cev.Ay., 6, 23

üdrül- seçil-: ayrılmak, seçilmek

ü. –miş, s. –miş Cev.Ay., 457, 4, 5

ükli- asıl-: arttmak, çoğalmak

ü. –gey, a. –gay Cev.Ay., 90, 2

ü. –gülüki, a. –gulukı Se.Öz., 109b, 12

ü. –mek, a. –mak Se., Öz., 106b, 7

ü. –miş, a. –miş Se.Öz., 106b, 2

ü. –ser, a. –sar Se.Öz., 106b, 4, 6, 9

ü. –yü, a. –u Cev.Ay., 530, 22, Gab.H.T.B., 2075

ü. –yür, a. –ur Se.Öz., 109b, 15, 110a, 1

üklit- as-: arttırmak, çoğaltmak

ü. –deçi, a. –daçı, Cev.Ay., 191, 10, 11

ü. –dürüp, a. –turup Cev.Ay., 88, 6

ü. –geli, a. –galı Cev.Ay., 233, 14, 234, 14

ü. –mek, , a. –maklıg , Cev.Ay., 185, 1, 2

üklit- kingürt-: arttırmak, genişletmek

ü. –ü, k. –ü Cev.Ay., 528, 21, 22

üküş telim ülgüsüz sansız: çok, sayısız

ü., t., ü, s. Cev.Ay., 80, 10

üküş telim: çok, sayısız

ü., t. Cev.Ay., 4, 13, 79, 7, 9, 17, 82, 2, 125, 6, 7, 140, 22, 215, 25, 216, 1, 279, 13, 334, 20, 21, 389, 18, 412, 1, 452, 6, 533, 600, 7, 8, 602, 6, 604, 6, 661, 2, 3, 4, 670, 13, 672, 20, 683, 1, Sem.Ins., 88, Le Coq.Manic.III., 47, Se.Öz., 113a, 7

ülgü teng: ölçü, hesap

ü., t. Cev.Ay., 375, 1, 394, 21

ü. +dın, t. +dın Cev.Ay., 285, 16

ü. +lüg, t. +lig Se.Öz., 117b, 13

ülgüle- sana-: hesaplamak, saymak

ü. –geli, s. –galı Cev.Ay., 167, 14, 15

ülgüle- tangle-: ölçmek, hesaplamak

ü. – geli, t. –geli Cev.Ay., 167, 8, 375, 2

ülgülençsiz tenglençsiz: ölçüsüz, hesapsız

ü., t. Cev.Ay., 43, 3, 4, 45, 3, 68, 13, 70, 4, 10, 151, 5, 6, 163, 13, 164, 21, 169, 21, 175, 20, 21, 309, 19, 20, 360, 11, 12, 398, 9, 415, 9, 10, 428, 9, 649, 1, 2, 670, 13, Sem.Ins., 726

ülgülençsiz üküş: sayısız, çok

ü., ü. Gab.H.T.B., 2041

ülgüsüz kıdırsız: sayısız, çok

ü., k. Cev.Ay., 110, 11, 12

ülgüsüz koltı erüş üküş: sayısız, çok

k. < Skr koti

ü., k., e., ü. Cev.Ay., 201, 13

ülgüsüz koltı: sayısız, çok

ü., k. Cev.Ay., 314, 22, 23

ülgüsüz kolusuz: sayısız, hesapsız

ü., k. Cev.Ay., 21, 16, 17, 117, 16, 17, 292, 20, 21

ülgüsüz sansız koltı: sayısız, çok

ü., s., k. Cev.Ay., 499, 4, 5

ülgüsüz sansız: sayısız, çok

ü., s., Cev.Ay., 17, 2, 34c, 21, 49, 19, 22, 122, 9, 323, 2, 172, 18, 174, 15, 16, 258, 7, 8, 262, 6, 7, 10, 12, 263, 5, 13, 14, 267, 12, 13, 1415,340, 6,7, 371, 5, 421, 15, 16, 427, 12, 13, 430, 3, 457, 14, 15, 489, 24,490, 1, 514, 4, 542, 2, 645, 18, 19, 654, 8, 662, 3, 8, 663, 8, Sem.H.T.B., 289, 290, 302,Gab., 1821, Mül.Çaş., 190, Mül.Dan., 56

ülgüsüz üküş kolt: sayısız, çok

k. < Skr koti

ü., ü., k. Cev.Ay., 315, 7

ülgüsüz üküş: sayısız, çok

ü. , ü. Cev. Ay., 31, 2, 3, 34k, 19, 20 , 93, 2, 96, 10, 119, 53, 9, 10, 335, 360, 17, 431, 4, 432, 3, 537, 22, 645, 3, 651, 6, ü., öküş Mül.Dan., 15,Bang-Gab.Tür. IV A., 4, 5

üüglüg kutlug: talihli, bahtlı

ü., k. Le Coq.Manic.III., 29

ülüş bölük: bölüm, kısım

ü. b. Cev.Ay., 199, 12

ün- oz-: çıkmak, uzaklaşmak

ü., o. Cev.Ay., 629, 13

ün sav: ses, söz

ü. +üg, s. +ıg Cev.Ay., 364, 9

ün-te- kıkır-: çağırmaq, seslenmek

ü. –diler, k. –tılar Cev.Ay., 13, 13

ür keç uzun: uzun, geç

ü., k., u., Cev.Ay., 160, 5, 6, 164, 5

ür ırak: uzun zaman, uzak

ü., ı. Cev.Ay., 514, 21

ür keç: uzun süre, geç

ü. k. Cev.Ay., 92, 1, Jam.K.P., LXII, 1, Sem.H.T.B., 452, 738

ü., kiç Cev.Ay., 334c, 21, 81, 12

ürk- belingle-: korkmak, ürkmek

ü. -ip, b. -p Cev.Ay., 621, 22

ü. -itkelir, b. -tkelir Şin.Mayt., 101, 17, 18

ü. -üp, b. -p Cev.Ay., 615, 11

ürkit- korkıt-: korkutmak, ürkütme

ü. -memek, k. -mamak Cev.Ay., 220, 21

ürlüklüg mengü: daimi, ebedi

ü., m. Cev.Ay., 60, 22, 23, 61, 11, 62, 1, 2, 11, 15

ürlüklüg ürlüksüz: daimi, geçici

ü. +li, ü. +li Cev.Ay., 334, 19

ü. +üg, ü. +üg Cev.Ay., 291, 22

ürlüksüz mengü: geçici, daimi

ü. m. Cev.Ay., 61, 1, 15, 62, 5, 12, 16, 17

ürlüksüz mengüsüz: geçici, fani

ü., m. Şin.Mayt., 1, 2

ürmegülük yaşarmaguluk: yetişmek, yeşermek

ü., y., Cev.Ay., 166, 1, 2

ürt- tıd-: örtmek, engel olmak

ü. -geli, t. -galı Se.Öz., 104a, 16

ürüg uzatı üyeliksiz: sürekli, daima

ü., u., ü. Cev.Ay., 115, 7

ürüg uzatı üzüksüz: sürekli, daima

ü., u., ü. Cev.Ay., 115, 20, 21, 122, 14, 353, 6

ürüg uzatı: daima, sürekli

ü., u. Cev.Ay., 22, 6, 32, 24, 61, 5, 90, 18, 91, 5, 101, 15, 105, 8, 132b, 15,
16, 164, 8, 192, 12, 193, 15(AAGİ) , 207, 11 (AAGİ), 208, 7, 212, 5, 234, 9,
241, 9, 243, 7, 8, 246, 3, 4, 247, 16, 249, 22, 323, 6, 285, 23, 24, 300a, 2829,
334, 16, 17, 338, 1, 2, 346, 4, 361, 6, 362, 15, 16, 397, 14, 15, 400, 14, 405,

12, 413, 6, 436, 7, 8, 440b, 6, 443, 18, 454, 23, 468, 24, 469, 1, 481, 3, 489,
17, 20, 491, 10, 499, 7, 505, 9, 10, 526, 13, 541, 9, 10, 565, 15, 566, 17, 607,
16, 611, 18, 629, 9, 646, 17, 647, 6, 655, 6, 7, 8, 10, 13, 14, 16, 17, 18, 656,
18, 666, 16, Mül.Muk., 39

üstel- ökli-: çoğalmak, artmak

ü. –ü, ö. –ü Şin.Mayt., 12, 42

üstün altın: yukarı aşağı

ü., a. Cev.Ay., 133, 19, 20, 365, 23

üz- yap-: bozmak, kurmak

ü. –e, y. –a Cev.Ay., 318, 21

üz boz: zarar, ziyan

ü., b. Le Coq.Huas., 120, 121

üz büz ööç kek: kin, nefret, ölç

ü., b., ö., k. Cev.Ay., 332, 2, 3

üz- iske-: kesmek, parçalamak

ü. –üp, i. –p Şin.Mayt., 62, 13, 72, 22, 78, 23

üz- kes-: kesmek, koparmak

ü. –deçi, k. –deçi Cev.Ay., 31, 9

ü. –erler, k. –erler Cev.Ay., 86, 15, 16, 98, 5, 6

ü. –mez, k. –mez Cev.Ay., 61, 17, 18

ü. –miş, k. –miş Cev.Ay., 34ç, 13, 148, 15

ü. –ülmemek, k. –ilmemek Cev.Ay., 61, 10

üzeliksiz üstünki: en üstün, daha üstü bulunmayan

ü., ü. Cev.Ay., 132b, 2, 153, 21, 22, 158, 19, 159, 7, 160, 22, 166,23,167, 1, 22,
23, 170, 23, 171, 19, 20, 172, 22, 23, 173, 10, 183, 3, 186, 18, 188, 3, 241, 6,
260, 24, 25, 421, 2, 428, 22, 438, 13, 462, 7, 532,4, 5, Sem.H.T.B., 654, 655

üzeliksiz yig başdınkı: daha üstü bulunmayan, en baştaki

ü., y., b. Cev.Ay., 429, 20, 21

üzeliksiz yig üstünki: daha üstü bulunmayan, mükemmel, en üstün

ü., y., ü. Cev.Ay., 34i, 22, 23, 161, 4, Sem.Ins., 536, 537

üzeliksiz yig: daha üstü bulunmayan, mükemmel

ü., y. Cev.Ay., 160, 16

üzüksüz egsüksüz: kesintisiz, eksiksiz

ü., e. Şin.Mayt., 31, 3

üzüksüz tutçı ürüg uzatı: kesintisiz, sürekli, daima

ü., t., ü., u. Cev.Ay., 157, 5, 6

üzüksüz tutçı: kesintisiz, sürekli

ü., t., Sem.H.T.B., 105, 106

üzül- alkın-: sona ermek, yok olmak

ü. -mez, a. -maz Cev.Ay., 34ş, 11, 12

Y

vaçırasan örgün: taht

v. < Skr. Vajirâsana

v., ö., Cev.Ay., 172, 10

vıhar sengrem sanlıg sengik: manastıra ait

v. < Skr. vihâra s. < Skr. sarighârâma, s. < Skr. sanghika

v., s., s., s. Şin.Mayt., 70, 59

vıhar sengrem: manastır

v. < Skr. vihâra s. < Skr. Sarighârâma

v., s. Cev.Ay., 135, 19, Şin.Mayt., 52, 47, 53, 62, 3

v., s. +ig Şin.Mayt., 52, 44

v., s. +ler Şin.Mayt., 101, 40

v., s. +te Şin.Mayt., 52, 45, 46

v. +ta, s. +de Cev.Ay., 479, 23

y. -makda, t. -makda Cev.Ay., 659, 14

y., i. Cev.Ay., 236, 5, 514, 10, Bang-Gab.Tür.IV A, 38

Y

yagı yavlak: düşman, kötü kişi

y., y. Cev.Ay., 20, 3, 89, 22, 325, 21, 22, 24, 326, 17, 19, 20, 327, 11, 332,

341, 19, 397, 17, 401, 13, 405, 15, 16, 415, 12, 434, 16, 555, 1, Şin.Kip.,
42, 43

y., y. +ıg Cev.Ay, 534, 23

y., y. +ta Şin.Kip., 54, 57

y. +sı, y. +ı Cev.Ay., 408, 18

y. +sın, y. +ın Cev.Ay., 193, 17, 408, 12, 409, 12

y. +sız, y. +sız Cev.Ay., 192, 4, 196, 20, 452, 21, 22, 607,19

yağısız börisiz: yağsız, düşmansız

y., b. Şin.Mayt., 18

yağışlık tengirlik: kurban sunma yeri, mabet

y., t. Bang-Gab.Tür.IV A, 46

yak- yapşın-: yaklaşmak, bağlanmak

y. –madın, y. –madın Cev.Ay., 240, 22

yakın yaguk: yakın, uzak olmayan

y., y. Cev.A.y, 99, 3, 109, 20, 21, 553, 13, 555, 1, 2, 20, 21, 559, 12, 13,
682, 21, Se.Öz., 99a, 15, 122b, 6, 7

yalbarmak agrınmak: yalvarmak, istemek

y., a. Cev.Ay., 12, 21

yalgan igid: yalan, sahte

y., i. Bang.Gab.Ar.Seyük., 119

yalgan köni: yalan, doğru

y., k. Jam.K.P., A., 20

yalına- yaltrı-: yanmak, parlamak

y. –yurlar, y. –yurlar Cev.Ay., 316, 25

yaltrı- yaşu-: parlamak, ışımak

y. –mışın, y. –mışın Ban-Gab.Tür.V A, 9

y. –yu, y. –yu Cev.Ay., 347, 16, 17, Sem.H.T.B., 718

yaltrık yaruk: ışık, parlaklık

y. +lıg, y. +lug Cev.Ay., 34d, 35

yalvar- ökün- boşun-: yalvarmak, pişman olmak, tövbe etmek

y. –u, ö. –ü, b. –u Bang-Gab.Tür. IV A, 13, 14

yalvar- ötün-: yalvarmak, dilemek

y. -u, ö. -ü Bang-Gab.Tür. IV A., 7

yan- evril-: dönmek, çevrilmek

y. -maksız, e. -meksiz Cev.Ay., 421, 3, 4

yançış- öçüş- boğuş- örlüş-: kapışmak, boğuşmak, kızdırmak

y. -urlar, ö. -ürler, b. -urlar, ö. -ürler Şin.Mayt., 81, 61, 62

yang osug: tarz, usul

y. < Çin. yang

y. +ın, o. +ın Cev.Ay., 250, 20, 21

yangı arıg yürüng: yeni, temiz, ak

y., a., y. Cev.Ay., 444, 14

yangı arıg: temiz, yeni

y., a. Cev.Ay., 440c, 6, 478, 10, 519, 13

yangırtı yene: yine, tekrar

y., y. Cev.Ay., 637, 16, 17

yanglıg yavız: kötü, fena

y., y., Cev.Ay., 637, 16

yap- yadıl-: yaymak, kaplamak

y. -daçı, y. -taçık Cev.Ay., 33, 6

yap- yadıl-: yaymak, kaplamak

y. -daçı, y. -taçık Cev.Ay., 33, 6, 7

yap- yarat-: yapmak, yaratmak

y. -dılar, y. -dılar Le Coq.Manic.I., 14

yap yavışgu: yaprak, filiz

y., y. Şin.Mayt., 37, 18, 19

yar- kadir-: yarmak, bükme

y. -ıp, k. -ıp Şin.Mayt., 108, 10

yarat- it-: süslemek, düzenlemek

y. -galı, i. -geli Le Coq.Manic.I., 14

yarıl- bükşil-: yarılmak

y. -ıp, b. -ıp Cev.Ay., 626, 23

yarıl- yırtıl-: yarılmak, yırtılmak, yanmak

y. –ur, y. –ur Şin.Mayt., 61, 7, 8

yarılğuluk sınığuluk: kırık, yarık

y., s. Cev.Ay., 624, 19, 20

yarlıka- küse-: buyurmak, istemek

y. –yur, k. –yür Şin.Mayt., 64, 6, 7

yarlıka- tutuz-: buyurmak, emretmek

y. –yur men, t. –ur men Cev.Ay., 395, 3

yarp katıg ağınçsız : güçlü, kuvvetli, sağlam

y., k., a. Cev.Ay., 393, 12

yaru- yaltrı-: parlamak, ışımak

y. –mış, y. –mış Bang.Gab.Ar.Seyük., 03

y. –p, y. –p Cev.Ay., 541, 22, 23

yaru- yaşu-: ışımak, parlamak

y. –dı, y. –dı Bang.Gab.Ar.Seyük., 458, Şin.Mayt., 18, 3

y. –mışın, y. –mışın Ban-Gab.Tür.V A, 3, 6, 7, 13

yaruk isig: ışık, sıcaklık

y. +ı, i. +i Le Coq.Manic.III., 23

yaruk kara: nur, zulmet

y. +lı, k. +lı Le Ceq.Huas., VI, XXIV, 166, 170, 171

yaruk yaltrık: ışık

y., y. Cev.Ay., 92, 19, 21, 330, 448, 17, Şin.Mayt., 33, 30, 69, 29, Se.Öz., 104a, 9

y., y. +ın Şin.Mayt., 39, 13, 14

y., y. +ınga Şin.Mayt., 76, 17

y., y. +lar Cev.Ay., 683, 9, 10

y., y. +larınğ Cev.Ay., 426, 7

y., y. +lıg Cev.Ay, 2, 7, 11, 4, 15, 16, 14, 16, 18, 17, 36, 4, 118, 86, 20, 87,

4,89,13, 92, 4, 96, 18, 112, 9 (AAGİ), 335, 175, 11, 177, 6, 7, 182, 17, 186, 16,

191, 5, 6, 193, 8, 199, 6, 7, 20, 1, 4, 5, 335, 23, 341, 6, 7, 343, 13,14, 345, 4, 5,

355, 5, 362, 18, 371, 18, 394, 5, 397, 5, 398, 19, 399, 10, 43,16,404, 4, 406,

18,19,430, 18, 19, 439, 10, 451, 19, 457, 7, 458, 9, 459,2,465, 5, 473, 10, 23, 497,

17, 512, 16, 516, 1, 518, 6, 520, 1, 2, 527, 11, 23, 538, 2, 3, 20, 21, 546, 7, 568, 10, 11, 570, 4, 580, 16, 598, 6, 649, 9, 10, 653, 8, 657, 18, 661, 13, 672, 13, 673, 5, 6, e1, 15, e2, 9, Bang.Gab.Ar.Seyük., 243
 y., y. +lıgı Cev.Ay., 104, 15, 16
 y., y. +lıglar Cev.Ay., 573, 18
 y., y. +ka Cev.Ay., 646, 9
 y. +ı, y. +ı Cev.Ay., 93, 7
 y. +ın, y. +ın Cev.Ay., 113, 1, 652, 1, 2
 y. +lug, y. +lıg Cev.Ay., 358, 20
 y. +nung, y. +ning Cev.Ay., 52, 17, 18

yaruk yaşuk: ışık, parlaklık

y., y. Cev.Ay., 96, 9, 112, 2, 122, 3, 137, 10, 279, 10, 333, 11, 429, 22, 430, 1, 438, 4, 5, 585, 20, 593, 13, 594, 10, Gab.H.T.B., 1931, 1932, BanGab.Tür.V A, 2, 6, 8, 12, 17, Bang.Gab.Ar.Gab.Tür.V B, 121, Se.Öz., 102b, 2, 5, 7
 y., y. +larka Cev.Ay., 504, 22
 y. +lug, y. +lug Le Coq.Manic.II., 9, 10
 y. +suz, y. +suz Cev.Ay., 617, 6, 7
 y.+un, y. +un Le Coq.Manic.III., 17

yaruk yulag: ışık, parlaklık

y., y. Cev.Ay., 368, 13, 437, 19

yarut- yaltrit-: aydınlatmak, ısıtmak

y., y., Cev.Ay., 160, 3

y. -u, y. -u Cev.Ay., 427, 17, 547, 4

yarut- yaşut-: aydınlatmak, parlatmak

y., y. +gaylar Cev.Ay., 427, 9, 10

y. -daçı, y. -daçı Cev.Ay., 316, 9, 10, 17, 18

y. -galı, y. -galı Cev.Ay., 244, 6, 7

y. -gay, y. -gay Cev.Ay., 424, 21

y. -ı, y. -ı Bang.Gab.Ar.Seyük., 387

y. -ır, y. -ır Le Coq.Manic.I., 21

y. -u, y. -u Cev.Ay., 426, 1, 2, 450, 6

yaş ot: bitki, ot

y., o. Bang.Gab.Ar.Seyük., 323

yaşa- yokad-: yaşamak, yok olmak

y. -rlar, y. -urlar Bang.Gab.Ar.Seyük., 97, 98

yaşur- batur-: örtmek, kapatmak

y. -madın, b. -madın 149, 6, 7

y. -maz men, b. -maz men Cev.Ay., 138, 2

y. -u, b. -u Cev.Ay., 107, 14, Şin.Mayt., 70, 61

yaşut batut: gizli, saklı

y., b. Şin.Mayt., 74, 10

yat küden: misafir, yabancı

y., k. Cev.Ay., 34p, 20

yavgan yavız: yavan, kötü

y., y. Cev.Ay., 434, 9

yavız artak: kötü, bozuk

y., a. Cev.Ay., 135, 13, 14, 435, 10, 553, 2

yavız kadir: kötü, hiddetli

y., k. Cev.Ay., 491, 12

yavız yaman: kötü, aksi

y., y. Sem.Ins., 298, 310

yavız yavlak ayıg: kötü, fena

y., y., a. Cev.Ay., 101, 17, 18, 109, 19, 20

yavız yavlak: kötü, fena

y., y. Cev.Ay., 102, 2, 3, 553, 12, 22, 554, 1, 556, 9, 559, 13, 563, 22, 567, 12

yavlak ayıg: kötü, fena

y., a. Cev.Ay., 21, 7, 8, 142, 19, 20, 233, 10, 234, 10, 560, 14

yavlak katıg: kötü, sert

y., k. Mül.Çaş., 8

yavlak yavız: fena, kötü

y., y. Cev.Ay., 633, 14

yavrı- sın-: eğilmek, kırılmak

y. -miş, s. -miş Cev.Ay., 609, 20

yay kış: yaz, kış

y. +lı, k. +lı Bang.Gab.Ar.Seyük., 324

yaz- yangıl-: hata etmek, yanılmak

y. -ıntımız, y. -tımız Le Coq.Huas., XXIII, 118, 119, 326

y. -miş, y. -miş Cev.Ay., 9, 11 , Şin.Mayt., 81, 50

y. -tım, y. -tım Jam.K.P., A., 1

yazınçsız arıg: günahsız, temiz

y., a. Cev.Ay., 205, 15, 206, 21, 207, 15, 222, 11, 12, 223, 22, 24

y. +ın, a. Cev.Ay., 207, 11

yazuk irinçü: suç, günah

y. +umuznı, i. +müzni Şin.Mayt., 76, 13

yazuk yangluk: yanlış, kötü yol

y., y. +ka Şin.Mayt., 82, 28

yek içgek : şeytan, kötü ruh

y., i. +ler Cev.Ay., 331, 24, 401, 1, Şin.Kip, 30

yiklig, i. +lig Cev.Ay., 409, 8, 9

yek içgek : şeytan, kötü ruh

y., i. Cev.Ay., 493, 5, 555, 15, Mül.Çaş., 257, 282, Bang-Gab.Tür.v A, 97, Şin.Mayt., 111, 19

y., i. +ig Bang.gab.Ar.Seyük., 131

y., i. +ler Cev.Ay., 551, 20, 21, 559, 7

y., i. +lerig Bang-Gab.Tür.V A, 84, 114

y., i. +ning Bang.Gab.Ar.Seyük., 375

y. +ke, i. +ke Bang.Gab.Ar.Seyük., 017, 018, Le Coq.Huas., 144, 145

y. +ler, i. +ler Bang.Gab.Ar.Seyük., 267

y. +lerke, i. +lerke Bang.Gab.Ar.Seyük., 265

y. +ning, i. +ning Bang.Gab.Ar.Seyük., 273

yek rakşas: şeytan

r. < Skr. rakśas

y., r. Mül.Dan., 42

yek yilpik: cin, şeytan

y. +ler, y. +ler Bang.Gab.Ar.Seyük., 97

yene yanturu: yine, tekrar

y., y., Cev.Ay., 163, 1, 2

yene yme: yine, tekrar

y., y. Cev.Ay., 22, 21, 46, 2, 3, 147, 3, 153, 16, 232, 8, 238, 12, 323, 1, 491, 12, 549, 2, 550, 21, 686, 5, 7, Sem.H.T.B., 289, 307, Şin.Mayt., 58, 38, 78,39, 82, 51, 52, 86, 14, 113, 26, yana, y., Mül.Çaş., 254

yer orun: yer, bölge

y., o. Sem.H.T.B., 52, 366

y., o. +lar Sem.H.T.B., 529

yer- yarsı-: yermek, terslemek

y. –metin, y. –matın Jam.K.P., A, 10

yerçi suvçı: kılavuz, kaptan

y., s. Jam.K.P., XXII, 4, 5, XXIII, 8

yerin- busan-: dertlenmek, kederlenmek

y. –ti, b. –tı Sem.H.T.B., 1020

yıd tütsüg: koku, tütsü

y., t. Şin.Mayt., 54, 19

yıd yıpar: ilahi misk kokusu

y., y., Cev.Ay., 94, 12, 201, 19, 208, 617, 10, 347, 22, 416, 13, 487, 13, 516, 5, 11, 12, 526, 9, 575, 3, Bang.Gab.Ar.Seyük., 168, 169, 170,172

y., y. +ıg Cev.Ay., 364, 10, 11

y., y. +lar Cev.Ay., 120, 14, 15, 416, 9, 10, 519, 14, 15, Sem.H.T.B., 399, 400

y., y. +larıg Cev.Ay., 426, 14

y., y. +lıg Sem.H.T.B., 268, 269

y. +ı, y. +ı Sem.H.T.B., 720, 721, 746, 747

y. +ın, y. +ın Cev.Ay., 176, 20, 520, 8, 524, 16, 17, Sem.H.T.B., 1120,

Bang.Gab.Ar.Seyük., 144

y. +lıg, y. +lıg Cev.Ay., 416, 2, 424, 1, 442, 22, Sem.H.T.B., 537, 538, Bang
Gab.Tür.V A, 72, 79, Le Coq.Manic.II., 9, 10, Le Coq.Manic.III., 1

yıdı- sası-: pis olmak, kötü kokmak

y. –yu, s. –yu Şin.Mayt., 74, 9

yıdıg sarsıg: kokulu, kokmuş, pis kokulu

y. s. Cev.Ay., 613, 1, Bang.Gab.Ar.Seyük., 445

yıg- kazgan-: biriktirmek, kazanmak

y. –mış, k. –mış Şin.Mayt., 10, 28

yıg- ter-: yıgmak, bir araya getirmek

y. –a, t. –e Sem.H.T.B., 186

yıg- tir-: yıgmak, bir araya getirmek

y. –a, t. –e Cev.Ay., 670, 4

y. –galı, t. –geli, Cev.Ay., 175, 22, 360, 13

y. –mış, t. –miş Cev.Ay., 552a, 19, 20

yıgıl- tiril-: yıgılmak, toplanmak

y. –mış, t. –miş Cev.Ay., 192, 24, 193, 1

y. –mış, t. –mişleri Sem.Ins., 61

yıgıt sıgıt: matem, yas

y., s. Cev.Ay., 5, 1

yıgla- sıgta- busan-: ağlamak, sızlamak, mutsuz olmak

y. –yu, s. –yu, b. –u Cev. Ay., 637, 6

yıgla- sıgta-: ağlamak, sızlamak

y. –yu, s. –yu Cev.Ay., 641, 17

yıglamak açımak: ağlamak, acı duymak

y. +lı, a. +lı Sem.H.T.B., 1005, 1006

yıl yaş: yaş, ömür

y., y. Şin.Mayt., 83, 29, 84, 48

yılıg yumşak: ılımlı, yumuşak

y., y. Şin.Mayt., 71, 25, 26

yılık baram: mal, mülk

y. +ka, b. +ka Le Coq.Huas., 199, 200, 250

yılık ud eşgek: inek, eşek

y., u., e. +de Cev.Ay., 341, 22

yıldız ulun butık yapırgak: kök, sap, dal, yaprak

y. +ların, u. +ların, b. +ların, y. +ların Cev.Ay., 529, 7, 8, 9

yır- yırt-: yarmak, yırtmak

y. -a, y. -a Cev.Ay., 19, 14

yırın- yıgla-: inlemek, ağlamak

y. -u , y. -yu Cev.Ay., 633, 4

yırınçığ yarsınçığ: iğrenç, nefret edici

y., y. Cev.Ay., 614, 12, 13

yi- aşı-: yemek, silip süpürmek

y. -serler, a. -sarlar Cev.Ay., 529, 15, 16

yi- iç- sat- yungla-: yemek, içmek, satmak, harcamak

y. -diler, i. -tiler, s. -tılar, y. -dılar Şin.Mayt., 74, 58, 59

yi- iç-: yemek, içmek

y. -gülük, i. -gülükCev.Ay., 596, 21

y. -meser, i. -meserler Şin.Mayt., 112, 20, 21

y. -yür, i. -er Şin.Mayt., 71, 59

y. -yürler, i. -ürler Şin.Mayt., 112, 16, 17

yi- yungla-: yemek, harcamak

y. -dimiz, y. -dımız Şin.Mayt., 62, 4, 72, 51, 73, 44

y. -geli, y. -galı Şin.Mayt., 99, 5

y. -mediler, y. -madılar Şin.Mayt., 112, 22, 23

y. -medimiz, y. -madımız Şin.Mayt., 72, 31

y. -mengler, y. -manglar Şin.Mayt., 67, 26

y. -mezün, y. -mazun Şin.Mayt., 85, 33

y. -yür, y. -yur Şin.Mayt., 67, 27

yidiz uzun: geniş, uzun

y., u. Cev.Ay., 347, 9

yig adruk: üstün, ayrı

y. +in, a. +ın Şin.Mayt., 100, 11

yig edgü: iyi, güzel

y. +in, e. +sinCev.Ay., 310, 3

yig yig: iyi iyi

y., y. Şin.Mayt., 7, 46

yiged- ut-: alt etmek, yenmek

y. –mek, u. –mak Le Coq.Manic.I., 28, 29, Le Coq.Manic.III., 31, 43

yigü aşagu: yemek, yenilecek her şey

y. +ke, a. +ka Cev.Ay., 529, 12, 13

yigü içgü: yenilecek, içilecek

y., i. +lerin Şin.Mayt., 75, 54

yiil oot: rüzgar, ateş

y. +li, o. +lı Cev.Ay., 366, 5

yiil yagmur: rüzgar, yağmur

y., y. Cev.Ay., 397, 18, 19, 412, 6, 435, 1

yil esin: rüzgar, esinti

y. +ig, e. +ig Şin.Mayt., 41, 36

yil öd: yıl, zaman

y. +i, ö. +i Bang.Gab.Ar.Seyük., 300

yilik süngük: ilik kemik

y. +imizdin, s. +ümüzün Cev.Ay., 159, 13, 14

yilinmek yapşınmak: yapışmak, bağlanmak

y. +im, y. +ım Mül.Dan., 96

yilvi kömen: sihir, büyü

y. < Moğ. cilbi / cilvi

y., k. Cev.Ay., 384, 11, 389, 18, 22, 451, 9, 475, 7, 8, 656, 5

yilvik- aguk-: büyü yapmak, zehirlemek

y. –ip, a. –up Şin.Kip., 184

yilvikmek kutsıramak: büyülemek, kutsamak

y. +ig, k. +ıg Cev.Ay., 471, 20

yim içim : yiyecek, içecek

y., i. Cev.Ay., 236, 5, 514, 10, Bang-Gab.Tür.IV A, 38

yin süngük: deri, kemik

y. +li, s. +li Cev.Ay., 591, 2

yinçü monçuk: inci, boncuk

y., m. Cev.Ay., 416, 5, 6, Gab.H.T.B., 2107

yine yine: yine yine

y., y. Şin.Mayt., 2.12, 3, 3, 39

ying yar: irin, cerahat

y., y. Cev.Ay., 612, 6

y. +çe, y. +ça Sem.Ins., 380, 381

yir- mün-: yermek, kötölemek

y. –dimiz, m. –dimiz Şin.Mayt., 61, 23

yir- müne-: yermek, azarlamak

y. –ser, m. –ser Şin.Mayt., 79, 35

yir orun: yer, bölge

y., o. Cev.Ay., 236, 20, 342, 2, 3, 452, 14, 572, 5

y., o. +ı Cev.Ay., 583, 14

y., o. +ka Cev.Ay., 625, 8

y., o. +lar Cev.Ay., 201, 6, 7

y., o. +ları Cev.Ay., 427, 2, 3

y., o. +larıg Cev.Ay., 427, 9

y., o. +ların Cev.Ay., 3, 19

y., o. +larka Cev.Ay., 321, 22, 322, 1

y., o. +ta Cev.Ay., 89, 5, 191, 17, 18, 20, 193, 7, 194, 4, 5, 341, 5, 6, 11, 18, 456, 15, 16, 492, 2, 3, 533, 4, 538, 22, 23, 539, 2, 3, 584, 19, 20, Şin.Mayt., 39, 26

y., o. +takı Cev.Ay., 191, 23, 192, 8, 19, 193, 12, 13, 194, 8

195, 8, 12, 407, 3, 581, 12

y., o. +tın Cev.Ay., 435, 9

y.,o. +ug Cev.Ay., 232, 21, 236, 16, 19, 238, 8, 341, 21, 342, 4, 488, 1, 607, 14

y. +ig, o. +ug Cev.Ay., 194, 19

y. +te, o. +ta Cev.Ay., 89, 16, 559, 9

yir suv: yer, yeryüzü

y., s., Cev.Ay., 341, 14, 335, 183, 17, 184, 8, 312, 10, 369, 20, 378, 20, 469, 3, 4, 484, 13, 489, 5, 508, 14, 509, 10, 530, 5, 6, 549, 20, 578, 5, 645, 6, 668, 7, Şin.Kip., 190, Mül.Çaş., 245, Bang-Gab.Tür.V A, 25, 48, 81, 123, 124,Şin.Mayt., 16, 16, 52, 6, 89, 9, Le Coq.Manic.I., 14, Le Coq.Manic.III., 8, Se.Öz.,103b,16

y., s. +da Cev.Ay., 3, 5, 6, 187, 3, 370, 8, 435, 4, 455, 3, 493, 2, 574, 14, Şin.Kip.,30, 42, 98, 151, 201, Mül.Çaş., 280, Bang-Gab., Tür. II TM, 41, Şin.Mayt., 54,20, 100, 5, Bang.Gab.Ar.Seyük., 141, 353, 422, Le Coq.Huas., 4, Le Coq.Manic.III., 14, 37

y., s. +da Şin.Mayt., 7, 42, 49, 8, 32, 9, 18, 13, 8, 24, 21, Le Coq.Manic.III., 10

y., s. +daki Şin.Kip., 101, Bang.Gab.Ar.Seyük., 329, 366, Şin.Mayt., 38, 3,

y., s. +ig Cev.Ay., 348,

y., s. +ka Cev.Ay., 109, 13, 14s. +nung Cev.Ay., 489, 14, Le Coq.Manic.I., 19

y., s. +larda Şin.Mayt., 16, 23, 24

y., s. +ug Cev.Ay., 349, 14, 401, 8, 490, 13, 531, 4, 5

y. +de, s. +da Le Coq.Manic.III., 37

y. +li, s. +lı Cev.Ay., 366, 4

y. +in, s. +ın Şin.Mayt., 69, 13

yir toprak: yer, toprak

y. +ig, t. +ıg Bang.Gab.Ar.Seyük., 98, 294

y. +in, t. +ın Cev.Ay., 531, 5

yirin- övkele-: sinirlenmek, öfkelenmek

y. –ür, ö. –yür Bang.Gab.Ar.Seyük., 18

yirinçlig karınçlıg: hor görme, hakaret etme

y., k. Şin.Mayt., 81, 49

yiring kan: irin, kan

y., k. Le Coq.Manic.I., 6

y. +ig, k. +ıg Cev.Ay., 614, 3

- yiringü- yıgla-: ağlamak, sızlamak
 y. –diler, y. –dılar Cev.Ay., 619, 8
- yirü- arta-: çürümek, mahvolmak
 y. –di, a. –dı Cev.Ay.322, 1
 y. –medin, a. –madın Cev.Ay., 530, 3
- yit- yokad-: kaybolmak, yok olmak
 y. –miş, y. –miş Cev.Ay., 634, 5
- yit yok: yok, mevcut değil
 y. +i, y. +ı Cev.Ay., 646, 16, 17
 y. +in, y. +ın Cev.Ay., 321, 17, 505, 1
- yitdür- içgın-: kaybetmek, yitirmek
 y. –tim, ı. –tım Cev.Ay., 622, 15, 16
- yitiñsiz tutunçsız: erişilemeyen, tutlamayan
 y., t. Cev.Ay., 50, 22, 23, 51, 5, 428, 12, 13
- yitiñsiz tutunçsuz: erişilemeyen, tutulamayan
 y., t. Cev.Ay., 34ç, 10, 11, 534, 3, 4, 680, 19
- yitiñsiz ulug: erişilemeyen, büyük
 y., u. Cev.Ay., 414, 4, 5
- yitiñsiz yitiz: erişilmez, yüksek
 y., y. Mül.Çaş., 116, Mül.Muk., 91, Şin.Mayt., 48, 23
- yitit- tavrıt-: gayret göstermek, çabalamak
 y. –güleri, t. –guları Cev.Ay., 46, 5
- yitlin- bat-: kaybolmak, yok olmak
 y. –geli, b. –galı Cev.Ay., 57, 9, 10
 y. –geyler, b. –gaylar Cev.Ay., 197, 21, 22
 y. –gülük, b. –guluk Cev.Ay., 474, 14
 y. –gülüksüz, b. –guluksuz Cev.Ay., 514, 3
 y. –meser, b. –masar Cev.Ay., 197, 13
 y. –mez, b. –maz Cev.Ay., 198, 6
 y. –ser, b. –sar Cev.Ay., 197, 18, 19
 y. –ür, b. –ar Cev.Ay., 556, 17

yitlin- yokad-: kaybolmak, yok olmak

- y. –gey, y. –gaylar Cev.Ay., 396, 2
- y. –gülüksüz, y. –guluksuz Cev.Ay., 541, 18, 19
- y. –megey, y. –magay Cev.Ay., 395, 22, 23
- y. medin, y. –madın Cev.Ay., 481, 4, 5
- y. –mezler, y. –mazlar Cev.Ay., 395, 15, 16
- y. –ser, y. –sar Cev.Ay., 395, 23, 24
- y. –ür, y. –ur Cev.Ay., 198, 9
- y. –ürler, y. –urlar Cev.Ay., 395, 18, 19

yivig tizig: gerdan, kolye

- y., t. Cev.Ay., 119, 17, 515, 15, 16, 519, 8, 9, 577, 16, 17, 578, 1, 2, Şin.Mayt.,9, 13, 14, 31, 2
- y. +in, t. +in Cev.Ay., 334

yiviglig tiziglig: süs eşyası, ziynet

- y., t. +in Cev.Ay., 627, 14, 15

yme yene: tekrar, yine

- y., y. Cev.Ay., 549, 11, 558, 16, 678, 20

yok ığıay ınka: yoksul, yersiz, yurtsuz

- y., ç., 1. Şin.Mayt., 10, 37

yok ığıay poşıçı: fakir, dilenci

- y., ç., p. Jam.K.P., LXVII, 4

yok ığıay: fakir, yoksul

- y., ç. Cev.Ay., 102, 5, 216, 16, 236, 1, 299, 8, 448, 2, Jam.K.P., V, 5, VI, 1, XLVIII, 1, Bang-Gab.Tür.V B, 32, 40, Ban.Gab.Ar.Seyük., 12, 13, 314, Le Coq.Manic.III., 35
- y. +ka, ç. +ka Cev.Ay., 443, 4, 5 526, 18

yok kurug: yokluk, anlamsızlık

- y., k. Bang.Gab.Ar.Seyük., 164, 165, 169, 170, 171, 175a, 175, 179, 180, 184, 185, 186, 425, 459, Şin.Mayt., 3, 82, 4, 5
- y., k. +da Bang.Gab.Ar.Seyük, 171, 176, 180, 181, 186

yokad- arta-: yok olmak, bozulmak

y. –maz, a. –maz Cev.Ay., 34j, 6

yokat- yitlin-: yok olmak, kaybolmak

y. –durur, y. –türür Bang-Gab.Tür II TD., 71, 72

yokla- asıl-: azalmak, çoğalmak

t. –mak, a. –mak Bang.Gab.Ar.Seyük., 287

yol yingak: yol, yön

y. +ug, y. +ıg Cev.Ay., 387, 13, 14, 388, 16, 17

yolçı yirçi: rehber, yol gösteren

y., y. Cev.Ay., 337, 24, 352, 23, 416, 19, 432, 10, Bang.gab.Ar.Seyük., 154

Jam.K.P., XL, 8

y. +sı, y. +si Şin.Kip., 46

y. +sız, t. +siz Sem.H.T.B., 1014, 1015

yongariş- ayıglaş-: iftira ettirmek, kötületmek

y. –mak, a. –mak Cev.Ay., 434, 12, 13

yontur- sokuntur-: düzenlemek, çeki düzen vermek

y. –up, s. –up Cev.Ay., 25, 19

yorı- tur-: yürümek, durmak

y. –makda, t. –makda Cev.Ay., 659, 14

yorıg yık: usul, yol

y. +ınça, y. +ınça Cev.Ay., 261, 21

yöleştürüg ogşatıg: eşit, denk

y., o., Cev.Ay., 177, 17, 18

yörülmegülük şeşilmegülük: çözülemeyecek, çözülemez (türden) olan

y., ç., Cev.Ay., 165, 20,21

yu- arıt-: yıkamak, temizlemek

y. –daçı, a. –daçı, Cev.Ay., 191, 13, 14

y. –mış, a. –mış, Cev.Ay., 142, 2, 3, 11, 21, 144, 4, 18, 417, 22, 418, 1

y. –yu, a. –u Cev.Ay., 107, 2

yula yaruk: meşale, ışık

y., y. +ın Cev.Ay., 323, 9

yumak arıtınmak: yıkanmak, arıtılmak

y. +dın, a. +dın Cev.Ay., 145, 23

yun- arıtın-: yıkanmak, temizlenmek

y. –sun, a. –sun Cev.Ay., 478, 20

y. –up, a. –ıp Cev.Ay., 361, 18, 535, 5, 575, 20

yunçı- arta- alkın-: güçsüzleşmek, bozulmak

y. –ur, a. –yur, a. –ur Cev.Ay., 553, 20, 554, 11

yügür- kaç-: koşmak, kaçmak

y. –deçi, k. –daçı Cev.Ay., 300a, 27

yük- yığ-: bir araya getirmek, yığmak

y. –er men, y. –ar men Cev.Ay., 421, 19, 20

yükün- ög-: övmek, ululamak

y. –üp, ö. –üp Cev.Ay., 351, 15

yükün- tapın-: ululamak, saygı göstermek

y. –ser, t. –sar Le Coq.Manic.III., 49

yürekliğ titimlig: yürekli, cesaretli

y., t. Cev.Ay., 122, 3

yürüng arıg yangı: ak, temiz, yeni

y., a., y. Cev.Ay., 418, 2

yüz mengiz: çehre, görünüş

y. +i, m. +i Cev.Ay., 419, 20, 21

y. +lüg, m. +lig Şin.Mayt., 78, 59

SONUÇ

İkilemeler, anlatıma ahenk, akıcılık katan, anlatımda pekiştirme ve kalıcılığı sağlayan, dilin ifade biçimini zenginleştiren kelime gruplarıdır. Bu ve benzer özellikleri sebebiyle hemen her dönem araştırmacıların ilgisini çekmiş, çeşitli açılardan incelenmiştir.

İkilemeler kalıplaşmış yapılardır ve birtakım özelliklere sahiptirler. Kelimeler bir araya geldiklerinde ikileme olabilmeleri için kavram belirtmelerinin yanında bir takım özelliklere de sahip olmaları gerekmektedir. Bu özellikler ikilemeyi kalıplaştıran veya kalıplaşmasını kuvvetlendiren unsurlardır. Buna göre; az heceli kelime çok heceli kelimedenden önce kullanılır, ses özellikleri bakımından ünlüyle başlayan kelime ünsüzle başlayan kelimedenden önce yer alır, eşit hece sayısına sahip kelimelerde de yine ünlüyle başlayan kelime önce kullanılır, kelimeler eğer farklı kökenlere aitse Türkçe kelime yabancı kelimedenden önce yer alır, kelimeler arasında sıra bakımından bir kalıplaşma hakimdir, önce kullanılan kelime sonra, sonra kullanılan kelime önce kullanılamaz (Hatipoğlu 1981: 15-16-17; Çağatay 1978: 33).

Uygur dönemi ikileme yapıları bu özellikleri göstermekle birlikte farklı özellikler de sergilemektedirler. Tespit edilen örneklere göre bu dönem ikilemelerinin özelliklerinden şu sonuçlar elde edilmiştir:

1. Hece sayısı bakımından az heceli kelime çok heceli kelimedenden önce kullanıldığı gibi sonra da kullanılabilir: *üd kolu* ‘zaman, dönem’, *bek katıg*: sağlam, kuvvetli, *king alkıg* ‘genişlik, en’, *küç küsün* ‘güç, kuvvet’, *ters tetrü* ‘ters, aksine’, *tüş utlı* ‘mükafat, karşılık’, *çın kirtü* ‘doğru, gerçek’, *ög kang* ‘anne, baba’, *münsüz kadagsız* ‘günahsız, suçsuz’, *teng tırazug* ‘ölçü, tartı’, *çıg tsun* ‘en, boy’ *sanguluksuz sansız* ‘sayısız, çok’, *turkaru uzatı* ‘sürekli, daimi’, *egsüksüz tükel* ‘eksiksiz, tam’, *agılık kıznak* ‘hazine, servet’, *ayagu körgü* ‘saygı, görgü’, *mungadıncıg tanglançıg* ‘olağanüstü, fevkalade’, *yazınçsız arıg* ‘günahsız, temiz’, *monçulayu yangın* ‘bu şekilde, böylece’, *inçsiregü emgengü* ‘rahatsızlık, sıkıntı’, *kirtü tüz* ‘doğru, düz’.

2. Ses özellikleri bakımından ünlüyle başlayan kelime hem ilk sırada hem de ikinci sırada bulunabilmektedir: *ayıglamaksız çulvusuz* ‘kötülemeksiz, küfürsüz’, *üzeliksiz yig* ‘daha üstü bulunmayan, mükemmel’, *erdini yinçü* ‘mücevherler’, *ülgüsüz sansız* ‘sayısız, çok’, *ilinçü mengi* ‘eğlence, mutluluk’, *ınaru berü* ‘ileri, beri’, *ikileyü yine* ‘yine, tekrar’, *uguş töz* ‘kök, soy’, *ilig kan* ‘hükümdar, han’, *ülgülençsiz tenglençsiz* ‘ölçüsüz, hesapsız’, *yumak arıtınmak* ‘yikanmak, arıtılmak’, *su esen* ‘sağ, salim’, *yir orun* ‘yer, bölge’, *king alkıg* ‘genişlik, en’, *tüş utlı* ‘mükafat, karşılık’, *mung emgek* ‘sıkıntı, keder’, *kut ülüg* ‘talih, kut’, *tüp üzlençü* ‘kök, dip’, *tod uçuz* ‘aşağı, küçük’, *yim içim* ‘yiyecek, içecek’.

3. Her iki kelimesi eşit hece sayısına sahip kelimelerde yine ünlüyle başlayan kelime ilk sırada olduğu gibi ikinci sırada da olabilmektedir: *asıg tusu* ‘fayda, kazanç’, *işletgü yunglağu* ‘işletecek, istimal edilecek’, *emgek tolgak* ‘ıstırap, eziyet’, *altun kümüş* ‘altın, gümüş’, *ınag tayak* ‘yardımcı, destek’, *orun töşek* ‘mesken, yer’, *atlıg yüüzlüg* ‘asil, saygın’, *emgek tolgak* ‘sıkıntı, keder’, *ögrünç sevinç* ‘sevinç, neşe’, *anta monta* ‘şurada, burada’, *irinç yarlıg* ‘zavallı, acınacak’, *basınç ayınç* ‘baskı, korku’, *yil öd* ‘yıl, zaman’, *yaş ot* ‘bitki, ot’, *kün ay* ‘gün, ay’, *tid- ürt-* ‘engel olmak, örtmek’, *mangra- ünte-* ‘çağırarak, bağırarak’, *sıgur- içker-* ‘sıgdırmak, içermek’, *yalgan igid* ‘yalan, sahte’, *tarık- alkın-* ‘uzaklaşmak, kaybolmak’, *tüpük- alkın-* ‘sona ermek, bitmek’, *mungad-adın-* ‘hayret etmek, şaşırmak’, *süngüş- öçüş-* ‘kavga etmek, çelişmek’, *bıç- uş-* ‘biçmek, doğramak’.

4. Farklı kökenlerdeki kelimelerde yabancı kelime hem ilk sırada hem de ikinci sırada bulunabilmektedir: *tengriçi nomçı* ‘allah adamı, vaiz’ n. < Soğ. nom, *ordu karşı* ‘saray, han’ k. < Tohorca kerciye, *kariç çik* ‘ölçek, ölçü’ ç. < Çin. ç’i, *katun kunçuy* ‘hatun, kraliçe’ k. < Çin. kung-chu, *balık kent* ‘şehir’ k. < Soğ. Knđ, *tül yilvi* ‘sihir, hayal’ y. < Moğ. cilbi / cilvi, *okı- nomla-* ‘tebliğ etmek, bildirmek’ n. < Soğ. nom, *altun erdini* ‘altın, mücevher’ e. erdini < Skr. ratna, *ton karaza* ‘elbise, giyim’ k. < Skr. kaśāya, kāsāya, *ulug bahşı* ‘ulu, üstad’ b. < Çin. po shih, *yek rakşas* ‘şeytan’ r. < Skr. rakśas, *tug taoçang* ‘tuğ, süngü’ t. < Çin. tao-ch’ang, *inç esen* ‘rahat, sıhhat’ e. < Far. āsān; *sadu edgü* ‘iyi’ s. < Skr. sādhu, *gay beltir* ‘geçit, sokak’ g. < Çin. kǎi, *nom belgü* ‘kanun, belge’ n. < Soğ. nom, *linhua çeçek* ‘çiçek’ l. < Çin. lien hua, *tsuy irinç* ‘felaket, suç’ t. <

Çin. tsui, *taluy ögüz* ‘okyanus’ taluy < Moğ. dalay, *nomla-okıt-* ‘öğretmek, okutmak’ n. < Soğ. nom, *tsuy ayag* ‘kötü, fena’ t. < Çin. tsui, *su esen* ‘sağ salim’ su < Çin. su, *hua çeçek* ‘çiçek’ h. < Çin. hua, *bahşı ulug* ‘üstad, ulu’, b. < Çin. po shih, *bahşı kang* ‘üstad, baba’ b. < Çin. po shih, *hua yavişgu* ‘çiçek, yaprak’ h. < Çin. hua, *tsang agılık* ‘hazine, servet’ t. < Çin. ts‘ang, *avant tıtag* ‘sebeup’ a. < Skr. anbant, *vaçirasana örgün* ‘taht’ v. < Skr. Vajirâsana, *şlök takşut* ‘şiiir’ ş. < Skr. sloka, *kent uluş* ‘şehir, memleket’ k. < Soğ. knð, *nom bitig* ‘dini eser, kitap’ n. < Soğ. nom, *nom yarlıg* ‘kanun, ferman’ n. < Soğ. nom, *erdini agı* mücevher, hazine, erdini < Skr. ratna, *erdini yinçü* ‘mücevher, inci’ erdini < Skr. ratna, *buyan edgü* ‘iyi, b. < Skr. punya, *arhant dıntar* ‘aziz, dindar’ a. < Skr. arhant, *nom törü* ‘öğreti, töre’ n. < Soğ. nom, *kent suzak* ‘şehir, köy’ k. < Soğ. knð, *yang osug* ‘tarz, usul’ y. < Çin. yang, *çın kirtü* ‘doğru, gerçek’ ç. < Çin. chên, *yilvi kömen* ‘sihir, büyü’ y. < Moğ. cilbi / cilvi.

5. Kelimelerin bazıları sıra bakımından bir karalılık göstermez. Önce kullanılan kelime sonra, sonra kullanılan kelime önce kullanılabilmektedir: *bilig köngül* ‘akıl, bilinç’ ~ *köngül bilig* ‘bilinç, akıl’, *istet- tilet-* ‘istetek, aratmak’ ~ *tilet- istet-* ‘aratmak, istetek’, *tök- saç-* ‘dökmek, saçmak’ ~ *saç- tök-* ‘dağıtmak, dökmek’, *tirig ölüg* ‘diri, ölü’ ~ *ölüg tirig* ‘ölü diri’, *sevinç ögrünç* ‘sevinç, neşe’ ~ *ögrünç sevinç* ‘sevinç, neşe’, *irkek tişi* ‘erkek, dişi’ ~ *tişi irkek* ‘dişi, erkek’, *iske- üz-* ~ *üz- iske-* ‘kesmek, parçalamak’, *kün tün* ‘gündüz, gece’ ~ *tün kün* ‘gece, gündüz’, *yiged- ut-* ‘alt etmek, yenmek’ ~ *ut- yiged-* ‘yenmek, alt etmek’, *oksuz teginçsiz* ‘firsatsız, nasipsiz’ ~ *teginçsiz oksuz* ‘nasipsiz, firsatsız’, *erig öt* ‘öğüt, nasihat’ ~ *öt erig* ‘nasihat, öğüt’, *sakinçsiz busuşsuz* ‘dertsiz, kedersiz’ ~ *busuş sakinç* ‘keder, dert’.

6. Bir kelime farklı farklı kelimelerle ikileme oluşturabilmektedir: *asıg tusu* ‘fayda, kazanç’, *asıg edgü* ‘fayda, iyi’, *asıg mengi* ‘fayda, huzur’, *edgülig asıgılg* ‘iyilik, fayda’; *korkınçsız aymançsız* ‘korkusuz, çekincesiz’, *ada korkınç* ‘tehlike, korku’, *korkınçg kasınçg* ‘korkunç, korkulu’, *korkınç sıkış* ‘tehlike, sıkıntı’, *korkınçsız inç* ‘korkusuz, rahat’; *ülgüsüz üküş* ‘sayısız, çok’, *ülgüsüz kolusuz* ‘sayısız, hesapsız’, *ülgüsüz koltı* ‘sayısız, çok’, *ülgüsüz kıldıgsız* ‘sayısız, çok’ *ülgüsüz üküş koltı* ‘sayısız, çok’, *ülgüsüz koltı erüş üküş* ‘sayısız, çok, fazla’; *yıdıg sarsıg* ‘kokulu, kokmuş, pis kokulu’, *irig sarsıg* ‘kaba, kötü’; *arıg süzük yazınçsız* ‘temiz, günahsız’, *arıg süzük* ‘temiz, pak’, *arıg turug* ‘arı, duru’, *arıg silig* ‘temiz pak’, *arıg yürüng* ‘temiz, ak’,

kkirsiz arıg ‘kirsiz, temiz’, *yazınçsız arıg* ‘günahsız, temiz’; *küç küstün* ‘güç, kuvvet’, *erklig küçlüg* ‘güçlü, kuvvetli’, *toruk küçsüz* ‘zayıf, güçsüz’, *küçlüg katıg* ‘kuvvetli, sağlam’; *öngsüz öles* ‘solgun, renksiz’, *öngsüz belgüsüz* ‘renksiz, belirsiz’, *öng kırtış* ‘renk, yüz rengi’, *önglüg belgülg* ‘renkli, belirli’; *tüp tüz* ‘temel, kök’, *ul tüp* ‘dip, temel’, *töz tüp* ‘kök, temel’, *tüp üzlençü* ‘kök, dip’, *töz tüp yiltız* ‘kök, temel, esas’; *açıg emgek* ‘acı, ızdırıp’, *açıg tarka* ‘acı, kötü’, *açıg tarka emgek* ‘acı, kötü, ızdırıp’; *yangırtı yene* ‘yine, tekrar’, *ikileyü yene* ‘yine, tekar’, *yene yme* ‘yine, tekrar’, *yene yanturu* ‘yine, tekrar’.

7. Kelimeler arasında ses benzerliği bulunduğu gibi hiçbir ses benzerliği olmayan kelimeler de bir araya gelebilmektedir: *sevinç utlı* ‘sevinç, karşılık’, *utlı sevinç* ‘karşılık, sevinç’, *tütsüg yıd* ‘tütsü, koku’, *yiring kan* ‘irin, kan’, *ürk- belingle-* ‘korkmak, ürkmek’, *örten- yala-* ‘alevlenmek, yanmak’, *yazuk irinçü* ‘suç, günah’, *mung tar* ‘keder, acı’.

8. Kelimeler birbirlerinden farklı ekler alarak türeyebilmektedirler: *önged- bınık* ‘iyileştirmek, tedavi etmek’, *seril- ornan-* ‘serilmek, yerleşmek’, *alkın- egsü-* ‘yok olmak, eksilmek’, *sola- bekle-* ‘bağlamak, zincire vurmak’ *açur- suvsat-* ‘acıktırmak, susatmak’, *buşur- emget-* ‘kızdırmak, acı çektirmek’, *kirtgün- edker-* ‘inanmak, aldırış etmek’, *esil- kuvra-* ‘dağılmak, toplamak’, *oyna- yırla-* ‘oynamak, şarkı söylemek’, *ötleyalbar-* ‘yakarmak, yalvarmak’, *ölür- emget-* ‘öldürmek, acı çektirmek’, *yırın- yıgla* ‘inlemek, ağlamak’, *öçül- alkın-* ‘yok olmak, bitmek’, *küçsire- kevil-* ‘zayıf düşürmek, güçsüz olmak’, *ota- emle-* ‘tedavi etmek, iyileştirmek’.

9. İkilemeler en az iki kelimededen oluşmakla birlikte üç, dört ve altı kelimededen de oluşabilmektedir: *sevit- ayat-* ‘sevdirmek, saydırmak’, *ıra- yatıka* ‘uzaklaşmak, yabancılaşmak’, *üdrül- seçil-* ‘ayrılmak, seçilmek’, *kadır yavlak* ‘kızgın, kötü’, *yap- yadıl-* ‘yaymak, kaplamak’, *yun- arıtın-* ‘yıkamak, temizlenmek’; *tözkerinçsiz yeg üsdünki* ‘aşılmaz, en üstün’, *alkın- sön- amrıl-* ‘yok olmak, dinmek’, *kun- al- ogurla-* ‘çalmak, çırpmak, yağmalamak’, *ert- keç- ket-* ‘geçmek, gitmek’, *kentür- ornat- çingar-* ‘düzeltmek, doğrusunu yerine koymak, doğrulaştırmak’, *ayıg ulug korkınçig* ‘kötü, kocaman, korkunç’, *toru- küçsire- alangur-* ‘zayıflamak, zayıflatmak’, *kör- bil- ötkür-* ‘görmek, bilmek, açıklamak’; *adasız tudasız busuşsuz kadgusuz* ‘kazasız, belasız, dertsiz, kaygısız’. *yançış- öçüş- boğuş- örlüş-* ‘kapışmak, boğuşmak, kızdırmak’, *ölür-*

ıdtur- alka- yokadtur- ‘öldürmek, canını almak, yok etmek’, *ud eşgek kaltır tonguz* ‘inek, eşek, katır, domuz’, *kalınlık borluk söğüt yimiş* ‘asma, bağ, ağaç, yemiş’, *bars ibriz arslan böri* ‘pars, arslan kurt’, *emgetgü tolgatgu irintürgü bosanturgu* ‘sıkıntı, eziyet, sefalet’; *busuş kadgu emgek tolgak sıkıg tangık* ‘sıkıntı, kaygı, eziyet’, *söğüt ıgaç ot yaş arıg semek* ‘söğüt, ağaç, ot, orman’, *ezügsüz igidsüz köni kirtü arıg süzük* ‘yalansız, dolansız, doğru, temiz’, *ıgsız togasız adasız tudasız emgeksiz tolgaksız* ‘hastaliksız, belasız, sıkıntısız’, *egsül- tegşil- arta- buzul- alkın- yokad-* ‘eksilmek, değişikliğe uğramak, bozulmak, yok olmak’.

Yapı bakımından bu şekilde farklı özellikler sergileyen Uygur dönemi ikilemelerine gösterdikleri bu özellikler nedeniyle tam olarak kalıplaşmış yapılar demenin güç olduğu sonucu çıkarılmıştır.

İncelenen metinlerden 1452 ikileme tespit edilmiştir. Bunların 1268’i iki, 118’i üç, 61’i dört, 5’i altı kelimedenden oluşmuştur. Bu ikilemeler yapı, tür, söz dizimi, anlam ve köken bakımından değerlendirilmiştir. Yapı bölümünde ikileme ögeleri ek alıp almamalarına ve başka bir kelime ya da kelimelerle birlikte kullanılarak kalıplaşmalarına göre “basit, türemiş ve birleşik” olmak üzere sınıflandırılmıştır. Farklı türde ögelerden oluşan ikilemelerde basit ögenin türü esas alınmakta, türemiş öge basit ögenin türüne göre türemektedir.

İkileme ögeleri her türden kelimeler olmakla birlikte esas olarak isim kök ve gövdelerinden, fiil kök ve gövdelerinden oluşmaktadırlar. Belirlenen örneklerde çoğunluğu ise isim kök ve gövdelerinden oluşan ikilemeler meydana getirmektedir. 1452 örneğin 947’si isim, 505’i fiil kök ve gövdelerinden oluşmuştur. İkilemede kelime sayısı arttıkça isim ve fiil türleri arasındaki fark da artmaktadır. İki kelimedenden oluşan 1268 ikilemenin 797’si isim, 471’i fiil, üç kelimedenden oluşan 118 ikilemenin 100’ü isim, 18’i fiil, dört kelimedenden oluşan 61 ikilemenin 46’sı isim, 15’i fiil, altı kelimedenden oluşan 5 ikilemenin ise 4’ü isim, 1’i fiil kök ve gövdelerinden oluşmaktadır.

Söz dizimi bölümünde ögelerin sıralanışı çeşitli açılardan ele alınmış ve farklı sonuçlar elde edilmiştir. Farklı kökende kelimelerden oluşan ikilemelerde yabancı kelimenin ilk veya ilk sıralarda kullanılması çoğunluğu oluşturmaktadır. İki kelimedenden oluşan ikilemelerin 73’ünde yabancı kelime yer almaktadır. Bunların 38’inde yabancı kelime önce, 21’inde sonra kullanılmıştır. 13’ünün her iki kelimesi de yabancıdır. Üç

kelimeden oluşan 18 ikilemede yabancı kelime bulunur. Bunların 5'inde yabancı kelime son ögedir. Diğerlerinde ya birinci ya da ikinci öge olarak kullanılır. Dört kelimeden oluşan ikilemelerden 10'unda yabancı kelime bulunur. Bunların sadece birinde yabancı kelime son ögedir. Diğerlerinde birinci, ikinci veya üçüncü öge olarak kullanılır. Altı kelimeden oluşan ikilemelerde yabancı kelime yer almamaktadır. Bir kelimenin hiçbir değişiklik göstermeden aynen tekrar edilmesiyle de anlam pekiştirilmekte, anlatımda ahenk sağlanmaktadır. Böyle yapılar bu çalışmada “yineleme” adı altında değerlendirilmiştir. Toplamda 47 yineleme belirlenmiştir.

İkileme ögeleri eş, yakın ve zıt anlamlıdır. Çoğunluğu yakın anlamlı ikilemeler oluşturmaktadır. Yakın anlamlı ikileme sayısı 1411'dir. Bunların 1231'i iki, 115'i üç, 60'ı dört ve 5'i altı kelimeden oluşan ikilemelerden meydana gelmiştir. Örneklerin 20'si eş anlamlıdır ve bunların 16'si iki, 3'ü üç, 1'i dört kelimeden oluşan ikilemelerdir. İkilemelerin 47'sini zıt anlamlı ikilemeler oluşturur ve bunların hepsi iki kelimeden oluşan ikilemelerdir. Ögelerden bir ya da bir kaçına +s/z eki eklenerek hareketin veya nesnenin yokluğu yahut aşırılığı anlatılmaktadır. Böylelikle anlam olumlu ya da olumsuz etkilenmektedir. Bu ek ikileme kelimelerinin birine, birkaçına veya hepsine eklenerek birbirine zıt anlamdaki kelimeleri yakın anlamlı duruma getirdiği gibi birbirine yakın anlamdaki kelimeleri zıt anlamlı duruma getirebilmektedir. Örneklerden 154'ünde +s/z eki yer almaktadır. Bunlardan 104'ü iki, 37'si üç, 11'i dört, 2'si altı kelimeden oluşan ikilemelerdir.

Örnekler köken bakımından farklı oluşumlar göstermektedir. İki kelimeden oluşan 1268 ikilemeden 1195'i Türkçe + Türkçe, 21'i Türkçe + Yabancı, 38'i yabancı + Türkçe ve 13'ü Yabancı + Yabancı olmak üzere dört alt gruba; üç kelimeden oluşan 118 ikilemeden 100'ü Türkçe + Türkçe + Türkçe, 5'i Türkçe + Yabancı + Türkçe, 5'i Yabancı + Türkçe + Türkçe, biri Yabancı + Türkçe + Yabancı, 2'si Yabancı + Yabancı + Türkçe, 5'i Türkçe + Türkçe + Yabancı olmak üzere altı alt gruba; dört kelimeden oluşan 61 ikilemeden 51'i Türkçe + Türkçe + Türkçe + Türkçe, 2'si Türkçe + Yabancı + Türkçe + Türkçe, 4'ü Türkçe + Türkçe + Yabancı + Türkçe, üçü Yabancı + Türkçe + Türkçe + Türkçe, biri Yabancı + Yabancı + Türkçe + Yabancı beş alt gruba; altı kelimeden oluşan beş ikileme Türkçe + Türkçe + Türkçe + Türkçe + Türkçe + Türkçe olmak üzere bir alt gruba ayrılmıştır. Bu şekilde farklı oluşumlar göstermelerine karşın

toplamda 48 yabancı kelime belirlenmiştir. Bunun nedeni oluşumlarda her zaman ayrı değil çoğunukla aynı yabancı kelimenin kullanılmasıdır. Yani bir yabancı kelimeyle farklı farklı ikilemeler oluşabilmektedir. Böylece yabancı kelimeyle ikileme oluşumu artmış olsa da kullanılan yabancı kelime sayısında bir artış olmamaktadır. Yabancı kelimeler Sanskritçe, Soğdca, Çince, Moğolca ve Farsça'dır. Bunlar içinden en fazla sayıya sahip olan Çince'dir. Kelimelerin 22'si Çince, 17'si Sanskritçe, 4'ü Soğdca, 3'ü Farsça ve 2'si Moğolca'dır.

KAYNAKÇA

Ağakay, M., A.

1953 “İkizlemeler Üzerine”, *Türk Dili*, c: II, sayı: 16, s. 189-191, Ankara.

1953 “İkizlemeler Üzerine”, *Türk Dili* c: II, sayı: 17, s. 268-271, Ankara.

1954 “Türkçede Kelime Koşmaları”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, Ankara.

Akerson, Fatma

1982 “Türkçenin Çeviride Tam Değerlendirilemeyen Bir Özelliği: İkilemeler”, *Çağdaş Eleştiri*, S. 6, s. 49-52, İstanbul.

Aksan, Doğan

1965 “Türk Anlambilimine Giriş- Anlam Değişmeleri I”: *TDAY Belleten*, Ankara: TDK, 167-184.

1994 “Anlambilim, İlgili Alanlar ve Türkçe”, *A.Ü. Tömer Dil Dergisi*, Doğan Aksan Özel Sayısı, s. 16, Şubat.

1999 *Anlambilim*, Ankara.

2000 *En Eski Türkçe'nin İzlerinde*, İstanbul.

2006 *Anadilimizin Söz Denzinde*, Ankara.

Aktaş, Tahsin

1996 “Yapı ve Anlam BAKımından Almanca ve Türkçede İkilemeler”, *Türk Dili*, S. 539, s. 565-575, Ankara.

Akyalçın, Necmi

2007 *Türkçe İkilemeler Sözlüğü (Tanıklı)*, Ankara, 2007.

Akyalçın, Necmi, Öztuncer, Özlem

2004 “Yaşar Kemal'in Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana Adlı Romanındaki İkilemeler”, *Folklor Edebiyat Dergisi*, S. 37, s. 133-165, Başkent Matbaası, Ankara.

Alkaya, Ercan

2008 “Orta ve Doğu Karadeniz Ağzlarında Görülen İkilemeler Üzerine Bir Değerlendirme”, *Turkish Studies Volume 3/3*, Spring, s. 37-76.

- Atabay, Neşe, Kutluk, İbrahim, Özel, Sevgi
1983 *Sözcük Türleri*, Ankara.
- Aydın, Erhan
1997 “Orhon Yazıtlarında Hendiadyoinler”, *Türk Dili*, sayı: 544, Nisan , s. 417-421.
- Bang, W., Gabain, von A.
1920 *Türkische Turfan Texte II*, Berlin.
1930 *Türkische Turfan Texte IV*, Berlin.
1931 *Türkische Turfan Texte V*, Berlin.
- Bang, W., Gabain, von A. Arat, Rachmati Reşit
1934 *Türkische Turfan Texte VI. Das Buddhistische Sūtra Säkiz Yükmäk*, Berlin.
- Banguoğlu, Tahsin,
2000 *Türkçenin Grameri*, Ankara.
- Barutcu Özönder, Sema
1990 “Abhidharmakosabhaşyatika-tattvartha-nama’nın Eski Uygurca Tercümesinden Bir Parça”, *AÜDTCF*, 34, 1-2, Ankara.
1998 *Sthiramati’nin Vasubandhu’nun Abhidharmakosastra’sına Yazdığı Tefsirin Etü Tercümesi Abidarim Kunlıgkoşavarti Şastırtaki Çinkirtü Yörüglerning Kingürüsü’nden Üç İtigsizler*, Giriş-Metin-Tercüme-Notlar-İndeks, XXX. Levha, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Bilgegil, Kaya
1982 *Türkçe Dilbilgisi*, İstanbul.
- Ceylan, Nimet
2009 *Gazi Zahüriddün Muhammed Babür Mirza’nın Eserlerindeki İkilemeler*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı ABD, Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- Caferoğlu, Ahmet
1993 *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, İstanbul.

Clauson, Sir Gerard

1963 *The Name Uyğur*, England.

1972 *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Centruy Turkish*, Oxford.

Çağatay, Saadet

1943 “Uygur Yazı Dili”, *Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi* cilt I, sayı 5, Ankara.

1945 *Altun Yaruk'tan İki Parça*.

1978 “Uygurcada Hendiadyoinler”, *Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Yıllık Çalışmalar Dergisi*, sayı: 1, s. 29-66, Ankara, 1978.

Çağırın, Önder

2004 “Osman Nedim Tuna'nın İkilemelerindeki Ünsüz Dizisine Bazı Ekler” *V. Uluslar arası Türk Dil Kurultayı I*, s.689-692, Ankara, 20-26 Eylül.

Çoraklı, Şahbender

1991 *Türkçe ve Almandaki İkilemeler*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü B.T.D. ve Ed. Bölümü Alman Dili ABD, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.

2001 “Türkçenin Yaratma Gücü İkilemeler I, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 17, Erzurum.

2005 “Türkçenin Yaratma Gücü İkilemeler II, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 27, s. 41-44, Prof. Dr. Şinasi Tekin Özel Sayısı, Erzurum.

Çürük, Yasemin

2009 *Attila İlhan'ın Kurtlar Sofradı Adlı Romanında Geçen İkilemeler*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı ABD, Yüksek Lisans Tezi, Adana.

Demir, Nurettin, Yılmaz, Emine

2006 *Türk Dili El Kitabı*, Grafiker Yay.

Durgut, Hüseyin

2004 “Türkiye Türkçesinde İkilemelerde Kalan Arkaik Kelimeler”, *V. Uluslar arası Türk Dil Kurultayı I*, s.805-814, Ankara, 20-26 Eylül.

- Eker, Süer
2003 *Çağdaş Türk Dili*, Grafiker Yay., Ankara.
- Elverskog, Johan
1997 *Uygur Buddhist Literature*, Brepols.
- Erdem, Mehmet Dursun
2005 “Harezmi Türkçesinde İkilemeler ve Yinelemeler Üzerine”, *Bilig Dergisi*, Bahar S. 33, s. 189-226.
- Erdem, Melek
2004 “Oğuz Grubu Türk Lehçelerinde Eş Anlamlılık”, *Zeynep Korkmaz Armağanı*, s. 147-162, Ankara.
- Eren, Hasan
1949 “İkiz Kelimelerin Tarihine Dair”, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. VII, S. 2, s. 283-286, Ankara.
- Ergin, Muharrem,
2002 *Türk Dilbilgisi*, Boğaziçi Yay., İstanbul.
- Foy, Karl
1899 “Studien zur Osmanischen Syntax, das Hendiadtoin und die Worfolge ‘ana baba’”, *Mitteilungen des Seminars für Orientalische Sprachen (MSOS)*, 2. c, 2. bölüm, s. 105-136, Berlin.
- Gabain, Von Annemarie
1938 *Briefe der Uigurischen Hüen-tsang Biographie*, Berlin.
2000 *Eski Türkçenin Grameri*, TDK yay.
- Gencan, Tahir Nejat
2001 *Dilbilgisi*, Ayraç Yay., Ankara.
- Genç, Eriha, Neslihan
2003 *Süheyl ü Nev-bahâr’da İkilemeler*, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü T.D. ve Ed. ABD, Yüksek Lisans Tezi, Mersin.
- Grönbech, K.
2002 *Türkçenin Yapısı*, Çev. Mehmet Akalın, Ankara.
- Guiraud, Pierre
1999 *Anlambilim*, Çev. Berke Vardar İstanbul.

Güler, Selda

2003 *A Study on Turkish Reduplications: Some Observations on Form And Function of Reduplication*, Mersin University Graduate School of Social Sciences Department of English Language and Literature, Yüksek Lisans Tezi, Mersin.

Günay, Doğan

2007 *Sözcükbilime Giriş*, İstanbul.

Hamilton, Russel James

1998 *Budacı İyi ve Kötü Kalpli Prens Masalının Uygurcası Kalyanamkara ve Papamkara*, Çevirenler: Ece Korkut, İsmet Birkan, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 11, Ankara.

Hatipoğlu, Vecihe

1981 *Türk Dilinde İkileme*, TDK Yayınları, Ankara.

Karahan, Leyla

1999 *Türkçede Söz Dizimi*, Akçağ Yay., Ankara..

Kaya, Ceval

1994 *Uygurca Altun Yaruk Giriş, Metin ve Dizin*, Ankara.

Kılıç, Savaş

2007 “Anlamın Tarihteki Serüvenine Bakmak”, *Virgül*, s.54-57, Ekim.

Korkmaz, Zeynep

2003 *Grammer Terimleri Sözlüğü*, Ankara.

2007 *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, TDK Yay., Ankara.

Le Coq, Albert Von

1938 *Türkische Manichaica aus Chotscho. I*, Berlin.

1919 *Türkische Manichaica aus Chotscho. II*, Berlin.

1922 *Türkische Manichaica aus Chotscho. III Nebst Einem Christlichen Bruchstück Aus Bulayıq*, Berlin.

Lyons, John

1981 *Language and Linguistics*, Cambridge.

Marchand, Hans

- 1952 “Alliteration, Ablaut und Reim in den Türkischen Zwillingsformen”,
Oriens Vol. 5, No. 1, s. 60-69. [http : // www.jstor.org/stable/1579322](http://www.jstor.org/stable/1579322).

Müller, K., W., F.

- 1946 *Uygurca Üç Hikaye* (Çev. S. Himran), İstanbul.
1945 *Çaştani Bey Hikayesi*, Uigurica IV- A, Çev. S. Himran, İstanbul.

Nagy, Kineses Eva

- 2004 “İki Taşla Bir Kuş...Çağataycada Hendiadyoin”, *V. Uluslararası Türk Dil Kurultayı*, s.1125-1136, Ankara, 20-26 Eylül.

Orkun, Hüseyin Namık

- 1940 *Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikayesinin Uygurcası*, İstanbul.

Ölmez, Mehmet

- 1991 *Altun Yaruk III. Kitap (=5. Bölüm)*, Türk Dilleri Araştırma Dizisi: 1,
Ankara

Ölmez, Kargı Zühal

- 1997 “Kutadgu Biligde İkilemeler (I), *Türk Dilleri Araştırmaları*, C. 7, Simurg Arıbasım/Offprint, Ankara.
1998 “Kutadgu Biligde ikilemeler (II), *Bahşı Ögdisi, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi 21*, Simurg Yayınları, İstanbul, Freiburg (60. Doğum Yılı Dolayısıyla Klaus Röhrborn Armağanı).

Öz, Aynur

- 1997 “Özbek Türkçesinde İkilemeler”, *Türkoloji Dergisi*, C. XII, 1. Sayı , s. 287-311, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara.

Özkan, Mustafa

- 2004 “Deyimleşmiş İkilemeler”, *V. Uluslararası Türk Dil Kurultayı II*, s.2289-2318, Ankara, 20-26 Eylül.

Räsänen, Marti

- 1969 *Versuch Eines Etymologischen Wörterbuches der Türksprachen*, Helsinki.

Röhrborn, Klaus, Veenker, Wolfgang

1983 “Sprachen des Buddhismus in Zentralasien”, *Veröffentlichungen der Societas Uralo-Altaica*, Band 16, Wiesbaden.

Sertkaya, Osman Fikri

1982-1983 “Maitrisimit Nom Bitig”, *TDAY-Belleten*, s. 265, Ankara

1983 “Eski Türk Atasözleri Üzerine”, *Şükrü Elçin Armağanı*, H.Ü. Edebiyat Fakültesi Armağan Dizisi: 1, Ankara.

1977-1979 “Turfan Metinleri ve Yapılan Yayınları”, *Türkiyat Mecmuası*, cilt XIX, s. 309-344.

Sev, Gülsel

2004 “Divanü Lûgat’it Türk’te İkilemeler”, *Türk Dili*, S. 634, s. 497-510, Ankara, Ekim.

Sevortyan, E. B.

1974 *Etimologiçeskiy Slovar Tyurkskih Yazukov*, Moskov.

1978 *Etimologiçeskiy Slovar Tyurkskih Yazukov*, Moskov.

1980 *Etimologiçeskiy Slovar Tyurkskih Yazukov*, Moskov.

2003 *Etimologiçeskiy Slovar Tyurkskih Yazukov*, Moskov.

Şahin, Hatice

1997 “Ferah-nâmede Geçen İkilemeler Üzerine” *Osmanlı Araştırmaları XVII*, s. 125-135, İstanbul.

Şen, Serkan

2002 *Eski Uygur Türkçesinde İkilemeler*, OMÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Samsun.

2005 “Standart Türkiye Türkçesinde İkilemelerle Yaşayan Tarihi Sözcükler”, *Şinasi Tekin Anısına Uygurlardan Osmanlıya*, Simurg.

Talu, Fatma Nur

2003 *Kıyasü'l-Enbiyâ'da İkilemeler*, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü T.D. ve Ed. ABD, Yüksek Lisans Tezi, Mersin.

Tamba-Mecz, Irene

1988 *Anlambilim*, İletişim Yayınları.

Tekin, Şinasi

1960 *Maytrisimit Burkancuların Mehdisi Maitreya ile Buluşma Uygurca İptidai Bir Dram*, Uygurca Metinler II, Erzurum.

2001 *İştikakçının Köşesi*, İstanbul, Simurg.

1993 *Kuanşi İm Pular(Ses İştiten İlah)*, Uygurca Metinler I, Ankara.

Tekin, Talat

1995-1998 “İkilemeler”, *Orhon Yazıtları: Kül Tigin, Bilge Kagan, Tunyukuk*, Simurg Yay., s. 15-17, İstanbul.

2004 *İrk Bitig Eski Uygurca Fal Kitabı*, Öncü Kitap, 2004.

Tezcan, Semih

1974 *Das Uigurische Insadi-Sutra*, Berlin.

1975 *Eski Uygurca Hsüan Tsang Biyografisi X. Bölüm*, Ankara.

1978 *En Eski Türk Dili ve Yazını*, TTKB., Ankara.

Tietze Andreas

1966 “Reduplikasyon ve (r) İle Kurulmuş Çift Sözcükler”, *Reşit Rahmeti Arat İçin*, s. 423-429, Ankara.

Toklu, Osman

2003 *Dilbilime Giriş*, Akçağ Yay., Ankara.

Tuna, Osman Nedim

1947 “Türkçede Tekrarlar”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, cilt: 3, s. 429-447, İstanbul.

1986 “Türkçenin Sayıca Eş Heceli İkilemelerinde Sıralama Kuralları ve Tabii Bir Ünsüz Dizisi”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 1982-1983, s.163-228, Ankara.

Ullmann, Stephen

1973 “Anlambilimi”, *Linguistics at Large*. ed. Noel Minnis. Granada Pub, ltd, çeviren: Naşit Fırat, Eylül 1978, C: XXXVIII, S: 324, s. 355-363 *Dil Yazıları [Özel Sayısı] Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*).

Uygun, Hatice

2007 *Kazak Türkçesindeki İkilemelerin Türkiye Türkçesindeki İkilemelerle*

Karşılaştırılması, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı ABD, Yeni Türk Dili BD, Yüksek Lisans Tezi, Denizli.

Uzun, Nadir Engin

2006 *Biçimbilim Temel Kavramlar*, Papatya Yay., İstanbul.

Üstünova, Kerime

1997 “Dede Korkut Destenlerinde, Üçlemler, Dörtlemeler, Beşlemeler”, *Bilge Dergisi*, TDTK AKM Yaz/13, s. 20-25, Ankara.

1998 “Dede Korkut Destanlarında Aralıklı İkilemeler”, *Türk Dili*, S. 557, s. 464-470, Ankara.

2002 *Türkçede Yapı Kavramı ve Söz Dizimi İlkeleri*, Bursa.

Vardar, Berke

2002 *Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.

Yılmaz, Yasemin

2007 *14. yy. Anadolu Türkçesinde İkileme -Sayıca Eş Heceli Kelimelerde-*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.

Yüce, Nuri

1998 “İkilemelerdeki İlginç Problemler”, *Bahşi Ögdisi, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi 21*, Simurg Yayınları, s. 419-427 İstanbul, Freiburg (60. Doğum Yılı Dolayısıyla Klaus Röhrborn Armağanı).

Wilson, John

2006 *Dil ve Anlam*, Ankara.

Zülfikar, Hamza

1995 *Türkçede Ses Yansımaları Kelimeler*, TDK Yayınları, Ankara.

EKLER

1. İki Kelimeden Oluşan İkilemeler

a mo: o, bu

...bodisatavlarining ögi üçün aning monung...Cev.Ay., 465, 2

aç- adır-: açıklamak, izah etmek

...aça adıra nomlayur...Sem.Ins.,1013

aç- suvsa-: acıkmak, susamak

...kayu ne açmak suvsamak emgekin...Cev.Ay., 118, 4, 5

aç toruk: aç, zayıf

...ol barsning açın torukın...Cev.Ay., 612, 14, 15.

aç- yad-: açıklamak, söylemek

...nomlarta aç yada nomladım...Cev.Ay., 363, 9

açı- agrı-: kırmak, rencide etmek

...tengrig neçe açıtımız agrıtımız erser...Le Coq.Huas., 57

açıg ayag: saygı, hürmet

...açıgka ayagka tegdeçi bolgaylar...Cev.Ay., 195, 15, 16

açıg emgek: acı, ızdırıp

...açıgları emgekleri üze umadın...Cev.Ay., 625, 2

açıg tarka: acı, kötü

...ajuntakı açıg tarka emgeklerintin..Cev.Ay., 11, 22

açıl- yadıl-: açılmak, yayılmak

...ikileyü açılmak yadılmakning...Sem.H.T.B., 337, 338

açın- aya-: özen göstermek, saygı göstermek

...açınsar ayasar küyü küzetü birip...Cev.Ay., 407, 9

açın- yadın-: itiraf etmek, açıklamak

...açıngalı yadıngalı usar...Cev.Ay., 104, 20, 21

açsız kızsız: tok, aç olmayan

...ıgsız kegensiz açsız kızsız yağsız yavlaksız bolgaylar...Cev.Ay., 196, 19, 20

açuk adırtlıg: açık, belli

...açuk adırtlıg közüntürü...Cev.Ay., 474, 6

açur- suvsat-: acıktırmak, susatmak

...solamamak beklememek açurmamak suvsatmamak...Cev.Ay., 220, 22

ada emgek: felaket, sıkıntı

uladı adalarig emgeklerig...Cev.Ay., 210, 3, 4

ada korkınç: tehlike, korku

...adalartın korkınlartın ozar...Cev.Ay., 328, 3, 4

ada- sözle-: adlandırmak, söylemek

...adaşlarım tip adamışım sözlemişim yoksuz bolgay...Mül.Muk., 70

ada tuda: kaza, bela

...adasız tudasız bolgay...Cev.Ay., 192, 1

adalıg tıdıglıg: tehlikeli, engelli

...altı törlüg adalıg tıdıglıg...Cev.Ay., 120, 9

adaş böşüg: arkadaş, hısım

...edgü sakınçın kim adaş böşüg tutup...Mül.Muk., 55

adaş iş: arkadaş, eş

...adaşing işing men tip...Mül.Muk., 62

adın adınaguka: başka, başka kimseler

...yene adın adınaguka...Cev.Ay., 221, 24

adın- mungad-: şaşırmaq, hayret etmek

...kişiler adıntılar mungadtılar...Cev.Ay., 16, 18, 19

adın öngi: ayrı, farklı

...adın öngi on bulung...Cev.Ay., 32, 20

adın yat: yabancı, bilinmeyen

...adın yat iliglerke...Cev.Ay., 403, 13

adınçig mungadınçig: olağanüstü, şaşırtıcı

...adınçig munadınçig etig yaratıglarıg...Sem.H.T.B., 284

adır- üdür-: ayırmak, ayırt etmek

...adıra üdüre sakınıp...Cev.Ay., 615, 5

adırt üdürt: fark, ayrıcalık

...adırt üdürt sakınç belgüsintin...Cev.Ay., 264, 21

adırtlıg belgölük: kesin, belli

...yirin adırtlıg belgölüg...Cev.Ay., 635, 13

adrıl- yiril-: ayrılmak, bölünmek

...adrılğalı yirilggeli erü erü...Gab.H.T.B., 2039

agı barım: hazine, servet

...ed tavar agı barım altun...Cev.Ay., 525, 21

agılık bölük: hazine, hisse

...üçünç agılıklarınğ bölüklerning...Cev.Ay., 270, 10

agılık kıznak: hazine, servet

...agılıkları kıznakları barça...Cev.Ay., 118, 14, 15

agılık sang: hazine, servet

s. < Çin. ts'ang ... agılıkim sangım tolsun...Cev.Ay., 519, 2

agınçsız evrilençsiz: sağlam, sarsılmaz

...agınçsız evrilençsiz bolurlar...Cev.Ay., 428, 23, 429, 1

agır ayag: şeref, itibar

...agır ayag kop süzük... Cev.Ay., 146, 13

agır ayamak: şeref, saygı

...agır ayamakın tengri tengrisi burkan...Cev.Ay, 36, 18

agır ulug: ağır, ulu

...agır ulug kirtgünç köngül...Cev.Ay., 445, 3, 4

agırla- aya-: hürmet etmek, saygı göstermek

...agırlaguluk ayaguluk ilinçsiz...Cev.Ay., 654, 23, 655, 1

agrıg ig: ağrı, hastalık

...lişip tözlüg agrıg ig...Cev.Ay., 591, 9

agtarıl- tönğderil-: dönderilmek, çevrilmek

...agtarılı tönğderilü ağınayurlar erti...Cev.Ay., 601, 11, 12

agtın- in-: çıkmak, inmek

...bir yirte agtınurlar inerler...Cev.Ay., 365, 22

ak- barın-: akmak, boşanmak

...kan yiring söl akar barınur...Şin.Mayt., 61, 10

akıglıg akıgsız: akıcı, sabit

...akıglıg akıgsızıg tutmak üze...Cev.Ay., 273, 13

akıglıg ürlüksüz: geçici, sabit olmayan

...akıglıg ürlüksüz biş yapıgıg...Cev.Ay., 34p, 14

akıgsız ürlüklüg: sabit, geçici olmayan

...yapıgıg tegşürüp akıgsız ürlüklüg...Cev.Ay., 34p, 15

akıl- kudul-: akmak, dökülmek

...ögüz suvı akılmaz kudulmaz...Sem.Ins., 670

aksak çolak: aksak, sakat

...enrey bedey aksak çolak...Cev.Ay., 300, 10

aktur- öntür-: yükselmek, çıkmak

...tamudan yokaru akturdı öntürti...Le Coq.Manic.I., 13

al altag: hile, aldatma

...ne al altag kılsar men...Cev.Ay., 9, 9

al çeviş: yol, yordam

...al çeviş bilig ayu birgey...Cev.Ay., 193, 22

al- elt-: almak, getirmek

...kişike temedin alıp eltip...Sem.Ins., 195

al- yungla-: almak, kullanmak

...tavarın altımız yungladımız erser...Ban.Gab.Tür.IV A, 44

alangur- kogşa-: zayıflatmak, zayıflamak

...emgekin alangurmış kogşamış...Cev.Ay., 118, 5

alış biriş: alış, veriş

...edig tavarıg alış biriş ogrınta...Şin.Mayt., 61, 25

alkat- kötrül-: methettirmek, yükseltirmek

...yirtünçüde alktmış kötrülmüş...Cev.Ay., 682, 20

alkın- egsü-: yok olmak, eksilmek

...inçe kaltı alkınmaksız egsümezsiz...Cev.Ay., 338, 5

alkın- isil-: yok olmak, eksilmek

...alkınmaksız isilmeksiz tolun ay tengri...Cev.Ay., 338, 11, 12

alkın- tüke-: yok olmak, bitmek

...terkkeye üdün alkıntaçı tükedeçi erür... Cev.Ay., 163, 6, 7

alkın- uvat-: tükenmek, azalmak

...ağı barım alkınsar uvtsar...Jam.K.P., VII, 9

alkınçsız tüketinçsiz: tükenmez, sonsuz

...neçeke tegi alkınçsız tüketinçsiz titir... Cev.Ay., 163, 4, 5

alkınçsız üküş: tükenmez, çok

...alkınçsız üküş tüü törlüg..Sem.Ins., 343

alkınçsız ülgüsüz: tükenmez, sayısız

...ol ödün alkınçsız ülgüsüz... Bang.Gab.Ar.Seyük., 376

alkınmaksız tüketeksiz: bitmeksiz, tükenmeksiz

...alkınmaksız tüketeksiz inçkü mengi üze todü...Cev.Ay., 154, 8, 9

alkış ötüğ: dua, niyaz

...alkışımız ötüğümüz tengrike...Le Coq.Huas., 216

alku kamağ: bütünü, hepsi

...men alku kamağ tınlıglar birle... Cev.Ay., 169, 12, 13

alku barça: hepsi, bütün

...alkuka barça bir teg iyin... Cev.Ay., 153, 14

alku tüketi: tamamı bütün

...eminge tegi alku tüketi teginser...Şin.Kip., 87

alp ağır: güç, ağır

...alp ağır emgeklerin...Cev.Ay., 397, 14

alp emgek: güç, zahmet

...karasın alpınta emgekinte...Cev.Ay., 414, 12

alp katıg: cesur, sağlam

...üçünç alp katıg...Cev.Ay., 232, 16

altun erdini: altın, mücevher

e. < Skr. ranta ...altunlug erdinilig çeçek...Cev.Ay., 519, 22, 520, 1

altun kümüş: altın, gümüş

...kaş altun kümüş ed tavarlar...Cev.Ay., 70, 6

amil yabaş: sakın, yavaş

...amil yabaş kişilerig...Bang-Gab.Tür II TD., 57

amra- sev-: ilgi duymak, sevmek

...olarını amrayurlar severler...Cev.Ay., 556, 5

amrak ayaglığı: sevgili, saygılı

...amrak ayaglığı bolgalı...Cev.Ay., 446, 18

amran- kirtgün-: sevmek, inanmak

...üze amrantı kirtgüntiler...Bang-Gab.Tür. II TM., 85

amru üzüksüz: devamlı, sürekli

...amru üzüksüz ağır ayıg...Cev.Ay., 109, 7

ana ata: anne, baba

...yarlıkançuçı köngüllüg ana ata...Cev.Ay., 551, 23, 552, 1

ança munça: şöyle, böyle

...et'üzleringe ança munça tusulur... Bang.Gab.Ar.Seyük., 262

anı munı : onu, bunu

...anı munı bir ikintike tıdıışmaz üçün tip...Se.Öz., 103a, 1

anıg yavlak: kötü, çirkin

...anıg yavlak biligin...Le Coq.Huas., 50

anta monta: şurada, burada

...anta monta saçılıp...Cev.Ay., 625, 10, 11

anut- it-: hazırlatmak, düzenlemek

...et'özin ol anutmuş itmiş...Cev.Ay., 431, 11, 12

ar- ezügle-: dolandırmak, kandırmak

...tınıglarıg artım ezügledim...Cev.Ay., 135, 10

ar- yuv-: dolandırmak, aldatmak

...çikin kürin kürlükün tınıglarıg ardılar yuvdılar...Şin.Mayt., 75, 39, 40

arhant dıntar: aziz, dindar

a.< Skr. arhant...arhant dıntarlarıg ölürtüm...Cev.Ay., 134, 14

arhant titsu: aziz, öğrenci

a.< Skr. arhant, t. < Çin. ti tzü ...arhant titsularıngız birle..Cev.Ay., 655, 23, 656, 1

arı- alkın-: silinmek, yok olmak

...kalısın yumgı arısın alkınsun...Cev.Ay., 138, 12

arı- açıl-: temizlenmek, açılmak

...nom közleri arıdı açıldı... Bang.Gab.Ar.Seyük, 223

arı- süzül-: temizlenmek, süzölmek

...biligli öçmekli arımış süzölmüş...Cev.Ay., 63, 7, 8

arıd- keder-: temizlemek, gidermek

...yagısın odgurak arıdı kederip...Sem.Ins., 40

arıg edgü: temiz, iyi

...yintem arıgın edgüsin akıglıg...Cev.Ay., 303, 24

arıg kkirsiz: temiz, kirsiz

...idisi arıg kkirsiz...Cev.Ay., 678, 15

arıg saka: orman, koru

...arıgka sakaka tayaklıg...Cev.Ay., 630, 22

arıg silig: temiz, pak

....arıg silig suv üze... Cev.Ay., 144, 15, 16

arıg simek: orman, koruluk

...arıg simekte avka atlanıp...Mül.Dan., 55

arıg süzük: temiz, duru

...arıg süzük bilge biligleri üze....Cev.Ay., 137, 8, 9, 164, 19

arıg turug: arı, duru

... sakışsız arıg turug arhantlar kuvragınga...Cev.Ay., 155, 22, 23

arıg yangı: temiz, yeni

...arıg yangı ev itip...Cev.Ay., 519, 5

arıg yürüng: temiz, ak

...arıg yürüng buyanlarım...Cev.Ay., 33, 9

arıgsız yablak: pis, kötü

...et'özünteki kan irining arıgsız yablak taşılıntın tökülti...Le Coq.Manic.I., 5

arıt- alkındur-: temizlemek, yok etmek

...kşantı çamhuy kılıp neteg arıtdılar alkınturtılar erse...Cev.Ay., 139, 10, 11

arıt- süz-: temizlemek, arıtmak

...aritur men süzür men tip...Cev.Ay., 26, 16

arkuru turkuru: öteye, beriye

...arkuru turkuru saçılıp...Cev.Ay., 631, 17

art basut: yardım, destek

...süüsinge çeriginge art basut...Cev.Ay., 409, 11, 12

arta- alkın-: mahvolmak, bozulmak

...yene artamaz alkınmaz mengü erür...Cev.Ay., 341, 16

arta- bozul-: bozulmak, çürümek

...ürüg uzatı artadı bozultı...Cev.Ay., 613, 7

arta- isil-: bozulmak, eksilmek

...artamak isilmek emgekig...Cev.Ay., 559, 17

arta- tegşil-: bozulmak, değişikliğe uğramak

...artamışı tegşilmişi teginmez...Sem.H.T.B., 471

arta- yokad-: bozulmak, yok olmak

...adası üze artamaz yokadmaz...Cev.Ay., 464, 6

artat- boz-: harap etmek, bozmak

...artatgalı bozgalı sakınçın...Cev.Ay., 408, 19

artuksuz eksüksüz: yalansız, eksiksiz

...ol üç tip ikileyü artuksuz eksüksüz...Se.Öz., 100a, 2

as- üklit-: arttırmak, çoğaltmak

...kılınçlarig ok asdım üklitdim...Cev.Ay.,136, 20

as- üklit-: çoğaltmak, arttırmak

...uruglarig asıp üklitip...Cev.Ay., 438, 11

asgançula- tagunla-: iki yüzölçüm yapmak, yataklık etmek

...asgançuladımız tagunladımız erser...Bang-Gab.Tür.IV A, 72

asıg edgü: fayda, iyi

...asıgka edgüke tegügelir...Cev.Ay., 431, 9

asıg mengi: fayda, huzur

...asıgılg mengilig kılğalı...Cev.Ay., 547, 58

asıg tusu: fayda kazanç

..... ne erser asıgka tusuka kirmedi. Cev.Ay., 612, 2.

asıgılg edgölüg: fayda, iyilik

...asıgılgın edgölüğün tuyunup...Cev.Ay., 207, 3, 4

asıl- küçet-: kuvvetlenmek, güçlenmek

...küçi asılgay küçetgey...Cev.Ay., 89, 20, 21

asıl- ökli-: çoğalmak, artmak

...irinçülerimiz asılmadın öklimedın...Bang-Gab.Tür.IV B, 44, 45

asıl- üstel-: artmak, çoğalmak

...tiriningizler kuvragıngızlar asılur üstelür...Cev.Ay., 194, 18

asılmak koramak: çoğalmak, azalmak

...nomlarınıg asılmakın koramakın...Cev.Ay., 245, 16, 17

aş içgü: yiyecek, içecek

...ulug aş içgü kılıtı...Cev.Ay., 4, 14

aş içkü: yiyecek, içecek

...tatıglıg aş içkü keltürüp...Jam.K.P., LXXI, 6

aş suv: yiyecek, içecek

...kolguçılarag aşın suvın...Jam.K.P., LXXV, 7

aş suvsuş: yiyecek, içecek

...yigülük içgülük aşın suvsuşın... Cev.Ay., 156, 2

aş ton: yiyecek, giyecek

...aşka tonka kamagun...Cev.Ay., 578, 2, 3

aş yimiş: yiyecek, yemiş

...aş yimiş de kin inçip...Cev.Ay., 592, 5

at adgır: at, aygır

...amrak at adgır...Cev.Ay., 555, 8

at koyn: at, koyun

...at koyn takıgu...Cev.Ay., 490, 15

at kü: ad, şöhret

...atı küsi kötrülür...Cev.Ay., 564, 15

at küü: ad, şöhret

...at küü iligi...Cev.Ay., 358, 22, 23

at yanga: at, fil

...atların yangaların alaturunların...Cev.Ay., 250, 23, 24

ata kang: ata, baba

...köngüllüg atam babam...Cev.Ay., 587, 20, 21

ata- yükün-: ad vermek, ululamak

...sakınsar atasar yükünser...Cev.Ay., 539, 15

atkan- yapşın-: yapışmak, bağlanmak

...koduru atkanmak yapşınmak...Cev.Ay., 109, 14

atlıg yüzüzlüg: asil, saygın

...atlıg yüzüzlüg birkerü...Cev. Ay., 637, 2

atlıg yüzüzlüg: adlı, ünvanlı, önemli kişi

...atlıg yüzüzlügke inçe tep ayıttı..Jam.K.P., XII, 5

avant tıtag: sebep

a. < Skr. anbantkayu kayu avant tıtag ugrınta...Cev.Ay., 140, 16

avcı keyikçi: avcı, geyikçi

...ne üçün tiser avcı keyikçi...Mül.Dan., 2

aya- açın-: saygı göstermek, özen göstermek

...yme ayamış açınmış...Cev.Ay., 422, 12, 13

aya- çilte-: saygı göstermek, hürmet etmek

...kamagka ayaguluk çiltegülük bolgaylar...Cev.Ay., 195, 21

aya- sev-: saygı göstermek, sevmek

...ayamışka sevmişke tözün yavaş...Cev.Ay., 556, 9, 10

ayag çilteg: saygı, itibar

...ayaglıg çilteglig bolsunlar...Cev.Ay., 380, 13

ayagka tegimlig: itibarlı, hürmetli

...ayagka tegimlig bögü biliglig burkanlar...Cev.Ay., 174, 7, 8

ayagu körgü: saygı, görgü

...ayaguluk körgülük bolurlar...Cev.Ay., 125, 2

ayaş- amraş- : saygı, sevgi göstermek

...ayaşdaçı amraşdaçı bolgaylar...Cev.Ay.,195, 14

ayıg yavız: kötü, fena

...ayıg yavız tüş birgüsinge.... Cev.Ay., 141, 6

ayıg yavlak: kötü, berbat

..... ayıg yavlak kılınçlıg.... Cev.Ay., 144, 16

ayıgla- tan-: kötülemek, aşağılamak

...ayıgladın tantım erser nomuğ nom ermez.. Cev.Ay.,137, 1

ayıglamaksız çulvusuz: kötülemeksiz, küfürsüz

...nom tözünte ayıglamaksız çulvusuz erser... Cev.Ay., 147, 11, 12

aymançsız korkınçsız: çekincesiz, korkusuz

...amti aymançsız korkınçsız köngülin...Şin.Mayt., 23, 21

az- mun-: azmak, yoldan çıkmak

...yeg savın sımaglı azmış munmuş...Le Coq.Manic.III., 29

az nızvanı: arzu, tutku

a. < F. āz, n. < Soğ. nyzβ'ny... az nızvanıg ok kever.. Cev.Ay., 163, 10, 11

az övke: hırs, öfke

...az övke biligsiz biligde...Cev.Ay., 133, 18

azlan- kıvırkaklan-: kıskanmak, cimrilik etmek

...buşıda azlantım kıvırkaklantım...Cev.Ay., 136, 15

azlan- künile-: kıskanmak

...azlanmamak künilememek övke köngül...Cev.Ay., 220, 4, 5

azu- egsü-: sızmak, eksilmek

...azumış egsümiş sansız...Cev.Ay., 379, 23

ba- bekle-: bağlamak, zincire vurmak

...bolar bamış beklemiş erürler...Cev.Ay., 107, 17

ba- ula-: bağlamak, tutturmak

...üze bamaz ulamaz...Le Coq.Manic.III., 22

bag bokagu: bağ, köstek

...bagda bokaguda kirip...Bang.Gab.Ar.Seyük., 110

bag borluk: bağ, bahçe

...bagın borlukın erin atın oklatdımız...Şin.Mayt., 69, 13

bag çug: bağ, bağçe

...bek bagların çugların...Cev.Ay., 165, 19, 20

bagır böşük: akraba, hısım

...bagrı böşüki öküş bolur...Bang.Gab.Ar.Seyük., 105

baglıg tutuglug: bağlı, tutulu

...baglıg tutuglug tınlıglar...Cev.Ay., 9, 18

bahşı kang: üstad, baba

b. < Çin. po shih...bahşımız kangımız tengri tengrisi...Cev.Ay., 357, 6

bahşı nomçı: üstad, hoca

b. < Çin. po shih, n. < Soğ. nom...nomlarıg bahşısızın nomçısızın..Cev.Ay., 218, 7

bahşı tıtsı: öğretmen, öğrenci

b. < Çin. po shih, t. < Çin. ti tzü...bahşılı tıtsılı tayakinga.Cev.Ay., 276, 24, 277, 1

bahşı ulug: üstad, ulu

b. < Çin. po shih...bahşılarning uluglarıning körkitmiş...Cev.Ay., 136, 4

balık kent: şehir

k. < Soğ. Knδ ...itiglig balık kentleri bolur...Şin.Mayt., 29, 4, 5

balık suzak: köy, şehir

...anga yakın balıklartakı suzaklartakı kişiler...Cev.Ay., 21, 3

balık uluş: şehir, memleket

...azu balıkın uluşın...Cev.Ay., 415, 1

bar- kel-: gitmek, gelmek

...barmakın kelmekin ulatı adınlarıning..Se.Öz., 103a, 5

bar- öl-: gitmek, ölmek

...ödsüz kulusuz adrılıp barıglı ölüglü öküş... Bang.Gab.Ar.Seyük., 315

bar yok: var, yok

...barın yokın bileyin tip...Cev.Ay., 622, 20

barça tükeli: tamamı, bütün

...yaratığı birle barça tükeli boldı...Sem.H.T.B., 42

barça tüzü tüketi: tamamı, bütün

...yıldızları barçanı tüzü tüketi...Cev.Ay., 205, 7

barça tüzü: tamamı, bütün

...olarka barçaka tüzüke...Cev.Ay., 427, 3, 4

barmak kelmek: gitmek, gelmek

...barmaksız kelmeksiz erürler...Cev.Ay., 34ö, 16

bas- küçsiret-: yenmek, güzüzleştirmek

...basmak küçsiretmek erür...Cev.Ay., 226, 4

basınç ayınç: baskı, korku

...örükilerninig basınçın ayınçın...Cev. Ay., 226, 11

basınçsız unçsuz: baskısız, minnetsiz

... basınçsız unçsuz irtsiz birtsiz ...Şin.Mayt.,3, 18, 19

başsız boyunsuz: başsız, boyunsuz

...başsız boyunsuz kögüzte...Şin.Mayt., 78, 58

başsız közsüz: başsız, gözsüz

...azlanmakın başsız közsüz ezük yalğan savın...Şin.Mayt., 13, 2

bay barım: varlık, servet

...bay barımlıg evde barkda... Cev.Ay., 141, 16

bay mengi: zengin, rahat

...bodun kara bısız bıçgusuz bay mengilig bolgaylar...Cev.Ay., 196, 17, 18

beg er: bey, adam

...beg er yuntingaru barmış...Tal.Tek.Irk., 5

beg iş: bey, hanımefendi

...yir oruntakı ilig kanıg begig işig bodunug karag...Cev.Ay., 192, 9

beg yutuz: karı koca

...beg yutuz yime bir ikintige...Bang.Gab.Ar.Seyük., 107, 108

bek katıg: sağlam, kuvvetli

...bek katıg süzük kirtgünç köngülin..Cev.Ay., 190, 12, 13

bek yarp: sağlam, güçlü

...bek yarp tutguka...Cev.Ay., 685, 16

bekiz belgölüg: açık, seçik

...bekiz belgölüg kılı yarlıkagalı...Cev.Ay., 192, 15

bekle- bukagula-: kilitlemek, bağlamak

...yintem beklemek bukagulamak...Cev.Ay., 434, 10, 11

beksiz mengüsüz: zayıf, fani

...beksiz mengüsüz titir...Cev.Ay., 613,14

beksiz yarpsız: zayıf, gevşek

...kergü teg beksiz yarpsız...Cev.Ay., 614, 8

beküt- ornat-: sağlamlaştırmak, kalıcılaştırmak

...bekütgeli ornatgalı bulmayukın...Cev.Ay., 237, 23, 24

belgölüg odgurak: belirli, açık

...belgölüg odgurak tüşinge tegmişlerin idi...Cev.Ay., 9, 5

belingle- busan-: irkilmek, dehşete kapılmak

...eşidip ertingü belinglediler busantılar...Sem.H.T.B., 464, 465

belingle- tangla-: irkilmek, şaşırma

...köngülü ertingü belinglep tanglap...Sem.H.T.B., 827

berksiz mengisiz: güçsüz, geçici

...tonganang berksizin mengisizin..Şin.Mayt., 68, 12, 13

bı bıçgu: bıçak, kesici alet

...bodun kara bısız bıçgusuz bay mengilig bolgaylar...Cev.Ay., 196, 17, 18

bıç- kes-: biçmek, kesmek

...toorların bıçayın keseyin...Cev.Ay., 123, 5, 6

bıç- sanç-: doğramak, öldürmek

...kılıcın bıçgalı sançgalı...Mül.Çaş., 90

bıç- uş-: biçmek, doğramak

...koltukarın bıçar uşar...Şin.Mayt., 72, 15

bışrun- katıglan-: öğrenmek, gayret sarfetmek

...bışrunu katıglanu buyan edgü kılınc kılısarlar Cev.,Ay., 168, 13, 14

bışrun- öğretin-: çalışmak, öğrenmek

...mahayan nom içinte bışrungalı öğretingeli sakınsar... Cev. Ay.,141, 19, 20

bil- boşgun-: bilmek, öğrenmek

...topulu bilmiş boşgunmuş...Cev.Ay., e1, 7

bil- uk-: bilmek, kavramak

...bilmek ukmak erür...Cev.Ay., 23, 12

bilig erdem: bilgi, erdem

...biliglig edremliğ kutlug buyanlığı...Cev.Ay., 360, 23

bilig köngül: akıl, bilinç

...biligimizni köngülümüzni bu tört türlüğ...Le Coq.Huas., 184, 185

biligsiz ögsüz: bilgisiz, akılsız

...biligsiz ögsüz boltukumuz...Le Coq.Huas., XX

bilin- tuyun-: bilinmek, duyulmak

...yene bilinmedin tuyunmadın...Cev.Ay., 292, 22

biltiz- tuyuz-: bildirmek, duyurmak

...biltizmedin tuyuzmadın tınlıglarka... Bang.Gab.Ar.Seyük., 355

biltür- uktur-: açıklamak, bildirmek

...barın ukturtaçı biltürteçi...Cev.Ay., 340, 23

birtemle- öç-: tükenmek, sönmek

...yula birtemledi öçti tep...Sem.H.T.B., 1019

biti- okı-: yazmak, okumak

...bitiyü okıyu yadıltı...Cev.Ay., 458, 15

bitit- kotur-: yazdırmak, düzenletmek

...bititgeli koturgalı küşüş turgursarlar...Cev.Ay.,23, 18

bod sın: vücut, uzuv

...bod sın üze bulguluksuz...Cev.Ay., 680, 15

bodsuz köligesiz: boysuz, gölgesiz

...bodsuz köligesiz barırlar...Bang.Gab.Ar.Seyük., 99

bodul- yapşın-: yapışmak, bağlanmak

...tişi tınlıgka bodulmak yapşınmak uğurınta...Cev.Ay., 102, 19

bodun kara: halk, millet

...bodun kara bay mengilig köni...Cev.Ay., 192, 5

boşgun- tut-: öğrenmek, tutmak

...erdinig boşguntılar tutdılar...Cev.Ay., 17, 14, 15

boşumak kutgarmak: kurtarmak, bırakmak

...boşumak kutgarmak buyan edgü kılınça yitmez...Cev.Ay., 180, 8, 9

boşun- kurtul-: kurtulmak, kaçmak

...yime ol tınlıg boşunur kurtulur...Şin.Kip., 40, 41

boz- artat-: bozmak, mahvetmek

...yolların bozdum artatdım...Cev.Ay., 134, 20, 21

bozul- arta-: çürümek, bozulmak

...bozular artayur siziksiz...Cev.Ay., 552a, 17

bozulmaksız çolmaksız: bozulmayacak, mahvolmayacak

...bozulmaksız çolmaksız burkan kutın...Cev.Ay., 616, 3, 4

böl- adır-: bölmek, ayırmak

...üç et'özüg bölser adırsar...Cev.Ay., 63, 11

budun bukun: halk, millet

...mening balıkımtaki budunug bukunug...Mül.Çaş., 26

bul- tap-: bulmak, elde etmek

...erklilig bulup tapıp turkaru uzatı...Cev.Ay., 85, 21

bulgak tolgak: dalga, dalgalı

...kim bulgak tolgak öküş ol...Le Coq.Manic.III., 9

bulgan- terkişlen-: kızmak, hiddetlenmek

...bulganıp terkişlenip niridani braman inçe tip tidi...Şin.Mayt., 11, 14

bulganyuk yavız: bulanık, kötü

...bulganyuk yavız üdte...Cev.Ay., 343, 8

bulunç alınc: kar, kazanç

...bulunç alınc özin ok kelip...Cev.Ay., 195, 20

bulung yingak: yön, taraf

...edgü ögli bulunguk yingaklıg...Cev.Ay., 32, 5, 6

bulungsuz buçgaksız: uçsuz, bucaksız

...uluşu balığı bulungsuz buçgaksız... Bang.Gab.Ar.Seyük., 427

bursang kuvrag: topluluk, cemaat

...ol ança çın kirtü bursang kuvraglarka... Cev.Ay., 156, 6, 7

busan- bulgan-: üzölmek, sıkılmak

...busanu bulganu köngülleri...Cev. Ay., 631, 4

busan- busurkan-: kederlenmek, üzölmek

...et'özüm busanur busurkanur...Cev.Ay., 624, 16

busan- ıgla-: üzölmek, ağlamak

...tegin ertingü busantı ıgladı...Jam.K.P., LIV, 4

busuş emgek: sıkıntı, keder

...busuşdın emgekdin kutgaru...Cev.Ay., 106, 19

busuş kadgu: eziyet, kaygı

...ölmeklig busuş kadgulug... Cev. Ay., 112, 13, 14

busuş sakınç: keder, sıkıntı

...tilegülük busuş sakınç...Cev.Ay., 614, 16

buş- kagurul-: sıkılmak, tedirgin olmak

...buşmak kagurulmak emgeki...Cev. Ay. 637, 17

buşıçı koltguçı: dilenci, sadaka toplayan

b. < Çin. pu shih...içinteki buşıçı koltguçılarka...Cev.Ay., 235, 6

buşur- emget-: kızdırmak, acı çektirmek

...buşurguluk emgetgülük tıtagları...Cev.Ay., 220, 25, 221, 1

butık çubık: dal, budak

...osuglug butık çubık yap yavışgu...Şin.Mayt., 37, 18

butık yalpırgak: dal, yaprak

...butıkların yalpırgakların sıp alıp...Cev.Ay., 602, 1

buyan bögteg: hizmet, iş

b. < Skr. punya ...buyan bögteg kılur biz...Le Coq.Huas., 141, 142

buyan edgü: iyi

b. < Skr. punya...buyan edgü kılınçların... Cev.Ay., 149, 13, 14

buz- butarla-: bozmak, parçalamak

...yumgaklarıg buza butarlayu...Şin.Mayt., 67, 9

buz- sök-: bozmak, sökmek

...sangram buztumuz söktümüz erser...Bang-Gab.Tür.IV A, 39

bügür- saç-: serpmek, saçmak

...suvın sogıtıp bögürtiler saçdılar...Cev.Ay., 640, 1, 2

büt- bış-: bitmek, olgunlaşmak

...bütmüş bışmış erser...Cev.Ay.,166, 4

büt- kan-: inanmak, tatmin olmak

...kögülleri bütsün kansunlar...Cev.Ay., 120, 9

bütmeyük bışmayuk: bitmemiş, olgunlaşmamış

...tüketip bütmeyük bışmayuk edgülüg...Cev.Ay., 166, 2

bütür- bışur-: bitirmek, olgunlaştırmak

...töz yıldızarıg bütürür bışurur...Cev.Ay.,166, 3

çalsık- bastık-: ezilmek, yenilmek

...tört törlüg şımnularga çalsıkmaz bastıkmaz...Bang-Gab.Tür.V B, 29

çasur- yonga-: lekelemek, iftira etmek

...çasurdumumuz yamgadamız erser...Bang-Gab.Tür.IV A, 71

çaşur- bulga-: leke sürmek, bulanmak

...tınılıglarıg çaşurtaçı bulgadaçı...Cev.Ay., 243, 21, 22

çığ tsun: en, boy

ç. < Çin. ch'ih,t.< Çin.ts'un ...çığın tsunın şingın kavın ...Cev.Ay., 135, 8, 9

çığ turk: en, uzunluk

ç. < Çin. ch'ih ...idizi uluğı dört çığ turkı...Cev.Ay., 544, 5

çın kirtü: doğru, gerçek

ç. < Çin. chen.....çın kirtü yaruk yaşuk sözleri ...Cev.Ay., 137, 9, 10

çınkar- bugün-: araştırmak, vakıf olmak

...çınkaru bugünü bilü umazlar...Cev.Ay., 385, 8, 9

çınsız kirtü: yalan, gerçek

ç. < Çin. chen...çınsızın kirtü tözde...Cev.Ay., 292, 17

çınu- seglen-: titiz davranmak, dikkat göstermek

...çınımak seglenmek köngüli...Sem.H.T.B., 235

çibin çıyan: sinek, sürüngen

...birök neçede çibining çıyanıng...Cev.Ay., 34g, 3

çoğ yalın: alev, parlaklık

...öz yaş çoğ yalın...Cev.Ay., 193, 18

çokra- kamşa-: heyecana gelmek, titremek

...sakinçlar kim çokraurlar kamşayurlar...Le Coq.Manic.III., 9

çom- bat-: dalmak, batmak

...içinte çommuş batmış...Cev.Ay., 123, 1

çom- bat-: dalmak, batmak

...çoma bata tegzinürler...Cev.Ay., 387, 12

çök- bat-: çökmek, batmak

...köngülleri çöker batar...Cev.Ay., 290, 11, 12

çök- kurgur-: endişelenme, kaygılanma

...çökmekig kurgurmakıg belgüke...Cev.Ay., 209, 22

çöpdik yavlak: pis, kötü

...bo biş çpdik yavlak...Cev.Ay., 379, 22

dışıt kşanti: tövbe

d < Skr. desita, k. < Skr. ksānti, ksānta..dışıt kşanti bolsunlar.... Cev.Ay., 138, 13

eçe apa: ata, baba

...tengrilerning eçesi apası süzük kut...Le Coq.Manic.I., 22

ed tavar: servet, mal, mülk

...ajun ajunta edlig tavarlıg bay barımlıg... Cev.Ay., 141, 15, 16

edgü anıg: iyi, kötü

...edgüg anıg kop tengri...Le Coq.Huas., XXVII, XXVIII

edgü ayıg: iyi, kötü

...edgüli ayıglı iki törlüg kılınçlarıg...Cev.Ay., 134, 5

edgü edrem: iyilik, erdem

...edgüsin edremin adınlarka...Cev.Ay., 289, 12

edgü köni: iyi, doğru

...edgü köni sakınçın...Mül.Muk., 55, 56

edgü mengi: iyilik, huzur

...ugrınta edgüke mengike tegmeglerin..Cev.Ay., 165, 2, 3

edgü yavız: iyi, kötü

...edgü yavız kişilerig...Cev.Ay., 494, 14

edgü yavlak: iyi, kötü

...edgü yavlak bolsar birle bolalım...Jam.K.P.,XXX, 2

edgü lüg asıglıg: iyilik, fayda

...tınıglarkar edgü lüğün asıglıgın adruk adruk...Cev.Ay., 473, 1, 2

edgü lüg kutlug: mükemmel, kutlu

...bu edgü lüg kutlug tınıg...Mül.May., 4

edgü lüg ögrünçlüg: iyilik, mutluluk

...edgü lüğün ögrünçlügün beg yutuz bolup... Bang.Gab.Ar.Seyük., 313

edgüti kingürü: iyice, genişçe

...edgüti kingürü yadılmazkan...Cev.Ay., 4, 4, 5

edgüti tüketi: iyice, mükemmel

...edgüti tüketi alkanmadımız...Le Coq.Huas., 212

ediglig tümeklig: doğrultma, düzeltme

...edikligin tümekligin op-osalgu kelir...Sem.Ins., 217, 218

edle- tıd-: yapmak, mani olmak

...uu körüp edlemeser tıdmasar...Cev.Ay., 552, 16, 17

egril- bükül-: eğrimek, bükülmek

...kentü egrilmiş bükülmüş etüzin...Şin.Mayt., 12, 37

egsü- kerge-: kusurlu olmak, eksik olmak

...neçe egstümüz kergetimiz erser...Le Coq.Huas., 332, 333

egsüklüg yazuklug: kusurlu, günahlı

...tenrgrim egstüklüg yazuklug biz öteğçi bırımcı biz...Le Coq.Huas., 308, 309

egsüksüz tükel: eksiksiz, tam

...esüksüz tükel köngül...Cev.Ay., 95, 9

eke baltır: abla, baldız

...eke baltır birkerü...Cev.Ay., 554, 15, 16

elig han: hükümdar, han

...ol eligler hanlarning etmiş etigleri...Sem.H.T.B., 70

em ürünteg: ilaç, merhem

...ayıg kılınçinga em ürünteg...Şin.Mayt., 79, 37

emgek busuş: dert, sıkıntı

...emgklig busuşlug bolmang...Şin.Mayt., 16, 11, 12

emgek mengi: sıkıntı, huzur

...emgkli mengili yme...Cev.Ay., 334, 18, 19

emgek tolgak: ıstırap, eziyet

...emgek tolgakka tegmiş...Cev.Ay., 7, 6.

emgek tolgak: sıkıntı, keder

...emgklig tolgaklıg tınılıgları...Cev.Ay., 179, 24

emgeksiz mengilig: sıkıntısız, mutlu

...tınılıgları emgeksiz mengilig kılayın...Şin.Mayt., 33, 8

emgen- tolgan-: sıkıntı çekmek, eziyet çekmek

...kim et'öz üçün emgenser tolgansar...Le Coq.Manic.III., 11

emget- ölür-: acı çektirmek, öldürmek

...emgetdimiz öldüdümsüz erser...Bang-Gab.Tür.IV A, 54

emit- kamıt-: eğilmek, bükülmek

...amarı emitmiş kamıtmış...Şin.Mayt., 101, 35

emle- ota-: iyileştirmek, tedavi etmek

...ot öntürüp emleser otasar...Şin.Mayt., 51, 7

emlet- öngedtür-: tedavi ettirmek, iyileştirmek

...emletgeli öngedtürgeli ötüntiler...Cev.Ay., 597, 21

eng meng: av, yiyecek

...bars kiyik engke mengke barmış...Tal.Tek.Irk., 31

engit- yükün-: ayağına kapanmak, eğilmek

...munung adakınta engitgeli yüküngeli...Şin.Mayt., 38, 37, 38

erdini agı: mücevher, hazine

e. < Skr. ratna...erdinilig agılıklar üze...Cev.Ay., 447, 4, 5

erdini yinçü: mücevher, inci

e. < Skr. ranta...erdini yinçü yagıtıp kamag tnlıglar...Cev.Ay., 170, 16, 17

erig barıg: yol, yordam

...edü edgü erigi barıgı ulug türügün...Le Coq.Manic.III., 20

erig öt: öğüt, nasihat

...eriglerin ötlerin almadın...Şin.Mayt., 67, 30

eriglig barıglıg: yol, yordam bilen

...eriglig barıglıg bolurlar...Cev.Ay., 124, 21, 22

erk küç: güç, kuvvet

...kentü erkimiz küçümüzke küvenip...Şin.Mayt., 62, 29, 30

erk tap: güç, kuvvet

...işlerig erkinçe tapınça...Cev.Ay., 49, 17

erk türk: güç, kuvvet

...erklig türklüg alp atım...Cev.Ay., 455, 10

erklig küçlüg: güçlü, kuvvetli

...erklig küçlüg alku ulug...Cev.Ay., 97, 7, 8

erksin- ilen-: güçlenmek, hükmetmek

...yme anta kin erksinür ilenürler...Le Coq.Manic.III., 19

erksiz türksüz: güçsüz, kuvvetsiz

...azu yme erksiz türksüz...Cev.Ay., 102, 10

ert- bar-: geçmek, gitmek

...tengri mengileri erter barır...Şin.Mayt., 103, 32

ert- oz-: geçmek, kurtulmak

...yavlak yollartın ertip ozup...Cev.Ay., 187, 15

ertimlig ürlüksüz: fanilik, ölümlülük

...ertimlig ürlüksüz törü kentü özinge...Sem.H.T.B., 440, 441

ertingü uz: son derece, fevkalade

...ertingü uz ögrünçlüg sevinçlig...Cev.Ay., 199, 3

erüş üküş: sayısız, pek çok

...erüş üküş ev bark itgeli...Cev.Ay., 34ğ, 7, 8....

esen tükel: sağ, salim

e. < Far. āsān...esen tükel kelmiş erti...Jam.K.P., XIV, 3

esil- kuvra-: dağılmak, toplamak

...ajunı esilgey kuvragay...Cev.Ay., 433, 11

esrük biligsiz: kendinden geçmiş, sarhoş

...yme esrükün biligsizin üçün...Le Coq.Manic.I., 5

eş tuş: eş, arkadaş

...amrak kadaşım eşing tuşungbizing...Jam.K.P., LIII, 4, 5

eşid- bil-: işitmek, bilmek

...orunların eşidserler bilserler...Cev.Ay., 466, 15, 16

eşid- tıngla-: işitmek, dinlemek

...sözün eşidü tınglayu...Cev.Ay., 23, 16

et- yarat-: süslemek, bezemek

...orunug eterler yaraturlar...Sem.H.T.B., 275, 276

et yin: et, deri

...etimin yinimi yıra yırtta tartarlar yırarlar...Cev.Ay., 19, 13

etig bezek: süs, bezek

...hanlarning etmiş etigleri yaratıgları...Sem.H.T.B., 71, 72

etig simek: hazırlık, araştırma

...kışığ etig simek birle...Sem.H.T.B., 154

etig yaratıg: süs, bezek

...adınçığ munadınçığ etig yaratıglarıg...Sem.H.T.B., 284, 285

ev bark: ev, bark

...bay barımlıg evde barkda.... Cev.Ay., 141, 16

evir- tevir-: çevirmek, dönmek

...tilgenin evireyin tevireyin...Cev.Ay., 115, 8

evrik sarsıg: kötü, kaba

...evrik sarsıg sav sözledimiz...Bang-Gab.Tür.IV A, 71

evril- tevril- : evrilmek, çevrilmek

...evrilü tevrilü toga tegzinü...Cev.Ay.,133, 22

evril- yorı-: davranmak, hareket etmek

...yarlıgınça evrilmedim yorımadım erser...Cev.Ay., 136, 3

ezüg armak: sahte, aldatıcı

...ezügin armakın çınınça...Cev.Ay., 305, 3, 4

ezüg igid: sahte, yalan

...atkangularnıng ezügin igidin...Cev.Ay., 371, 8

ezük yalğan: sahte, yalan

...ezük yalğan sav sözledimiz erser..Bang-Gab.Tür.IV A, 70

gay beltir: geçit, sokak

g. < Çin. kâi ...neçe gay beltir erser...Sem.H.T.B., 296

hua çeçek: çiçek

h. < Çin. hua ...tüü törlüg hua çeçekin...Cev.Ay., 176, 19

hua yavışgu: çiçek, yaprak

h. < Çin. hua ...hua yavışgu tüş yimiş...Cev.Ay., 552b, 17, 18

ı ıgaç: ağaç, çalı

...ı ıgaçda törümiş...Cev.Ay., 517, 9

ı tarıg: ağaç, bitki

...neçe bar erser ı tarıg...Cev.Ay., 517, 11

ıd- yumşa- : iş yaptırmak, kullanmak

...birtke ıdtımız yumşadımız tartdımız istimiz tokıdımız ...şin.Mayt., 62, 33

ıduk arıg: kutlu, temiz

...ıduk arıg tılangurmakınga...Cev.Ay., 506, 12

ıduk kutlug: kutlu, kutsal

...ıduk kutlug sekiz çaytı kılmiŝ...Cev.Ay., 3, 18

ıgla- busan-: ağlamak, üzölmek

...ıglayu busanu turgurup...Jam.K.P., XX, 4, 5

ıgla- sıkta-: ağlamak, sızlamak

...kangı kang uluş bodun ıglayu sıktayu...Jam.K.P., XXX, 8, XXXI, 1

inag tayak: yardımcı, destek

...inagi tayakı yme neng yok...Cev.Ay., 100, 16

inan- tayan-: inanmak, dayanmak

...burhanlarka inantımız tayantımız erser...Le Coq.Huas., 175, 176

inanç buyruk: kumandan, vezir

...ol üdün inançları buyrukları eşidip...Jam.K.P., VIII, 7

inaru berü: ileri, beri

...süngükleri inaru berü...Cev.Ay., 625, 10

inaru ırak: ileri, uzak

...inaru ırak barsak...Cev.Ay., 601, 20, 21

ıra- yatıka-: uzaklaşmak, yabancılaşmak

...köngülte yme irayur yatıkayur...Cev.Ay., 290, 13, 14

ırak tarıkmış: uzak, uzaklaşmış

...ırak tarıkmış üçün çömeksiz titir...Cev.Ay., 285, 13

ırak yakın: uzak, yakın

...ırak yakın orunlarıg bütürü yarutdı...Sem.H.T.B., 397

ırk sun: fal, kehanet

...ırkların sunların açā...Sem.Ins., 243, 244

ırş karşı: kavga, çekişme

...öngdün ırş karşı bolmış... Cev.Ay., 32, 2

ısır- sok-: ısırma, sokma

...mini ısırurlar sokarlar...Cev.Ay., 19, 12, 13

iç taş: iç, dış

...içinin taşının barça...Cev.Ay., 529, 10

içi ini: ağabey, kardeş

...içi ini yme ka kadaş...Cev.Ay., 554, 15

idi- tengiz-: sıkışmak, sızlamak

...idip tengizip süt akar...Cev. Ay., 633, 9

idi- yığ-: yığma, toplamak

...şarırın ididiler yıgdılar...Cev.Ay., 627, 17

idiş ayak: kap, kacak

...uzun tonlug idişin ayakın kodupan barmış...Tal.Tek.Irk., 42

idiş tavar: mal, mülk

...idişin tavarın anganu alıp...Şin.Mayt., 69, 11

idiz ulug: yüksek, ulu

...idizi ulugı dört çıg turkı...Cev.Ay., 544, 5

idiz yüksek: yüksek, engin

...idiz yüksek arslanlık...Cev.Ay., 416, 4

ig agrıg: ağrı, sızı

...kartıg bezig yiringig kanıg igig agrıgıg...Cev.Ay., 614, 3

ig emgek: hastalık, sıkıntı

...igleri emgekleri yme tarıkıp...Cev.Ay., 597, 14, 15

ig kegen: ağrı, sızı

...igsiz kegensiz açsız kızsız yağsız yavlaksız bolgaylar...Cev.Ay., 196, 19

ig kem: hastalık, ağrı

...igin kemlerin tınlıglarınng...Cev.Ay., 593, 14

ig tapsız: hasta, keyifsiz

...ol kün üze ig tapsız bolu yarlıkadı...Sem.H.T.B., 505

ig toga: ağrı, hastalık

...igsiz togasız adasız tudasız...Cev.Ay., 361, 1

igid- beltürt-: yetiştirmek, büyötmek

...sütin emizip igidti beltürtdi...Şin.Mayt., 21, 25

igid ezüg: yalan, sahte

...igid ezük atkangular...Cev.Ay., 305, 1

igid yangluk: yalan, yanlış

...igid yangluk sakınçlarıg... Cev.Ay., 146, 15

igil kert: bayağı, sıradan

...nom bitigde igil kerti kişiler Şin.Mayt., 63, 46

igsiz adasız: hastaliksız, felaketsiz

...et'özlerin igsiz adasız...Cev.Ay., 341, 15

igsiz kemsiz: hastaliksız, ağrısız

...igsiz kemsiz boltı...Cev.Ay., 20, 19

ikileyü yene: yine, tekar

...ol astup ikileyü yene...Cev.Ay., 644, 16

il kan: hakan, han

...yir oruntakı ilig kanıg begig iişig bodunug karag...Cev.Ay., 192, 8, 9

il orun: şehir, yer

...il ornın içgingay...Cev.Ay., 434, 8

il uluş: memleket, ülke

...otuz artuk ulug il uluşlarıg kezip...Cev.Ay., 3, 20

ilen- erksin-: hükmetmek, güçlenmek

...kırkının birle ilenmek erksinmek...Le Coq.Manic.III., 16

ilig adak: el, ayak

...iliginiz adakınız 'engrekleri...Cev.Ay., 450, 19

ilig beg: hükümdar, bey

...kanı iligler begler...Cev.Ay., 439, 21

ilig kan: hükümdar, han

...ilig kan bolayın tip.... Cev.Ay., 142, 7

iligsiz tutugsuz: bağısız, engelsiz

...iligsiz tutugsuz bolmakları...Cev.Ay., 318, 23

iliksiz tutuksuz: cömert, maddiyata bağı olmayan

...iliksiz tutuksuz köngülin buşı birdim...Şin.Mayt., 10, 16

ilildür- tutultur-: bağlamak, tutturmak

...ulatu tigüçi ujk ilildürmiş tutulturmuş...Se.Öz., 100a, 7, 8

ilin- atkan-: bağlanmak, yapışmak

...kormekleringe kentü ilinmezler atkanmazlar...Cev.Ay., 292, 25, 293, 1

ilin- yapşın-: bağlanmak, yapışmak

...yirtünçüke artunrak ilinmiş yapşınmış kögüllüg erser...Cev.Ay., 148, 16, 17

ilinşiz arıg: suçsuz, temiz

...ilinşiz arıg kögüllügke...Cev.Ay., 451, 11

ilinçü mengi: eğlence, mutluluk

...azu ilinçü mengi ayun..Cev.Ay., 101, 20

inç esen: rahat, sıhhat

e. < Far. āsān ...üdüñ adasızın inç esen turgay...Cev.Ay., 92, 2

inç mengi: rahat, huzur

...kamag tınlıg oğlanın inç mengilig Cev.Ay., 164, 2

inç tınç: huzur, sessizlik

...inçke tınçka teggeyler...Cev.Ay., 438, 7

inçkü esen: rahat, sıhhat

e. < Far. āsān...inçkülüg esenlig kıltı...Cev.Ay., 97, 6, 7

inçkü esengü: rahat, sıhhat

e. < Far. āsān...inçkülüg esengülüg kılgay...Cev.Ay., 403, 1

inçkü mengi: rahat, huzur

...alkınmaksız tükemeksız inçkü mengi üze todı...Cev.Ay., 154, 8, 9

inçsiregü emgengü: rahatsızlık, sıkıntı

...inçsiregülük emgengülük erser...Cev.Ay., 227, 8

ir- yalk-: karşı gelmek, engellemek

...irmeksizin yalkmaksızın uzun üdüñ...Cev.Ay., 235, 10, 11

irig sarsıg: kaba, kötü

...irig sarsıg sav...Cev.Ay., 220, 2

irinç çıgay: zavallı, fakir

...irinç çıgay körgeli körksüz...Şin.Mayt., 85, 25

irinç yarlıg: zavallı, acınacak

...ajunıntakı irinç yarlıg tınlıglarka...Cev.Ay., 169, 9

irinçkençig tsuyurkañig: şevkatli, merhametli

...irinçkençig tsuyurkañig yorımışların...Cev.Ay., 292, 23

irkek tişi: erkek, dişi

...kim irkekli tişili et'özinte...Le Coq.Manic.I., 17

irt birt: vergi

...irtke birtke ıdtımız yumşadımız tartdımız...Şin.Mayt., 62, 32, 33

irtsiz birtsiz: vergisiz

... irtsiz birtsiz mungsuz taksız telim taşım...Şin.Mayt., 3, 19

irü belgü: belirti, işaret

...edremining irüsü belgüsü teginür...Cev.Ay., 184, 13

isiç irklik: kap, kacak

...kızarmış isiçler irklikler öze...Şin.Mayt., 72, 9

isiğ amrak: sıcak, şefkatli

...isiğ amrak köngülin...Mül.Muk., 29

isiğ tumlîg: sıcaklık, soğukluk

...isiğ tumlîg uluşı...Cev.Ay., 412, 3

isil- çol-: eksilmek, sakatlanmak

...isilmiş çolmuş köngüllüg...Cev.Ay., 500, 16

isil- kora-: eksilmek, azalmak

...isilmeksiz koramaksız titir...Cev.Ay., 384, 3, 4

isinmek amranmak: değer vermek, sevmek

...yana ertingü üküş isinmek amranmaklıg...Gab.H.T.B., 1953, 1954

iske- üz-: parçalamak, kesmek

...öz etimizni iskep üzüp...Şin.Mayt., 110, 19

istet- tilet-: istetmek, aratmak

...ilig beg istetsün tiletsün...Cev. Ay., 634, 6

iş adaş: eş, arkadaş

...işlerim adaşlarım tip...Mül.Muk., 69, 70

iş ködüg: iş, güç

...burkanlarınıg ıduk iş ködügleringe... Cev.Ay., 154, 20, 21

iş küç: iş, güç

...iş küç büdürgüke...Sem.Ins., 191

iş yumış: iş, hizmet

...işin yumışın kılıu teginip...Cev.Ay., 448, 14, 15

işletgü yunglağ: işletecek, istimal edilecek

.... kergeklik işletgülık yunglaguluk orun tapıp...Cev.Ay., 612, 4.

it- beze-: düzenlemek, süslemek

...arığ çşaptlıg itdim bezedim...Şin.Mayt., 21, 6

it- tüz-: düzenlemek, düzeltmek

...itip tüzüp uz katıp...Cev.Ay., 590, 9

it- yarat-: düzenlemek, süslemek

...köprüg itgil yaratgıl...Cev.Ay., 16, 10, 11

itig yaratıg: süs, donanım

...erdiniler üze itiglig yaratıgıg...Cev.Ay., 30, 23

itiglig akıgıg: hareketli, akıcı

...itiglig akıgıg bilge biligler...Cev.Ay., 256, 5, 6

iy- bas-: yenmek, güçsüzleştirmek

...yir orunug iymiş basmış...Cev.Ay., 607, 15

iy- tay-: sıkılmak, çekinmek

...emgeklig yüzün iye taya...Şin.Mayt., 10, 25, 26

iey idi: sahip, mâlik

...iey idi titir...Cev.Ay., 34p, 22

iyin- basın-: ezilmek, baskı görmek

...başları erser iyinür basınur...Bang.Gab.Ar.Seyük., 10

iyin kezig: sıra, dizi

...alku biligler iyin kezigçe turup...Se.Öz., 121a, 11

ka kadaş: hısım akraba

...ka kadaş bolmış tınlıgıgıg...Cev.Ay., 135, 16

kadır katıg: sert, katı

...kadır katıg kıyımnı...Cev.Ay., 9, 23

kadır yavlak: kızgın, kötü

...bars ibris arslan boride ulatı kadır yavlak...Cev.Ay., 325, 20, 21

kağal bagsal: kamçı, sopa

...kağal bagsal arıgıgın kanıamaz...Sem.Ins., 216

kakıgsız aymançsız: tehlikesiz, korkusuz

...ööçsüz keksiz övkesiz kakıgsız aymançsız ...Cev.Ay., 417, 3

kal telve: deli, divane

...mungul bolup kal telve...Cev.Ay., 632, 3

kalık ısırka: kule, köşk

...kalıklar ısırkalar turkaru...Şin.Mayt., 29, 25

kalın erüş: çok, sayısız

...ol kalın erüş yağı yavlakta ozar...Şin.Kip., 57

kam kadaş: hısım, akraba

...kamın kadaşımın tört törlüg...Mül.Dan., 147, 148

kamag barça: bütün, hepsi

...kamagun barça olurmış...Cev.Ay., 182, 7

kan- büt- : tatmin olmak, inanmak

...küsüşi erser kanar büter...Cev.Ay., 362, 12

kan irin: kan, irin

...et'özünteki kan irining arıgsız yablak taşılıtn tökülti...Le Coq.Manic.I., 5

kanglı kölük: araba, at

...at yanga kanglı kölük...Cev.Ay., 613, 4

kanlıg yinlig: kanlı, yaralı

...balık başlıg kanlıg yinlig kençkiyesin...Şin.Mayt., 33, 20

kara bodun: halk, millet

...kamag kara bodunın...Cev.Ay., 564, 1, 2

kariç çik: ölçek, ölçü

ç.<Çin. ç'i...kariçin çikin kürin kürlükün tınlıglarıg...Şin.Mayt., 75, 39, 40

karımak ölmek: ihtiyarlamak, ölmek

...karımak ölmek belgürüler...Cev.Ay., 367, 15

karış- kavış-: karışmak, birleşmek

...künli aylı karışu kavışu yorıyur... Bang.Gab.Ar.Seyük., 324

karlıg buzlug: karlı, buzlu

...karlıg buzlug üd bolur...Cev.Ay., 590, 4

kart bez: sivilce, beze

...kartıg bezig yiringig kanıg igig agrıgıg...Cev.Ay., 614, 3

kasınçığ korkınçığ: korkunç, korkulu

...kasınçığ korkınçığ erliklerning...Bang.Gab.Ar.Seyük., 91

kaş köz: kaş, göz

...tolp et'özi kızgan yürüng kaşı közi...Sem.H.T.B., 847

kat- kar-: katmak, karıştırmak

...alplarığ katdımız kardımız...Şin.Mayt., 62, 21

katıg kınıg: kuvvetli, sağlam

...köngülin katıg kınıg...Cev.Ay., 426, 12

katıl- karıl-: karışmak, katılmak

...katılı karılı ayıg yavlak...Cev.Ay.,133, 15

katılış- bulgalış-: katılmak, karışmak

...katılışmak bulgalışmakı iki kşanlarta...Se.Öz., 112b, 9, 10

katun kırkın: hatun, cariye

...katunların kırkınların inançların ulatı bodunın...Cev.Ay., 414, 10, 11

katun kunçuy: hatun, kraliçe

k. < Çin. kung-chu ...katunlar kunçuylar barça...Le Coq.Manic.III., 41

kayır yılan: kunduz, yılan

...kayır yılan bolmışların...Cev.Ay., 299, 15

ked- tona-: giyinmek, takınmak

...ton etük yivig tizig kedmiş tonamış...Şin.Mayt., 9, 14

kedgü tonangu: giyilecek, kuşanılacak

...alku kedgü tonangu böz ara...Şin.Mayt., 24, 9

kekreş- yöntüş-: hıncını almak, dövüşmek

...kekreştükin yöntüştükin bilmez kişi teg...Le Coq.Manic.I., 9

kel- bar-: gelmek, gitmek

...kiçig kadgular erser kelteçi bartaçı...Cev.Ay., 34p, 19

kemiş- tüş-: düşürmek, bırakmak

...kemişmişin tüşmişin sakınmış kergek...Bang-Gab.Tür.V A, 85

kenç kiçig: genç, küçük

...oglunguz tözün kenç kiçig...Şin.Mayt., 38, 3

kent suzak: şehir, köy

k. < Soğ. knδ ...kent suzak sayu tüzüde...Cev.Ay., 34ğ, 6

kent uluş: şehir, memleket

k. < Soğ. knδ...kent uluşka azkaya yakın...Cev.Ay., 682, 20, 21

kentü özi: kendi, özü

...kentü özi bışrunguluk öğretingülük...Cev.Ay., 256, 15, 16

kev- bas-: zayıflatmak, yenmek

...kevgeli basgalı uyurlar...Cev.Ay., 317, 9

kev- küçsiret-: zayıflatmak, güçsüzleştirmek

...yalanguz az nızvanıg ok kever küçsiretür... Cev.Ay., 163, 10, 11

kev- tarkar-: zayıflatmak, imha etmek

...yollar içinte kevip tarkarıp...Cev.Ay., 244, 16

kevil- algın-: zayıflamak, eksilmek

...kevilmişin algınmışın ertimlig...Sem.H.T.B., 439, 440

kevil- küçsire-: güçsüz olmak, zayıf düşürmek

...küçi küsüni kevilmiş küçsiremiş...Cev.Ay., 586, 21

kezig tizig: sıra, dizi

...kezigçe tizigçe ötgürü...Cev.Ay., 279, 9

kıdıgsız bulungsuz: uçsuz bucaksız, sınırsız

...uluşu kıdıgsız bulungsuz atlıg...Bang.Gab.Ar.Seyük., 138, 139

kıg yam: pislik, çöp

...tört yol beltrinte kıg yam...Cev.Ay., 384, 13

kıncı ölüççi: ceza kesen, katil

...kıncılar ölüççiler alku kitgeli...Bang.Gab.Ar.Seyük., 89

kıl- kurat-: işlemek, yapmak

...ayıg kılınçlarıg kıltım kuratdım erser...Cev.Ay., 134, 18

kıl- kuvrat-: işlemek, toplatmak

...irinçüleri kılmış kuvratmış bolur...Şin.Mayt., 79, 5

kılıg eriglig: karakter, yaratılış

...kılıg eriglig toyın bolmakka...Sem.H.T.B., 78

kılmak simekleme: yapmak, gerçekleştirmek

...kılmaklığı simeklemeği kezigde turmuş...Cev.Ay., 301, 12, 13

kın kızgut: ceza, işkence

...yazukunguzlarınang kının kızgutın kötürünger...Şin.Mayt., 66, 12, 13

kısıgsız kavıgsız: bağımsız, hür

...kısıgsız kavıgsız yagısız börisiz basınçsız...Şin.Mayt., 17, 18

kız kırkın: kız, carıye

...sengik vıhar sanlık erin atın kızın kırkının...Şin.Mayt., 62, 31, 32

kız kısğa: kısa, sınırlı

...kız kısğa ödte...Şin.Mayt., 74, 33

kızgan sazgan: pembe, kızılımsı

...kızgan sazgan uk körle...Sem.H.T.B., 799

kin keligme: gelecek, ileriki zaman

...buyanlarına kin keligme üddeki... Cev.Ay., 153, 12

kin kelteçi: ilerde, gelece k (zaman)

...kin kelteçi amtı közünür bo üç üdlerte... Cev.Ay., 174, 9, 10

king alkıg: en, genişlik

...ülgüsüz üküş king alkıg...Cev.Ay., 31, 3

king tering: geniş, derin

...teg king tering...Cev.Ay., 450, 11

king ulug: geniş, büyük

...king ulug yürügerig...Cev.Ay., 363, 13, 14

king yetiz: yüksek, erişilmez

...king yetiz yuka yetiz yumşak yımırğa...Cev.Ay., 499, 16

kinlen- tekşin- : dönmek, çevirmek

...opuçā kinlenürler tekşinürler...Bang-Gab.Tür II TD., 78, 79

kir- ün-: girmek, çıkmak

...dyanta kirmek ünme üze...Cev.Ay., 263, 18

kirtgün- edker-: inanmak, aldırış etmek

...nom erdini kirtgünmeser edkermeser...Cev.Ay., 432, 21, 22

kirtgün- uk-: inanmak, bilmek

...okısarlar sözleserler kirtgünserler uksarlar... Cev.Ay., 463, 6

kirtü tüz: doğru, düz

...kirtü tüz tözlüg körmek yol...Cev.Ay., 254, 5, 6

kişi yalanguk: kişi, insan

...kişi yalanguk kuvragınga ...Cev.Ay., 439, 14, 15

kiter- öngedür-: gidermek, iyi etmek

...kiterteçi öngedürteçi bolayın...Cev.Ay., 117, 1, 2

kizig tizig: dizi, sıra

...kizigin tizigin ertdürüp ol bars...Cev.Ay., 612, 10.

kizle- bat-: gizlemek, saklamak

...ayıg kılınçların kizlemedin batmadın...Şin.Mayt., 63, 10, 11

kizle- bekle-: gömmek, vermek

...et'özin kizlediler beklediler...Sem.H.T.B., 1124, 1125

kizle- yaşur-: gizlemek, saklamak

....yeme kizlegülük yaşurguluk.... Cev.Ay., 140, 20

kizleglig batutlug: gizli, saklı

...kizleglig batutlug yörüglerig...Cev.Ay., 321, 10, 11

kkir tapça: kir, pas

...azuça yme kkirliig tapçalıg...Cev.Ay., 135, 13

kkirliig akıglı: pis, temiz

...kkirliig akıglıg bölükinte tutulmuş...Cev.Ay., 282, 11

kkirliig ayıg: kirli, kötü

...nomlarınng kkirliigin ayıgın...Cev.Ay., 304, 1, 2

kkirliig kkirsiz: temiz, pis

...kkirliig kkirsiz iki törlüg...Cev.Ay., 223, 15, 16

kkirsiz arıg: temiz, pak

...kkirsiz arıg teringde...Cev.Ay., 36, 16

kkirsiz münsüz: temiz, suçsuz

...kkirliig münsüz tokılıg...Cev.Ay., 347, 6, 7

kod- ıdala-: koymak, bırakmak

...ev bark kodup ıdalap...Şin.Mayt., 50, 20

kod- kemiş-: koymak, bırakmak

...ıdalap kodgay kemişgeyler...Cev.Ay., 434, 5

kog parmanu: toz, zerre

...evrinçkençig kog parmanular sanınça...Cev.Ay., 171, 17

kolula- sakın-: araştırmak, düşünmek

...yörüglerin kolulayu sakını tüketip...Cev.Ay., 513, 20

kop kamağ: bütün, tamamı

...tınılg uguşları birle kop kamağ kılmış...Cev.Ay., 171, 18, 19

kop tüketi: tamamı, bütün

...etüki kopı tüketi kıltı...Jam.K.P., LXXVI, 1

kork- ayman-: korkmak, çekinmek

...korkmak aymanmak atlıg sekiz yigirmineç ülüş...Şin.Mayt., 55, 3, 4

kork- bez-: korkmak, titremek

...tip anın korkdi bezdi...Bang-Gab.Tür. II. TM, 32

kork- ürk-: korkmak, ürmek

...korkdaçı ürkdeçi korkmak ürmek...Cev.Ay., 291, 4

korkın- ayın-: korkmak, çekinmek

...keyikler kuvragı korkınu ayınu...Cev.Ay., 314, 17

korkınç ayınç: korkunç, korku

...korkunçig ayınçig barçanı...Cev.Ay., 614, 4, 5

korkınç busuş: korku, kaygı

...korkınçın busuşın kitergeli...Cev.Ay., 106, 16

korkınç emgek: korku, sıkıntı

...korkınçların emgeklerin birtem...Cev.Ay., 118, 2, 3

korkınç sıkış: tehlike, sıkıntı

...korkınçda sıkışda turmuş...Cev.Ay., 180, 6, 7

korkınçig kasınçig: korkunç, korkulu

...korkınçig kasınçig şamnu kanın...Cev.Ay., 172, 17

korkınçsız aymançsız: korkusuz, çekincesiz

...korkınçsızın aymançsızın köni yoriyur...Cev.Ay., 207, 23

korkınçsız inç: korkusuz, rahat

...korkınçsız inç bolmışların közünür...Cev.Ay., 314, 10, 11

korkug belinglegü: korku, dehşet

... kün ertingü korkugum belinlegüm kelir...Cev.Ay., 608, 18, 19

koruldur- örlet-: zarar vermek, bozmak

...koruldurdaçı örletdeçi basutçı yme ok atamış...Se.Öz., 122a, 14

koşug bag: ek, bağ

...ol koşugtın bagtın öngi üdrilmiş tip...Se.Öz., 106b, 11

koşul- bal-: birleşmek, bağlanmak

...ol koşulmuş balmış tip...Se.Öz., 106b, 5

koy yılki: koyun, at

...koy yılki egidser...Jam.K.P.XIII, 6

koyn yılki: koyun, at

...koyn yılki ı tarıg...Cev.Ay., 525, 22

kö- közed-: esirgemek, gözetmek

...köyü közedü tutmağı üze...Sem.H.T.B., 374

köçür- kontur-: göç ettirmek, yerleştirmek

...köçürü konturu kelir...Tal.Tek.Irk., 34

ködi- yıdı-: güzel koku saçmak, güzel kokmak

...berk ködiyü yıdıyu turdı...Sem.H.T.B., 748

kök kalık: gök, gökyüzü

...kök kalıg agılıkı atlıg...Cev.Ay., 36, 12, 13

köküz böğsek: göğüs, karın

...köküzlerin böğseklerin birinü körüm...Sem.Ins., 242

köngül bilig: bilinç, akıl

...ol tınlıg köngüli biligi...Bang.Gab.Ar.Seyük., 155

köngül karın: kalp, karın

...todap uçuzlap köngüllerin karınların...Cev.Ay., 136, 10

köngül kögüz: gönül, göğüs

...köngülin kögüzin yakçirtıp...Cev.Ay., 615, 8

köngül sakınç: gönül, düşünce

...köngülümüzni sakınçımızni tengrigrerü tutmadımız...Le Coq.Huas., 214

köngül yürek: gönül, yürek

...katıgılanmakınga köngülin yürekin...Mül.Çaş., 265, 266

köni kirtü: doğru, düzgün

...köni kirtü yapdaçı yadılaçaıka...Cev.Ay., 33, 6

köni tüz: doğru, düz

...köni tüz tuymak... Cev. Ay., 149, 15

köp kalın: çok, sayısız

...köp kalın bolur...Cev.Ay., 412, 2

kör- atkan-: görmek, bağlanmak

...timin belgüg körmedin atkanmadın...Cev.Ay., 339, 17

kör- talula-: görmek, seçmek

...edgü öd körmişi talulamışı... Bang.Gab.Ar.Seyük., 235

körk bediz: resim, görüntü

...körkin bedizin bediz etsünler...Cev.Ay., 22, 18

körk mengiz: biçim, görünüş

...körk mengiz adrukı üze...Cev.Ay., 44, 20

körkit- belgürt-: göstermek, belli etmek

...tınglıklarka körkitür belgürtürler...Cev.Ay., 34j, 8

körkit- boşgun-: göstermek, anlatmak

...körkitmiş boşgunmış ötinçe eriginçe...Cev.Ay., 136, 5

körkit- boşgur-: göstermek, öğretmek

...tınglıglarka körkitü boşguru...Cev.Ay., 263, 10, 11

körkit- közüntür-: göstermek, sergilemek

...et'özlerin körkitip közüntürüp...Cev.Ay., 43, 16

körklüg körksüz: güzel, çirkin

...körklüg körksüz körküngüz...Cev.Ay., 489, 22

körksüz ayıg: çirkin, kötü

...körksüz ayıg kılınçlarımız...Sem.Ins., 1108

körksüz yavız: çirkin, kötü

...körksüz yavız işlerin küçlerin...Sem.Ins., 306, 307

körtle körkle: güzel, beğenilir

...yarataglıg körtle körkle koluça...Şin.Mayt., 13, 59

körümçi yultuzçı: falcı, müneccim

...körümçi yultuzçıga ayıtmaz...Bang.Gab.Ar.Seyük., 133

köse- umun-: istemek, ummak

...köseyür umunur erdim...Gab.H.T.B., 1955

köy- örten-: yanmak, alevlenmek

...ot tamitur idiz köyer örtenür...Şin.Mayt., 41, 27, 28

köz karak: göz, gözbebeği

...közi karakı yalınayu...Mül.Çaş., 69

közsüz teglük: kör, gözsüz

...aksak çolak közsüz teglük bolmuşların...Cev.Ay., 300, 10, 11

közün- belgür-: görünmek, belirlemek

...közün-teçi belgür-teçi on törlüg...Cev.Ay., 45, 20

kşanti çamhuy: af, bağışlanma

k.< Skr.ksānti, ksānta, ç.<Çin.tsch'an-huei..kşanti çamhuy kılınıp.Cev.Ay., 138, 19

kunçuy katun: kraliçe, hatun

k. < Çin. kung-chu... kunçuy katunlar birle idiz karşıdın...Şin.Mayt., 51, 49

kur kezig: sıra, dizi

...kurlarıñça keziglerinçe olurtılar...Cev.Ay., 398, 18

kurı- katı-: kurumak, halsiz düşmek

...bilge kişi kurıp katıp törü ölzün...Şin.Mayt., 82, 57

kurt konguz: kurt, böcek

...kurt konguz ig kegen...Cev.Ay., 332, 4

kurug öl: kuru, yaş

...kurug öl yirke...Le Coq.Huas., 58

kuş kuzgun: kuş, kuzgun

...kök kalıkda kuş kuzgun...Cev.Ay., 365, 5

kut buyan: saadet, mutluluk

b.< Skr. punya ...kutları buyanları üdrülgey...Cev.Ay., 126, 9

kut kıv: saadet, mutluluk

...kutı kuvı asılır...Cev.Ay., 419, 13

kut ülüg: talih, kut

...kutlug ülüglüg siz...Cev.Ay., 341, 3

kut vakşık: ruh

v. < Far. vahşek...kamag kutlar vakşıklar...Bang.Gab.Ar.Seyük., 48

kutad- tusul-: mutluluk vermek, faydalı olmak

...ertingü kutadgalı tusulgalı... Bang.Gab.Ar.Seyük., 299

kutlug ulug: kutlu, büyük

...kutlug ulug tavgaç tilinte...Gab.H.T.B., 2149

kutlug ülüglüg: bahtlı, talihli

...içtin sıngar kutlug ülüglüg...Le Coq.Manic.III., 43

kutsuz ülgüsüz: bahtsız, nasipsiz

...kutsuz ülgüsüz osuglug boltı...Şin.Mayt., 61, 28, 29

kuyaş tumlıg: güneş, soğuk

...kuyaşda tumlıgda emgetmemekde...Cev.Ay., 220, 22, 23

kü at: şöhret, ad

...ol edgü kü at tört bulungda...Jam.K.P., VII, 1

kü- küzet-: muhafaza etmek, gözetmek

...umug inag bolup kümek küzetmek...Cev.Ay., 29, 13

küç basut: güç, yardım

...küç basut berip...Sem.H.T.B., 372, 373

küç bügü: güç, hikmet

...küçlüg bügülüg erdemini... Bang.Gab.Ar.Seyük., 354

küç erdem: güç, erdem

...küçi erdemi antag ulug titir...Şin.Kip., 71

küç küsün: güç, kuvvet

...küçi küsüni edgüsi...Cev.Ay., 184, 12

küçlüg katıg: kuvvetli, güçlü

...küçlüg katıg yiilke...Cev.Ay., 625, 13, 14

küçlüg ulug: güçlü, büyük

...küçlüg ulug tengriler...Sem.Ins., 944, 945

küçsire- kevil-: zayıf düşürmek, güçsüz olmak

...alkınıp küçsireyür kevilür...Cev.Ay., 558, 15

küg ün: ses, gürültü

...tagda anta kügi üni işitilti...Şin.Mayt., 16, 20

küglüg küzetiglig: korunaklı, korumalı

...et'özi küglüg küzetiglig bolgay...Cev.Ay., 537, 2

külüş- katguruş-: gülmek, kahkaha atmak

...katunlarning külüşmek katguruşmak ünüg...Şin.Mayt., 18, 41, 42

kümüş altun: gümüş, altın

...kümüşlüg altunlug hua çeçeklerig...Sem.Ins., 853

kün ay: gün, ay

...künli aylı karısu... Bang.Gab.Ar.Seyük., 324

kün tün: gündüz, gece

...antag uzun künin tünin...Şin.Mayt., 83, 28

küng kul: köle, cariye

...edgü kişilerig küng kul kılıp...Bang-Gab.Tür.IV B, 16

küni yağı: kıskanç, düşman

...küniçi yağıçı silik irinç yarlıg...Şin.Mayt., 82, 26

kür kürilik: ölçek, miktar

...çıgın tsunın şingın kavın kürin kürülükin...Cev.Ay., 135, 9

küse- kol-: istemek, dilemek

...tilekimin küseyür men kolur men...Cev.Ay., 508, 2

küse- körügse-: istemek, arzu duymak

...küsegülük körügsegülük bolsunlar...Cev.Ay., 118, 21

küse- tile-: istemek, dilemek

...küsemiş tilemiş işimin...Cev.Ay., 505, 7

küse- yalbar-: istemek, yalvarmak

...küseyü yalbaru katıglansun...Cev.Ay., 488, 14

küsüş tilek: arzu, dilek

...küsüş tilek koltaçı...Cev.Ay., 496, 14

küzed- saklan-: muhafaza etmek, korumak

...etüzin küzedmeser saklanmasar...Şin.Mayt., 2, 20, 21

küzet- kü-: muhafaza etmek, gözetmek

...arığ süzük küzetü küyü tutgalı...Cev.Ay., 34c, 18, 19

küzet- tut-: muhafaza etmek, tutmak

...arığın süzüğün küzetürler tutarlar...Cev.Ay., 220, 10, 11

linhua çeçek: çiçek

l. < Çin. lien hua...ulug erdini linhu çeçek...Cev.Ay., 45, 12

mangra- ünte-: çağırmaq, bağırmaq

...ölürgeli ilitserler mangrayur ünteyür...Le Coq.Manic.III., 33

mengi ögrünç: mutluluk, sevinç

...mengi ögrünç kılır...Cev.Ay., 646, 20

mengi ögrünçü: sevinç, mutluluk

...adruk adruk mengi ögrünçü üze...Cev.Ay., 380, 24, 381, 1

mengile- ilinçüle-: sevinmek, mutlu olmak

...mengileyür ilinçileyür erser...Cev.Ay., 209, 18, 19

mensiz kişisiz: insansız, kişisiz

....mensiz kişisiz tınlıgsız yaşaglısız..... Cev.Ay., 145, 16

ming tümen: bin, onbin

...kim bir tarısar ming tümen bolur...Jam.K.P.XIII, 4

monçulayu yangın: bu şekilde, böylece

...monçulayu yangın kılmış...Cev.Ay., 175, 1

montag yangın: bu şekilde, böylece

...montag yangın ayıg törülertin...Cev.Ay., 222, 6

möngremek inçıklamak: bağırarak, feryat etmek

...yalbarmak ağırınmak möngremek inçıklamakda...Cev.Ay., 12, 21,22

mung emgek: sıkıntı, keder

...bo mungumuznu emgekimizni aç a yada...Cev.Ay., 7, 7

mung tak: ihtiyaç, iş

...mungumuz takımız tegip...Le Coq.Huas., 200, 201

mung tark: keder, acı

...mungka tarka tegmiş...Cev.Ay., 628, 8

mungad- adın-: hayret etmek, şaşırarak

...mungadu adını inçe tip tidi...Şin.Mayt., 13, 6

mungad- tangla-: hayret etmek, şaşırarak

...ulug mungadıp tanglap...Cev.Ay., 617, 14

mungad- tangla-: şaşırarak, hayret etmek

...angsız mungadıp tanglap...Cev.Ay., 381, 13, 14

mungadınçig tanglançig: olağanüstü, fevkalade

...mungadınçig tanglançig savlar...Cev.Ay., 126, 12, 13

mungusuz taksız: dertsiz, sıkıntısız

... irtsiz birtsiz mungusuz taksız telim taşım...Şin.Mayt., 3, 19, 20

mün kadag: günah, suç

...ülgüsüz sansız mün kadaglarıg...Cev.Ay., 614, 2, 3

mün yazuk: suç, günah

...müni yazukı bar erser...Şin.Mayt., 59, 19

münsüz kadagsız: günahsız, suçsuz

...tolu tükel münsüz kadagsız...Cev.Ay., 124, 19

nom belgü: kanun, belge

n. < Soğ. nom ...nomlı belgüli köngüllü ikegü...Cev.Ay., 203, 17

nom bitig: dini eser, kitap

n. < Soğ. nom...aktarmayuk nomlarıg bitiglerig...Sem.H.T.B., 1030, 1031

nom şasan: kanun, disiplin

n. < Soğ. nom, ş. < Skr. sāsana...nomug şasanıg ilig uluşug...Cev.Ay., 26, 11

nom törü: öğreti, töre

n. < Soğ. nom ...yme ol nomça törüçe evrilteçi bolur...Cev.Ay., 194, 12

nom yarlıg: kanun, ferman

n. < Soğ. nom...nomı yarlıgı bultukmaz...Cev.Ay., 48, 21

nomla- okıt-: öğretmek, okutmak

n. < Soğ. nom...nomlagalı okıtgalı yarlıkayur...Cev.Ay., 395, 2, 3

nomla- sözle-: anlatmak, söylemek

n. < Soğ. nom...üdlerke tegi nomlap sözlep tüketinçsiz ... Cev.Ay.,165, 4, 5

noş tatıglıg: hoş, tatlı

n. < Soğ. noş ...noş tatıglıg itigsiz...Cev.Ay., 647, 4

odug sag: uyanık, dikkatli

...odug sak bolgay biz...Cev.Ay., 408, 13

ogşa- amra-: okşamak, sevmek

...bir yanglıg ogşayu amrayu...Cev.Ay., 306, 16, 17

ogşat- yöleştür-: karşılaştırmak benzetmek

...kılınçıg ogşatsar yöleştürser...Cev.Ay., 156, 10

ogul kız: oğul, kız

...mini oglum kızım...Cev.Ay., 443, 18

okı- nomla-: tebliğ etmek, bildirmek

n. < Soğ. nom ...bu nom bitig okısar nomlasar...Bang.Gab.Ar.Seyük., 147

okı- sözle-: okumak, söylemek

...nom erdinig okısar sözleser...Cev.Ay., 191, 18, 19

okıt- biltür-: okutmak, bildirmek

...okıtı biltürü bilmekleri üze...Cev.Ay., 300a, 34

oksuz teğinçsiz: firsatsız, nasipsiz

...kuzgunlar oksuz teğinçsiz...Şin.Mayt., 67, 8

olur- ornan-: oturmak, yerleşmek

...yirtünçüde oluru ornanu...Cev.Ay., 190, 2

ongul- öğlen-: iyileşmek, kendine gelmek

...kisisi ongultı öğlenti...Cev.Ay., 19, 6

ook kılıç: ok, kılıç

...ook kılıç birle tükül ursun...Cev.Ay., 477, 6

oot em: ilaç, merhem

...iglemiştirdeki ootın emîn...Cev.Ay., 513, 14

oot yalın: ateş, alev

...oot yalının yalar...Cev.Ay., 637, 1

ordu karşı: saray, han

...ikinti ordu karşı içinteki...Cev.Ay., 90, 3

orla- kıkır-: hiddetlenmek, yüksek sesle bağırarak

...orlayu kıkıra inçe tip...Cev. Ay., 641, 3

ornan- tur-: yerleşmek, durmak

...tüş utlıg ornanggay men turgay men...Cev.Ay., 668, 3

orun ornag: yer, mesken

...yingak orun ornag ermez...Cev.Ay., 460, 8, 9

orun töşek: mesken, yer

...orun töşek at yanga...Cev.Ay., 613, 3, 4

orun yurt: yer, yurt

...orunı yurtı için...Cev.Ay., 461, 19

osal sımtag: tembel, kayıtsız

...osal sımtag kkirlerin arıtıp...Cev.Ay., 75, 5

ot em: ilaç, merhem

... otın emîn bo tört törlüg... Cev.Ay., 156, 4

ot yaş: ot, yeşil

...kimler birök o lot yaş...Cev.Ay., 529, 14

ota- emle-: tedavi etmek, iyileştirmek

...ağrıların otayın emleyin...Cev.Ay., 587, 10

oyın ır: raks, şarkı

...tört yingaktın oyın ır ünü işitilür...Şin.Mayt., 40, 02

oyna- yırla-: oynamak, şarkı söylemek

...ked uz oynayu yırlayu...Cev.Ay, 34ğ, 13

oyun bediz: süs, ziynet

...oyunun bedizin uduşu...Sem.Ins., 800

oz- kaç-: kaçmak, kurtulmak

...kemişip ozdılar kaçdılar...Cev. Ay., 631, 1, 2

oz- keç-: uzaklaşmak, geçmek

...edgüsinge ozayın keçeyin...Cev.Ay., 105, 13

oz- kurtul-: kurtulmak, kaçmak

...tişi yeklerde ozar kurtulur...Şin.Kip., 23

oz- kutrul-: kurtulmak, kaçmak

...ög kangların ozgu kutrulgu için...Cev.Ay. ,199, 17

oz- tarkar-: uzaklaşmak, uzaklaştırmak

...ozdaçı tarkartaçı ulug...Cev.Ay., 117, 11

ozgur- kutgar-: kurtarmak, kaçırmak

...ozguru kutgaru yarlıkap... Cev.Ay., 160, 8

ozgur- kutgar-: kurtarmak, kaçırmak

...ozguru kutgaru yarlıkagalır...Cev.Ay., 335, 8

ozgur- öngedür-: kurtarmak, iyi etmek

...agrığıntın ozgurur öngedürür...Cev.Ay., 585, 16

ö- sakın-: düşünmek, taşınmak

...öyü sakını unitmadın ötgürü yene...Cev.Ay., 175, 15, 16

öç- alkın-: tükenmek, yok olmak

.....üdkı nomlar tıltagları küçinte öçser alkınsar....Cev.Ay., 145, 5, 6

öç- amrıl-: sönmek, dinmek

...bilig öçser amrılısar tutyak öçer amrılır...Şin.Mayt., 44a, 32

öç kek: öç, kin

...öç kek ugurınta...Cev.Ay., 102, 14

öç- üzül-: yok olmak, sona ermek

...nomlar öçmedin üzülmedin turgay...Cev.Ay., 197, 16

öçmegülük arımaguluk: yok olmayacak, temizlenmeyecek

...ayıg kılınç yok öçmegülük arımaguluk... Cev.Ay., 146, 17

öçül- alkın-: yok olmak, bitmek

...öçülmedin alkınmadın şuradı üdke... 164, 15, 16

öçür- arıt-: yok etmek, temizlemek

...birtem öçürteçi arıtıdaçı...Cev.Ay., 147, 19

ödsüz erksiz: münasebetsiz, vakitsiz

...ödsüz erksiz boşguttumuz...Şin.Mayt., 69, 9, 10

ög- alka-: övmek, methetmek

...öger men alkayur men... Cev.Ay., 153, 16, 17

ög ana: anne

...ög analar arasınta...Cev.Ay., 495, 4

ög kang: anne, baba

...ög kanglarım idege toyın...Cev.Ay., 137, 17

ög köngül: akıl, gönül

...ögin köngülin yakın tutup... Cev.Ay., 149, 5

ög- küle-: övmek, methetmek

...yumgı ögserler küleserler...Cev.Ay., 114, 7, 8

ög sakınç: akıl, fikir

...ögümüzni sakınçımızni azgurdukın.. Le Coq.Huas., XVIII, XIX

ög- yükün-: övmek, ululamak

...sizni ögmekdin yükünmekdin...Cev.Ay., 124, 2, 3

ögir- sevin-: sevinmek, neşelenmek

...açıyu ögirip sevinip...Cev. Ay., 644, 9

ögrünç mengi: sevinç, mutluluk

...tözlüg ögrünç mengi teginürler...Cev.Ay., 47, 7

ögrünç sevinç : sevinç, neşe

...ertingü uz ögrünçlüg sevinçlig...Cev.Ay., 199, 3

ögsire- tınsıra-: kendini kaybetmek, kendinden geçmek

...ögsirep tınsırap kamılıtar...Cev.Ay., 619, 18

ögsiz tınsız: kendinden geçmiş, cansız

...ögsiz tınsız yaturlar...Cev. Ay., 640, 8, 9

ökli- asıl-: çoğalmak, artmak

...kazgançı ökliyür asılır...Bang.Gab.Ar.Seyük., 104

ökli- bedü-: çoğalmak, büyümek

...esinig basutçı iş bolup ökliyür bedüyür...Şin.Mayt., 41, 37

öklit- as-: alıştırmak, tekrarlatmak

...kılınçka öklitdi astı..Mül.Çaş., 270, 271

ökün- bilin-: itiraf etmek, açıklamak

....barçanı ökünü bilinü...Cev.Ay., 138, 5

ökün- boşun-: pişman olmak, tövbe etmek

...ayag kılınçımıznı ökünü boşunu...Bang-Gab.Tür. IV A, 18

ökün- kakın-: itiraf etmek, pişmanlık bildirmek

...kılınçnı ökünüp kakınıp kşantı kılıp...Cev.Ay., 362, 1

ökün- katın-: pişman olmak, itiraf etmek

...ayığ kılınçka ökünü katını...Cev.Ay., 11, 13, 14

ölüg tirig: ölü, diri

...ölügi tirigi neteg...Cev.Ay., 635, 11

ölür- emget-: öldürmek, acı çektirmek

...bukagulamak ölmek emgetmek...Cev.Ay., 434, 11

ölür- örlet-: öldürmek, eziyet etmek

...ol kişig ölürgeli örletgeli...Şin.Kip., 31

ölütlük etlik: mezbaha, et yeri

...ölütlük etlik itdimiz turgurdumuz erser...Ban.Gab.Tür.IV A, 45

öng kırtış: renk, yüz rengi

...öngüngüz kırtışingız süzüki...Cev.Ay., 112, 1, 2

öng körk: görünüş, sima

...ol kim öng körk titir...Bang.Gab.Ar.Seyük., 157

öng mengiz: biçim, görünüş

...öngi mengizi özi...Le Coq.Huas., 46

önged- bınık-: iyileştirmek, tedavi etmek

...karasın emlep öngedtiler bınıkdılar...Cev.Ay., 598, 17

öngi üdrülmüş: farklı, ayrılmış

...ırak öngi üdrülmüş... Cev.Ay., 166, 7

önglög belgölög: renkli, belirli

...önglög belgölög köligege...Cev.Ay., 53, 18

önglög mengizlig: görünüş, beniz

...öngi öngi önlög mengizlig...Sem.H.T.B., 536

önglög yıdlig: renkli, kokulu

...önglög yıdlig yigüke aşaguka...Cev.Ay., 529, 12

öngsüz belgüsüz: renksiz, belirsiz

...özi öngsüz belgüsüz titir...Cev.Ay., 53, 15, 16

öngsüz öles: solgun, renksiz

...öngsüz öles boltı...Cev.Ay., 617, 7

örit- togur-: yükselmek, ileri gitmek

...öritgeli togurgalı uyurlar...Cev.Ay., 205, 8

örlet- buşur-: incitmek, kızdırmak

...tınıglarıg örletgölük buşurguluk...Cev.Ay., 219, 11

örlet- emget-: incitmek, acı çektirmek

...sini örletgeli emgetgeli kelmez biz... Cev. Ay., 20, 11

ört- kizle-: gizlemek, saklamak

...örtmez men kizlemez men...Cev.Ay.,138, 2

ört- köşit-: örtmek, kaplamak

...örtdeçi köşitdeçi nızvanılıg...Cev.Ay., 244, 12

ört ot: alev, ateş

...et'özin belgürtip ört otlug...Bang-Gab.Tür.V A, 116

ört yalın: alev, ateş

...ört yalın üze...Cev.Ay., 99, 15

ört- yörge-: örtmek, sarmak

...etüzleri öze örtüp yörgep...Şin.Mayt., 82, 46

örten- köy-: alevlenmek, yanmak

...oot yalının örtenü köye...Cev.Ay., 500, 15

örten- yala-: alevlenmek, yanmak

...ötrü kılınçlıg otlar örtenür yalarlar...Şin.Mayt., 41, 29, 30

örtüglüg kızleqli: örtülü, gizli

...örtüglüg kızleqli bodisatavlar...Cev.Ay., 37, 18

örüg amıl: sessiz, sakin

...nomlar içinte örügin amılın...Cev.Ay., 205, 4

öt bilig: nasihat, bilgi

...ötçe biligçe yorımadımız erser...Le Coq.Huas., 327

öt erig: nasihat, öğüt

...ötinçe eriginçe inçip...Cev.Ay., 136, 5

ötegçi bırımcı: işkence edici, zulmedeci

...tenrgrim egsüklüg yazuklug biz ötegçi bırımcı biz...Le Coq.Huas., 309

ötek emgek: eziyet, zorluk

...öteke emgekke teger biz...Cev.Ay., 7, 5

ötle- erigle-: nasihat etmek, öğüt vermek

...ötlep eriglep olarnı...Cev. Ay., 641, 12

ötle- tutuz-: nasihat etmek, öğüt vermek

...amtı sizlerni ötleüyür men tutuzur men...Cev.Ay., 91, 17, 18

ötle- yalbar-: yakarmak, yalvarmak

...ötleyü yalbara ötügçi bolmış...Cev.Ay., 169, 5, 6

ötün- yalbar-: dilemek, yalvarmak

...men sizlerke ötünür men yalbarur men...Cev.Ay., 10, 15, 16

övkele- bulgan-: öfkelenmek, sinirlenmek

...ödsüz kolusuz övkelenmez bulganmazlar...Şin.Mayt., 59, 14

öz adımagu: kendi, başkası

...özke adımaguka ikidin ulug...Cev.Ay., 527, 7

öz özüt: öz, ruh

...tengri yarukı kentü özümüz özütümüz...Le Coq.Huas., 301, 302

öz yaş: ömür, yaşam

...özi yaşı uzun bolgay...Cev.Ay., 192, 2

özi kentü: özü, kendi

...songınta özi kentü...Cev.Ay., 367, 6

saç- tarı-: ekmek, biçmek

...tarıgılag içinte saçmış tarımış...Cev.Ay., 168, 21

saç- tök-: dağıtmak, dökmek

...hua çeçeklerig saça töke...Cev.Ay., 313, 6

saçıg tökük: adak, kurban

...yeklerke iççeklerke saçıg tökük ayu birürler... Bang.Gab.Ar.Seyük., 265

saçıl- arta-: saçılmak, bozulmak

...saçılır artayur kamagın...Cev.Ay., 552b, 7, 8

saçıl- tökül-: saçılmak, dökülmek

...ağı barım saçılır tökülür... Bang.Gab.Ar.Seyük., 233

sadu edgü: iyi

s. < Skr. sādhu...sadu edgü lıgso...Cev.Ay., 24, 24

sakın- böğün-: düşünmek, taşınmak

...sakinmatın böğünmetin muntag tip sözleyür...Se.Öz., 115b, 2

sakın- kolula-: düşünmek, araştırmak

...sakinmak kolulamak tükel kergek...Bang-Gab.Tür.V B, 14

sakinç busuş: dert, keder

...sakinçlıg busuşlug bolup köngülinte...Şin.Mayt., 99, 19

sakinç kadgu: dert, keder

...sakinçlug kadgulug oot üze...Cev.Ay., 639, 21

sakinçsız busuşsuz: dertsiz, kedersiz

...sakinçsız busuşsuz yam kuzalavaks kılurlar erdi...Şin.Mayt., 72, 28

san sakış: sayı, adet

...buyan edgü kılınçning sanın sakışın...Cev.Ay., 167, 13, 14

sanç- agrı-: ağrımak, sızlamak

...tikdi sançdı agrıdı...Cev. Ay., 632, 21

sanç- bıç-: öldürmek, doğramak

...munı sançinglar bıçinglar...Mül.Çaş., 43, 44

sanguluksuz sansız: sayısız, çok

...ol inçip sanguluksuz sansız...Cev.Ay., 83, 21

sansız sakışsız: sayısız, çok

...sansız sakışsız arıg turug arhantlar kuvraginga...Cev.Ay., 155, 22, 23

sansız tümen: sayısız, on bin

...sansız tümen özlüg ölürür...Jam.K.P., I, 6

sansız üküş: sayısız, çok

...sansız üküş bodisatavlar birle...Cev.Ay., 421, 5

sap kezig: sıra, dizi

...orunlarka sapça kezigçe teggeli...Cev.Ay., 319, 7

sarsıg salık: kötü, fena

...yme öngre sarsıg salık köngüllük...Şin.Mayt., 71, 11

satagsız tersiz: ücretsiz, bedava

...agrılıg kişi satagsız tersiz içgü ot öntürüp...Şin.Mayt., 51, 5, 6

satıg yulug: alış veriş

...azu satıgka yulugka barsar...Bang.Gab.Ar.Seyük., 104

sav öt: söz, nasihat

...sizin savigızça ötüngüzçe yorigalı men...Bang-Gab.Tür. II TM., 49, 50

sav söz: söz, laf

...ök sav söz kodup...Cev.Ay., 4, 18

seril- ornan-: serilmek, yerleşmek

...neng serilmedin ornanmadın...Cev.Ay., 333, 21

serimlig kılıklığı: mülayim, sakın

...seviglig taplaglıg serimlig kılıklığı yiti katıgılanmaklıg...Cev.Ay., 34c, 19

sev- amra-: sevmek, ilgi duymak

...kençkiyesin iki emigi ikin ara kuçup sever amrayur...Şin.Mayt., 33, 22

sev- tapla-: sevmek, arzulamak

...sevmek taplamak erür...Cev.Ay., 250, 18, 19

sever amrak: sevgili, aziz

...mening sever amrak...Cev.Ay., 616, 2

sevgüsüz taplagusuz: sevgisiz, sadakatsiz

...sevgüsüz taplagusuz yarsınçığı et'özke...Cev.Ay., 613, 2

seviglig taplaglığı: sevimli, şirin

...seviglig taplaglığı serimlig kılıklığı yiti katıglanmaklığı...Cev.Ay., 34c, 19

sevinç ögrünç: sevinç, neşe

...edgü kılınçımka sevinçlig ögrünçlüg ereyin...Şin.Mayt., 10, 18, 19

sevinç utlı: sevinç, karşılık

... dıntarınç sevinç utlı birmekinge...Cev.Ay., 217, 3

seviş- amraş-: sevişmek, muhabbet göstermek

...alkugun sevişşünler amraşsunlar...Cev.Ay., 120, 4, 5

sevit- ayat-: sevdirmek, saydırmak

...sevitmek ayatmak edgüke tegürdeçi...Bang-Gab.Tür.V B, 119

sevit- ayat-: sevdirmek, saygı göstertmek

...barçaga bir yanglıg sevitmiş ayatmış..Gab.H.T.B., 1782

sezin- kork-: kuşkulanmak, korkmak

...tül tüşedim tep sezinti korkdı...Sem.H.T.B., 492

sı- bır-: kırmak, rencide etmek

...biligin neçe sıdımız bırtımız erser...le Coq.Huas., 51

sı- boz-: kırmak, bozmak

...çerigin sıgalı bozgalı uguluk...Cev.Ay., 34g, 23

sıg tümke: sıg, cahil

...bo tnlıg sıg tümke köngüllüg...Cev.Ay., 300a, 11, 12

sıgtaş- yıglaş-: ağlaşmak, sızlaşmak

...yügürü kelip sıgtaşdılar yıglaşdılar...Sem.H.T.B., 1067, 1068

sıgun keyik: erkek geyik, geyik

...alku sıgunlarda keyiklerde adrukak...Mül.Dan., 61

sıgur- içker-: sıgdırmak, içeri almak

...sıgurmak içkermek paramıt timek...Cev.Ay., 310, 7

sıgur- içker-: sıgdırmak, içermek

...sıgurmak içkermeklig yörügi...Se.Öz., 104b, 9, 10

sık- tang-: sıkmak, baskı yapmak

...sıkılmamak tangılmamak ürkitmemek korkıtmamak...Cev.Ay., 220, 20, 21

sıkıl- emgen-: sıkılmak, kederlenmek

...sıkılur emgenür öz et'özi...Cev.Ay., 559, 6

sıkıl- tangıl-: sıkılmak, eziyet çekmek

...emgeki üze sıkılmışlar tangılmışlar...Cev.Ay., 586, 14

sımtag kogşak: tembel, gevşek

...sımtag kogşak köngüllüg bolmışların...Cev.Ay., 300, 4, 5

sımtag osal: tembel, kayıtsız

...iligler kanlar sımtag osal...Cev.Ay., 415, 15

sın süngük: uzuv, kemik

...sını süngüki uz yüüzi...Cev.Ay., 419, 20

sın- uvşan-: ufalanmak, parçalanmak

...tsun tsun sınar uvşanur...Şin.Kip., 28

sid- kemiş-: atmak, fırlatmak

.... sidmiş kemişmiş ying yar teg titip.... Cev.Ay., 612, 6

sipir- arıt-: süpürmek, arıtmak

...yirin sipirser arıtsar...Şin.Mayt., 52, 54

siziksiz tıdıgsız: şüphesiz, engelsiz

...yme siziksizin tıdıgsızın kireli...Cev.Ay., 356, 15

sogançığ tatılgı: hoş, tatlı

...sogançığ tatılgı nom yarlıgı eşidip...Cev.Ay., 92, 10

sogançığ ünlüg: tatlı, hoş

...sogançığ ünlüg titir...Şin.Kip., 203

sok- tarma-: dövmek, parçalamak

...etüzlerig soka tarmayu yiyürler erser...Şin.Mayt., 74, 53

sola- bekle-: bağlamak, zincire vurmak

...solamamak beklememek açurmamak suvsatmamak...Cev.Ay., 220, 21, 22

sög- sars-: sövmek, saymak

...yorıdaçılarig körüp sögüp sarsıp...Cev.Ay., 136, 9

sög- tokı-: sövmek, vurmak

...adınlarığ sögmemek tokımamak...Cev.Ay., 220, 20

sögüş- yöntüş-: sövüşmek, dövüşmek

...teg tip sögüşürler yöntüşürler...Le Coq.Manic.I., 9

söz sav: söz, laf

...erki söz sav...Cev.Ay., 564, 14

sözle- ay-: söylemek, demek

...bir yanlıg sözlediler aydılar...Cev.Ay., 635, 16, 17

sözleş- kengşeş-: sözleşmek, müzakere etmek

...sözleşü kengşeşü yme...Cev. Ay., 631, 8

su esen: sağ, salim

s. < Çin. su, e. < Far. āsān...tigitler su esen teginür...Cev.Ay., 623, 5

suvsuz kurug: susuz, kuru

...suvsuz kurug yirlerte...Cev.Ay., 34h, 8

süing tayak: dayanak

s. < Çin. sung...kuvraglarka süing tayak kılsar...Şin.Mayt., 52, 49

süingüş- öçüş-: kavga etmek, çelişmek

...nızvanılar birle söngüşmek öçüşmek ol...Le Coq.Manic.III., 12

süingüş tötüş: kavgalı, düşman

...süingüş tötüş kılurlar...Cev.Ay., 554, 2, 3

süt yağ: süt, yağ

...sütli yağlı teg...Cev.Ay., 411, 15

süü çerig: asker, ordu

...süüsinge çeriginge art basut...Cev.Ay., 409, 11

süz- arıd-: süzmek, temizlemek

...köngülüg süzer arıdur...Bang-Gab.Tür.V B, 98

süzük arıg: pak, temiz

...yme kaltı süzük arıg...Cev. Ay., 658, 21

süzük kirtgünç: temiz, imanlı

...süzük kirtgünç köngülin...Cev.Ay., 336, 18

şing kav: hacim, oylumş.

ş. < Çin. scheng, k. < Çin ho... şingin kavın kürin kürülükün...Cev.Ay., 135, 9

şlök takşut: şiir

ş. < Skr. sloka ...şlök takşutug eşidip...Cev.Ay., 34h, 22

tag arıg: dağ, çay

...oglanı birle tagda arıgda ilinçüke bardı...Cev.Ay., 608, 7

tag arıg: dağ, orman

...üçünç taglarta arıglarta...Cev.Ay., 196, 9

tagar keyiz: torba, kese

...tagar keyiz sunçuk isiş bukaç burnaç etüzlüg erür...Şin.Mayt., 73, 32, 33

taluy ögüz: okyanus

t. < Moğ. dalay ...taluy ögüz teg...Cev.Ay., 28, 6

tang adınçıg: olağanüstü, fevkalade

...tang adınçıg tatıglıg...Jam.K.P., LXXI, 5

tang tangsuk: tatlı, hoş

...tang tangsuk tatıglar...Cev.Ay., 118, 6, 7

tanğla- mungad-: şaşırmaq, hayret etmek

...ertingü tanğladılar mungaddılar...Cev.Ay., 188, 17, 18

tanğlançıg mungadınçıg: olağanüstü, fevkalade

...ertingü tanğlançıg mungadınçıg titir...Cev.Ay., 89, 2, 3

tanuklamak ukmak: kavramak, anlamak

...kirtü tanuklamakları ukmakları üze...Cev.Ay., 137, 11

tap küsüş: arzu, istek

...tapınça küsüşinçe ed tavar buşı birürler...Cev.Ay., 216, 17

tapag udug: hürmet, hizmet

...tapagın udugın aşadı...Jam.K.P., L, 4, 5

tapıg ayag: hizmet, saygı

...mening tapıgımın ayagımın algalı...Cev.Ay., 420, 21

tapıg udug: hizmet, hürmet

...tapıgın udugın tapınsar udunsar... Cev.Ay., 156, 5

tapıgçı udugçı: hizmetçi, yardımcı

...bizing evde tapıgçı udugçıka...Cev.Ay., 605, 6, 7

tapın- ançula-: saygı göstermek, hürmet etmek

...tapınsun ançulasun yine adın yıdın...Cev.Ay., 520, 8

tapın- udun-: saygı göstermek, hürmet etmek

...ögdisi birle kılı tapını udunu...Cev.Ay., 25, 18

tapsız tangsız: kötü, uygunsuz

...kılınçın tapsız tangsız kıtlımız...Şin.Mayt., 73, 62

tarik- alkın-: uzaklaşmak, kaybolmak

...emgekig birgerü tarıkur alkınur...Se.Öz., 112b, 4

tarik- kit-: uzaklaşmak, gitmek

...ayıg kılınçlar ol alp tarıkguluk kitgülük...Cev.Ay., 148, 7, 8

tarkar- kiter-: gidermek, uzaklaştırmak

...tarkarguluk kitergülük yig...Cev.Ay., 175, 6

tarkar- üzmele-: uzaklaştırmak, dağıtmak

...nızvanılarag tarkardı üzmeledi...Şin.Mayt., 13, 15, 16

tart- is-: çekmek, almak

...yumşadımız tartdımız istimiz tokıdımız ...Şin.Mayt., 62, 33, 34

tart- ozgur-: almak, kurtarmak

...tartmak ozgurmak atlıg...Cev.Ay., 212, 3

tatıglıg edgü: hoş, iyi

...tatıglıg edgü aş içgü...Cev.Ay., 516, 12, 13

tatıglıg sogançig: tatlı, hoş

...tatıglıg sogançig nom yarlıg... Bang.Gab.Ar.Seyük, 222

tatıglıg tangsuk: tatlı, hoş

...tatıglıg tangsuk ulug edremlig...Gab.H.T.B., 1903

tavran- katıglan-: davranmak, gayret göstermek

...yadguka tavranınglar katıglanınglar...Cev.Ay., 91, 19, 20

tay- sürç-: kaymak, sürçmek

...adagı tayıp sürçüp...Sem.H.T.B., 503

tegin- aşıa-: çekmek, maruz kalmak

...teginmek aşamak erür...Cev.Ay., 228, 18

tegin- tut-: kabul etmek, tutmak

...yarlığın teginmeser tutmasar...Cev.Ay., 561, 3

teginçsiz oksuz: nasipsiz, fırsatsız

...sekiz türlüğ teginçsiz oksuz yir orunda...Şin.Mayt., 23, 2

tegrikle- gavza-: çevrelemek, etrafını sarmak

...tegrikleyü gavzayu olurup...Sem.H.T.B., 202, 203

tegür- ula-: getirmek, ulaştırmak

...teğürmekleri ulamakları üze...Cev.Ay., 289, 13

tek yalnguz: yalnız, tek

...tek yalnguz yüregi taşinta...Cev.Ay., 4 ,20, 21

telim taşım: çok, fazla

...telim taşım bay barımlıg...Şin.Mayt., 3, 20

telim üküş: çok, sayısız

...telim üküş ed tavar erdiniler birle...Cev.Ay., 34h, 7

teng tırazug: ölçü, tartı

...yme tengin tırazugın...Cev.Ay., 135, 8

tengiz- iidi-: sızlamak, sıkışmak

...emigi tengizip iidip...Cev.Ay., 632, 17, 18

tengle- kolula-: ölçmek, hesap etmek

...tengleyü kolulayu teginser...Cev.Ay.,197, 10, 11

tengri yek: tanrı, şeytan

...üküş tengriler yekler...Cev.Ay., 432, 3

tep- yanç-: ezmek, sıkmak

...üzüm osuglug teperler yançarlar...Şin.Mayt., 82, 15, 16

tepre- ırgal-: titremek, silkinmek

...bir üdte tepredi ırgaltı...Cev.Ay., 630, 16

tepre- kamşa-: deprenmek, sallanmak

...yir suv yumgı tepredi kamşadı...Cev.Ay., 183, 18

tepre- kamşa-: titremek, sarsılmak

...yir suv yumgı tepredi kamşadı...Cev.Ay., 183, 18

tepre- yorı-: kımıldamak, yürümek

...tepreyü yorıyu umadı...Jam.K.P., XXXVII, 2

teprençsiz yayılmaksız: yayılmadan, sabit

...tebreñsiz yayılmaksız ulug yarlıkançuçı...Cev.Ay., 616, 1

terin kuvrag: meclis, dernek, cemaat

...ulug terinke kuvragka nom nomlayur...Sem.H.T.B., 200, 201

terk tavrak: hemen, derhal

...terk tavrak üntürgüke ötlemiş...Cev.Ay., 179, 16, 17

terk tavrata : çabuk, hemen

...atlıg beg terk tavrata...Cev.Ay., 19, 1

ters tetrü: ters, aksine

...kamag ters tetrü tınlıglar birle...Cev.Ay., 132, 10

tev kür: hile, dolan

...tev kür tıtagıta...Cev.Ay., 102, 5

tevele- kürle-: aldatmak, hile yapmak

...neçe tevledimiz kürledimiz erser...Le Coq.Huas., 111, 112

tez- kaç-: kaçmak, kurtulmak

...ırak tezdiler kaçdılar...Cev.Ay., 5, 10, 11

tıd- ötle-: engel olmak, tehdit etmek

...bizni köyüp tıdtılar ötlediler...Şin.Mayt., 67, 23, 24

tıd- sergür-: engellemek, mani olmak

...yme tıdgalı sergürgeli udaçı bolsar...Sem.Ins., 149

tıd- ürt-: engel olmak, örtmek

...bütün edsizi üze tıddaçı ürtdeçi yokındın...Se.Öz., 102a, 6

tıdıg ada: engel, tehlike

...tıdıg ada kıltaçı...Cev.Ay., 319, 23

tıdıglıg tutuglug: engelli, tutulu

...birök tıdıglıg tutuglugta taş erür...Se.Öz., 102a, 10

tıdıgsız kadagsız: engelsiz, sorunsuz

...tıdıgsız kadagsız arıg til bolur...Bang.Gab.Ar.Seyük., 122

tıdıgsız tutugsuz: engelsiz, sınırsız

...tıtıgsız tutugsuz arıg süzük...Cev.Ay., 169, 22

tıdıl- bal-: yasaklamak, menetmek

...tözler üze tıdılmışka balmışka...Cev.Ay., 57, 3

tıdın- sön-: dinmek, sakinleşmek

...tıdıngali söngeli çimşileşür...Cev.Ay., 633, 11

tıdın- tutun-: engellenmek, tutulmak

...ne yirde tıdıntı tutuntı erser...Le Coq.Huas., 218

tın tura: can, hayat

...tın tura ök üküş sakinçning...Cev.Ay., 262, 15

tingla- eşid-: dinlemek, işitmek

...tınlasar eşidserler...Cev.Ay., 336, 19

tınlıg ölüg: canlı, ölü

...kim kayu tınlıg ölüg kişi üçün... Bang.Gab.Ar.Seyük., 289

tınlıg tınsız: canlı, cansız

...tınlıgılı tınsızlı iki türlüg ed togar... Bang.Gab.Ar.Seyük., 322

tınlıg turalıg: canlı, mahluk

...biş türlüg tınlıgıg turalıgıg...Le Coq.Huas., 86

tınlıgsız yaşaglısız: cansız, yaşamayan

....mensiz kişisiz tınlıgsız yaşaglısız..... Cev.Ay., 145, 16

tınsız ornagsız: güçsüz, kuvvetsiz

...tınsız ornagsız tözlügin...Cev.Ay., 300a, 23

tıtsı bahşı: öğrenci, öğretmen

b. < Çin. po shih, t. < Çin. ti tzü...yakın toyın tıtsıları bahşıları...Sem.H.T.B.,
1057, 1058

tik- tarı-: ekmek, yetiştirmek

...töz yıldıztıkser tarısarlar...Cev.Ay.,168, 3

tiki çoğı: gürültü, patırtı

....tiki çoğı irak öngi üdrülmüş...Cev.Ay., 166, 6, 7

tiki yangku: gürültü, yankı

...tikilig yangkulug ününgüz erür...Cev.Ay., 346, 21, 22

tikirtsiz tepirtsiz: sessiz, sedasız

...tikirtsiz tepirtsiz alku...Cev.Ay., 166, 5, 6

til agız: dil, ağız

...tili agzı yme kararıp...Cev.Ay., 595, 14

til tamgak: dil, damak

...tili tamgakı katıp...Cev.Ay., 624, 11

tile- iste-: dilemek, istemek

...tilep istep bulmadın...Cev.Ay., 13, 14

tilet- istet-: aratmak, istetmek

...tiletgeli istetgeli üdürür...Sem.Ins., 565

tingçi savçı: casus, haberci

...tingçi savçı bolu...Bang-Gab.Tür.IV B, 21

tir- yığ-: biraraya getirmek, yığmak

...tire yığa alı yarlıkasun...Cev.Ay., 110, 19, 20

tirig esen: sağ, salim

e. < Far. āsān...bo tuşda tirig esen kavışsar...Cev.Ay., 623, 14

tirig ölüg: diri, ölü

...takı yime tirig ölüg ol atanur...Şin.Mayt., 8, 52

tiril- yıgıl-: toplanmak, yığılmak

...ertingü idi tirilmiş yığılmış...Cev.Ay., 34a, 13

tirin kuvrag: meclis, dernek, cemaat

.....tolp kamağ tirin kuvrag anıng arasınta...Cev.Ay., 188, 11

tişi irkek: dişi, erkek

...luularnıng tişi irkek...Cev.Ay., 425, 1

tit- ıdala-: çıkarmak, atmak

...ağır yüklerin titmiş ıdalamış...Cev. Ay., 34a, 19

titig kerpiç: balçık, kerpiç

...titigin kerpiçin timin ök...Şin.Mayt., 101, 33

titik yaruk: zeki, parlak

...titik yaruk bolayın...Cev.Ay., 506, 8

titre- bez-: titremek, ürpermek

...neçük titreyür bezer erser...Mül.Muk., 90

titrü edgüti: dikkatlice, iyice

...titrü edgüti tınglanglar...Cev.Ay., 550, 3

tod- kan-: doymak, kanmak

...ürüg uzatı todmış kanmış...Mül.Muk., 39

tod uçuz: aşağı, küçük

...todın uçuzın ayıg ögli...Cev.Ay., 227, 19

toda- uçuzla-: aşağılamak, küçümsemek

...todap uçuzlap köngüllerin...Cev.Ay., 136, 10

todunçsuz kanınçsız: doymaz, kanmaz

...tançkalayu öldürüp todunçsuz kanınçsız...Mül.Çaş., 72

tog- öç-: doğmak ölmek

....togmakı öçmeki yok üçün...Cev.Ay., 145, 18, 19

tog- öl-: doğmak, ölmek

...togmak ölmeklig kelgintin...Cev.Ay., 105, 13, 14

tog- tegzin- : dönmek, dolaşmak

...evrilü tevrilü toga tegzinü...Cev.Ay.,133, 22

tog- bat-: doğmak, batmak

...togmaz batmaz biligke tegir...Bang.Gab.Ar.Seyük., 127

tog- belgür-: doğmak, belirlemek

...tıtaglartın togmazlar belgürmezler...Cev.Ay., 374, 15

tog- türe-: doğmak, türemek

...çeçek teg odgurak togmış törümiş...Cev.Ay., 682, 2

tokı- tongla-: vurmak, dövmek

...yumşadımız tartdımız istimiz tokıdımız tongladımız...Şin.Mayt., 62, 34

tokı- tültür-: vurmak, çarpmak

... çomakın bergen tokıyurlar tültürürler...Şin.Mayt., 82, 24, 25

tol- büt-: dolmak, bitmek

...tolmakinga bütmekege tegirler...Cev.Ay., 39, 17

tol- toş-: dolmak, tamamlanmak

...tolsun toşsun alkunı...Cev.Ay., 118, 16

tol- tüke-: dolmak, tükenmek

...sakış tolsar tükeser...Cev.Ay., 6, 19

tolp kamağ: bütün, tamamı

...tolp kamağ tirin kuvrag anıng arasınta...Cev.Ay., 188, 11

tolu tükel: tamam, eksiksik

...tolu tükel boltı...Cev.Ay., 199, 20

ton aş: giyecek, yiyecek

...kergeklemiş tonı aşı...Cev.Ay., 516, 23

ton etük: elbise, çizme

...ton etük yivig tizig kedmiş tonamış...Şin.Mayt., 9, 13

ton karaza: elbise, giyim

k. < Skr. kaśāya, kāśāya...tonların kazaların ulatı tözün...Sem.H.T.B., 616

ton kedim: giyecek, elbise

...kedgülük tonın kedimin... Cev.Ay., 156, 1

ton tonangu: giyim, kuşam

...aşın içgüsin tonın tonangusın...Şin.Kip., 86

toruk küçsüz: zayıf, güçsüz

...torukı küçsüzi ugrınta...Cev.Ay., 616, 17

toşgur- tüket-: doldurmak, tüketmek

...toşgurmaginça tüketmeginçe burkan...Cev.Ay., 234, 4

totunçsuz ovutsuz: doymaz, utanmaz

...totunçsuz ovutsuz sok yek birle...Le Coq.Huas., XI

toyın dıntar: rahip, dindar

t.< Çin. tao jen...toyınlarka dıntarlarka yme tört törlüg...Cev.Ay., 196, 1, 2

toz toprak: toz, toprak

...toz toprak bolup et'özleri...Cev.Ay., 632, 4

toz tuman: toz, duman

...toz tumanlıg kkirler yoklunmadın...Cev.Ay., 74, 18

tök- saç-: dökmek, saçmak

...töktümüz saçtımız erser tengri yarukın...Le Coq.Huas., 239

tölet töşek: yatak, yastık

... töşegülük töletin töşekin... Cev.Ay., 156, 3

törü boşgut: nizam, ders

...törüde boşgutta burkanlar yarlıkınta... Bang.Gab.Ar.Seyük., 271

törü toku: tören, merasim

...törlüg törün tokun...Cev.Ay., 627, 18

tötüşlüg kerişlig: kavgalı olma, kırgın olma

...tötüşlüg kerişlig tınlıgları... Cev.Ay., 169, 1, 2

töz oğuş: soy, köken

...tözümün oğuşumın belgürti sözleser...Jam.K.P., LXVII, 1

töz tüp: kök, temel

...tözün tüpün bir tatıglıg...Cev.Ay., 42, 19, 20

töz yıldıız: kök, temel

...töz yıldıızlarınga tükellig kılı...Cev.Ay., 154, 12

tözker- tüpker-: araştırmak, soruşturmak

...tözkerü tüpkerü adırtlıg bilmek...Cev.Ay., 34m, 13

tözün kutlug: soylu, asil

...tözünler kutluglar bar erser...Cev.Ay., 193, 11

tsang ağılık: hazine, servet

t. < Çin. ts'ang ...tsangları ağılıkları I tarıg ed tavar üze...Cev.Ay., 607, 11, 12

tsuy ayıg: kötü, fena

t. < Çin. tsui...ötrü ol tınlıglar tsuy ayıg kılınçlıg... Cev.Ay., 147, 5, 6

tsuy irinç: felaket, suç

t. < Çin. tsui ...tsuylarıg irinçlerig kılğalı taplamasar...Cev.Ay., 102, 7, 8

tsuy yazuk: suç, günah

t. < Çin. tsui...tsuyumta yazukumta boşıyu birzün...Şin.Kip., 200

tu- ört-: kapamak, örtmek

...tuyu örte yarlıkayurlar...Cev.Ay., 500, 10, 11

tug taoçang: tuğ, sungu

t. < Çin. tao-ch'ang...tuglar taoçanglar...Sem.H.T.B., 285, 286

tur- ornan-: durmak, yerleşmek

...nırvanta turmaz ornanmazlar...Cev.Ay., 55, 12, 13

turgur- ornat-: durdurmak, yerleştirmek

...köngüllerin turgurmak ornatmakka tayanıp...Cev.Ay., 281, 5, 6

turkaru uzatı: sürekli, daimi

...erkligi bulup tapıp turkaru uzatı...Cev.Ay., 85, 21, 22

turug süzük: duru, temiz

...turug süzük atlıg nızvansız... Bang.Gab.Ar.Seyük., 361

turul- amrıl-: durulmak, sakinleşmek

...turulmuş amrılmış ertügtegin...Cev.Ay., 48, 2

turultur- yavaltur-: durultmak, sakinleştirmek

...erenlerig turulturtaçı yavalturtaçı...Cev.Ay., 392, 4, 5

tusul- kutad-: faydalı olmak, mutluluk vermek

...ertingü tusulgalı kutadgalı... Bang.Gab.Ar.Seyük., 286

tuş- sokuş-: rastlaşmak, karşılaşmak

...burkan birle tuşalım sokuşalım...Şin.Mayt., 100, 16, 17

tuş teng: denk, arkadaş

...ikintige tuşın tengin körüp... Bang.Gab.Ar.Seyük., 308

tut- atkan-: tutmak, yapışmak

...üze tutmayın atkanmayın tip...Cev.Ay., 386, 2, 3

tut- kap-: yakalamak, tutmak

...tutar kapar erken ölüp bartı...Cev.Ay., 4, 19

tut- kizle-: saklamak, gizlemek

...kızganu tutmaz kizlemez...Le Coq.Manic.III., 21

tut- küzet-: tutmak, muhafaza etmek

...yazınçsızın tutaralar küzetürler...Cev.Ay., 221, 3

tuturkan tarıg: pirinç, ekin

...tuturkanning tarıgning tüş yimişning...Cev.Ay., 558, 5

tuu törlüg: türlü, çeşitli

...tuu törlüg esringü...Sem.H.T.B., 205

tuy- bil-: anlamak, bilmek

...kayu neçe tuyguluk bilgülük...Cev.Ay., 172, 20

tuy- ongar-: duymak, kavramak

...neçökin tuysar ongarsar... Cev.Ay., 615, 10

tuyun- bilin-: anlamak, anlaşılmaq

...tuyunu bilinü toln bütmiş...Cev.Ay., 218, 18

tuzlug yaraglıg: yararlı, faydalı

...biliglig edremlig tuzlug yaraglıg... Cev.Ay., 124, 20, 21

tük tümen: sayısız, binlerce

...kök kalıkda tüklüg tümenlig..Şin.Mayt., 68, 3

tükel bütün: tamamıyla, bütün

...nom bitigig tükel bütün bititgüke.. Cev. Ay., 11, 6

tükel yumgı: büsbütün, tamamı

...uduglar tükel yumgı kelip...Sem.H.T.B., 293

tül yilvi: sihir, hayal

y. < Moğ. cilbi / cilvi ...tülke yilvike ogşatı erür...Cev.Ay., 71, 1, 2

tült töşek: yastık, döşek

...sengrem sanlıg sengik tültin töşekin..Şin.Mayt., 65, 7

tün kün: gece, gündüz

...iki yigirmi yıl tüni küni üzlünçüsüz...Şin.Mayt., 10, 33

tüngür böşük: dünür, akraba

...tüngür böşük boluşup... Bang.Gab.Ar.Seyük., 308

tünle kice: gece, gündüz

...tünle kiçede edgü boşgutga...Gab.H.T.B., 1964, 1965

tünle күntüz: gece, gündüz

...tünle күntüz altı üdte... Cev.Ay., 158, 23

tüp tüz: temel, kök

...adırsız tüp tüz tutdaçı...Cev.Ay., 51, 9

tüp üzlençü: kök, dip

...tüpinge üzlençüsinge tegi...Cev.Ay., 49, 9, 10

tüplüg tüpsüz: köklü, köksüz

...tüplügüg tüpsüzüg ömezler...Cev.Ay., 291, 21

tüpsüz tering: dipsiz, derin

...tüpsüz tering tüz nomda...Cev.Ay., 639, 7

tüpsüz kıdıgsız: dipsiz, sınırsız

...tüpsüz kıdıgsız emgeklig...Cev.Ay., 582, 15

tüpük- alkın-: sona ermek, bitmek

...iyin kezigçe ulalıp tüpükmez alkınmaz...Se.Öz., 121b, 1

tür- bük-: dürmek, bükme

...türe büke kılmış kuratmış kop... Cev.Ay.,137, 4

türk yigit: güç, kuvvet

...anın amtı türk yigit erken...Şin.Mayt., 16

tüş- kamıl-: düşmek, devrilmek

...tüşdiler kamılılar...Cev.Ay., 625, 15

tüş- tay-: düşmek, sapmak

...tüşmek taymak örtenmek sınımakta ulatı...Şin.Mayt., 91, 6, 7

tüş utlı: mükafat, karşılık

...yavlak tüşin utlısın bilmez ertim...Cev.Ay., 8, 23

tüş- yag-: yağmak, düşmek

...çeçekler tüşdi yagdı...Cev.Ay., 617, 11

tüş yemiş: meyve, yemiş

...tüş yemişler keltürüp...Sem.H.T.B., 206

tüş yemiş: meyve, yemiş

...tüş yemiş bütmegey...Cev.Ay., 435, 2

tüşlüg tamlıg: verimli, bereketli

...taraglagı tüşlüg tamlıg bolur...Şin.Mayt., 109, 7, 8

tütrüm tering: derin, ince

...bo tütrüm tering yörüglüg...Cev.Ay., 87, 20

tütsüg yıd: tütsü, koku

...körüp tütsüg yıdın...Cev.Ay., 425, 17

tüü törlüg: türlü, çeşitli

...tüü törlüg tütsüg edgü...Cev.Ay., 120, 16

tüz baz: barış, huzur

...tnlıglarıg tüz baz kılmış...Cev.Ay., 169, 2

tüz kerinçsiz: kusursuz, eşsiz

...tüz kerinçsiz tuymakka tegdiler...Bang.Gab.Ar.Seyük., 137

tüzü tükel: tamamıyla, bütün

...tüzü tükel bititgüke...Cev.Ay., 14, 18

tüzü tüketi: tamamiyle, bütünü

...tirginig tüzü tüketi kılmış...Cev.Ay., 155, 12

uç tüp: uç, dip

...üdlerning uçınga tüpünge...Cev.Ay., 34ş, 10

uç kıdıg: sınır, kıyı

...uçun kıdıgın bo yagız...Cev.Ay., 113, 20

uçsuz kıdıgsız: sınırsız, uçsuz

...uçsuz kıdıgsız biş biligler...Cev.Ay., 44, 3, 4

uçuz yinik: kolay, değersiz

...uçuz yinik kömgül...Cev.Ay., 445, 3

uçuzla- askançula-: küçümsemek, alay etmek

...körüp uçuzladım askançuladım erser...Cev.Ay.,136, 14

udun- tapın-: uymak, tapınmak

...nomka uduntumuz tapıntımız erser...Le Coq.Huas., 149

ugur yık: fırsat, vesile

...antag ugrı yıkı bolup...Cev.Ay., 34f, 8

uguş orun: bölge, yer

...uguşlarıg orunlarıg nomladaçı...Cev.Ay., 274, 22

uguş töz: kök, soy

...uguşda tözde bramanlar uguşinta... Cev.Ay., 142, 4, 5

uguş yirtünçü: bölge, yer

...uguş yirtünçüdin üntürgeli... Cev.Ay., 162, 19

uk- bil-: kavramak, bilmek

...tınılıklar uksunlar bilsünler...Cev.Ay., 341, 6, 7

uk- ötgür-: bilmek, anlamak

...tözün ukarlar ötgürürler...Cev.Ay., 293, 3

ulag sapıg: sıra, dizi

...ulagı sapıgı neçeke...Cev.Ay., 61, 9

ulgad- bedü-: büyümek, yetişmek

...ödün ulgadıp bedüp...Şin.Mayt., 69, 35

ulı- möngre-: bağırmaq, böğürmek

...ulmak möngremek ünleri işitilür...Şin.Mayt., 68, 17

ulı- sıgta-: ağlamak, hıçkırmak

...ulug ünin ulıdılar sıgtadılar...Cev.Ay., 619, 20, 21

ulı- sıkta-: ağlamak, sızlamak

...tengri tapa ulıdı sıktadı...Jam.K.P., LXI, 4

ulı- sıgta-: ağlaşmak, sızlaşmak

...açıqları emgekleri üze umadın ulışdılar sıgtaşdılar...Cev.Ay., 625, 3

ulsuz tüpsüz: dipsiz, temelsiz

...burkanların ulsuz tüpsüz...Cev.Ay., 136, 21

ulsuz tüpsüz: dipsiz, temelsiz

...ulsuz tüpsüz edgüsin...Cev.Ay., 351, 15, 16

ulug ağır: ulu, büyük

...ulug ağır süzük köngülin...Şin.Mayt., 90, 22

ulug bahşı: ulu, üstad

b. < Çin. po shih...yolçı yirçi ulug bahşı...Cev.Ay., 416, 19

ulug bedük: büyük, ulu

...ulug bedük king alkıg kimi içinte...Cev.Ay., 34h, 6

ulug buyan: büyük, iyi

b.< Skr. punya ...ulug buyan alguluk...Cev.Ay., 518, 3

ulug edgü: büyük, iyi

...ulug edgü kılınçg...Cev.Ay., 512, 10, 11

ulug kiçig: büyük, küçük

...evintegi ulugı kiçigi barça bir ajunta...Cev.Ay., 17, 11, 12

ulug kutlug: büyük, kutlu

...ulug kutlug titir...Cev.Ay., 350, 1

ulug küçlüg: büyük, güçlü

...ulug küçlüg erliklarning...Cev.Ay., 504, 7

uluş balık: memleket, şehir

...uluşum balıkım itigi...Cev.Ay., 354, 11, 12

uluş bodun: halk, millet

...kangı kang uluş bodun ıglayu sıktayu...Jam.K.P., XXX, 8

umug ınag: ümit, güven

...isig özümdin beri umug ınag tutup...Cev.Ay., 137, 20.

ur- tar-: vurmak, parçalamak

...kentününg kin galaglı urayın tarayın...Le Coq.Manic.III., 13

ur- yün-: vurmak, dövmek

...neçe urtumuz yüntümüz erser...Le Coq.Huas., 88, 89

urug tarıg: ekin, tohum

...urug tarıg saçmaduk...Cev.Ay., 337, 10

ut- yiged-: yenmek, alt etmek

...aşnukı buyanta utar yigedür... Cev.Ay., 162, 8, 9

ut- yiged-: yenmek, alt etmek

...barçanı utup yigedip kayu neçe...Cev.Ay., 178, 19, 20

utlı sevinç: sevinç, mutluluk

...burkanlarka utlı sevinç...Cev.Ay., 336, 9

utlı tüş: karşılık, mükafat

...utlısın tüşin kingürü yarlıkadı...Şin.Mayt., 25, 4

utrın- turuş-: savaşmak, vuruşmak

...utrınguluk turuşguluk küçümüz bolgay...Cev.Ay.,7, 10

uvşak tavşak: ufak, tefek

...uvşak tavşak sav...Cev.Ay., 636, 13

uvut uyat: haya, edep

...uvut uya üze çavıkmış...Cev.Ay., 489, 12

uyad- ayman-: utanmak, çekinmek

...öz kılmış kılınçlarına ertüğü uyadsar aymansar...Cev.Ay., 141, 5

uyal- sıkıl-: utanmak, sıkılmak

...köğülleri uyalıp sıkılıp batmış...Cev.Ay., 117, 19

uyırkan- yogurkan-: zayıflamak, gücsüz olmak

...körüp takı artukrak uyırkandı yogurkandı...Cev.Ay., 621, 16, 17

uzatı üzüksüz: daima, kesintisiz

...uzatı üzüksüz burkalarka...Cev.Ay., 99, 2

uzun turkaru: daima, hep

...uzun turkaru adınçığ edğü...Mül.Muk., 31

üd erig: nasihat, öğüt

...üdümçe erigimçe kılğuka...Sem.H.T.B., 479, 480

üd kez: zaman, an

...bir üdte kezte tanuklagu kergek...Se.Öz., 111b, 10, 11

üd kolu: zaman, dönem

...bir üdte koluda...Cev.Ay., 176, 3

üd kün: zaman, süre

...kutgurguluk üdümüz künümüz takı...Cev.Ay., 6, 23

üdrül- seçil-: ayrılmak, seçilmek

...daranı tigma üdrülmiş seçilmiş...Cev.Ay., 457, 4, 5

ükli- asıl-: arttmak, çoğalmak

...nom törü ükligey asılgay...Cev.Ay., 90, 2

üklit- as-: artırmak, çoğaltmak

...töz yıldıızların üklitdeçi asdaçı...Cev.Ay., 191, 10, 11

üklit- kingürt-: arttırmak, genişletmek

...üklitü kingürtü teginip...Cev.Ay., 528, 21, 22

üklitmek asmak: arttırmak, çoğaltmak

...üklitmek asmaklıg tınlıglarınğ...Cev.Ay., 185, 1, 2

üküş telim: çok, sayısız

.....bir tün ulatı üküş telim..... Cev.Ay., 140, 22

ülgü teng: ölçü, hesap

...ülgüdin tengdin öngi...Cev.Ay., 285, 16

ülgüle- sana-: hesaplamak, saymak

...kim ülgülegeli sanagalı ugay tip yarlıkadı... Cev.Ay.,167, 14, 15

ülgüle- tengle-: ölçmek, hesaplamak

...ülgülegeli tenglegeli boltukmaz...Cev.Ay., 167, 8

ülgülençsiz tenglençsiz: ölçsüz, hesapsız

...ülgülençsiz tenglençsiz buyan edgü... Cev.Ay., 151, 5, 6

ülgülençsiz üküş: sayısız, çok

...ülgülençsiz üküş osmagımız...Gab.H.T.B., 2041

ülgüsüz kıdıgsız: sayısız, çok

...tegitim ülgüsüz kıdıgsız...Cev.Ay., 110, 11, 12

ülgüsüz koltı: sayısız, çok

k. < Skr koti...ülgüsüz koltı sanınça...Cev.Ay., 314, 22, 23

ülgüsüz kolusuz: sayısız, hesapsız

...ança ok ülgüsüz kolusuz titir...Cev.Ay., 21, 16, 17

ülgüsüz sansız: sayısız, çok

...ülgüsüz sansız süülüg...Cev.Ay., 172, 18

ülgüsüz üküş: sayısız, çok

...ülgüsüz üküş king alkıg...Cev.Ay., 31, 2, 3

ülüglüg kutlug: talihli, bahtlı

...ülüglüg kutlug budun...Le Coq.Manic.III., 29

ülüş bölük: bölüm, kısım

...okıtıdaçı bişinç ülüş bölük...Cev.Ay., 199, 12

ün- oz-: çıkmak, uzaklaşmak

...ünmek ozmak küşüşin...Cev.Ay., 629, 13

ün sav: ses, söz

...ünüg savıg eşidür...Cev.Ay., 364, 9

ün-te- kıkır-: çağırmaq, seslenmek

...ünüp üntediler kıkırtılar...Cev.Ay., 13, 13

ür irak: uzun zaman, uzak

...ür irak üdte...Cev.Ay., 514, 21

ür keç: uzun süre, geç

...şasınınm yırtünçüde ür keç...Cev.Ay., 92, 1

ürk- belingle-: korkmak, ürkmek

...ötrü ürküp belinglep tıdıg ada kılıp... Cev.Ay., 615, 11

ürkit- korkıt-: korkutmak, ürkütme

...sıkmamak tangmamak ürkitmemek korkıtmamak...Cev.Ay., 220, 21

ürlüklüg mengü: daimi, ebedi

...ürlüklüg mengü tip tügülük...Cev.Ay., 61, 22, 23

ürlüklüg ürlüksüz: daimi, geçici

...ürlüklügü ürlüksüzüg ömezler...Cev.Ay., 291, 22

ürlüksüz mengü: geçici, daimi

...ürlüksüz mengü ermez tip...Cev.Ay., 61, 1

ürlüksüz mengüsüz: geçici, fani

...öz yaş kentü ürlüksüz mengüsüz erür...Şin.Mayt., 1, 2

ürmegülük yaşarmaguluk: yetişmek, yeşermek

...ürmegülük yaşarmaguluk üre tüketip...Cev.Ay., 166, 1, 2

ürt- tıd-: örtmek, engel olmak

...alku barça umaz üçün tüzü ürtgeli tıdgalı...Se.Öz., 104a, 16

ürüg uzatı: daima, sürekli

...üzüksüz tutçı ürüg uzatı ögretinmiş... Cev.Ay., 157, 5, 6

üstel- ökli-: çoğalmak, artmak

...kan üstelü ökliyü turdı...Şin.Mayt., 12, 42

üstün altın: yukarı, aşağı

...üstün altın arkuru turkuru...Cev.Ay., 133, 20, 21

üz boz: zarar, ziyan

...neçe üz boz kıltımız erser...Le Coq.Huas., 120, 121

üz- iske-: kesmek, parçalamak

...yinizni üzüp iskep yiyür biz...Şin.Mayt., 62, 13

üz- kes-: kesmek, koparmak

...üzmiş kesmiş erser...Cev.Ay., 148, 15

üz- yap-: bozmak, kurmak

...üze yapa örterler...Cev.Ay., 318, 21

üzeliksiz üstünki: en üstün, daha üstü bulunmayan

...kamağ burkanlar üzeliksiz üstünki...Cev.Ay., 153, 21, 22

üzeliksiz yig: daha üstü bulunmayan, mükemmel

...kılınçlarımızı barça üzeliksiz yig köni tüz... Cev.Ay., 160, 16

üzüksüz egsüksüz: kesintisiz, eksiksiz

...üzüksüz egsüksüz kergeksiz bolurlar...Şin.Mayt., 31, 3

üzüksüz tutçı: kesintisiz, sürekli

...beglerig üzüksüz tutçı ayıtgalı idur erdi... Sem.H.T.B., 105, 106

üzül- alkın-: sona ermek, yok olmak

...inçeke tegi arıtı üzülmez alkınmaz...Cev.Ay., 34ş, 11, 12

vaçırasan örgün: taht

v. < Skr. Vajirâsana ...vaçırasan örgün üzesinte...Cev.Ay., 172, 10

vıhar sengrem: manastır

v. < Skr. vihâra, s. < Skr. sarighârâma...vıhar sengrem astupka Cev.Ay., 135, 19

yağı yavlak: düşman, kötü kişi

... yağısız yavlaksız bolgay...Cev.Ay., 192, 4

yağısız börisiz: yağısız, düşmansız

... kısıgsız kavırsız yağısız börisiz basınçsız...Şin.Mayt., 18

yağışlık tengirlik: kurban sunma yeri, mabet

...yağışlık tengirlik itdimiz erser...Bang-Gab.Tür.IV A, 46

yak- yapşın-: yaklaşmak, bağlanmak

...nomlarka yakmadın yapşınmadın...Cev.Ay., 240, 22

yakın yaguk: yakın, uzak olmayan

...yakın yaguk tapıgçısı bolur...Cev.A.y, 99, 3

yalbarmak agırınmak: yalvarmak, istemek

...yalbarmak agırınmak möngremek inçıklamakda...Cev.Ay., 12, 21

yalgan igid: yalan, sahte

...yalgan igid savlıg...Bang.Gab.Ar.Seyük., 119

yalgan köni: yalan, doğru

...yalgan köni sözüngüzni...Jam.K.P., A., 20

yalına- yaltrı-: yanmak, parlamak

...artukrak yalınayurlar yaltrıyurlar...Cev.Ay., 316, 25

yaltrı- yaşu-: parlamak, ışımak

...yaltrıyu yaşuyu tururlar...Cev.Ay., 347, 16, 17

yaltrık yaruk: ışık, parlaklık

...yaltrıklıg yaruklug bodisatav...Cev.Ay., 34d, 35

yalvar- ötün-: yalvarmak, dilemek

...açı yada yalvaru ökünü...Bang-Gab.Tür. IV A., 7

yan- evril-: dönmek, çevrilmek

...yanmaksız evrilmeksiz bolgay men...Cev.Ay., 421, 3, 4

yang osug: tarz, usul

y. < Çin. yang...yangın osugin okıtıdaçı...Cev.Ay., 250, 20, 21

yangı arıg: temiz, yeni

...yangı arıg ton...Cev.Ay., 440c, 6

yangırtı yene: yine, tekrar

...yangırtı yene üstelti...Cev.Ay., 637, 16, 17

yanglıg yavız: kötü, fena

...montag yanglıg yavız belgüg...Cev.Ay., 637, 16

yap- yadıl-: yaymak, kaplamak

...köni kirtü yapdaçı yadıtaçık...Cev.Ay., 33, 6

yap- yadıl-: yaymak, kaplamak

...köni kirtü yapdaçı yadılaçaıka yükünmedim üze...Cev.Ay., 33, 6, 7

yap- yarat-: yapmak, yaratmak

...tengrig antag bir türgün yapdılar yaratdılar...Le Coq.Manic.I., 14

yap yavışgu: yaprak, filiz

...osuglug butık çubık yap yavışgu...Şin.Mayt., 37, 18, 19

yar- kadir-: yarmak, bükme

...yarıp kadirıp çadır ögüzke...Şin.Mayt., 108, 10

yarat- it-: süslemek, düzenlemek

...tengrig yaratgalı itgeli anuntılar...Le Coq.Manic.I., 14

yarıl- yırtıl-: yarılmak, yırtılmak

...etimiz yinimiz yarılır yırtılır örtenür yalar...Şin.Mayt., 61, 7, 8

yarılguluk singuluk: kırık, yarık

...yarılguluk singuluk tip tidi...Cev.Ay., 624, 19, 20

yarlıka- küse-: buyurmak, istemek

...inçe tip yarlıkayur küseyür...Şin.Mayt., 64, 6, 7

yarlıka- tutuz-: buyurmak, emretmek

...yarlıkayur men tutuzur men...Cev.Ay., 395, 3

yarı- yalrı-: parlamak, ışımak

...yarukın yarup yalrıp...Cev.Ay., 541, 22, 23

yarı- yaşu-: ışımak, parlamak

...singar yarumışın yaşumışın sakınmış kergek...Ban-Gab.Tür.V A, 3

yaruk isig: ışık, sıcaklık

...küntengri yarukı isigi...Le Coq.Manic.III., 23

yaruk kara: nur, zulmet

...tengrili yekli yaruklı karalı ol ödün...Le Coq.Huas., VI

yaruk yalrı: ışık, parlaklık

...altun önglög yaruk yalrıklığ kopda...Cev.Ay., 175, 11

yaruk yaşuk: ışık, parlaklık

...yaruk yaşuk közleri üze...Cev.Ay., 137, 10

yaruk yulag: ışık, parlaklık

...ulug nomlug yaruk yulag...Cev.Ay., 368, 13

yarut- yaltrit-: aydınlatmak, ışıtmak

...yarutu yaltrıtı yarlıkasunlar... Cev.Ay., 160, 3

yarut- yaşut-: aydınlatmak, parlatmak

...yarutgalı yaşutgalı itmezler...Cev.Ay., 244, 6, 7

yaş ot: bitki, ot

...kamag ı ıgaç yaş ot... Bang.Gab.Ar.Seyük., 323

yaşa- yokad-: yaşamak, yok olmak

...alku yaşarlar yokadurlar...Bang.Gab.Ar.Seyük., 97, 98

yaşur- batur-: gizlemek, saklamak

...yaşurmaz men baturmaz men... Cev.Ay.,138,1, 2

yaşut batut: gizli, saklı

...kim yime yaşut batut kılınçlıg...Şin.Mayt., 74, 10

yat küden: misafir, yabancı

...yat küden titirler...Cev.Ay., 34p, 20

yavgan yavız: yavan, kötü

...bodunu karası yavgan yavız...Cev.Ay., 434, 9

yavız artak: kötü, bozuk

...yavız artak aş içgülerig...Cev.Ay., 135, 13, 14

yavız kadir: kötü, hiddetli

...yavız kadir kılıkıg...Cev.Ay., 491, 12

yavız yaman: kötü, aksi

...yavız yaman kişiler kuvragı...Sem.Ins., 298

yavız yavlak: kötü, fena

...yavız yavlak kişilerke...Cev.Ay., 102, 2, 3

yavlak ayıg: kötü, fena

.....yavlak ayıg kılınçlıg.... Cev.Ay., 142, 19, 20

yavlak katıg: kötü, sert

...yavlak katıg ünin...Mül.Çaş., 8

yavlak yavız: fena, kötü

...ertingü yavlak yavız...Cev.Ay., 633, 14

yavrı- sın-: eğilmek, kırılmak

...sıkılıp turmuş yavırmış sınmış...Cev.Ay., 609, 20

yay kış: yaz, kış

...ötrü yaylı kışlı... Bang.Gab.Ar.Seyük., 324

yaz- yangıl-: hata etmek, yanılmak

...kentü özüm bilmedin yazmış yangılmış...Cev.Ay., 9, 11

yazınçsız arıg: günahsız, temiz

...ikinti yazınçsız arıg...Cev.Ay., 205, 15

yazuk irinçü: suç, günah

...yazukumuznu irinçümüzni bilinür biz...Şin.Mayt., 76, 13

yazuk yangluk: yanlış, kötü yol

...yazuk yanglukka tüşütgüçi erserler...Şin.Mayt., 82, 28

yek içgek: şeytan, kötü ruh

...mıntın yek içgek...Cev.Ay., 493, 5

yek içgek: şeytan, kötü ruh

...yavlak yek içgekler adasıntın...Cev.Ay., 331, 24

yek rakşas: şeytan

r. < Skr. rakşas...bar erdi yek rakşas...Mül.Dan., 42

yek yilpik: cin, şeytan

...kamag yekler yilpikler...Bang.Gab.Ar.Seyük., 97

yene yanturu: yine, tekrar

...tavar buşı yine yanturu et et'özüg erser... Cev.Ay., 163, 1, 2

yene yme: yine, tekrar

...yene yme kavşıkıya alku nomlar... Cev.Ay., 146, 2, 3

yer orun: yer, bölge

...inçe kutlug yer orun yok erti...Sem.H.T.B., 52

yer suv: yer, yeryüzü

...yer suvdakı baranas uluştakı...Jam.K.P.XLIV, 1, 2

yer- yarsı-: yermek, terslemek

...men el kan kızı yermetin yarsımatın...Jam.K.P., A, 10

yerçi suvçı: kılavuz, kaptan

...yerçi suvçı kemiçi bar erser...Jam.K.P., XXII, 4, 5

yerin- busan-: dertlenmek, kederlenmek

...inçe yerinti busantı...Sem.H.T.B., 1020

yıd tütsü: koku, tütsü

...yıd tütsü hua çeçek buşı birser...Şin.Mayt., 54, 19

yıd yıpar: ilahi misk kokusu

...yıdın yıparın erdini toog...CevAy., 176, 20

yıdı- sası-: pis olmak, kötü kokmak

...kavşayu yıdıyu sasıyu kelirler...Şin.Mayt., 74, 9

yıdıg sarsıg: kokulu, kokmuş, pis kokulu

...bo yıdıg sarsıg...Cev.Ay., 613, 1

yıg- kazgan-: biriktirmek, kazanmak

...kiçigde berü yıgımış kazganmış edim tavarım erdi erser...Şin.Mayt., 10, 28

yıg- ter-: yığmak, bir araya getirmek

...sözlep yıga tere...Sem.H.T.B., 186

yıg- tir-: yığmak, bir araya getirmek

...yıggalı tırgeli ugaylar...Cev.Ay., 175, 22

yıgıl- tiril-: toplanmak, bir araya gelmek

...tag töpüsinte yıgılmış tirilmiş sansız sakışsız azrua...Cev.Ay., 192, 24, 193, 1

yıgıt sıgıt: matem, yas

...yıgıt sıgıt kılıp...Cev.Ay., 5, 1

yıglamak açımak: ağlamak, acı duymak

...yıglamaklı açımaklı yok erti...Sem.H.T.B., 1005, 1006

yıl yaş: yaş, ömür

...tört ming yıl yaş yaşayurlar...Şin.Mayt., 83, 29

yılıg yumşak: ılımlı, yumuşak

...kayuları yime yılıg yumşak köngüllüg...Şin.Mayt., 71, 25, 26

yılık baram: mal, mülk

...köngülin körüp yılıka baramka bulup...Le Coq.Huas., 199, 200

yır- yırt-: yarmak, yırtmak

...etimin yinimi yıra yırtta tartarlar yırarlar...Cev.Ay., 19, 14

yırın- yığla-: inlemek, ağlamak

...yırını yığlayu açığınga...Cev.Ay., 633, 4

yırınçığ yarsınçığ: iğrenç, nefret edici

...yırınçığ yarsınçığ erür...Cev.Ay., 614, 12, 13

yi- aşı-: yemek, silip süpürmek

...tatığın yiserler aşasalar...Cev.Ay., 529, 15, 16

yi- iç-: yemek, içmek

...yigülük içgülük tatıglarınğ...Cev.Ay., 596, 21

yi- yungla-: yemek, harcamak

...içgüsin yidimiz yungladımız...Şin.Mayt., 62, 4

yidiz uzun: geniş, uzun

...yidiz uzun ezügsüz...Cev.Ay., 347, 9

yig adruk: üstün, ayrı

...yangı künnüng yigin adrukın...Şin.Mayt., 100, 11

yig edgü: iyi, güzel

...yigin edgüsin könisinçe tuymak...Cev.Ay., 310, 3

yiged- ut-: alt etmek, yenmek

...yme yigedmek utmak bozlun...Le Coq.Manic.I., 28

yigü aşagu: yemek, yenilecek her şey

...önglük yıdık yigüke aşaguka...Cev.Ay., 529, 12, 13

yigü içgü: yenilecek, içilecek

...yigü içgülerin istiler...Şin.Mayt., 75, 54

yiil oot: rüzgar, ateş

...yiilli ootlı ikegü...Cev.Ay., 366, 5

yiil yagmur: rüzgar, yağmur

...üdsüz yiil yagmur...Cev.Ay., 397, 18, 19

yil esin: rüzgar, esinti

...yilig esinig basutçı iş bolup...Şin.Mayt., 41, 36

yil öd: yıl, zaman

...yili ödü ertingü edgü yavaş... Bang.Gab.Ar.Seyük., 300

yilik süngük: ilik kemik

...yilikimizdin süngükümüzün berü...Cev.Ay., 159, 13, 14

yilinmek yapşınmak: yapışmak, bağlanmak

...yime yilinmekim yapşınmakım yok...Mül.Dan., 96

yilvi kömen: sihir, büyü

y. < Moğ. cilbi / cilvi ...yilvi kömen işinge...Cev.Ay., 384, 11

yilvik- aguk-: büyü yapmak, zehirlemek

..yilvikip agukup ölürgeli sakınsar...Şin.Kip., 184

yilvikmek kutsıramak: büyülemek, kutsamak

...yilvikmekig kutsıramakıg kiterteçi...Cev.Ay., 471, 20

yim içim: yiyecek, içecek

...tınılıglarka yim içim...Cev.Ay., 236, 5

yin süngük: deri, kemik

...yinli süngükli biş bolur...Cev.Ay., 591, 2

yinçü monçu: inci, boncuk

...yinçü monçuk tizigi üze...Cev.Ay., 416, 5, 6

ying yar: irin, cerahat

.... sidmiş kemişmiş ying yar teg titip.... Cev.Ay., 612, 6.

yir- mün-: yermek, kötölemek

...edin tavarın yirdimiz mündimiz...Şin.Mayt., 61, 23

yir- müne-: yermek, azarlamak

...özin yirser müneser...Şin.Mayt., 79, 35

yir orun: yer, bölge

...yir orunta bo nom erdinig okısar...Cev.Ay., 191, 17, 18

yir suv: yer, yeryüzü

...yir suv yumgi tepredi...Cev.Ay., 183, 17

yir toprak: yer, toprak

...yirin toprakın kaltı öngreki...Cev.Ay., 531, 5

yirin- övkele-: sinirlenmek, öfkelenmek

...işike yirinür övkeleyür...Bang.Gab.Ar.Seyük., 18

yirinçlig karınçlig: hor görme, hakaret etme

...yirintürdeşiler yirinçlig karınçlig kıltaçılar...Şin.Mayt., 81, 49

yiring kan: irin, kan

...kartıg bezig yiringig kanıg igig agrıgıg...Cev.Ay., 614, 3

yirü- arta-: çürümek, mahvolmak

...neçe neçe yürüdi artadı.... Cev.Ay. 612, 1

yit yok: yok, mevcut değil

...yitin yokın tarkaru umamaklıg...Cev.Ay., 321, 17

yit- yokad-: kaybolmak, yok olmak

...yitmiş yokadmış bolgay mu tip...Cev. Ay., 634, 5

yitdür- içgın-: kaybetmek, yitirmek

...yme yitdürtim içgıntım...Cev.Ay., 622, 15, 16

yitinçsiz tutunçsuz: erişilemeyen, tutulamayan

...yitinçsiz tutunçsuz alku nızvanı...Cev.Ay., 34c, 10, 11

yitinçsiz ulug: erişilemeyen, büyük

...yitinçsiz ulug buyan edgü...Cev.Ay., 414, 4, 5

yitinçsiz yitiz: erişilmez, yüksek

...yitinçsiz yitiz yagız...Mül.Çaş., 116

yitit- tavrıt-: gayret göstermek, çabalamak

...yititgüleri tavrıtguları ugurınta...Cev.Ay., 46, 5

yitlin- bat-: kaybolmak, yok olmak

...yirtinçüde turup yitlinmeser batmasar...Cev.Ay., 197, 13

yitlin- yokad-: kaybolmak, yok olmak

...yörügler yitlinür yokadur..Cev.Ay., 198, 9

yiviglig tiziglig: süs eşyası, ziynet

...yiviglig tizigligin kamağ begler...Cev.Ay., 627, 14, 15

yme yine: tekrar, yine

...yme yine neçökin...Cev.Ay., 549, 11

yok ıgay: fakir, yoksul

...yok ıgay bolup...Cev.Ay., 102, 5

yok kurug: yokluk, anlamsızlık

...yok kurug yime ol ok erür...Bang.Gab.Ar.Seyük., 164

yokad- arta-: yok olmak, bozulmak

...yme neng yokadmaz artamaz...Cev.Ay., 34j, 6

yokat- yitlin-: yok olmak, kaybolmak

...top yokatdurur yitlintürür...Bang-Gab.Tür II TD., 71, 72

yokla- asıl-: azalmak, çoğalmak

...kün küninge yoklamak asılmak bolur... Bang.Gab.Ar.Seyük., 287

yol yingak: yol, yön

...yolug yingakıg yme tapmazlar...Cev.Ay., 387, 13, 14

yolçı yerçi: yol gösteren, rehber

...köni yolçı yerçi bolup...Jam.K.P., XL, 8

yolçı yirçi: rehber, yol gösteren

...edgü edgü ögli yolçı yirçi...Cev.Ay., 337, 24

yongariş- ayıglaş-: iftira ettirmek, kötületmek

...yongarişmak ayıglaşmak yazuksuzug..Cev.Ay., 434, 12, 13

yontur- sokuntur-: düzenlemek, çeki düzen vermek

...yonturup sokunturup üç inag...Cev.Ay., 25, 19

yori- tur-: yürüme, durmak

...yorımakda turmakda yangılmaksız...Cev.Ay., 659, 14

yorig yık: usul, yol

...tınıglarınig yorigınça yığınça...Cev.Ay., 261, 21

yöleştürüg ogşatıg: eşit, denk

...yöleştürüg ogşatıg üze yme arıtı yitme...Cev.Ay., 177, 17, 18

yörülmegülük şeşilmegülük: özölemeyecek, özölemez (türden) olan

.....antag bag ug yok kim yörülmegülük şeşilmegülük...Cev.Ay., 165, 20,21

yu- arıt-: yıkamak, temizlemek

...yumuş arıtmış kergek...Cev.Ay., 142, 2, 3

yula yaruk: meşale, ışık

...yula yarukın yaltırdaçı atlıg...Cev.Ay., 323, 9

yumak arıtınmak: yıkanmak, arıtılmak

...arığda arıg suv üze yumakdın arıtınmakdın ötrü... Cev.Ay., 145, 22, 23

yun- arıtın-: yıkanmak, temizlenmek

...yunup arıtınıp yangı arıg...Cev.Ay., 361, 18

yügür- kaç- : koşmak, kaçmak

...yügürdeçi koçdaçı tözlügin...Cev.Ay., 300a, 27

yük- yığ-: bir araya getirmek, yığmak

...yükmekig yüker men yıgar men...Cev.Ay., 421, 19, 20

yükün- ög-: övmek, ululamak

...yükünüp ögüp burkanlarnıng...Cev.Ay., 351, 15

yükün- tapın-: ululamak, saygı göstermek

...ornaşgusı ıdmanga yükünser tapınsar...Le Coq.Manic.III.,49

yürekliğ titimlig: yürekli, cesaretli

...yürekliğ titimlig yaruk yaşuk bolup...Cev.Ay., 122, 3

yüüz mengiz: çehre, görünüş

...yüüzi mengizi körkle özi...Cev.Ay., 419, 20, 21

2. Üç Kelimededen Oluşan İkilemeler

agar tsuy ayag : kötü, fena

t. < Çin. tsui ... agar tsuy ayag kılınc...Bang-Gab.Tür.IV A, 50

agir tsuy irinçü : kötü, fena

t. < Çin. tsui ... agir tsuy irinçü kılıncımız erser...Bang-Gab.Tür.IV A, 40

agu yilvi kömen : zehir, sihir, büyü

y. < Moğ. cilbi / cilvi ... agun yilvin kömenin tınlıglarıg ...Şin.Mayt., 81, 43

alkın- sön- amrıl-: yok olmak, dinmek

...bilig alku alkınur söner amrılur...Bang.Gab.Ar.Seyük., 76

angçı mangçı keyikçi : avcı, geyikçi

...olar öngre ajunta angçı mangçı keyikçi ertiler...Şin.Mayt., 75, 5

anıg körsüz uduz : kötü, çirkin, uyuz

...anıg körsüz uduz örmen... Bang.Gab.Ar.Seyük., 443

artat- ayama- açınma-: mahvetmek, özen göstermemek

...tavarın artattımız ayamadımız açınmadımız...Şin.Mayt., 69, 15, 16

aya- ağırla- tapın- : saygı göstermek, hizmet etmek

...yingak tegriglep ayayu ağırlayı tapınu...Cev.Ay., 666, 17

ayag çilteg tapıg : saygı, hürmet, itibar

...ayag çilteg tapıgın...Cev.Ay., 572, 23

ayıg ulug korkınçıg : kötü, kocaman, korkunç

...ayıg ulug korkınçıg savlar...Sem.H.T.B., 173, 174

ayıg yavlak körsüz : kötü, çirkin

...ayıg yavlak körsüz kılınlar kılıncımız...Şin.Mayt., 74, 34, 35

ayıg yavız çulvu : kötü, küfür

...ayıg yavız çulvu sözlemiş...Sem.,Ins., 315, 316

arıg süzük yazınçsız : temiz, günahsız

...arıgın süzügin yazınçsızın...Cev.Ay., 221, 2, 3

arıg turug süzük : arı, duru, temiz

...arıg turug süzük manistanlar içinte...Le Coq.Manic.I., 27

arıg turug yazınçsız : temiz, duru, günahsız

...edgü kılınçlıg için arıg turug yazınçsız erür... Bang.Gab.Ar.Seyük., 242

arslan bars böri : arslan, pars, kurt

...arslanlı barslı börili...Cev.Ay., 490, 14

aş içgü suvsuş : yiyecek, içecek

...aşıg içgüg suvsuşug...Cev.Ay., 590, 9, 10

at sav söz : isim, söz

...atıg savıg sözüg sözleyürler...Cev.Ay., 389, 6

atlıg külüg belgülüg : adlı, şöhretli, belli

...atlıg külüg belgülüg bolur...Le Coq.Manic.III., 20

bag bukagu kerig : bağ, köstek, işkence aleti

...tınılıklar adınlarıg bagda bukaguda kerikde...Şin.Mayt., 83, 11

barça tüzü tüketi : tamamı, bütünü

...yılızlarıg barçanı tüzü tüketi...Cev.Ay., 205, 7

bedük ağır ulug: büyük, ağır, ulu

...bek bedük ağır ulug...Cev.Ay., 426, 11

beg buyruk inanç: bey, amir, memur

oruntakı beglerke buyruklarka inançlarka...Cev.Ay., 195, 8, 9, 12, 13

bek katıg kirtü: sağlam, gerçek

...bek katıg kirtü sav sözleyü...Cev.Ay., 520, 15

belgü erig barıg: belge, yol, yordam

...belgüsi erigi barıgı yme uluglar...Le Coq.Manic.III., 20

bil- uk- ötkür-: bilmek, açıklamak

...yokug bilteler uktılar ötkürtiler... Bang.Gab.Ar.Seyük., 462, 463

bulganmak yaykanmak esmek : dalgalanmak, esmek

...köpikleri bulganmakı yaymakı esmeki...Le Coq.Manic.III., 10

busuş kadgu emgek: keder, sıkıntı

...busuş kadgu emgekke katıg...Cev.Ay., 626, 21, 22

çın kirtü tüz: doğru, düz

ç. < Çin. chen...çın kirtü tüz edgülerin...Cev.Ay., 352, 18

ed tavar buşı: mal, mülk, sadaka

b. < Çin. pu shih...köngülin ed tavar buşı birmek...Şin.Mayt., 10, 14, 15

egsüksüz tolu tükel : eksiksiz, tam

...egsüksüz tolu tükel kılatacı...Cev.Ay., 116, 19

ert- keç- ket-: geçmek, gitmek

...ertmiş geçmiş ketmiş için... Cev.Ay., 146, 8

ezügsüz armaksız kirtü: hilesiz, doğru

...ezügsüz armaksız kirtü sözüg...Cev.Ay., 505, 21

ezügsüz igidsüz kirtü: yalansız, dolansız, gerçek

...ezügsüz igidsüz kirtü sözüg...Cev.Ay., 508, 4

hualıg çeçeklig ölenlig: çiçeklik, otlaklık

h. < Çin. Hua ...hualıg çeçeklig ölenlig yir... Bang-Gab.Tür.V A, 123

ig agrıg emgek: ağrı, hastalık, sıkıntı

...ig agrıg emgek üze...Cev.Ay., 475, 4, 5

ig agrıg ölüm: hastalık, ölüm

...ig agrıg ölüm ulatı ada tuda... Bang.Gab.Ar.Seyük., 232, 233

ig kem agrıg: hastalık, ağrı

...iglig kemlig agrıglıg...Cev.Ay., 557, 12

igsiz kemsiz busuşsuz: dertsiz, kedersiz

...igsiz kemsiz busuşsuz...Cev.Ay., 453, 1

igsiz togasız adasız: hastaliksız, belasız

...igsiz togasız adasız bolur...Bang.Gab.Ar.Seyük., 69, 70

il kan beg: han, hakan, bey

...ili kanı begleri...Cev.Ay., 554, 11, 12

il uluş balık: memleket, ülke, şehir

...ilin uluşın balıkın...Cev.Ay., 560, 8, 9

il uluş ornag: memleket, ülke, yer

...iling uluşung ornaging...Cev.Ay., 567, 8, 9

ilig beg atlıg: hükümdar, bey, itibarlı kimse

...yalanguk ajunınta erken iligler begler atlıglar bolup...Şin.Mayt., 70, 57, 58

irintür- burçintur- örlet-: kırmak, incitmek

...karınların irintürtüm burçinturtum örletdim...Cev.Ay., 136, 11

inçkü esengü mengi: rahat, sıhhat, huzur

e. < Far. āsān...,inçkü esengü mengilerke tamu prit...Cev.Ay., 348, 10, 11

irmeksiz yalkmaksız üzüksüz: engelsiz, sürekli

...irmeksiz yalkmaksız üzüksüz tapıg udug...Cev.Ay., 249, 22, 23

kadır sarsıg övkelig: sert, kötü, öfkeli

...kadır sarsıg övkelig bolur...Bang.Gab.Ar.Seyük., 66

karı- öl- tay-: ihtiyarlamak, ölmek, göçüp gitmek

...erler karıyurlar ölürler tayarlar...Şin.Mayt., 43, 14

kan yiring söl: kan, irin, lenf

...kan yiring söl akar barınur...Şin.Mayt., 61, 9, 10

kanmaksız telgenmeksiz tözlüg : kanmaz, kızmaz, güçlü

...takı yme bar bu kanmaksız telgenmeksiz tözlüg...Şin.Mayt., 2, 30

kentür- ornat- çingar-: düzeltmek, doğrusunu yerine koymak, doğrulaştırmak

...yanglugın kentürüp ornatıp çingarıp...Sem.H.T.B., 232, 233

kın- katıgılan- tavran-: çalışmak, çabalamak, gayret göstermek

...kınmak katıgılanmak tavranmak işsiz bolgu kergek...Se.Öz., 121a, 8

kınıg katıg bek: kuvvetli, sağlam

...kınıg katıg bek köngül...Cev.Ay., 452, 2

kirsiz arıg süzük: temiz, pak

...kirsiz arıg süzük bügülük...Bang-Gab.Tür.V A, 52

kolusuz erüş öküş: hesapsız, sayısız, çok

...kolusuz erüş öküş titir... Bang.Gab.Ar.Seyük., 439

köni kirtü çın: doğru, düzgün, gerçek

ç. < Çin. chen...köni kirtü çın savıg...Cev.Ay., 505, 19

kör- bil- ötkür-: görmek, bilmek, açıklamak

köngül tözin körmiş bilmiş ötkürmiş... Bang.Gab.Ar.Seyük, 208

kun- al- ogurla-: çalmak, çırpmak, yağmalamak

...edıg tavarıg kuntum altım ogurladım...Cev.Ay.,135, 22

kurug kovuk mensiz: kuru, boş, bensizlik

...kurug kovuk mensiz sakınç sakınsar...Şin.Mayt., 79, 39

mançak tült töşek: yatak, yastık, döşek

m. < Skr. mancaka...mançak tült töşek tagar keyiz sunçuk...Şin.Mayt., 73, 32

noş tatıglıg sogançıg: hoş, tatlı

n. < Soğ. noş...noş tatıglıg sogançıg...Cev.Ay., 647, 1, 2

ok ya kılıç: ok, yay, kılıç

...ok ya kılıç urungu...Cev.Ay., 496, 8, 9

orun tag arıg: yer, dağ, çay

...orunlarta taglarta arıglarta bar erser...Cev.Ay., 528, 6, 7

otsuz emsiz ürüntegsiz: ilaçsız, merhemsiz

...otsuz emsiz ürüntegsiz kılmış erser...Şin.Mayt., 79, 10, 11

ööçsüz keksiz övkesiz: öçsüz, kinsiz, öfkesiz

...ööçsüz keksiz övkesiz kakıgsız aymançsız ...Cev.Ay., 417, 2, 3

öğret- boşgur- biltür-: öğretmek, bildirmek

...öğretmek boşgurmak biltürmek erür...Cev.Ay., 298, 6, 7

öpiş- kucuş- ıglaş-: öpüşmek, kucaklaşmak, ağlaşmak

...kavişip öpişti kucuştı...Jam.K.P., LII, 8

örüg amıl ititgsiz: sakin, durgun, hareketsiz

...örüg amıl ititgsiz ersinmekke tükellilg...Cev.Ay., 166, 7, 8

örüg amıl tikisiz: sessiz, sakin, gürültüsüz

...örüg amıl tikisiz katıgdı sözlesün...Cev.Ay., 484, 17, 18

ört yalın koz: alev, kızgın kömür

...uy kazıp ört yalın koz kodup...Şin.Mayt., 58, 16, 17

ört yalın ot: alev, ateş

...ört yalınlig otlug kaoçao tamga...Bang-Gab.Tür.V A, 118

örtlüg buzlug tamulug: alevli, buzlu, cehennemli

...örtlüg buzlug tamulug bolmışların...Cev.A.y, 299, 22

övke üz boz: öfke, kin, nefret

...övke üz boz köngül tutdumuz erser...Bang-Gab.Tür.IV A, 73

sakınç söz kılınç: fikir, söz, davranış

...tengrim suida baru sakınçın sözün kılınçın...Le Coq.Huas, 96, 97

sansız sakışsız kolusuz: sayısız, hesapsız

...sansız sakışsız kolusuz kut vahşikların...Cev.Ay., 665, 9, 10

sansız tümen kolti: sayısız, çok, on binlerce

k. < Skr. koti...sansız tümen kolti nayut sanınça...Şin.Mayt., 70, 8

sengik sengrem sanlık: manastıra ait

s.< Skr. sarighârâma, s.< Skr.sanghika...sengik sengrem sanlık

edin...Şin.Mayt., 67, 25

sengik vıhar sanlık: manastıra ait

s. < Skr. sanghika, v. < Skr. vihâra...sengik vıhar sanlık erin atın

Şin.Mayt., 62, 30, 31

sengrem sanlık sengik: manastıra ait,

s. < Skr. sarighârâma, s. < Skr. sanghika,...sengrem sanlık sengik tültin

töşekin..Şin.Mayt., 65, 6, 7

sımtagsız kınıg katıg: çalışkan, sağlam, kuvvetli

...sımtagsız kınıg katıg köngülin...Cev.Ay., 406, 4

sogançıg noş tatıglıg: hoş, tatlı

n. < Soğ. noş ...sogançıg noş tatıglıg tilgenin...Cev.Ay., 315, 11

sök- tokı- oya-: azarlamak, dövmek, vurmak

...sögmek tokımak oyamak emgetmekde...Cev.Ay., 180, 23

tegşilmeksiz isilmeksiz koramaksız: değişmeden, azalmadan

...tegşilmeksiz isilmeksiz koramaksız...Cev.Ay., 56, 3, 4

teprencsiz bek yarp: sarsılmaz, sağlam

...teprencsiz bek yarp yiti kınıg ıduk...Cev.Ay., 660, 9

ters tetrü yangluk: ters, aksi, yalan

...ters tetrü yangluk törüg tutarlar... Bang.Gab.Ar.Seyük., 42

tev kür armak: hile, sahtelik

...üküş tev kür armakın...Cev.Ay., 554, 3, 4

tev kür yongag: hile, iftira

...tev kür yongag kıltaçıg...Cev.Ay., 562, 14

ters yavlak ayıg: ters, kötü

...ters yavlag ayıg sakınç...Cev.Ay., 411, 10

tılıg yarplıg ornaglıg: güçlü, canlı, kuvvetli

...tılıg yarplıg ornaglıg örüg amıl...Cev.Ay., 56, 6, 7

tısız yarpsız ornagsız: güçsüz, cansız, zayıf

...tısız yarpsız ornagsız ermez...Cev.Ay., 56, 5, 6

toru- küçsire- alangur-: zayıflamak, zayıflatmak

...osuglug torumış küçsiremiş alangurmış...Cev.Ay., 610, 22

töz tüp yiltız: kök, temel

...tözi tüpi yiltızı erürler...Cev.Ay., 246, 24, 25

tözkerinçsiz yeg üsdünki: aşılmaz, en üstün

...tözkerinçsiz teg üsdünki burhan kutın...Sem.Ins., 92

tsuy ağır ayıg: fena, kötü

t. < Çin. tsui....tsuy ağır ayıg kılınçıg kılsarlar.... Cev.Ay., 140, 16, 17

tült orun töşek: yastık, sedir, döşek

...olurgu tült orun töşek...Şin.Mayt., 58, 19

tüzü tüketi barça: tamamı, bütün

...tüzü tüketi barçanı toşguru...Cev.Ay., 500, 9, 10

uçsuz kırıgsız ülgüsüz: sınırsız, sayısız

...uçsuz kırıgsız ülgüsüz buyan...Cev.Ay., 584, 12

ud ingek boga: sığır, inek, boğa

...ulug bedük ud ingek bogalar...Şin.Mayt., 12, 2, 3

ugur yık kezig: zaman, uygun zaman, sıra

...bu savning ugrın yıkın kezigin men bilir men...Sem.H.T.B., 476

ulug bedük idiz: büyük, yüksek

...kılınçlıg ulug bedük idiz...Cev.Ay., 428, 10

umugsuz inagsız arıçısız: dayanayaksız, tutanaksız, yardımcısız

...umugsuz inagsız arıçısız emgenür...Şin.Mayt., 85, 6

üdsüz kolusuz kezigsiz: zamansız, sırasız

...üdsüz kolusuz kezigsiz tolı tüşer...Cev.Ay., 557, 3, 4

ülgüsüz üküş koltı: sayısız, çok

k. < Skr. koti...körki ülgüsüz üküş koltı...Cev.Ay., 315, 7

ülgüsüz sansız koltı: sayısız, çok

k. < Skr. koti...yene ülgüsüz sansız koltı sanınça...Cev.Ay., 499, 4, 5

ür keç uzun: uzun, geç

...yirtünçüde ür keç uzun üdün mengün turu yarlıkap...Cev.Ay., 160, 5, 6

ürüg uzatı üzeliksiz: sürekli, daima

...ürüg uzatı üzeliksiz nomlug...Cev.Ay., 115, 7

ürüg uzatı üzüksüz: sürekli, daima

...ürüg uzatı üzüksüz öngre...Cev.Ay., 115, 20, 21

yalvar- ökün- boşun-: yalvarmak, pişman olmak, tövbe etmek

...yatıp yığılayu yalvara ökünü boşunu...Bang-Gab.Tür. IV A, 13, 14

yangı arıg yürüng: yeni, temiz, ak

...yilimin katıp yangı arıg yürüng...Cev.Ay., 444, 14

yavız yavlak ayıg: kötü, fena

...yavız yavlak ayıg öglilerke...Cev.Ay., 101, 17, 18

yarp katıg ağıncısız: güçlü, kuvvetli, sağlam

...yarp katıg ağıncısız bolup...Cev.Ay., 393, 12

yıgla- sıgta busan-: ağlamak, sızlamak, mutsuz olmak

...yıglayu sıgtayu busanu...Cev. Ay., 637, 6

yılkı ud eşgek: inek, eşek

...kişi yılkı ud eşgekde ulatı...Cev.Ay., 341, 22

yok çıgay inka: yoksul, yersiz, yurtsuz

...yok çıgay inka erür men... Şin.Mayt., 10, 37

yok çıgay poşıçı: fakir, dilenci

...yok çıgay poşıçı men tedı...Jam.K.P., LXVII, 4

yunçı- arta- alkın-: güçsüzleşmek, bozulmak

...yunçıyur artayur alkınur...Cev.Ay., 553, 20

yürüng arıg yangı: ak, temiz, yeni

...yürüng arıg yangı ton...Cev.Ay., 418, 2

3. Dört Kelimeden Oluşan İkilemeler

adasız tudasız busuşsuz kadgusuz: kazasız, belasız, dertsiz, kaygısız

...adasızın tudasızın busuşsuzın kadgusuzın kaddığın bütünün...Le

Coq.Manic.III., 36

aç- yad- ökün- bilin-: açıklamak, itiraf etmek, söylemek

...ayığ kılınçların aç a yada ökünü bilinü kşantı kılmış kergek...Cev.Ay., 141, 11, 12

agir tsuy irinçü ayığ: kötü fena

t. < Çin. tsui...ajunta agir tsuy irinçü ayığ kılınçlarım...a., t., i., a. Cev.Ay. 24,

1, 185, 3

agrığ tikig ig toga: ağrı, kaşıntı, hastalık

...agrığ tikig ig toga adıra bilser...Cev.Ay., 590, 18

al altag tev kür: hile, aldatma

...alın altagın tevin kürin belgürtmiş...Mül.Çaş., 168, 169

altun kümüş erdini yinçü: altın, gümüş, mücevher, inci

e. < Skr. ratna...altunun kümüşin erdinin yinçün burkan

körkin...Şin.Mayt., 104, 21, 22

artuksuz yangluksuz köni kirtü: yalansız, doğru

...artuksuz yangluksuz köni kirtü...Cev.Ay., 659, 3, 4

aru- sız- ulı-sıkta-: yorgun düşmek, bitap olmak, inlemek

...yakmadın aruyu sıza ulıyu sıktayu...Şin.Mayt., 105, 12, 13

aya- ağırla- tapın- udun-: saygı göstermek, hizmet etmek

...kamag tınıglar ayayu ağırlayu tapınu udunu...Şin.Kip., 152, 153

balık uluş kent suzak: memleket, şehir, köy

k. < Soğ. knδ...balıkda uluşda kentde suzakda...Cev.Ay., 479, 22

bars ibriz arslan böri: pars, arslan kurt

...bars ibriz arslan boride ulatı kadir yavlak...Cev.Ay., 325, 19, 20

bekiz belgölüg açuk adırtlıg: açık, belli

...bekiz belgölüg açuk adırtlıg yarlıkagay erti...Cev.Ay., 341, 4, 5

- bıç- kes- tokı- sanç-: bıçmek, kesmek, vurmak, dövme
 ...ikintişke bıçuşurlar kesişürler tokışurlar sançışurlar...Şin.Mayt., 81,
 59, 60
- bışrun- öğren- tavrın- katıglan-: çalışmak, öğrenmek, gayret sarfetmek
 ...bı öğretigde bışrununlar öğretingler tavrınlar
 katıglanlar...Cev.Ay., 672, 8, 9
- boşgun- tut- okı- bil-: okumak, tutmak, bilmek
 ...nomug boşgunsar okısar bilser...Cev.Ay., 464, 21
- boşgun- tut- okı- sözle-: öğrenmek, okumak, söylemek
 ...boşgungalı tugalı okıgalı sözlegeli ötgürü yine...Cev.Ay., 182, 20, 21
- busuş kadgu kaygu sakınç: sıkıntı, kaygı, üzüntü
 ...busuş kadgu kaygu sakınç kelür...Cev.Ay., 558, 4
- busuş kadgu emgek tolgak: keder, sıkıntı
 ...yme busuş kadgu emgek tolgak...Cev.Ay., 101, 21
- çeç kaş yinçü moncuk: değerli taş, inci, boncuk
 ...çeç kaş yinçü moncuk ulatı...Cev.Ay., 515, 18
- emgek tolgak busuş kadgu: sıkıntı, keder
 ...emgek tolgak busuş kadgu üdsüz ölüm...Cev.Ay., 472, 14, 15
- emgen- buşrul- sıkıl- tangıl-: kederlenmek, üzölmek, sıkılmak
 ...emgenser buşrulsar sıkılsar tangılsarlar...Cev.Ay., 401, 14, 15
- emgetgü tolgatgu irintürgü bosanturgu: sıkıntı, eziyet, sefalet
 ...emgetgölük tolgatguluk irintürgölük bosanturguluk işler...Bang-
 Gab.Tür. II TD., 41, 42, 43, 44
- erdini yinçü çeç kaş: mücevher, inci, değerli taş
 e. < Skr. ratna ...erdini yinçü çeç kaş king...Cev.Ay., 412, 9
- iglig kemlig bertük beçel: hasta, bereli, sakat
 ...iglig kemlig bertük beçel tınlıgları...Şin.Mayt., 52, 51, 52
- igsiz kemsiz agrıgsız tikıgsız: dersiz, kedersiz, agrısız, güröltüsüz
 ...igsiz kemsiz agrıgsız tikıgsız ögleri...Cev.Ay., 529, 19, 20
- igsiz togasız adasız tudasız: hastalıksız, belasız

- ...kalın kutun igsiz togasız adasız tudasız...Şin.Mayt., 44
- iş tuş adaş kudaş: eş, dost, arkadaş, yoldaş
- ...iş tuş adaş kudaş savın...Le Coq.Huas., 197, 198
- kalınlık borluk söğüt yimiş: asma, bağ, ağaç, yemiş
- ...kalınlıkların borlukların söğütün yimişin erksinip...Şin.Mayt., 73, 41, 42
- keng yaruk yaşuk tokılığ: açık, aydınlık, yakışıklı
- ...kaşı közi keng yaruk yaşuk tokılık erdi...Sem.H.T.B., 848
- kent suzak balık uluş: şehir, köy, memleket
- k. < Soğ. knδ ...kentlerin suzakların balıkların uluşların
tolp...Cev.Ay., 251, 1, 2
- kın kızgut emgek tolgak: işkence, sıkıntı, eziyet
- ...tınıglarıg kın kızgut emgek tolgak kılğuluk üçün...Şin.Mayt., 81, 33, 34
- kirtü katıg çın kirtü: gerçek, sağlam, doğru
- ç. < Çin. chen...kirtü katıg çın kirtü köngülin...Cev.Ay., 494, 19
- kkirsiz münsüz arıg süzük: temiz, pak, kusursuz
- ...kkirsiz münsüz arıg süzük yipün...Cev.Ay., 499, 17, 18
- kutlug ülüglüg inç mengilig: mutlu, kutlu
- ...kutlug ülüglüg inç mengilig bolup...Cev.Ay., 90, 1
- mengilig tongalıg ögrünçlüg sevinçlig: kutlu, güçlü, mutlu
- ...mengilig tangalıg ögrünçlüg sevinçlig boltuklarınta... Cev.Ay., 530, 9, 10
- münsüz beçesiz arıg turug: günahsız, kusursuz, temiz
- ...münsüz beçesiz arıg turug orduta turmuş...Le Coq.Manic.I., 24
- ögidil- alka- sevidil- tapladıl-: övülmek, sevilme, sayılmak
- ...arhantlar üze ögidilmiş alkadılmış sevidilmiş tapladılmış...Sem.Ins.,
71, 72
- ökün- kakın- bilin- ukun-: itiraf etmek, pişmanlık bildirmek, açıklamak
- ...ökünüp kakınıp bilinip ukunup kşantı çamhuy kılıp... Cev.Ay., 140, 1
- ölür- ıdtur- alka- yokadtur-: öldürmek, canını almak, yok etmek
- ...kişilerig ölürürler ıdturlur arkarlar yokadtururlar...Sem.Ins., 312, 313
- san sakış ülgü kolu: sayı, hesap, ölçü
- ... sanlıg sakışlıg ülgülüg kolulug titir... Cev.Ay., 156, 14, 15

sarsıg salık tevlig kürlüg: kötü, fena, hileli

...sarsıg salık tevlig kürlüg urunçak yigüçi erserler...Şin.Mayt., 70, 18

sev- tapla- aya- ağırla-: sevmek, saymak, saygı göstermek

...sever taplayur ayayur ağırlayurlar...Bang-Gab.Tür.V A, 112, 113

tag iş arıg simek: dağ, yayla, orman

...yene tag iş arıg semek...Sem.H.T.B., 528

tapıg udug ayamak çitlemek: saygı, hürmet

...kuanşı im pusarka tapıg udug ayamak çitlemek...Şin.Kip, 79

tev kür yilvi arviş: hile, büyü, sihir

y. < Moğ. cilbi / cilvi ...andag tev kür yilvi arviş yok ol kim

umasar...Le Coq.Manic.II., 5

tevsüz kürsüz ezügsüz armaksız: hilesiz , dolansız

...tevsüz kirsüz ezügsüz armaksız...Cev.Ay., 90, 5

tsuy irinç ağır ayıg: felaket, suç, kötü

t.< Çin. tsui...kamağ tsuy irinç ağır ayıg kılınçlarımız...Sem.Ins., 849, 850

tsuy irinçü ağır ayıg: günah, suç, kötü

t. < Çin. tsui....törlüg tsuy irinçü ağır ayıg kılınçlarımın....Cev.Ay. 137, 5, 6

tült orun eşük töşek: yastık, sedir, örtü, döşek

...tült orun eşük töşek ton etük itig...Şin.Mayt., 12, 5, 6

tüngür böşük ka kadaş: hısım, akraba, dünür

...tüngür böşük ka kadaş edgü ögli... Bang.Gab.Ar.Seyük., 333

uçsuz kıdıgsız ülgülençsiz tenglençsiz: sınırsız, ölçüsüz, hesapsız

...uçsuz kıdıgsız ülgülençsiz tenglençsiz ol tip...Cev.Ay., 672, 4, 5

ud eşek kaltır tonguz: inek, eşek, katır, domuz

...ud eşek kaltır tonguz bolmışların...Cev.Ay., 299, 23, 300, 1

üküş telim ülgüsüz sansız: çok, sayısız

...üküş telim ülgüsüz sansız bolur...Cev.Ay., 80, 10

ulı- möngre- yıgla- sıgta-: inlemek, böğürmek, ağlamak, sızlamak

...ulıyı möngreyü yıglayu sıgtayu kelirler...Şin.MAyt., 70, 13, 14

ülgüsüz koltı erüş üküş: sayısız, çok

k. < Skr koti...ülgüsüz koltı erüş üküş kuvragı...Cev.Ay., 201, 13

üz büz ööç kek: kin, nefret, öç

...üz büz ööç kek tutdaçı...Cev.Ay., 332, 2, 3

üzüksüz tutçı ürüg uzatı: kesintisiz, sürekli, daima

...üzüksüz tutçı ürüg uzatı öğretinmiş... Cev.Ay., 157, 5, 6

vıhar sengrem sanlıg sengik: manastıra ait

v. < Skr. vihâra s. < Skr. sarighârâma, s. < Skr. sanghika

...vıhar sengem sanlıg sengik edin tavarın...Şin.Mayt., 70, 59

yançış- öçüş- boğuş- örlüş-: kapışmak, boğuşmak, kızdırmak

...yançışurlar öçüşürler boğuşurlar örlüşürler...Şin.Mayt., 81, 61, 62

yıltız ulun butık yapırgak: kök, sap, dal, yaprak

...yıltızların ulunların butıkların yapırgakların...Cev.Ay., 529, 7, 8, 9

yi- iç- sat- yungla-: yemek, içmek, satmak, harcamak

...kanların yidiler içtiler sattılar yungladılar...Şin.Mayt., 74, 58, 59

4. Altı Kelimeden Oluşan İkilemeler

busuş kadgu emgek tolgak sıkıg tangık: sıkıntı, kaygı, eziyet, üzüntü

...busuş kadgu emgek tolgak sıkıg tangık ulug emgeklig...Şin.Mayt., 44a, 6, 7

egsül- tegşil- arta- buzul- alkın- yokad-: eksilmek, değişikliğe uğramak, bozulmak,

yok olmak

...kılça egsülmez tegşilmez artamaz buzulmaz alkınmaz

yokadmaz..Bang.Gab.Ar.Seyük., 205, 206

ezügsüz igidsüz köni kirtü arıg süzük: yalansız, dolansız, doğru, temiz

...ezügsüz igidsüz köni kirtü arıg süzük özke...Cev.Ay., 657, 7, 8

igsiz togasız adasız tudasız emgeksiz tolgaksız: hastaliksız, belasız, sıkıntısız

...igsiz togasız adasız tudasız emgeksiz tolgaksız ödsüz kolusuz ölmez...

Bang.Gab.Ar.Seyük., 179, 280

sögüt ıgaç ot yaş arıg semek: söğüt, ağaç, ot, orman

...sögüt ıgaçlar otlar yaşlar arıg semeklerig...Cev.Ay., 529 4, 5, 6

ÖZGEÇMİŞ

Doğum Yeri ve Yılı	Konya		1984
Öğr.Gördüğü Kurumlar :	Başlama Yılı	Bitirme Yılı	Kurum Adı
Lise:	1998	2002	Selçuklu Anadolu Lisesi
Lisans :	2002	2006	Selçuk Üniversitesi
Yüksek Lisans:	2007	2010	Uludağ Üniversitesi
Doktora:			
Medeni Durum:	Bekar		
Bildiği Yabancı Diller ve Düzeyi:	İngilizce		İyi
Çalıştığı Kurum (lar):	Başlama ve Tarihleri	Ayrılma	Çalışılan Kurumun Adı
1.	2008	2009	Hacettepe Üniversitesi Ankara Devlet Konservatuarı Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği (ücretli)
2.	2008	2009	Tübitak Anadok (Ankara Ağızları Dokümantasyonu) Projesi Bursiyer

30.06.2010

Meltem Can